

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

TÚL A KECEGÁRDÁN

CALUMET-VIDÉKI
AMERIKAI
MAGYAR SZÓTÁR

Budapest

TÚL A KECEGÁRDÁN
CALUMET-VIDÉKI AMERIKAI MAGYAR SZÓTÁR

A Magyarságkutatás könyvtára

•XV•

Sorozatszerkesztő

DIÓSZEGI LÁSZLÓ
FEJŐS ZOLTÁN

TÚL A KECEGÁRDÁN

CALUMET-VIDÉKI

AMERIKAI MAGYAR SZÓTÁR

Gyűjtötte és összeállította

VÁZSONYI ENDRE

Sajtó alá rendezte és szerkesztette

KONTRA MIKLÓS

Teleki László Alapítvány

Budapest

1995

Beyond Castle Garden

An American Hungarian Ditionary of the Calumet Region

COLLECTED AND COMPILED BY

Andrew Vázsonyi

EDITED BY

Miklós Kontra

ISSN 0865 3925
ISBN 963 04 5232 4

Készült az MTA Nyelvtudományi Intézetében

Megjelent az Országos Tudományos Kutatási Alap
(Élőnyelvi vizsgálatok, 3220)
és az OKTK VIII/B (Magyarságkutatás)
támogatásával

The Castle Garden photograph on the front cover of this book is
reproduced with the permission of National Park Service,
Manhattan Sites, New York, N.Y.

Copyright © Dégh Linda és Kontra Miklós, 1995

Tartalom — Contents

Előszó (Kontra Miklós)	6
Preface (by Miklós Kontra)	7
Bevezető (Kontra Miklós)	8
Introduction (by Miklós Kontra)	19
Rövidítések és jelek	25
Szótár (Vázsonyi Endre)	26
A Calumet-vidék magyarságának nyelve és kultúrája (Dégh Linda)	126
Az adatközlők (Dégh Linda és Vázsonyi Endre)	156
A főburdos és a Csodaszarvas (Vázsonyi Endre)	181
Mellékletek	
1. A szelekció szempontjai és általános megjegyzések (Vázsonyi Endre)	197
2. A standard (Vázsonyi Endre)	199
3. A nyelvtudással, nyelvtanulással kapcsolatos szövegek	200
Index	206
Index of English words serving as models of borrowing into American Hungarian	206
Képek, illusztrációk	221

Előszó

Az 1960-as évek derekán Vázsonyi Endre és felesége, Dégh Linda a Chicagótól délkeletre fekvő Calumet-vidéken, a Michigan-tó partján levő nagy ipartelepeken kutatta az ottani magyarok életmódját, hagyományait és nyelvét. A kutatás során készített számos hangfelvételtől Vázsonyi Endre speciális amerikai magyar szótárt kívánt írni, ez azonban a szerző 1986-ban bekövetkezett halála miatt nem készült el teljesen. A fennmaradt kéziratok alapján, Dégh Linda szíves segítségét igénybe véve a szótárt sajtó alá rendeztem. A szigorúan vett szótári részt kiegészíti Dégh Lindának a kutatás menetét ismertető és fő tanulságait élményszerűen összefoglaló tanulmánya. Közzöljük még Vázsonyi Endrének Magyarországon először 1980-ban megjelent egyik tanulmányát, amelyből a századforduló környékén Amerikába vándorolt magyarok életének egy fontos színterét ismerheti meg az olvasó. Végül a mellékletek első két írása Vázsonyi Endrének a szótárírás közben formálódott nyelvészeti gondolataiba enged betekintést. Ugyanitt közlünk még négy interjúrészt, amelyek az amerikai magyarok nyelvfenntartással kapcsolatos vélekedéseiről tudósítanak.

A szótár szerkesztése közben nyújtott jelentős szakmai segítségért köszönetet mondok Fenyvesi Annának (Pittsburgh) és Sándor Klárának (Szeged). Ugyancsak köszönet illeti Pajzs Júliát (Budapest) a szótár SGML (=Standard Generalized Markup Language) változatának elkészítéséért; az Indiana Egyetem Urál-Altaji Tanszékét, ahol Fulbright kutatóösztöndíjas évemet töltöttem Bloomingtonban 1992—93-ban; és magát a Fulbright Commissiont, azért az ösztöndíjért (research grant #16540), amely nélkül ez a könyv nem születhetett volna meg.

1994. december 29.

Kontra Miklós

Preface

In the mid-1960s two Indiana University researchers, Andrew Vázsonyi and his wife Linda Dégh studied the lifestyles, traditions, and language of Hungarian-Americans living in the industrial settlements of the Calumet region on Lake Michigan, south-east of Chicago. On the basis of the numerous tape recordings, Vázsonyi intended to compile a dictionary of the Hungarian lexicon used by the immigrants and their children, but his death in 1986 interrupted the project. Using Vázsonyi's manuscripts, typescripts and cards and with Professor Dégh's kind assistance, I completed Vázsonyi's dictionary as best I could in 1992-93, and finally edited the entire work.

In addition to the dictionary proper, the present book contains a substantial study by Linda Dégh on the culture and language of the Calumet Hungarian-Americans and the theoretical and methodological foundations of the research. Also included is the Hungarian translation of Vázsonyi's excellent study "The *Cicisbeo* and the Magnificent Cuckold: Boardinghouse Life and Lore in Immigrant Communities", which was originally published in the *Journal of American Folklore* Vol. 91(1978): 641-656. Two of the three appendixes contain excerpts from the notes of Andrew Vázsonyi which allow some insight into his thinking about language. The third appendix contains transcripts of interviews about Hungarian language maintenance in America.

I am deeply indebted to Anna Fenyvesi (Pittsburgh) and Klára Sándor (Szeged) for advice and criticism at various phases of the project. Special thanks are due to Júlia Pajzs (Budapest) for creating the Standard Generalized Markup Language version of the dictionary. Last but certainly not least, acknowledgements are due to the Department of Uralic and Altaic Studies of Indiana University for their hospitality during my Fulbright year in Bloomington in 1992-93, and to the Fulbright Commission for research grant #16540, without which this book could never have been published.

Budapest, December 29, 1994

Miklós Kontra

Bevezető

KONTRA MIKLÓS

1. A SZÓTÁR KELETKEZÉSÉNEK TÖRTÉNETE

A szótár keletkezéstörténetét a Vázsonyi Endre hagyatékában maradt több mint húsz, a *Túl a Kecegárdán*-ra vonatkozó levél alapján lehet rekonstruálni.

Egy 1969. július 1-én, Stanfordban keltezett levélben Joshua Fishman (aki egyébként az amerikai magyar nyelvhasználatról is publikált akkoriban) szakirodalmat ajánl a szótáríráshoz készülő szerzőnek. Két évvel később Vázsonyi Bloomingtonban doktorált nyelvészekkel, Moravcsik Edittel és Kerék Andrással levelezett, akik tanácsokkal segítettek és jó szóval bátorították őt. Igen valószínű, hogy a szócikkek szerkezetének kialakításában Keréknek jelentős szerepe volt.

Egy 1973. februári levél tanúsága szerint az akkor Hamburgban tanító Décsy Gyula, miután Vázsonyi kérésére lejegyzett két megnetofontekercsnyi szövegfelvételt, meggyőzte a szerzőt arról, hogy a szövegek fonetikai alapossággal történő leírása szükségtelen.

1974. február 7-én Thomas Sebeok egy új, *Current Trends in the Language Sciences* című könyvsorozat tervéről értesíti Vázsonyit, melyben a magyar vonatkozású kötetet Kerék András és Bátori István szerkeszteni *Current Trends in Hungarian Language Studies* címmel a Mouton Kiadó számára. A kötet ideiglenes tartalomjegyzéke szerint Vázsonyi "The Language of Hungarians in North America: Some Social and Cultural Perspectives" című tanulmány elkészítésére kapott megbízást.

Öt évvel később, 1979-ben Vázsonyi Endre Imre Samuval, az MTA I. osztályának könyvfelelősével levelezik. A készülőfélben levő szótárat, amennyiben a lektori vélemények pozitívak, a Nyelvtudományi Bizottság késznek mutatkozott az Akadémia I. osztályának kiadásra ajánlani. E bizottság felkérte Zsilinszky Évát a konzultánsi teendők ellátására, majd a kész mű egyik lektorának is őt kívánta kijelölni. 1979 júniusa és 1980 áprilisa között a szerző és konzultánsa számos levelet váltott; Zsilinszky ekkor technikai (szerkesztési, tipográfiai) megjegy-

zések mellett számos érdemi változtatási javaslatot is ráírt az A-tól I-ig elkészített kézirat egyik példányára.

1980—81 folyamán, bloomingtoni magyar lektorként magam is megismerkedtem a készülő szótárral, és azt terveztem, hogy a szótár függeléke számára egy, az anyagot lexikológiai szempontból elemző tanulmányt írok. E tervről levelet is váltottam Zsilinszky Évával. A tervezett tanulmány végül mégsem készült el, de 1992—93-ban, amikor Fulbright-kutatóösztöndíjjal Bloomingtonban töltöttem egy tanévet, alkalmam nyílt arra, hogy a Vázsonyi Endre 1986-ban bekövetkezett halála miatt félbemaradt szótárt a szerző cédulái alapján befejezzem, és az első résszel együtt megszerkesszem.

2. A SZÓTÁR ELSŐ (A—I) ÉS MÁSODIK FELE KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉGEK

A szerző szótárának első felét, *abstéz*-tól *ízi*-ig szócikkeké formálta és legépelte. Egykori szerkesztőjének, Zsilinszky Évának számos, a gépiratra írt módosító javaslatát, tanácsát megfogadta és hasznosította. Zsilinszky megjegyzései közül több a szótár jelenlegi formájában is érvényesül. Ez a rész néhány nyilvánvaló elírás kijavításától eltekintve változatlan formában került a mostani kiadásba.

A szótár második, *ja*, *je*, *jesz*-től *zip*-ig terjedő részének elkészítéséhez csak Vázsonyi Endre cédulái álltak rendelkezésemre. Ezek alapján a szótárt nem lehetett olyan módon befejezni, ahogyan Vázsonyi azt I-ig megírta, két okból sem. Egyrészt a terepmunkában nem vettem részt, így a cédulákra írt anyag meglehetősen idegen — Vázsonyi munkamódszerének rekonstruálása és a lehetőségek határáig pontos követése megoldhatatlan feladatnak bizonyult. Másrészt egy, a jelenleginél teljesebb földolgozáshoz sem a szükséges munkaidő, sem anyagi források nem álltak rendelkezésre. Kompromisszumos megoldásként a következőképpen jártam el: Vázsonyinak a "Szótári cédulák K-Z és jegyzetek" feliratú dobozában¹ levő cédulák közül azokat vettem be a szótárba, amelyeket valamilyen szempontból fontosnak ítéltam. E cédulák a megírásra szánt szócikkek nyersanyagai; általában a címszó, ennek angol modellje, a példamondatok és az adatközlők

¹ E doboz valójában J-től Z-ig tartalmazott cédulákat.

szerepelnek rajtuk, nagyritkán egy-egy nyelvi vagy kulturális megjegyzés is. A cédulák alapján csak egyszerűbb szerkezetű szócikkek megírása volt kivitelezhető, melyekben címszó, szófaji jelölés, jelentés(ek), az angol nyelvi modell, példák és adatközlők (esetleg kulturális magyarázat) szerepelnek.

A válogatás szempontjai a következők voltak:

1. Szerepelnek azok a szócikkek, amelyek kulturális szempontból fontosnak látszottak. Ilyenek a Calumet-vidéki magyarok életére (is) jellemző jelenségeket jelölő szavak, pl. *miszter*, *muffol*, *peda*, *saurpáti*, *szalon*.

2. Szerepelnek azok a szócikkek, amelyek (kontaktus)nyelvészeti szempontból érdekes, említésre méltó jelenségeket tartalmaznak, így pl. *Kleveland*, *kórház*, *kőmajna*, *mikszol*, *mördzsenszi rúm*, *nejlán*, *óver*, *papír*, *rédió*, *resztol*, *sáلكendő*, *sugár*, *száurkraut* és *szarokrád*, *szél*, *szendol*, *szpréol*.

3. A példamondatok kiválasztásában fontos szempont volt a kétnyelvűek beszédét jellemző vonások megjelenítése. Ilyenek például a dublettek (*édesapámnak a testvérje vót, szíszterje vót*) és a szókeresés közbeni hangos reflexiók (*szaromagán, ez nem jól jött ki magyarul*).

3. A SZÓTÁR JELLEMZŐI

3.1. A SZÓTÁR JELLEGÉRŐL

Vázsonyi Endre szótára több szempontból eltér a magyarországi nyelvjárási és tájszótáraktól. Semmiképp nem nevezhető nyelvjárási szótárnak, hisz az ilyen munkák, például Penavin Olga *Szlavóniai (kórógyi) szótár*-a a népnyelv teljes szókincsét, tehát a közszavaknak és a tájszavaknak egészét kísérlik meg összegyűjteni. A *Túl a Kecegárdán* azzal a céllal készült, hogy az amerikai magyaroknak csupán az óhazaitól eltérő szóhasználatát rögzítse, tehát a köznyelvnek minősülő szavakra és szójelentésekre szerzője nem figyelt. De nem illeszkedik e szótár könnyen a tájszótárak sorába sem. Írója ugyanis nem volt céhbeli nyelvész (mint például a *Felsőöri tájszótár*-t készítő Imre Samu) és nem egynyelvű (vagy zömmel egynyelvű) magyarok nyelvhasználatát kutatta (mint például Tóth Imre, az *Ipoly menti palóc tájszótár* szerzője). Kétnyelvű magyarok nyelvét vizsgálta Vázsonyi, amerikaiakét, akik a

magyar nyelv elvesztésének különböző fokain voltak. Ilyen magyarok százezer számra találhatók a Kárpát-medencében is, de a magyar nyelvészek az ő nyelvvesztésüket eddig nem tartották, talán ma sem tartják kutatásra érdemesnek.

A leglényegesebb különbség azonban az anyaggyűjtés módjában és a szavak használatának bemutatásában található. A magyarországi szótárak szinte kivétel nélkül nyomtatott és kéziratos tájszóanyagot közölnek (pl. az *Új Magyar Tájszótár*), vagy pedig, a magnetofon használatát megelőző korokban, a gyűjtő által gyorsírással leírt szavak, mondatok, szövegek alapján készültek. Az ilyen nyelvjárási szövegközléseket Bárczi Géza 1954-ben "jóhiszemű hamisítványok"-nak nevezte. A gépi beszédrögzítés a magyar dialektológiában a legutóbbi évekig nem játszott jelentős szerepet, és ma sem mondható el, hogy a magnetofonnak a nyugati nyelvészetben betöltöthöz hasonlóan fontos szerepe lenne.

Vázsonyi szótára viszont *élőnyelvi szótár*, amelyben majd minden adat magnetofonszalagra vett beszélgetésekből származik. Példamondatai nem konstruált mondatok, hanem valódi beszédesemények, igazi élőbeszéd részei². Ez a szótár ily módon nemzetközi tekintetben is újat hozott, hisz a szótári szuperhatalom, Anglia is csak 1987-ben produkálta az első olyan szótárat, a *Collins COBUILD English Language Dictionary*-t, amelyben a példák valódi írott és beszélt nyelvhasználatból származnak. Az írott szövegek a lexikográfusnak évszázadok óta legfontosabb forrásai voltak, de a beszélt szövegek, például interjúk, rádió- és tévéműsorok átíratának szótári felhasználása nyugaton is

---

² Igen ritka kivételként előfordul nem élőbeszédbeli adat is. Ezek egyrészt [Szarvas]-tól származnak, másrészt egy-egy adatközlőnek valamilyen kéziratos füzetéből kimásolt adatok, pl. a **kvóter** szócikkben [KJ verseskönyvéből] idézett adat. A [Szarvas]-tól származó példák Szarvas Pál (Indián): *Heti strófák* c. gyűjteményéből valók. E gyűjtemény a *Szabadság* című újságban közölt, az amerikai magyarokról szóló "versekbe szedett tréfák"-at tartalmaz. Az évszám és hely megjelölése nélkül kiadott könyvet a "Hungarian Weeklies — Magyar Bányászlap nyomdája" készítette. *** A szótárban az írott forrásokat vagy a [Szarvas] megjelölés, vagy az adatközlő monogramját követő kiegészítő szöveg, pl. [KJ verseskönyvéből] jelöli. A csak monogrammal jelölt adatok minden esetben élőbeszédből valók.

újdonságszámba megy még.

"A nyelvhasználatot nem lehet kitalálni, csak rögzíteni lehet" — írja a *COBUILD szótár* főszerkesztője. A *Túl a Kecegárdán* a magyar szótárak között az első, amely ezt az elvet következetesen alkalmazta. A szótár valóságos beszélőknek a valóságban elhangzott beszédéből származó, utólag is bármikor ellenőrizhető valódi adatait tartalmazza. A hazai tájszótári gyakorlattól abban is eltér a szótár, hogy minden egyes címszavát példamondattal illusztrálja.

Az amerikai magyarok nyelvéről idestova száz éve jelennek meg nyelvészeti írások magyarországi és amerikai szerzők tollából. A szakirodalom java része egyenetlen és megbízhatatlan. Ennek a szótárnak egyetlen említésre érdemes előzménye Albert Tezla *"Valahol túl, Meseországban..." Az amerikai magyarok 1895—1920* című dokumentumgyűjteményének II. kötetében található: egy 19 lapos "Angol és Hunglish szójegyzék". Az amerikai szókincsnek egy sokkal kisebb, újságnyelvi szeletét elemzi még a szótár szerkesztőjének a Magyar Nyelv 1982. évi 1. számában megjelent tanulmánya.

Vázsonyi Endre szótára — a már említett módszertani újdonsága mellett — több okból is fontos a magyar nyelvészeti irodalomban. Magyar—angol vonatkozásban most válik először lehetővé, hogy a kutatók a közvetett kölcsönzésből származó lexikai elemek (vö. Ország László *Angol eredetű elemek a magyar szókészletben* c. monográfiáját) és a közvetlen kölcsönzésű szavak közti különbségeket megvizsgálják. A másik különös érdeme a műnek leglényegéből fakad. Mivel az amerikai olvasztótégelybe került magyarok szókincsét gyűjti fel, a nyelvvesztés nálunk alig vizsgált folyamatainak leírásához nyújt hiteles alapot. Magyarországon sokat beszélnek mostanában a pusztuló magyar *nyelvjárások* leírásának fontosságáról, de alig esik szó a pusztuló magyar *nyelv* megőrkítéséről. Az ilyen kutatásoknak van *sui generis* nyelvtudományi jelentősége: segítenek a kétnyelvűség és a nyelvcsere folyamatainak pontosabb megértésében. Lehet alkalmazott nyelvészeti jelentőségük is: a nyelvcsere megállítani kívánó nyelvi tervezés tudományos alapjait nyújthatják. De talán ezeknél is fontosabb az, hogy az utókor számára megőrkítik az eltűnő magyar diaszpóra egy részének nyelvi valóságát. Ebben Vázsonyi Endre valódi leletmentő volt. A *Túl a Kecegárdán* egy kihalt magyar nyelvváltozat egyetlen megőrkítője.

3.2. KÓDVÁLTÁS, KEVERT NYELV, INTERFERENCIA, KÖLCSÖNZÉS

A klasszikus magyar tájszótárakban hagyományos hármas kategorizálást csak erőltetve lehetne alkalmazni ebben a szótárban. E fölöstás szerint az egyes nyelvjárásokban vannak olyan szavak, amelyek a sztenderdben teljesen ismeretlenek (pl. *szárma* 'töltött káposzta'), vannak olyanok, amelyek alakjukat tekintve a sztenderdben is megvannak, de jelentésükben eltérnek a sztenderdben megszokottól (pl. *bogár* 'légy'), és vannak olyanok, amelyek hangalakjukban nem az adott nyelvjárásra jellemző hangtani eltéréseknek megfelelően (pl. *kő* ~ *kű*) különböznek a sztenderdtől (pl. *csollán* 'csalán'). Ha ehhez hasonló osztályozást használnánk, valódi tájszónak lehetne tekinteni pl. a *muffol* 'költözik' igét; jelentés szerinti tájszó lenne az Amerikában 'kocsmá' jelentésű *szalon*; és talán alaki tájszónak minősülne a *famili* 'família'. Igen nehéz lenne azonban megállapítani, mi a sztenderdhez képest "szabályos" és "szabálytalan" eltérés. Egy ilyen eljárás azonban indokolhatatlanul ragaszkodna az egynyelvű magyarok nyelvjárásait leíró hagyományhoz, ugyanakkor sok mindent kényszerűen nélkülözne, ami a nyelvi kontaktusok lényegéhez tartozik.

A kétnyelvűek beszédének lényegét éppen az adja, hogy két nyelven is képesek társalogni, s a két nyelv használatának, esetenkénti keverésének vagy váltogatásának elég jól megragadható szabályszerűségei vannak. Egy amerikai magyar kétnyelvű ember, ha egynyelvű magyarral beszél, igyekszik "tisztán" magyarul beszélni. Ha csak angolul tudó amerikaival beszél, a tőle telhető "tisztá" angolt használja. Az esetek legnagyobb részében ilyenkor is "átüt" a magyar beszédben az angol, és az angolban a magyar hatása: az egynyelvű magyarok és amerikaiak megérik az illető "akcentusát".

Más a helyzet akkor, amikor angol—magyar kétnyelvű amerikai magyarok egymással beszélgetnek. Ilyenkor választhatják az angolt vagy a magyart. A kiválasztott nyelven megpróbálhatnak "tisztán" beszélni, vagy belekeverhetnek a másik nyelvből szavakat, kifejezéseket, esetleg váltogatva használhatják az angolt és a magyart. A nyelvek keverése vagy váltogatása (kódváltás) többé-kevésbé tudatos folyamatok. A beszédpartnerek, a téma, az elérni kívánt célok és más tényezők, valamint a kétnyelvű egyén nyelvtudásának bonyolult összjátéka határozza meg egy-egy megnyilatkozás angol, magyar, vagy kevert voltát.

Az interferencia és a szókölcsonzés között szokás olyan alapon különbséget tenni, hogy a beszélő tudatosan vagy öntudatlanul (például figyelemelhanyagolás miatt vagy stressz következtében) használ-e egy másik nyelvi szót/kifejezést. E felfogás szerint az interferencia például az angolnak a magyarra gyakorolt olyan hatása, amely a beszélő szándékától függetlenül jön létre. Ezzel szemben a szókölcsonzés a kétnyelvűektől többé-kevésbé irányított folyamat, amely során a beszélők tudatában vannak annak, hogy kölcsönszót használnak. Előfordul gyakran az is, hogy a kétnyelvű beszélő beszéd közben átvált egyik nyelvről a másikra (kódváltás). Ez történhet tudatosan is, de önkéntelenül is.³

A jelen szótár megértéséhez, használatához azt kell figyelembe venni, hogy a szótár alapját képező társalgások, interjúk angolul is tudó, de magyarul kérdező kutatók és valamilyen fokon kétnyelvű amerikai magyarok viszonylag oldott, fesztelen beszélgetései.

A nyomtatott szótárak műfaji következménye, hogy az élő szókinccset csak tökéletlenül tudják bemutatni. Különösen így van ez a permanens kétnyelvűségben élők szókinccsének bemutatásakor. A beszélő emberek szókinccse mozgó szókinccs, amelyből egyes szavak kihullanak, helyükre újak kerülnek, s e mozgás lényege az anyanyelvi és második nyelvi szavak változtatott használata is. A szótárak, miként a nyelvatlaszok is, e szóhasználati kavalkádnak csak egy statikus fényképét nyújtják. A *moldvai csángó nyelvjárás atlasza* (Budapest, 1991) bemutatja, hogy amit az egyik csángó faluban *cěruza*-nak hívnak, azt a másikonban *plumb*-nak nevezik, egy harmadikon pedig *plumb*, *krějon*, *plobjász* vagy *plobjász* a neve (72. térkép). A nyelvöldrajzi térkép azonban, mivel térkép, alkalmatlan az egyes beszélők élő, változatokkal teli, variábilis szóhasználatának bemutatására. Kissé durva analógiával azt mondhatnánk, hogy például a csángó térkép mutatta változatok egyetlen beszélő változó nyelvhasználatában is megjelen(het)nek. Ezt a dinamikát egy szótár címszavai nem tükrözik, példamondatai azonban valamelyest érzékeltethetik az egymás mellett élő variánsok használatát. Vázsonyi szótárának autentikus példái a szókinccs mozgását is bemutatják.

---

³ A nyelvi kölcsönzés, ezen belül a szóképzési elemek kölcsönzése és az amerikai magyar kontaktusváltozat iránt érdeklődő olvasó *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból* c. könyvemben (Budapest, 1990) talál további elemzéseket.

3.3. A SZÓCIKKEK FELÉPÍTÉSE

Az egyes szócikkek címszavai, illetve címszóváltozatai félkövér betűvel szedve, a magyar helyesírási szabályok szerint vannak írva⁴. A címszót nem követi a hazai szótárakban szokásos paradigmajelölés (pl. a főnevek egyes számú *-t* ragos alakja, vagy az igék egyes szám 1. személyű ragja), mivel ezeknek az alakoknak következetes feltüntetését az anyaggyűjtés módszere lehetetlenné teszi.

A szócikkek eltérnek a magyar szótári gyakorlattól abból a szempontból is, hogy a címszóváltozatoknak nem mindegyikére szerepel példamondat, illetve a példamondatokban előforduló kölcsönzóváltozatok nem mindegyike szerepel a címszóváltozatok között. Ezt az egyenetlenséget a szerkesztőnek nem volt módja lényegesen csökkenteni.

A szófaji hovatartozás többé-kevésbé a magyar szótárakban szokásos módon van jelölve. Az eltéréseket megintcsak az anyag jellege magyarázza. A megszokott tárgyas és tárgyatlan igék helyett itt csupán *ige* szófaji jelölés szerepel, mivel az egyes igék finomabb besorolásához nem áll rendelkezésre elegendő szövegfelvétel. Számos esetben az adatok nem elegendőek egy-egy szó szófaji értékeinek meghatározásához, aminek következtében a címszót követő szófaji jelölés és az egyes példamondatokban szereplő szavak szófaji értéke között eltérések mutatkozhatnak. A rövidítések és jelek listáját a 25. oldalon közöljük.

A címszavak jelentését a szótár aposztrófok között adja meg. Ezt követi a címszó angol nyelvi *modellje* **M:** és egy nyíl (←) után, dőlt betűvel szedve. Ennek jelentése szintén aposztrófok között áll. A címszavak jelentése és a modellek jelentése az esetek túlnyomó többségében megegyezik.

---

⁴ Vázsonyi angol billentyűzetű írógéppel dolgozott. Az *á*-ra, *é*-re, *í*-re és *ó*-ra külön gépelte rá a vesszőket, az *ő*-re és *ű*-re pedig tintával írta rá az ékezetet. Mindezt azonban a számítógépnél valamivel következetlenebbül tette, vö. az eredeti gépirat 67. lapját (e könyvben a 235. oldalon látható), ahol pl. az *öntőde* hosszú magánhangzóval van írva, de a *frényből* szó *ő*-jéről hiányzanak a vonások. A hosszú *í*, *ú*, *ű* és *ő* — szándékaink szerint — *A magyar helyesírás szabályai*-nak megfelelően szerepel ebben a szótárban (tehát nem úgy, ahogy a gépiratban volt), kivéve a címszavakat, ahol is az eredeti gépiratbeli betűk szerepelnek.

ségében azonos; a helytakarékos *ua.* rövidítést azonban a szerző nem használta és a szerkesztő sem kívánta bevezetni.

Többjelentésű szavak esetében az egyes jelentések előtt félkövér számok állnak. A szócikkek annyi jelentést tartalmaznak, ahányat a hangfelvételek alapján a szerző megállapított. Miként például a *Felsőöri tájszótár*-ban, itt is fokozottan érvényes az, hogy a címszavaknak lehetnek (lehettek) olyan jelentései is, amelyek e szótárban nem szerepelnek.

A modell után a szótár első felében nagybetűs gyakorisági jelölések találhatók félkövér **Gy:** után: Gy (gyakori), Á (általánosan használt), és R (ritka). Ezek a jelek néha párosan is előfordulhatnak, pl. a **cent** Gy(akori) szó, de mivel a **krajcár** is használatos, nem Gy(akori) Á(általános) szó. A **burdos** azonban GyÁ szó, mert gyakran használják, és csakis így emlegetik. A gyakorisági jeleket a szerző a szavak egyes előfordulásait strigulázva állapította meg. E jelölések a D betűtől megritkulnak és az E után már nem szerepelnek Vázsonyi kéziratában. Néhány esetben a gépirat és a cédulák tartalmaznak olyan gyakorisági jelöléseket is, amely rövidítéseknek a feloldását a szerkesztő nem találta meg Vázsonyi hagyatékában. Ezek a K és M gyakoriságjelölő betűk, amelyek összesen 11-szer fordultak elő, sorrendben a következő szócikkekben: **braunsugor** (K), **briccs** (K), **bucser**³ (K), **cirkulálódik** (K), **csekk** (K), **dempt** (M), **diggol** (M), **ekszmaríner** (K), **es** (M), **eszid** (M), **fájerol** (M). Az eredeti kézirat e jelöléseit a szótárból kiiktattuk.

Minden címszót egy vagy több példamondat illusztrál, □ jel után. A példamondatokban néha az értelmezést segítő kiegészítő részek találhatók kerek zárójelben, *ti.* jelöléssel, pl. *Látta, hogy idegen lájszence van (ti. az autónak)* a **lájszensz** szócikkben. A példamondatok számos esetben meglepetést kelthetnek az angolul nem tudó olvasóban, mivel lehetnek tükörfordításos mondatok is, amelyek értelmezéséhez tudni kell angolul. Például a **lájt** (jelentése 'villany, világítás') szócikkében olvasható *Rajtahagytam a lájtot* mondat azt jelenti, hogy 'Égve hagytam a villanyt', ami az angol *I left the light on* tükörfordítása. Vázsonyi kézírata nem tartalmazza az ehhez hasonló esetek következetes magyarázatait, és nem jellemzője a kéziratnak az sem, hogy minden egyes, a példákban előforduló kölcsönszót vagy jelentést címszavasítva is bemutat. (Ugyanakkor megemlíendő, hogy az eredeti kéziratban végrehajtott csekély számú változtatások egyike éppen a keresztutalások számának jelentős növelése volt.) A példamondatok után az adatközlők

monogramjai szögletes zárójelben állnak, a monogramok feloldása a 156—180. oldalakon található.

Az utolsó példamondatot követően $\triangle$ jel után esetenként *kulturális megjegyzések* olvashatók. Ezek egyrészt a hazai tájszótárakban szokásos néprajzi megjegyzések, másrészt nyelvi jellegű megfigyelések.

A szócikkek végén esetenként Vö. rövidítés utal a tárgyszócikkkel összefüggő más szócikkekre.

3.4. NÉHÁNY PROBLÉMA AZ ADATOK KÖRÜL

Természetes, de ugyanakkor sajnálatos körülmény, hogy a félbemaradt szótár egyes adatai a kívánatosnál kevésbé pontosak. Előfordult, hogy Vázsonyi Endre két adatközlőnek is ugyanazt a monogramot adta, így a Baráth (James) Imrétől és a Béres Jánostól származó példamondatok nem köthetők se Baráth-hoz, se Béreshez, mivel Vázsonyitól tévedésből mindkét adatközlő a [BJ] monogramot kapta. Hasonló a helyzet a [KJ] monogram esetében is (Kállay József és Kovács Jánosné).

Van egy olyan adatközlő, [NI], akitől sok példamondatot idéz Vázsonyi, de akinek életrajzi adatait a szerkesztőnek nem sikerült megtalálnia.

Néhány tucat hasonló esetben az ismeretlen adatközlőt jelölő monogramok/jelzések csak egy-két adat "forrásaiként" szerepelnek Vázsonyi kéziratában s így a jelen szótárban. Egy (néha két) ilyen adat a következő címszavak szócikkeiben fordul elő: **bizi** [51], **cigány** [CP], **főburdos** [Hof], [Elin], **hörtol** [Hó], **klörk** [Szakatitsné], **resztol** [Csomorné], **bancs** [Csné], **frend** [Csm], **sálé** [Turóczyné], **tekszi** [Szakatitsné], **gárbics** [CsS], **burd** [CSz], **asztalfelváró** [DGy], **bél** [DGy], **csenszjáték** [DGy], **burdosgazda** [Ho], **dzsompol** [Ho], **indzsuri** [Ho], **ápszendaun** [NJ], **dájm** [Sza], **csekk** [SzN], **gremma** [SzN], **bodi** [TJ], **adzsitétor** [Zs], **dipó** [SzP], **csencs**¹ [SzP], **csungám** [SzP], **dzsog** [SzP], **csöracs** [VI], **egzerszázj** [MN], **elevéter** [SzP], **galondos** [SzP], **gázbill** [SzP], **gimi** [SzP], **grínhorn** [SzP], **hanki** [SzP], **hospitál** [SzP].

Az azonosíthatatlan adatközlők jeleit külön is felsoroljuk:

[51]	[MN]
[CP]	[NI]
[Csm]	[NJ]
[Csné]	[Sza]
[Csomorné]	[Szakatitsné]
[CsS]	[SzN]
[CSz]	[SzP]
[DGy]	[TJ]
[Elin]	[Turóczyné]
[Ho]	[VI]
[Hó]	[Zs]
[Hof]	

Egy-két esetben jó okkal lehet valószínűsíteni az ismeretlen adatközlők kilétét, például [Turóczyné] valószínűleg azonos a [Tné] rövidítésű Turóczi Betty-vel (l. 179. lap), és [DGy] is azonos esetleg a [DJ] monogramú Julius Danch-csal.

Introduction

MIKLÓS KONTRA

1. A BRIEF HISTORY OF *BEYOND CASTLE GARDEN*

Andrew Vázsonyi (1906-1986) immigrated from Hungary to the United States with his wife Linda Dégh in 1964. He was an editor and writer with solid grounding in psychology and the humanities. For well over a decade he was Associate Chairman of the Research Center for the Language Sciences at Indiana University, Bloomington. In the mid-1960s Vázsonyi and his wife, Professor Linda Dégh of the Indiana University Folklore Institute conducted research among the Hungarian-Americans in the Calumet region south-east of Chicago. Vázsonyi planned to compile a dictionary of the American Hungarian language used by their informants: old-time immigrants and their American-born children.

The evolution of the dictionary can be reconstructed to some extent on the basis of Vázsonyi's correspondence. In 1969 Professor Joshua Fishman recommended some specialist literature on language contact to him. Two years later he corresponded with two Hungarian-American linguists who obtained their Ph.D.'s from Indiana: Edith A. Moravcsik and Andrew Kerék. Kerék appears to have played an important role in shaping the structure of the entries of the dictionary Vázsonyi was to write.

Other linguists Vázsonyi consulted in the 1970s included Gyula Décsy, in Hamburg, Germany; Thomas A. Sebeok of Bloomington, Indiana; Samu Imre of the Linguistics Institute of the Hungarian Academy of Sciences, and Éva Zsilinszky, both in Budapest. Miklós Kontra became first acquainted with Vázsonyi and his dictionary-in-the-works during 1978-81, when he was Associate Instructor of Hungarian at Indiana University.

By 1981 Vázsonyi had completed the first draft of the dictionary from the letter A through I. For several years work on the dictionary progressed slowly, and the compiler's death in 1986 left the work unfinished. When Miklós Kontra obtained a Fulbright research grant at Indiana University for 1992-93, he wrote up selected entries for J through Z, from Vázsonyi's own cards, and edited the entire work.

2. DIFFERENCES BETWEEN THE FIRST (A-I) AND SECOND (J-Z) HALVES OF THE DICTIONARY

Andrew Vázsonyi wrote the entries from *abstéz* (borrowed from English *upstairs*) through *ízi* (from *easy*). He accepted several suggestions and corrections of his one-time editor Éva Zsilinszky. The present editor also accepted a number of Zsilinszky's suggestions though by no means all of them. The first part of the dictionary is published here in almost exactly the same form as Vázsonyi wrote it, only a few obvious typos and slips of the pen have been corrected. The second part, starting from *ja, je, jesz* (from *yes, yeah*) and ending with *zip*, was written by Miklós Kontra on the basis of Vázsonyi's cards.

There are at least two reasons why the editor was unable to complete the dictionary in the way its author would have. First, he did not take part in the fieldwork, thus the entire collection was rather alien to him. Second, insufficient time and financial resources were at his disposal for the proper completion of the project.

By way of a compromise, the editor selected those slips from Vázsonyi's collection for the entries J-Z which he regarded as important for some reason. The slips in question were the raw material for writing up entries. They usually contained a headword, the English model from which the headword was borrowed, sample sentences transcribed from tape recorded interviews, and the informants' abbreviations. In a few cases cultural or linguistic remarks were added too. These slips made it possible to write only simplified entries, which consist of a headword, part of speech notation, meaning(s), the English model of the American Hungarian headword, sample sentences (with the informants who used them indicated), and, perhaps, a pertinent cultural or linguistic remark.

The criteria for selection were:

(1) Entries were included if the editor deemed them to be culturally important and characteristic of the life of Hungarian Americans, for instance *miszter* (English *Mr.*), *muffol* (←*move*), *peda* (←*payday*), *saurpáti* (←*showerparty*), and *szalon* (←*saloon*).

(2) Also included are those entries which exhibit important features from a contact linguistic point of view, e.g. *Kleveland* (←*Cleveland*), *kórház* (←*courthouse*), *kőmajna* (←*mine*), *mikszol* (←*mix*), *mördzsenszi rúm* (←*emergency room*), *nejlán* (←*nylon*), *óver* (←*over*), *papír* (←*paper*), *resztol* (←*rest*), *sáلكendő* (←*shawl*), *sugár* (←*sugar*),

száurkraut and *szarokrád* (←*sauerkraut*), *szél* (←*sale*), *szpendol* (←*spend*) and *szpréol* (←*spray*).

(3) In selecting example sentences special care was taken to illustrate those features which are characteristic of the speech of bilinguals. Such features include the use of lexical doublets as in *édesapámnak a testvérje vót, sziszerje vót* 'She was my father's sibling, sister', or the metalinguistic comments heard while searching for the right word, e.g. *szaromagán, ez nem jól jött ki magyarul*. In this sentence the first word is borrowed from English *son of a gun* but the first part of the borrowed word is equal to the Standard Hungarian word for 'shit', hence the speaker adds the comment 'This hasn't come out well in Hungarian.'

3. THE DICTIONARY

Beyond Castle Garden is a unique dictionary in Hungarian lexicography. Whereas most Hungarian dialect dictionaries contain words drawn from printed sources or manuscripts, Vázsonyi's contains lexical material collected from tape recorded interviews. The examples are not invented sentences but instances of actual spoken language use—a feature of this dictionary which became an innovation of English lexicography only in 1987 when the *Collins COBUILD English Language Dictionary* was published. "Usage cannot be invented, it can only be recorded," said *COBUILD* editor John Sinclair (p. xv), and Vázsonyi had applied this principle to his work 100 percent. All but a few of his examples are from real speech. The few that are not were copied from the handwritten diary of an informant or a popular Hungarian-American book such as *Heti strófák*, a collection of "jokes in verse" written by Pál Szarvas (Indián), printed by Hungarian Weeklies—Magyar Bányászlap, without place or year of publication.

Without doubt though, the chief value of *Beyond Castle Garden* lies in the fact that it is the only dictionary of a now extinct variety of Hungarian: that spoken by old Hungarian immigrants who went to the United States in the first few decades of the 20th century. Andrew Vázsonyi rescued their language for posterity.

3.1 ORGANIZATION OF ENTRIES

Entries begin with a headword and its variants printed in bold face. All headwords are spelled according to the rules of Standard Hungarian orthography. The grammatical information customary in Hungarian dictionaries (e.g. the Sg accusative case-ending of nouns or the 1Sg form of verbs) is not provided because the tape recorded data make it impossible to establish consistently all such forms.

It is a characteristic feature of Vázsonyi's dictionary that not all variants of a headword are illustrated by example sentences in the entries, and vice versa, not all borrowed words which occur in the examples are made into headwords. The editor could not significantly reduce such inconsistencies.

Part of speech indications are similar to but also different from those in standard Hungarian dictionaries. Whereas in the latter verbs are classified into those with definite or indefinite conjugation, in the present work no such distinction is made. Instead the general term *ige* 'verb' is used because the tape recorded data do not allow the consistent use of the definite vs. indefinite conjugation. The Hungarian list of abbreviations and signs is on p. 25.

The Standard Hungarian equivalent or meaning of the American Hungarian headword is given in single quotes, e.g. **káré** 'autó'. The American English model of an American Hungarian borrowed word is preceded by a bold **M:** and an arrow (←). The model itself is printed in italics and enclosed in parentheses, e.g. **káré M:** (← *car*). The meaning of the model is given in single quotes as well: (← *car* 'autó').

If a word has several senses, they are separated by numbers printed in bold face, e.g. **bencs** 1. 'pad', 2. 'munkapad'.

In the first part of the dictionary, especially in the entries before *f*, frequency labels are used after a bold **Gy:**, which may be followed by one or two of three abbreviations: Gy stands for frequent words, Á stands for words in general use, and R indicates rare words. For instance, the American Hungarian word **cent** is Gy (=frequently used) but not Á (=in general use) because the old country word **krajcár** 'penny' also enjoyed some currency among Calumet region Hungarians. The word **burdos** 'boarder in a boarding house', on the other hand, is both Gy (=frequent) and Á (=in general use) because it is frequently used and has no synonym.

Examples are preceded by the sign □. Each example is followed

by the abbreviation of the informant who used it. Such abbreviations are enclosed in square brackets, e.g. [HF]. The names of informants and the abbreviations appear on pp. 156-180, where the biographies are printed in Hungarian.

The symbol $\triangle$ is used to introduce cultural and/or linguistic remarks.

3.2 SOME PROBLEMS WITH THE DATA

Although regrettable, it is quite natural that some data in this dictionary left uncompleted by its compiler are not precise enough. In an extreme case, by mistake the compiler used the same monogram for two different informants: both Imre (James) Baráth and János Béres are abbreviated as [BJ], hence the examples from [BJ] cannot be traced to their real source. The same is true of [KJ], which was used for informants József Kállay and Jánosné Kovács as well. Further, a good many examples are quoted from [NI], but the editor was unable to find his or her biography in Vázsonyi's materials. In a third case, monograms are used to denote informants whose biographies, and full names for that matter, could not be found in Vázsonyi's records. However, unlike in the case of [NI], only a few examples in the dictionary are traced to each of these unidentifiable informants. All such cases are listed below:

bizi [51], **cigány** [CP], **főburdos** [Hof], [Elin], **hörtol** [Hó], **klörk** [Szakatitsné], **resztol** [Csomorné], **bancs** [Csné], **frend** [Csm], **sálé** [Turóczyné], **tekszi** [Szakatitsné], **gárbics** [CsS], **burd** [CSz], **asztalfelváró** [DGy], **bél** [DGy], **csenszjáték** [DGy], **burdosgazda** [Ho], **dzsompol** [Ho], **indzsuri** [Ho], **ápszendaun** [NJ], **dájm** [Sza], **csekk** [SzN], **gremma** [SzN], **bodi** [TJ], **adzsitétor** [Zs], **dipó** [SzP], **csencs**¹ [SzP], **csungám** [SzP], **dzsog** [SzP], **csöracs** [VI], **egzerszájz** [MN], **elevéter** [SzP], **galondos** [SzP], **gázbill** [SzP], **gimi** [SzP], **grínhorn** [SzP], **hanki** [SzP], **hospitál** [SzP]

The list of such unidentified informants is as follows:

[51]
[CP]

[MN]
[NI]

[Csm]	[NJ]
[Csné]	[Sza]
[Csomorné]	[Szakatitsné]
[CsS]	[SzN]
[CSz]	[SzP]
[DGy]	[TJ]
[Elin]	[Turóczyné]
[Ho]	[VI]
[Hó]	[Zs]
[Hof]	

In a few cases one has good reasons to surmise whom a monogram may denote. For example, [Turóczyné] is probably the same person as is abbreviated [Tné], i.e. Betty Turóczy, see p. 179. While such inadequacies unavoidably remain, most of the examples are clearly traceable to one or more of the 62 informants whose biographies appear on pp. 156-180.

RÖVIDÍTÉSEK ÉS JELEK

SZÓFAJI JELÖLÉSEK

ált	általános
fn	főnév
hsz	határozószó
htl	tőszn határozatlan tőszámnév
ige	
ik	igekötő
isz	indulatszó
ksz	kötőszó
mn	melléknév
módsz	módosítószó
msz	mondatszó
névm	névmás
vsz	viszonyzó

EGYÉB RÖVIDÍTÉSEK ÉS JELEK

Á	általánosan használt
Gy:	gyakoriság
Gy	gyakori
l.	lásd!
M:	az amerikai magyar szó angol nyelvi modellje
R	ritka
Vö.	vesd össze!
△	a kulturális/nyelvi megjegyzések kezdetét jelzi a szócikkekben
□	a példamondat(ok) kezdetét jelzi a szócikkekben

Szótár

VÁZSONYI ENDRE

A, Á

abstéz, abstóz, abtéz fn 'egyemeletes ház emeleti része' **M:** (← *upstairs* hsz 'fent, emeleten') **Gy:** GyÁ □ Abstézen laktak [Sné], Még azt mondják: "Gyere, John, az abstéze" [HM], Abstózon voltak mindig burdosok [Nné], Abtézen volt egy rúm [FJ] Vö. **dánstéz**

abstóz l. **abstéz**

abszinszél l. **akszinszél**

abtéz l. **abstéz**

ádomobil l. **automobil**

adrez fn 'cím' **M:** (← *address* 'cím') **Gy:** Gy □ Mindenki menjen az ő adrez, a városokba [SzD], Volt adrezem [PJ] △ A bevándorlási hivatalban mindenkit megkérdeztek, van-e *adrez*, címe, vagyis: várják-e valahol. Ha nem várták, a hatóság irányította olyan helyre, ahol munkásokat kerestek.

adzsitétor fn 'agitátor' **M:** (← *agitator* 'bujtogató, agitátor') **Gy:** R □ Sok a lázító és az adzsitétor [Zs], A gyárban is vannak adzsitétorok [KG]

af, ap fn 'szabadidő, szabadnap' **M:** (← *off*, voltaképpen prepozíció; e jelentésben teljes alakja: *time off work* 'munkátlanul eltöltött idő, szabadidő') **Gy:** Gy □ Kértem egy pár afot magamnak [WJ], Afja van,

adtak neki két-három afot, le-tették a munkából [BJo], A fér-jemnek apja volt a munkából [KJ]

afic l. **ofisz**

áfic l. **ofisz**

aficer l. **afiszer**

afisz l. **ofisz**

afiszer, aficer fn 'rendőr' **M:** (← *officer* 'rendőr, tiszt') **Gy:** Gy □ A lakás tele volt népekkel, ezek az afiszerok ott voltak [MJ], Az aficerok körülállták a házat, a policok [TGy]

ágent fn 'ügynök, hajóstársaság képviselője, kivándorlási ügynök' **M:** (← *agent* 'megbízott, meghatalmazott, ügynök') **Gy:** Gy □ Elment az ágenthez, vett neki hajójegyet [LI], A mi falunkban járt egy ágent [SzJ]

ajdanó l. **ájdono**

ájdí, ejdi fn 'ötlet, gondolat, felfogás, gondolkozásmód' **M:** (← *idea* 'ötlet, gondolat, fogalom') **Gy:** R □ Az adta neki az ájdí [FJ], Viszik az amerikai ejdí [BJ], Nekik az az ájdíjuk, azt viszik [MJ] △ A *viszik* a *carry on* 'folytat vmt, követ vmt' fordítása. Vagyis 'az amerikai felfogást követik, nekik az a felfogásuk, aszerint cselekszenek'.

ájdono l. **ájdono**

ájdono, ajdanó, ájdono, ájdono l. msz 'nem tudom, tu-

domisén' **M:** (← *I don't know* 'nem tudom, kétlem') **Gy:** Gy □ Valami járt a temetőben, vagy valaki, hát ájdontó [JF], Egyezret, hát ájdontó, magyar pénzben [SGy], Ájdontó, valami az eszembe jutott [SN], Hát mi van azon? Ájdontnó [Csa] △ Olykor csupán bizonytalanságot fejez ki, mintegy indulatszó jellegűen, pl. *Evvel az érzéssel élni az embernek, hát ájdontó*, más-kor eredeti 'nem tudom' értelmében használják, pl. *Ájdontó, majd megkérdzem* [SzD]

2. fn 'nem-tudom-napja, bizonytalan időpont' **Gy:** R □ Csak ájdontókor lehet találkozni velük [Csa], Mikor? Majd ájdontó napján [MM]

ájdontnó l. ájdontó

ájdunker, ájdunkér msz **M:** (← *I don't care* 'bánomiséen, nem törődöm vele') **Gy:** Gy □ Mikor már kint vagytok, ájdunker, beszélhettek angolul [BS], Ájdunkér, hogy néger, vagy akár-mi [SzD]

ájdunkér l. ájdunker

ájeris l. ájris

ájhóp msz 'remélhetőleg' **M:** (← *I hope* 'remélem') **Gy:** R □ Ha, ájhóp, eláll az eső [McG]

ájland fn 'sziget' **M:** (← *island* 'sziget') **Gy:** R □ A Kacagárda, az egy ájland [FJ]

ájmin msz 'úgy értem, akarom mondani, márminthogy' **M:** (← *I mean* 'úgy értem') **Gy:** R □ Hatéves, ájmin, hétéves [BJ], A tiszteletes, ájmin, a Ludwig [Sné]

ájris, ájeris 1. fn 'ír ember' **M:** (← *Irish, Irishman* 'ír, ír ember') **Gy:** R □ Ki csinálta az első dzsél? Az ájris. És ki volt az első a dzsélben? Az ájris [Csa], Még ájrisok is voltak, akik beszéltek magyarul [WJ] △ A rendőrök között sok volt az ír, de — egyes öreg magyarok szerint — a bűnözők között is. Számos tréfa, anekdóta van róluk forgalomban: legtöbbjük jó példája annak a sztereotíp felfogásnak, ahogyan egyes nemzetiségek jellemzik egymást.

2. mn 'ír, Írországból való' **M:** (← *Irish* 'ír') **Gy:** GyÁ □ Ájris lányt vett el a fia [FD], Mind vagy polyák, vagy tót, vagy ájeris [SzD]

ájszbakszi l. ájszbokszi

ájszbokszi, ájszbakszi fn 'jég-szekrény' **M:** (← *ice box* 'jég-szekrény') **Gy:** GyÁ □ Beteszem az ájszboksziába [HM], Nemigen voltak ájszbakszik, refidzseréter [Mné] Vö. jégbakszi

ájszkrím fn 'fagylalt' **M:** (← *ice cream* 'fagylalt') **Gy:** GyÁ □ Adhatok ájszkrímet? [Sné], Csak ájszkrím-nek mondja mindenki. Fagylalt-ot nem mondanak [VJ]

ájtinkszó msz 'azt hiszem' **M:** ($\leftarrow$ *I think so* 'azt hiszem, úgy gondolom') **Gy:** R ☐ Lehet, ájtinkszó, ötven éves [CsI], Ájtinkszó, hogy otthon van [CsE]

akcent l. **ekszent**

akcident l. **ekszident**

aker, áker, ekér, éker fn 'hold, magyar hold' **M:** ($\leftarrow$ *acre* 'kb. 0,7 kat. hold') **Gy:** GyÁ ☐ Megművelte a menház farmot, valami százhusz akert [SzJ], Hús, vagy harminc áker kellett volna [JJ], Floridában egy ekér föld, az indiánoknak van, nem tudom, hány éker [PM], Vettünk tíz ákert régen, azóta két ékert [HJ] **áker** l. **aker**

ákontri l. **ókontri**

akrosz 1. fn 'a túloldal' **M:** ($\leftarrow$ *across* hsz 'át, keresztben, szemben') **Gy:** R ☐ Nem itt, akroszon építkeznek [Csa], A gépjük meg volt parkolva akroszt [HM]

2. hsz 'szemben, túloldalt' **Gy:** Gy ☐ Csak akrosz a striten voltak tőlem [FJ]

aksinszél l. **akszinszél**

akszinszél, aksinszél, abszinszél fn 'árverés' **M:** ($\leftarrow$ *auction-sale* 'árverés') ☐ Akszinszélen vettem [CsJ], Akszinszél, az: aksinszél, hogy aksinonadták [Csa], Megvettem, abszinszélen voltak [SN] Vö. **szél**

alamózsia l. **alimózsia**

aldermány fn 'városi tanács-tag' **M:** ($\leftarrow$ *alderman* 'városi tanács-tag, főtisztviselő') **Gy:** R ☐ Megválasztották, mint aldermány, esküdt embernek [AJ]

alimózsia, alamózsia fn 'tartásdíj' **M:** ($\leftarrow$ az *alimony* 'tartásdíj' és az *elemózsia* kontaminációja?) ☐ Fizetett neki jó alamózsia [HM], Alimózsia, azon vehet elemózsia [VJ]

alrájt l. **ólrájt**

alrejt l. **ólrájt**

ambulenc l. **embulenc**

anaunszol ige 'közöl, rádióban bemond' **M:** ($\leftarrow$ *announce* 'közöl, bejelent') **Gy:** R ☐ A rádión fog beizélni, anaunszolni [FD]

anderver fn 'alsónemű' **M:** ($\leftarrow$ *underware* 'alsónemű') **Gy:** R ☐ Imre meg anderverben volt már [HM]

aneszt l. **anesztli**

anesztegád, onesztegád, honestegád isz 'bizisten' **M:** ($\leftarrow$ *honest-to-God* 'igazán, becsületesen, bizisten') **Gy:** Gy ☐ Aneszttegád, mondom magának [SzD], Voltak olyan fiatalemberek, onesztegád, igazán [HM], Honesztegád, úgy volt [Csa] Vö. **anesztli**

anesztli, áneszt hsz 'igazán, becsületszavamra' **M:** ($\leftarrow$ *honestly* 'becsületesen, igazán') **Gy:** Gy ☐ Belémszerette az a

nő, anesztli [SzD], Rágondolok, áneszt, hogy meg ne verjem szemmel [HM] Vö. **anesztegád ankel** l. **ankl**

ankl, ankel fn 'nagybátya' **M:** (← *uncle* 'nagybátya') **Gy:** Gy □ Neki van egy anklja, ott Montanában [AJ], Egy anklja, vagyis nagybátyja írt [SN], Ankeljaim itt maradtak [PM]

ánszerol, enszerol ige 'felel, reagál' **M:** (← *answer* 'felel, reagál') **Gy:** Gy □ Telefonáltam neki, de nem ánszerolt [CsE], Ki fog enszerolni? [Csa]

anveló l. **envelop**

anvelop l. **envelop**

ap l. **af**

apartment, partment fn 'lakás, bérlakás' **M:** (← *apartment* 'lakás, lakosztály') **Gy:** R □ Nem házban, apartmentben lakik [DK], Ezt az egy partmentet megtartottuk [KG] △ A kölcsönszavak első, hangsúlytalan hangzója — különösen, ha az valamely magyar névelőre, ige-kötőre stb. emlékeztet — gyakran elmarad. Vö. **daptol, lektrik, luminium, meriken, peseli, pojment**

ápszendaun hsz 'összevissza, hegyén-hátán' **M:** (← *upside-down* 'a feje tetején, tótagast, összevissza') **Gy:** R □ Mert minden ápszendaun van itthon

[NI], Ápszendaun van, nem jól [NI]

árgumentoz l. **argumentoz**

argumentoz, árgumentoz ige 'vitatkozik' **M:** (← *argument* 'szóváltás, vitatkozás' főnévből képzett ige) **Gy:** R □ Sokat kellett argumentozni [BI], Elkezdett árgumentozni [CsE]

ármí fn 'hadsereg' **M:** (← *army* 'hadsereg (a tengerészet és a repülőik kivételével)') □ Az ármiba inzsenír a férje, katonai indzsenír [NI]

ászkol ige 'kérdez' **M:** (← *ask* 'kér, kérdez') **Gy:** Gy □ Ászkold meg a néberemet [Mné], Ászkoltam, hogy merre kell menni [SzD]

asztalfelváró fn 'pincér' □ Pincér, asztalfelváró egy restoránban [DGy] △ Feltehetőleg a *waiter* 'pincér' eredeti 'váró' jelentésének szó szerinti fordításából alkotott szó.

átszejdon hsz 'szabadban' **M:** (← *outside* 'kint, szabadban') **Gy:** R □ Soha nincs átszejdon [CsI]

autó l. **automobil**

autóbasz, ótóbasz fn 'autóbusz' **M:** (← *autobus* 'autóbusz') **Gy:** R □ Ment az autóbaszon [MM], A repülőhöz jött ótóbasz [HM] Vö. **basz**¹

automobil, adomobil, ótomobil, autó fn 'automobil' **M:** (← *automobile* 'automobil') **Gy:** Gy □ Akkor még nem volt autó [AJ], Későbbben már automobíllal jártunk [AJ], Automobil volt a magyaroknak is [HM], Izé volt, automobil, nem lovaskocsi [SzD], Egy adomobil ekcidentből felszaladt az aszfaltra [SN], Sokáig hajtotta az ótomobilt [HM], Nem szabad volt ótomobilt hajtani [LI]

autózzgat ige 'kedvtelésből, komoly cél nélkül használ autót' □ Nem volt ideje autózzgatni [Szné]

B

bader fn 'vaj' **M:** (← *butter* 'vaj') □ Mink badert használunk [HM]

báder fn 'fáradtság, kellemetlenség' **M:** (← *bother* 'baj, nehézség, alkalmatlanság') □ Nem volt nagy báder odamenni [HM], Sok volt a báder [JF]

báderez l. **báderoz**

báderol l. **báderoz**

báderoz, báderol, báderez l. ige 'kellemetlenkedik, zavar, terhel' **M:** (← *bother* 'kellemetlenkedik, zavar, terhel') **Gy:** Gy □ Nevijorkban már nem báderoztak (ti. a bevándorlási hivatal

emberei, akik partraszálláskor sokat kellemetlenkedtek) [LI], Jó család, nem báderol [HM], Nem báderozott senki [McG], Mi a munkát elvégezzük, ne báderozz minket [SzD], Engem ne báderezz [Csa]

2. ige 'törődik, veszi a fáradtságot, fárad' **M:** (← *bother* 'fárad, zavartatja magát') **Gy:** R □ Nem báderoztam, hogy elmenjek [BJ], Ne tessék báderolni 'ne törődjék vele, ne fáradjon' [HM]

bádi¹, bodi fn 'test' **M:** (← *body* 'test') □ A pojzen ment le a bádiba [HM]

bádi² l. **bodi²**

badizik l. **bodizik**

baget l. **baket¹**

bagi l. **bogi**

báj-báj msz 'isten vele' **M:** (← *bye-bye* 'isten vele') □ Báj-báj, miszisz Hévízi [SzS], Báj-báj, misziszke, jöjjön máskor is [DK], Viszontlátásra, báj-báj [Tné], Báj-báj, minden jól [BJo] △ Rendkívül elterjedt. Alig fordul elő, hogy a Calumet-vidéki magyarok — még zömében magyar beszélgetés után is, esetleg más fromulákhoz hozzátoldva — ne *báj-báj*-jal búcsúznának.

bájbel l. **bájbl**

bájbl, bájbel fn 'biblia' **M:** (← *Bible* 'biblia') **Gy:** R □ Nem

olvasod a bájblt? [JJ], Ott van a bájbél [Csa]

bájk 1. beicikli

bájkol ige 'biciklizik' **M:** (← *bike* 'biciklizik') **Gy:** R □ Bájkolnak az iskolába [SzS] **Vö. beicikli**

baket¹, boket, buket fn 'vödör' **M:** (← *bucket* 'vödör') **Gy:** Gy □ Egy baket-víz van a kezében [Csa], Hát mi az a boket? [SzI], Hozott a boketbe finom vörös bort [SzD], Kifogy a buket [HM]

baket², boket fn 'csomag' **M:** (← *packet* 'csomag') **Gy:** Gy □ Elkészíti a luncs baketot [SzD], Boketot csinált a burdosasszony [LI]

baket³ fn 'zseb' **M:** (← *pocket* 'zseb') **Gy:** Gy □ A baketban ott volt a baketnájf [SzD]

baketnájf fn 'bicska' **M:** (← *pocket-knife* 'zsebkés') **Gy:** R □ A baketban ott volt a baketnájf [SzD]

baketol¹ ige 'vödört hord, vödörben visz vmt' **M:** (← *bucket* 'vödör') □ Baketoltam a vizet a kútról [DK], Fejni, baketolni kellett [JF]

baketol² ige 'csomagol, becsomagol' **M:** (← *packet* 'csomag') **Gy:** Gy □ Nem bírt baketolni háromszor naponta [WJ], Kellott étel csináljon, baketoljon a munkásoknak [SzD] △ A feleségnek

— illetve a burdosházakban a szállásadó feleségének, a burdosasszonynak — volt a feladata, hogy ennivalót csomagoljon a munkába járó férfiaknak.

bakszi, bokszi fn 'doboz, láda' **M:** (← *box* 'doboz') **Gy:** GyÁ □ Hol van az a bakszi? [Nné], Sörös baksziból csináltak házat [PJ], Ladoltam a bakszikat [SzD], Vittem neki egy bokszi-val [HM] **Vö. ájszbakszi, cigár-boksz, jégbakszi, mélbakszi**

baksziz ige 'dobozol, csomagol' **M:** (← *box* 'dobozol') **Gy:** R □ Ott bakszizzák a narancsot [CsI]

bakszkaré, bokszkaré fn 'poggyászkocsi' **M:** (← *boxcar* 'poggyászkocsi, marhavagon') **Gy:** Gy □ Volt a bakszkárékba szálló [AB], A hobók mentek az ilyen bakszkárékon, egészen nyugatra [AJ], A vasúti kompánia adott nekünk olyan öreg bokszkárét [JJ] **Vö. karé¹**

balgém fn '(amerikai) futball mérkőzés, baseball mérkőzés' **M:** (← *ball game* 'baseball') **Gy:** GyÁ □ Mindig nézem a balgémét a tívín [ZsJ], Sokan mennek a balgémre [KJ] **Vö. futbal, gém**

baller, bojler 1. fn 'kazán, vízmelegítő' **M:** (← *boiler* 'forraló, vízmelegítő, kazán') □ Csináltak olyan kicsi ballert is, hogy langyost csinálják a vizet

[SzD], Vannak azok a vas bal-
lerok [FJ], Bojlernál dolgoztunk
[CsJ]

2. fn 'kazánház, fűtőház' l.
ballerház, ballerrúm △ Az On-
tario tavat az Atlanti óceánnal
összekötő Szt. Lőrinc csatorna
kedvéért az Egyesült Államok
legnagyobb vasgyárai a Ca-
lumet-vidéken épültek. Ezekben
helyezkedett el az odatelepülő
magyarok legtöbbsége. Szókinsük-
ben ennél fogva igen sok a vas-
gyártással, gyári élettel össze-
függő angol eredetű mesterség-
szó. Mivel azonban a magyar
csoportok előmunkásai többnyire
maguk is hiányos angol tudású
magyarok voltak, ezek a szavak
leggyakrabban eltorzult alakban
váltak használatossá, pl. *bász*,
bigbász, *bigány*, *biklér*, *blesz-
fanesz*, *bodi*², *fandri*, *formány*
stb.

ballerház fn 'kazánház' M: (←
boiler 'kazán') Gy: R □ Kértem
munkát a ballerházban [TGy],
Bementem a ballerházba faje-
rozni [PM] Vö. **baller**, **baller-
rúm**

ballerrúm fn 'kazánház, ka-
zántér' M: (← *boiler-room*
'kazánház, kazántér') □ A
szomszédban dolgozott, a baller-
rúmban [TGy]

balóni fn 'üres beszéd,
halandzsa' M: (← *baloney* 'üres

beszéd, szemfényvesztés') Gy:
R □ Ez teljes balóni [Csa], Ez
csak olyan balóni [SN]

bam l. **bom**

bamper, bumper fn 'ütköző'
M: (← *bumper* 'ütköző, lök-
hárító') Gy: Gy □ Összeakadt a
bamperjük [TGy], Ráültem a
bumperre [PM]

bán fn 'pajta' M: (← *barn*
'csűr, pajta') Gy: R □ A nagy
bánban állt a trektor [CsB]

bánat fn 'főkötő' M: (←
bonnet 'főkötő, sapka') Gy: R
□ Volt rajtam bánat [Nné],
Bánatnak mondják, babuskának
[BJo], Most már nem bánatot
viselünk régen [DK]

bancs fn 'csomó, nyaláb, fűrt,
csoport' M: (← *bunch* 'csomó,
nyaláb, fűrt, csoport') Gy: Gy
□ Hány benánesz van egy
bancsba? [CsI], A toronyba fent
egy bancs fű kinőtt [Csa], Egy
bancs húst veszek [Csné], Két
bancsba, csokorba, szentelt sást
vittünk [PM] Vö. **boncsol**

bánd¹ fn 'óvadék, kezeslevél'
M: (← *bond* 'óvadék, biztosíték,
kezeslevél') □ A polic huszonöt
dollár bándot kért [CsB], Le-
tettem érte a bándot, szájnoltam
[BI]

bánd² fn 'kötvény' M: (←
bond 'kötvény') Gy: R □ A
Juneited Sztétsz bándra nem

tudtunk egy penit kapni [LA], A bándot lehúzták a fizetésből [CsI]

bándol ige 'megköt, megkeményít' **M:** (← *bind* 'megköt, megkeményít') □ Bándolni kellett vízzel a földet módlizásnál [BI]

bangaló fn 'kis faház' **M:** (← *bungalow* 'kisebb faház, bangaló') **Gy:** R □ Ilyen bangalókat építettünk [LA], Tornyán (ti. az óhazában) csináltunk egy bangalót [BJo]

bank, bankágy fn 'priccs, emeletes ágy' **M:** (← *bunk* 'priccs, hálólhely') **Gy:** R □ Volt azak a hosszú házak, és azokba voltak azok a bankok [McG], Ottan nem volt, csak bankágyak [McG] Vö. **bankház**

bankház fn 'barakk' **M:** (← *bunk-house* 'emeletes ágyakkal ellátott szállás') **Gy:** R □ Tudja, azokat a bankházakat miért csinálták oda? A sztrájk végett [SzD] △ Az Indiana Harborban működő Inland Steel nevű vasgyár munkásai az I. világháború alatt többször sztrájkba léptek. A gyár délen toborzott, igénytelen négerekkkel törte le a sztrájkot; ezek a munkások a gyár területén lévő *bankházakban* kaptak szállást. Vö. **bank, bankágy**

bár¹ 1. fn 'italmérés' **M:** (← *bar* 'bár, italmérés') **Gy:** R △ A *szalón* elnevezés sokkal gyakoribb. Vö. **báré², bárrúm,**

drinkhely, drinkoló, szalón

2. fn 'bárasztal' **M:** (← *bar* 'bárasztal, pult') **Gy:** R □ Voltam a bárnál is, mértem a bort [HM] △ Inkább a *báré* használatos. Vö. **báré²**

bár² 1. fn 'börtönrács' **M:** (← *bar* 'rács, börtönrács, korlát') □ Sok bűnöző van a bár mögött [Csa]

2. fn 'emelővas, feszítővas' 1. **báré¹**

barbekju, barberkju 1. fn 'lacipecsenye' **M:** (← *barbecue* 'sült hús') **Gy:** Gy □ Barbekjut süttöttünk [CsI]

2. fn 'lacipecsenye-sütés' **M:** (← *barbecue* 'hússütés, ökörsütés') **Gy:** R

3. fn 'a sütéshez szükséges berendezés' **M:** (← *barbecue* 'a sütéshez szükséges berendezés') **Gy:** R □ Viszünk barbekjut, húst, mindent [BJ]

barberkju 1. **barbekju**

báré¹ 1. fn 'vasrúd' **M:** (← *bar* 'rúd, fémrúd') **Gy:** Gy □ Olyan bárékat nyújtottunk a gyárban [PJ]

2. fn 'feszítővas' □ Báréval kellett kinyitni a szviccset [JJ], Nagy vasbárékat, vasékeket használtunk [TGy], Megcsúsztott a kezében a báré [SzS]

báré² 1. fn 'italmérés' **M:** (← *bar* 'bár, italmérés') **Gy:** R □

A báré, az ivóhely dánstézen volt [HM] Vö. **bár¹**, **bárrúm**, **drinkhely**, **drinkoló**, **szalón**

2. fn 'bárpult, söntéasztal' M: (← *bar* 'bárpult, a bárpult alsó részére szerelt fémrúd a láb megtámasztására') **Gy:** Gy □ Néhány magyar a bárénál ült [DJ], Odamegy a báréhoz [Csa], Volt lancia a báré végén [Csa] △ A húszas-harmincas évek végén ingyen harapnivaló járt az italhoz.

báré³ fn 'ravatal, koporsó' M: (← *bier* 'ravatal, Szent Mihály lova') **Gy:** R □ Ott áll a báré, nyitva [McG], Rátették a koporsót a báréra [NI]

bárkíper fn 'ivóhely tulajdonosa' M: (← *bar-keeper* 'bártulajdonos') □ Berúgott és a bárkíper kitessekelte [LI] △ Inkább a *szalonos* használatos. Vö. **bártender**, **szalonos**

bárkol ige 'ugat' M: (← *bark* 'ugat') **Gy:** R □ A kutya bárkolt [BJ]

bármíl, bármül fn 'hengermű' M: (← *bar-mill* 'hengermű, rúd-hengerelő') **Gy:** R □ Bármíl a neve annak a sapnak [Csa], Egy fanesz meg a bármül [PM] **bármül** l. **bármíl**

bárrúm fn 'ivóhelyiség' M: (← *bar-room* 'ivóhelyiség') **Gy:** R □ A bárrumba ott voltak a nagy

bárék végig [JF] Vö. **bár¹**, **báré²**, **drinkhely**, **drinkoló**, **szalón**

bártender, bárter fn 'személy, aki az italt méri, csapos' M: (← *bar-tender* 'kocsmáros, csapos') □ Egy lengyelnél voltam bártender [LI], Volt neki három-négy bártenderje [MM], Azt mondja a bárter, hogy elég [PJ] Vö. **bárkíper**, **szalonos**

bárter l. **bártender**

basz¹ fn 'autóbusz' M: (← *bus* '(autó)busz') **Gy:** Gy □ Megfogom a baszt, itt a kóneren [Csa], Megfogtam a baszat, kimentem a temetőbe [JF], Baszt veszek, vagy dzsitnit [SzS] Vö. **autóbusz**

basz², bász l. fn 'főnök, művezető' **M:** (← *boss* 'főnök') □ Az én baszom magyarázta meg [PM], Kijött az én baszom [PM], A basz jó ember volt [TGy], Ugyanazok a bászok, ugyanazok a formányok [Csa], A bász a nagyobb, a formány már utána való [FJ] Vö. **bászakisasszony**, **bigbász**

2. mn 'fő-' □ Egy bászszuperentendent jött ide [CsI]

bász l. **basz²**

bászakisasszony fn 'fiatal üzvezető nő' M: (← *boss* 'főnök') **Gy:** R □ Az én bászakisasszonyom engem mindig oda küldött [HM] Vö. **basz²**

bászol ige 'parancsolgat, úr akar lenni a háznál' **M:** (← *boss* 'vezet, irányít') **Gy:** Gy □ Az amerikai nő bászolja az urát [JF] **Vö. baszoszkodik**

baszoszkodik ige 'adja a főnököt, parancsolgat' **M:** (← *boss* 'vezet, irányít') **Gy:** R □ A magyarok ma ritkán házasodnak össze, mert nagyon baszoszkodik az asszony [HJ] **Vö. bászol**

bászrúm 1. fn 'fürdőszoba' **M:** (← *bathroom* 'fürdőszoba') **Gy:** Gy □ Volt két szoba, közös volt a bászrúm [GyJ]

2. fn 'illemhely, budi' **M:** (← *bathroom* 'illemhely, toalett') □ Kint van a bászrúm a kert végében (ti. az óházában, faluhelyt) [BB] **Vö. vasrúm**

basztol ige 'üt, megüt' **M:** (← *bust* ← *burst* 'üt, tör, tép') **Gy:** R □ Odabasztoztam neki, mint mondják; megütöttem [VJ]

batel, botli fn 'palack' **M:** (← *bottle* 'palack') **Gy:** Gy □ Kiitta az egész batelt [BJ], Barack, hoztam egy botlival [BB]

batelez ige 'palackoz' **M:** (← *bottle* 'palackoz, palackba fejt') **Gy:** R □ Itt batelezik a sört [Csa]

baten fn 'gomb, gomblyukba való jelvény' **M:** (← *button* 'gomb, gomblyukba való jelvény') □ Ideadták aztat a batent, tudja, kis batent [SzD], Aki

kapott batent, azzal kezét fogott a kompánista [SzD] △ A gyárakban gomblyukba való jelvényt ajándékoztak a jubiláló, vagy nyugalomba vonuló munkásoknak.

bébi 1. fn 'csecsemő, kisbaba' **M:** (← *baby* 'csecsemő, kisbaba, kisgyerek') **Gy:** Gy □ Nem szoptatják a bábiket Amerikában [SzS], Nem adtak helyet a Szűz Máriának a bébivel [JF], Maradt neki egy bábikéje [Mné], Kis bébi volt a feleségem [TGy]

2. mn 'újszülött, gyerek, bébi-' **M:** (← *baby* 'gyerek, bébi-') **Gy:** R □ Sírtak a kicsi bébi gyerekek [JF], Bébiarca volt [Csa]

bébiágy 1. fn 'kisgyermek ágya' **M:** (← *baby's bed* 'kisgyermek ágya') **Gy:** R □ Vett bölcsőt, bébiágyat [SzS]

2. fn 'gyermekágy, szülés utáni állapot' **M:** (← *child-bed* 'gyermekágy, szülés utáni állapot') **Gy:** R

3. fn 'gyermekágyi láz' **M:** (← *child-bed fever* 'gyermekágyi láz') **Gy:** R □ A nagynénje bébiágyba, gyerekágyba halt meg [Csa]

bébifűd fn 'csecsemőétel, gyermekétel' **M:** (← *baby-food* 'csecsemőétel, gyermekétel') **Gy:** R □ A bábiket azzal a bébifűddel etetik [SzS]

bébisóer, bébisóer fn 'gyermek születése alkalmából, ajándékozás céljára rendezett összejövetel' **M:** (← *baby-shower* 'a bébinek szánt ajándékozás') △ Gyermekszületés előtt, vagy után összejövetelt szokás rendezni, alkalmas helyen, rendszerint a templom alagsorában. A megjelentek szükségleti tárgyakat, gyermekkelengyét, vagy készpénzt ajándékoznak az anyának. Az ilyen összejöveteleket — amelyen a rendezők kávéval, süteménnyel kínálják a megjelenteket — a társasélet fontos eseményének tekinti a közösség. **Vö. brájdél sóer, envelop, saurpáti**

bébiszittel ige 'gyereke vigyáz' **M:** (← *baby-sit* 'gyereke vigyáz') □ Bébiszittelni ment [DK] **Vö. bébiszitter**

bébiszitter fn 'gyermekőrző' **M:** (← *baby-sitter* 'gyermekőrző, aki a szülők távollétében vigyáz a kisgyermekre') □ Nincs otthon más, csak a bébiszitter [HM] △ Ha a szülők elmennek hazulról, gyerekeiket őrzőre — rendszerint valami idősebb gyerekekre — bízzák. Az őrzésért kapott díj a nagyobb iskolások fontos zsebpénz-pótló, vagy kiegészítő jövedelme. **Vö. bébiszittel**

becsekkol ige 'bejelentkezik, blokkol' **M:** (← *check in* 'be-

jelentkezik, bélyegez, blokkol') □ Azt mondta a vacsmány, hogy be sem csekkolt [Csa], Becsekkolt a motelba [SzD]

bediggol l. **diggol**

bedlak fn 'pech, balszerencse' **M:** (← *bad luck* 'pech, balszerencse') **Gy:** R □ Haragudott, hogy én bedlakot hozok rá [CsI]

bedrúm fn 'hálószoba' **M:** (← *bedroom* 'hálószoba') **Gy:** GyÁ □ Bemegy az ura a bedrumba [Sné], Én hállok bent a bedrumba, mint itt mondják Amerikában [JF], Lenn a konyha volt meg a bedrúm [BS], Bent volt a bedrumba és én bementem a hálószobába [MJ]

befilol ige 'megtölt, feltölt' **M:** (← *fill* 'megtölt, feltölt') **Gy:** R □ Brikkal be van filolva [FJ], Befilolták a tavat [DJ]

befinisel l. **finisel**

beg fn 'zsák, zacskó' **M:** (← *bag* 'zsák, zacskó') **Gy:** Gy □ Be volt olyan kis begekbe rakva [JF]

begedzskár fn 'poggyászkocsi' **M:** (← *baggage-car* 'poggyászkocsi') □ Begedzskár, amiken málhát szállítanak [VJ], Begedzskár, az logidzskár [BJo] **Vö. karé!**

beicikli, bájk fn 'bicikli' **M:** (← *bicycle, bike* 'bicikli') **Gy:** R □ Otthon beicikli sem volt

[BB], Kellett venni bájkot [Sco]
Vö. **bájkol**

bek fn 'hátsó oldal' **M:** (← *back side* 'hátsó rész, hátsó oldal, hátoldal') **Gy:** R □ Még a bek-jit (ti. egy könyvnek), junó, azt elolvassuk [HM]

béken fn 'szalonna' **M:** (← *bacon* 'szalonna') **Gy:** Gy □ Saláta, magyarosan megöntve békentöpörttyűvel [Nné]

bekendfurt hsz 'odavissza' **M:** (← *back and forth* 'oda-vissza, előre-hátra') **Gy:** R □ Engedték a népet bekendfurtra mindig [FJ]

békeri fn 'pék' **M:** (← *bakery* 'pék, péküzlet') **Gy:** R □ Még ezek a békerik nem voltak [JJ], Vebet a békeritől [BI]

bekjárd fn 'hátsó udvar' **M:** (← *backyard* 'udvar, kiskert') **Gy:** Gy □ Az egész bekjárd szagos tőle [HM]

bekkol ige 'hátrál, farol' **M:** (← *back* 'hátrál, farol, tolat') **Gy:** Gy □ Bekkolt a masinával [BJo], Bebekkolt a házba [JJ]

bekollektál l. **kollektál**

bél fn 'óvadék' **M:** (← *bail* 'óvadék, biztosíték') **Gy:** R □ Lefizette a bélt, kiszabadult [DGy] Vö. **kibélel**

belájtól ige 'kivilágít, felgyújtja a lámpát' **M:** (← *light up* 'kivilágít') **Gy:** R □ Belájtolták az egész házat [SzS], Sötét van, belájtolok [DK]

belevolvál ige 'belekever' **M:** (← *involve* 'belekever, belevon, beleránt') □ Nem akarta belevolválni magát [HM]

belívol ige 'hisz, elhisz' **M:** (← *believe* 'hisz, elhisz') **Gy:** R □ Egyik mondja a másiknak, aztán belívolnak [BJo]

belódol l. **ladol**

bemuffol l. **muffol**

benánesz, benánisz, binánesz
1. fn 'banán(ok)' **M:** (← *banana* 'banán') **Gy:** Gy □ Elloptak egy benáneszt [Csa], A pájt enni kezdtem papirostúl, a benáneszt hajastúl [CsJ], Teszünk rá binánesz szlájszokat [Tné], Egy grinór nem tudja, hogy binánesz [Mné]

2. fn 'hegyes paprika, elefánt-ormány-paprika' **M:** (← *banana-paprika* 'hegyes paprika') **Gy:** R

benánisz l. **benánesz**

bencs 1. fn 'pad' **M:** (← *bench* 'pad') **Gy:** Gy □ Ott aludtam a bencsen, a váróteremben [JJ], Megyek péntolni a bencset [CsE], Leültem egy bencsre [HM]

2. fn 'munkapad, szerelőasztal' **M:** (← *bench* 'munkapad, szerelőasztal') □ Mikor a bencsnél dolgoztam [BI]

bendics fn 'sebpólya, kötszer' **M:** (← *bandage* 'sebpólya, kötszer') **Gy:** R □ Amikor ki-mosta, rátette a bendicset [KJ]

benk fn 'bank' **M:** (← *bank* 'bank') **Gy:** R □ Menjél el ebbe a benkbe [SzS]

beplagol ige 'bekapcsol' **M:** (← *plug in* 'bekapcsol, a kapcsoló dugaszt bedugja') **Gy:** R □ Nem ég a lámpa, nincs beplagolva [HM], Be kell plagolni a drótot [BI]

bepaszteroz ige 'bevakol' **M:** (← *plaster* 'bevakol, begipszel') □ A nyitott kéményt bepaszterozták [BI]

beszkrúol ige 'csavar, becsavaroz' **M:** (← *screw* 'csavar, becsavar') □ Beteszi és beszkrúolja és készen van [JF]

beszt fn 'a legjobb, a java' **M:** (← *best* 'a legjobb, a java') **Gy:** R □ Étin dollár volt a beszt, a beszt, ami máma száz [PM]

betri fn 'elem, akkumulátor' **M:** (← *battery* 'elem, akkumulátor') **Gy:** R □ Karbajt lámpás volt, nem volt betri, mint most [AJ]

bettol ige 'fogad' **M:** (← *bet* 'fogad, fogadást köt') **Gy:** R □ Bettolok, hogy úgy van [BJo], Mennyit akarsz bettolni? [VJ]

betyárburd fn 'férfiak asszony nélküli közös háztartása' **M:** (← *board* 'koszt-kvartély') **Gy:** Gy □ Akik szévolni akartak, betyárburdon éltek [SzD], Magános emberek kivettek egy szobát és egyedül éltek, az volt a

betyárburd [VJ], Betyárburd, amikor összeállnak, és maguk vannak, nincs asszony [CsB] △ A nőtlen munkások többnyire nős társaik házában éltek *burdon*, 'koszt-kvartélyon', megszbott fizetségért. Hálóhelyen és némi ennivalón kívül bizonyos szolgáltatásokat is igényelhettek a szállásadó feleségétől: takarítást, mosást, vízfordást, bevásárlást, főzést. A betyárburdon élők ezt mind maguk végezték, és így megtakarították a kiszolgálás költségeit. Vö. **betyárburdos, burd**

betyárburdos fn 'betyárburdon élő ember' **Gy:** R □ Az olyan, ahol egy ember vagy több ember kibérelnek egy helyet, de ott nő nincs, azok azt mondják, hogy ők betyárburdosok [Csa] Vö. **betyárburd**

bézingszút fn 'fürdőruha' **M:** (← *bathing suit* 'úszóruha') **Gy:** R □ A bézingszút az: szvimming ruha [VJ]

bézment 1. fn 'alagsor, pince' **M:** (← *basement* 'alagsor') **Gy:** GyÁ □ Lementem a bézmentbe [SzS], Még a bézmentek is tele voltak emberekkel [PM], Voltam az egri vár bézmentjében [PM], A bézmentben egy lód kokszom volt [FJ]

2. mn 'alagsorban levő' □ Egy bézment lakásban laktunk aztán [KJ]

bícs fn 'strand, part' **M:** (← *beach* 'strand, part') **Gy:** R □ Ment fürödni a bícsre [BJ], Ott a bícs homokos [HM]

bíff fn 'marhahús' **M:** (← *beef* 'marhahús') **Gy:** R □ Bíf leves, tésztával, hómméd kockás [Nné]

bífszték fn 'bifsztek' **M:** (← *beef-steak* 'szeletben sült marhapecsenye') □ Bífsztéket hoztak [HM], Mi elvagyunk bifszték nélkül [CsI]

bigány, pigány fn 'olvasztott vastömb' **M:** (← *pig-iron* 'olvasztott vastömb, vasöntvény') **Gy:** R □ Kitették a rélródra a bigányokat a káreből [BJ], Bigányt, nagy darab nyers vasakat, azt hívják pigánynak [FM]

bigbász fn 'főmunkavezető' **M:** (← *big boss* 'a főnök főnöke') **Gy:** Gy □ Jön a bigbász, a főbász, meglátja magukat [SzD] Vö. **basz²**, **bászkis-asszony**

bikler l. **biklér**

biklér, bikler, brikléjer fn 'kőműves' **M:** (← *brick-layer* 'téglarakó, kőműves') **Gy:** R □ Most egy biklernek van öt dollár [PM], Hordja a téglát a biklér keze alá [CsJ], A brikléjer teszi le a brikkeket [Sco] Vö. **brik**

bíl, bill fn 'számla' **M:** (← *bill* 'számla') **Gy:** Gy □ A bílem felment nála ötven dollárig [SzS], A telefónbílemet ez a

lányom fizeti [SzS], Fizesd meg a billedet [HM] Vö. **gázbill**

ilding fn 'épület' **M:** (← *building* 'épület') **Gy:** Gy □ Már megvolt az új ilding építve [SzD], Ahol most az a nagy ilding van [PJ], Kétszer eladtam negyvenezer dollár ildinget [PM]

ildol 1. ige 'épít, felépít' **M:** (← *build up* 'épít, felépít') **Gy:** R □ Ingyen ildolták a templomot [JJ]

2. ige 'kiepít (vagyont, tekintélyt), fellendít (üzletet, vállalkozást), felépít' □ Kezdtük felfele ildolni magunkat [BJ], Szépen felbildota a vállalatot [LA]

bill l. **bíl**

biló 1. hsz 'fagyponat alatt' **M:** (← *below zero* 'fagyponat alatt') **Gy:** Gy □ Tíz fok volt, biló [AJ]

2. fn 'nagy hideg, fagyponat alatti hőmérséklet' **Gy:** R □ Bejöttek azok a nagy bilók [CsI], Betöltta az orrát a biló [TGy]

bilongol 1. ige 'tartozik vhová vagy vkihez' **M:** (← *belong* 'tartozik vhová vagy vkihez') **Gy:** R □ A csörce, ahová én bilongolok [BJ]

2. ige 'vkinek a tulajdona' **Gy:** R □ A kert is hozzánk bilongol [Nné]

binánesz l. **benánesz**

bingó fn 'tombola' **M:** (← *bingo* 'tombola') **Gy:** GyÁ □ Bingó is lesz a bézmentben [SzS], A felesége minden este bingóra jár [BJo], Száz dollárt nyert bingón [CsI] △ A bingó nevű szerencsejátékot, viszonylagos olcsósága miatt, a legtöbb államban — így Indianában is — engedélyezik. Gyakran jótékony célra, vagy jótékony cél ürügyén rendezik, többnyire templomok alagsorában. A bingózás közismert és közkedvelt szórakozás. Vannak, akik egy este több bingózó-helyet is felkeresnek, és aránylag nagy összegeket nyernek vagy veszítenek. **Vö. bingózik**

bingózik fn-ből képzett ige 'bingót játszik' **M:** (← *bingo* 'tombola') **Gy:** GyÁ □ Vagy bingóznak, vagy dajszolnak [JF], Voltunk bingózni [CsI] **Vö. bingó**

bínszup fn 'bableves' **M:** (← *bean-soup* 'bableves') **Gy:** R □ Ennék egy bínszupot [DK], Adtak meleg bínszupot [AJ]

bír fn 'sör' **M:** (← *beer* 'sör') **Gy:** R □ Fizetek neked egy bírt [VJ], Mérték bort, bírt [CsB]

birba, birbár, vilbár fn 'talicska' **M:** (← *wheelbarrow* 'talicska') **Gy:** R □ Birbát pusoltam [TGy], Itt birbának hívják: vilbár [BI], Birbáron

toltuk a homokot [FJ] **birbár l. birba**

bittol¹ ige 'licitál' **M:** (← *bid* 'licitál (árverésen)') **Gy:** R □ A licitáció miatt, ahogy bittoltak [CsB]

bittol² ige 'üt, ver' **M:** (← *beat* 'üt, ver') **Gy:** Gy □ Összevissza bittolta a gyereket [Nné] **Vö. megbitol**

bizi 1. mn 'elfoglalt, sok a dolga' **M:** (← *busy* 'elfoglalt') □ Olyan elfoglalt, olyan bizi [Mné]

2. mn 'foglalt (a telefon), más-sal beszél' □ Bizi jelt ad [Sné]

3. mn 'forgalmas' □ Ilyenkor nagyon bizi az út [51]

biznisz, biznesz, biznic 1. fn 'üzlet, ügylet' **M:** (← *business* 'üzlet, ügylet') **Gy:** Gy □ Sok biznicet csináltam [PM], Ilyen bizniszt nem csinálunk [JJ]

2. fn 'üzlet; vállalat; vállalkozás' **Gy:** Gy □ Lukács rannolta a bizniszt [SzD], Őneki mindig biznisze volt [Nné], A biznicet eladták [Nné]

3. fn 'üzletvezetés; az üzlet menete' **Gy:** R □ Magyar volt a biznisz a szalónban [FJ], Ott olyan volt a biznisz, hogy senkit be nem csapott [SzC]

4. fn 'foglalkozás, szakma, kereskedelmi szakma' **Gy:** Gy □ Olyan bizniszbe mentek ezek is [AJ], Az unokák mind biznisz

izében, grószéri sztórban vannak [SzS]

5. fn 'foglatatosság, tevékenység' □ Öten voltak, akik ezt a bizniszt csinálták, boszorkányságot [SzS]

6. fn 'dolog (henye, bizonytalan jelentésű, kitöltő szó)' **Gy:** Gy □ Ez az angol biznisz csak most jött be, hogy a templomokba is muszáj angolul (ti. prédikálni) [SzD], Kennedy behozta azt a rend biznacet, hogy a fekete legyen egyenlő a fehérrel [PM]

7. fn 'vmi, ami vkire tartozik' **Gy:** R □ Ez nem a maga biznisze [KG], Ez az én biznecem [Csa], Add ide azt a levoltvert, itten semmi bizniszed neked [HM] **Vö. bizniszember**

bizniszember fn 'üzletember' **M:** (← *businessman* 'üzletember') **Gy:** R □ Vannak magán bizniszemberek [SzJ] **Vö. biznisz**

bjútiful mn 'szép' **M:** (← *beautiful* 'szép') **Gy:** R □ Bjútiful idő van [CsI], Szokták mondani: "Milyen bjútiful, milyen nájsz" [VJ]

blak, blok 1. fn 'tömb' **M:** (← *block* 'tömb') **Gy:** R □ A bikler rakja azt a blokot [PM]

2. fn 'háztömb' □ Itt, a nekszt blokba [BJo], Ő elment egy blakra előbb [SzS], Ott, a negy-

vennyolcas blakban [Sné], Fél blaknyira volt a rusín templom [BS]

blakház fn 'faház' **M:** (← *blockhouse* 'faház, gerendaház') **Gy:** R □ A házakat elmuffolták, a blakházat kihozták ide [SzD]

blaz fn 'blúz' **M:** (← *blouse* 'blúz') **Gy:** R □ Mindnek gatyát csináltam, inget, blazot [CsV]

blekbórd fn 'fekete tábla, falitábla' **M:** (← *blackboard* 'fekete tábla, falitábla') **Gy:** R □ Felírta a tícsér a blekbórdra [AJ], Van a blekbórd, amire írnak [GyJ]

blekmárk fn 'büntetés' **M:** (← *black mark* 'megrovás') **Gy:** R □ Kaptam érte büntetést, blekmárkot [JJ]

blémol ige 'hibáztat, okol' **M:** (← *blame* 'hibáztat, okol') **Gy:** Gy □ Amerikát blémolják, hogy kezdte a háborút [BJo]

blenket fn 'takaró' **M:** (← *blanket* 'takaró, pokróc') **Gy:** Gy □ Az ágyat leterítettem blenkettel [HM], A gyereket a blenketre teszik [FD]

bleszfanesz fn 'olvasztókemence' **M:** (← *blast-furnace* 'kohó; nagykemence') **Gy:** GyÁ □ Bleszfanesz, amibe csinálják a vasat, amíg kifolyik [CsB], Bleszfaneszen bigányt csinálnak

[TGy], Bleszfanesz, az gyors vasolvasztó [ZsJ]

blok 1. **blak**

blokkol¹ ige 'eltorlaszol; elzár'
M: (← *block* 'eltorlaszol, elzár')
Gy: Gy □ Blokkolja a drájjvét [LI]

blokkol² ige 'eltörik, tönkre megy'
M: (← *break, broke, broken* 'letör, tönkretesz') **Gy:** R □ Kár volna a gyülekezetnek, hogy megblokkoljon [SzD], Akkor már teljesen leblokkolt az üzlet [LA], Megblokkol, az: megbrokkol [BJo] △ Az ige az angol múlt idejű *broke* alakból kölcsönzött.

blúbörd fn 'kékmadár' **M:** (← *bluebird* 'kékmadár') **Gy:** R □ Esmeg nojzol a blúbörd [CsJo] △ A verébnagyságú, itt ritka *bluebird* (*Sialia sialis*) nem azonos a hollónagyságú, zajongó és igen gyakori *blue jay*-vel, de a lakosság — köztük a magyarok — a hasonló szín miatt többnyire *bluebird*-nek, 'kékmadár'-nak hívja az utóbbit is.

blúdzsél fn 'kékmadár' **M:** (← *blue jay* 'kékmadár') **Gy:** R □ A blúdzsél hordja ide a magot, az a madár [HM] Vö. **blúbörd**

blúmersz fn 'meleg női alsónadrág' **M:** (← *bloomer, bloomers* 'hosszúszárú meleg női nadrág') **Gy:** R □ Nem hagyta itt a blúmerszemet? [CsI]

blúsört 1. fn 'kék ing, munkaing' **M:** (← *blue-shirt* 'kék ing, munkaing') **Gy:** R □ Csinaltattam egy ancúg (← *Anzug* ném. 'öltöny') ruhát, blúsörtöt [PM]

2. mn 'kékinges, fizikai munkát végző' □ Nemcsak blúsört munkások, nagy bászok is [SzD] △ A munkások általában színes, többnyire kék inget viseltek, feltehetőleg, mert azon kevésbé látszik meg a munkával járó piszok. Ezért az ing színe, képletesen, a munka milyenségét is jelezte és jelzi. A *blue collar*, ritkábban *blue shirt*-munkás 'fizikai munkás', míg a *white collar*-alkalmazott, a 'fehérgalléros' nem végez fizikai munkát.

bodi¹ 1. **bádi**¹

bodi², **badi**, **bádi** 1. fn 'pajtás, cimbora, haver' **M:** (← *buddy* 'pajtás, cimbora, haver') **Gy:** GyÁ □ Volt egy falumbeli bodim [BI], A fiúnak egy jó bádiája [AJ]

2. fn 'alvótárs, munkapartner' □ Amikor lefeküdtünk, mondom a bodimnak, hogy... [SzD], Nem akarsz egy bodit? [LI], Azt hozták nekem oda, izé, bodinak, partnernek [TJ]

3. fn 'ipse, pasi' □ Hogyan járt az olasz bodi [Csa], Ebbe az évbe már kimegy pincsinbe a badi [NI] Vö. **bodizik**

bodizik, badizik fn-ből képzett ige 'pajtáskodik' **M:** (← *buddy* 'pajtás, cimbor, haver') □ Lányokkal, legényekkel bodiztam erre, arra [BI], Ő nem badizik ezekkel [McG] Vö. **bodi**²

bogi 1. fn 'két kerekű, egylovas kocsi' **M:** (← *buggy* 'két-kerekű kocsi') **Gy:** GyÁ □ Fogadtunk egy bogit [FJ], Egész nap mentünk a bogin [JJ], Bogi: kétkerekű talyigának mondták otthon [BI]

2. fn 'gyerekkocsi' **M:** (← *baby buggy* 'gyerekkocsi') **Gy:** R □ Miből vesz majd bogit a gyerekeknek? [AJ]

3. fn 'tolókocsi' **Gy:** R □ Egy nagy vas bogi elkapta az állát [BL]

bohémik l. **bohimiai**

bohimiai, bohémik, bohimián mn 'cseh' **M:** (← *Bohemian* 'cseh') □ Bohimiai ember a férje [NI], Hogyha itt lenne ez a bohémik-asszony [SzS], Férjhez ment egy bohimián emberhez [KJ]

bohimián l. **bohimiai**

bojfriend fn 'egy nő jóbarátja, udvarló, szerető' **M:** (← *boy-friend* 'barát, udvarló, szerető') **Gy:** GyÁ □ Bemutattam, hogy ez a bojfriendem [SzS], Bojfriendekkel ment táncolni [Mné], Odaköltözött a bojfriendjéhez [JF] Vö. **dét, frend, görlfrend**

bojler l. **baller**

bojsz fn 'fiú' **M:** (← *boys* 'fiúk') **Gy:** Gy □ Itt vannak a bojszok [BJo], Én csak kis bojsz voltam [BJ]

boket l. **baket**¹, **baket**²

bokszi l. **bakszi**

bokszkáré l. **bakszkáré**

bolbni fn 'villanykörte' **M:** (← *bulb, electric bulb* 'villanykörte') **Gy:** R □ Becsavarták a bolbnit [TGy]

bólé¹ fn 'teke, kugli' **M:** (← *bowl*¹ 'teke, kugli') **Gy:** R □ Elgurította a bólét [DJ] Vö. **bólol, bólineli**

bólé² fn 'széles tál' **M:** (← *bowl*² 'széles tál') **Gy:** Gy □ Van saláta a bóléban [HM]

bolhem fn 'főtt sonka' **M:** (← *boiled ham* 'főtt sonka') **Gy:** R □ Reggelire volt bolhem, tojással [BJ]

bólineli fn 'kuglipálya' **M:** (← *bowling alley* 'kuglipálya') **Gy:** R □ Az övé volt az első bólineli [Gr] Vö. **bólé**¹, **bólol**

bólingol l. **bólol**

bólol, bólingol ige 'kuglizik' **M:** (← *bowl*² 'kuglizik'; ← *bowling* 'kuglizás') **Gy:** R □ Azóta sem bóloztam, púloztam [Gr], Elment bólingolni [CsV], Eljártak bólingolni [Nné] Vö. **bólé**¹, **bólineli**

bom, bam, bum fn 'csavargó, csirkefogó' **M:** (← *bum* 'csavargó, munkakerülő') **Gy:** Gy □ Jöttment, már úgy mondjuk, bom [LJ], A fia bom lett [Gr], A hobó meg a bam, az más [AJ], Az egy bam volt, semmi-revaló [Csa], Bumokkal, hobókkal volt tele a város [PM] Vö. **bomol**

bomol, bummol, bomoskodik, bumoskodik fn-ből képzett ige 'bom módjára él, csavarog' **Gy:** R □ Jártak bomolni [MM], Egész nap bummolt, nem aludt [SzD], Bomoskodni, az, hogy: menni erre-arra [SzS], Nem csináltak semmit, csak bumoskodtak [BL] Vö. **bom**

bomoskodik l. **bomol**

boncsol ige 'kévét köt' **M:** (← *bunch* 'kévét köt') **Gy:** R □ Nem tudtam, mennyi munka van a farmon: boncsolni kell, rakodni [CsB] Vö. **bancs**

borbélysop fn 'borbélyműhely' **M:** (← *barber shop* 'borbélyműhely') **Gy:** R □ Kinyitott egy borbélysopot [Gr]

bordingház, burdingház fn 'ház, amelyben szállást és ellátást adnak' **M:** (← *boarding house* 'családi vendégotthon') **Gy:** R □ A nőtlenek bordingházba mentek [JJ], A burdingházban aludtak ketten is egy ágyon [AB] Vö. **burdosház**

bosz l. **basz**²

botli l. **batel**

bördé fn 'születésnap' **M:** (← *birthday* 'születésnap') **Gy:** Gy □ Bördé is lesz, karácsony is lesz [SzS], Egy tícsernek volt a bördéje [CsI] Vö. **bördépádi**

bördépádi fn 'születésnap vendégség' **M:** (← *birthday party* 'születésnap vendégség') **Gy:** Gy □ Nagy bördépádi volt [BI] Vö. **bördé**

börnol fn 'éget' **M:** (← *burn* 'éget') **Gy:** R □ Börnolom a szemetet [ZsJ]

brader, bradör fn 'férfitestvér' **M:** (← *brother* 'férfitestvér') **Gy:** GyÁ □ Az ő legidősebb braderjához meridolt [KJ], Ennek a braderje pap [Csa], Jön a másik bradörje [SzS]

braderlő fn 'sógor' **M:** (← *brother-in-law* 'sógor') **Gy:** GyÁ □ A sógorja, vagyis a braderlője [BJ], A braderlőnek volt insurence [Gr] Vö. **sziszterlő**

bradör l. **brader**

brájdél sóer fn 'a menyasszony megajándékozása céljából rendezett összejövetel' **M:** (← *bridal shower* 'a menyasszony megajándékozása céljából rendezett összejövetel') **Gy:** RÁ □ Odahaza kézfogónak mondták, brájdél sóer [WJ] △ Eljegyzéskor, vagy kevéssel a házasságkötés előtt rendezett

összejöveleteken a családtagok és ismerősök — gyakran egymással való megbeszélés alapján — háztartási tárgyakkal vagy pénzzel ajándékozzák meg a házasulandókat. Vö. **bébisóer, envelop, saurpáti**

brancs fn 'üzletág, foglalkozási ág' **M:** (← *branch* 'ág, üzletág, foglalkozási ág') **Gy:** R □ Az egész, a hól (← *whole* 'egész') brancsot ismerem [PM], Ő a legjobb a brancsban [HJ]

braunsugor fn 'barnás színű cukor' **M:** (← *brown sugar* 'nyerscukor') □ Braunsugort tesz a tetejébe a sonkának [BJ] Vö. **sugár**

breidgrúm fn 'vőlegény' **M:** (← *bridegroom* 'vőlegény') **Gy:** R □ Maga volt a breidgrúm a színdarabban [CsI]

brék fn 'fék' **M:** (← *brake* 'fék') **Gy:** R □ Hiába nyomta a bréket; eltörött [BJ]

brekfsz fn 'reggeli' **M:** (← *breakfast* 'reggeli') **Gy:** R □ Megettük a brekfszt [CsB], Brekfsz nincs [VJ]

brend fn 'billog, marhabélyeg' **M:** (← *brand* 'billog, beégetett bélyeg') **Gy:** R □ Kimentünk ősszel rátenni a marhára a bren-det [AJ]

brendnyú, brendúj mn 'vadonatúj' **M:** (← *brand new* 'vadonatúj') **Gy:** R □ Elütött egy

brendnyú gépet [Csa], Brendúj volt [BJ]

brendúj l. **brendnyú**

brénz, brinc fn 'agyvelő' **M:** (← *brains* 'agyvelő') **Gy:** R □ El van gyengülve a brénzem, az eszem [HM], Odamegyek a mé-szároshoz, hogy adjon brincet [CsB]

bréráj fn 'esküvő utáni autós felvonulás' **M:** (← *bride-ride* (?) 'esküvő utáni autós felvonulás') **Gy:** R □ Esküvő után a fiatal pár, felvirágozott autón (amelyen felírás hirdeti, hogy *Just married*, 'Most volt az esküvő'), több más autó kíséretében, nagy túlköléssel végighajt az utcákon. Ezt a szokást néhol a magyarok is átvették. Vö. **kanna**

bresz fn 'réz' **M:** (← *brass* 'réz') **Gy:** R □ Lumanomból meg breszből volt [FM]

briccs, bridzs l. fn 'híd' **M:** (← *bridge* 'híd') **Gy:** GyÁ □ A második blak a briccs után [CsI], Ahol van az a vasúti bridzs [DJ]

2. fn 'vhová vezető, vki számára nyitva álló út' □ Az ő bridzsén akartam én is boldogulni [ZsJ]

bridzs l. **briccs**

brik fn 'tégla' **M:** (← *brick* 'tégla') **Gy:** Gy □ Brikkal be van filolva [FM], Össze volt szorítva, mint egy brik [Gr],

Brikkel körülrakta [BJ] Vö. **biklér, brikház, brikjárd**

brikház fn 'tégla ház' M: (← *brick-house* 'tégla ház') Gy: R □ Szép brikház volt [PM] Vö. **brik, brikjárd**

brikjárd fn 'tégla yard' M: (← *brick-yard* 'tégla yard') Gy: R □ Brikjárd volt ott [J], Brikjárdról muffoltak ide [PM] Vö. **brik, brikház**

brikléjer l. **biklér**

brinc l. **brénz**

brók mn 'tönkrement' M: (← *break, broke, broken* 'eltör, le-tör, tönkretesz') Gy: Gy □ Pénzem volt mindig, én sohasem voltam brók [PM], Brók is voltam, jól is ment [CsP] Vö. **blokkol**²

brúm fn 'seprő' M: (← *broom* 'seprő') Gy: Gy □ Megvettem a brúmot [KM], Felültek a brúmrá, elrepültek [SzS]

bucser¹ l. **bucseros**

bucser² l. **bucersop**

bucser³ fn 'mészáros mesterség' M: (← *butcher* 'mészáros') □ Kitanulta a bucseret, vett egy bucersopot [CsI]

bucseres l. **bucseros**

bucseros, bucseres, bucser fn 'mészáros' M: (← *butcher* 'mészáros') □ Bucserosnál vettem [BJo], Bucseros volt, mészáros [BI], Az a bucseres mindent megmutatott [DK], Nem volt

miből fizesse a bucseret [SzD], Bucser volt, mészár [Gr]

bucersap l. **bucersop**

bucersop, bucersap, bucser fn 'mészárszék' M: (← *butcher-shop* 'mészárszék') Gy: Gy □ Elment a bucersopba [CsB], Egy bucersapba vitt [HM], Bejött a bucserba [Csa] Vö. **bucserstór**

bucserstór fn 'mészárszék' M: (← *butcher-store* 'mészárszék') Gy: R □ A magyar asszonyok bementek a bucserstórhoz [HM] Vö. **bucersop**

buk, bukk l. fn 'könyv' M: (← *book* 'könyv') Gy: R □ Felolvassák azt a bukkot valakinek [JF]

2. fn 'telefonkönyv' □ A bukba van, a telefonbukba [BI]

3. fn 'üzleti könyv' □ Nem írta bukba az adósságot [MM]

buket l. **baket**¹

bukk l. **buk**

bulec fn 'golyó, töltény' M: (← *bullets* 'töltények') □ Ma az order ennyi meg ennyi bulec (ti. a katonaságnál) [LI], Hat bulec volt töltve [BJ] Vö. **bulecprűf**

bulecprűf mn 'golyóálló' M: (← *bullet-proof* 'golyóálló') Gy: R □ Bulecprűf mellény volt rajta [Csa] Vö. **bulec**

bum l. **bom**

bummol l. **bomol**

bumoskodik 1. bomol**bumper** 1. bamper

bunkó fn 'kártyajáték, amelyben szabad a megtévesztés' **M:** (← *bunco* 'csalás, hamiskártyázás') **Gy:** R □ Bunkópartit játszanak [ZsJ], Bunkó: olyan becsapós játék [VJ]

burd 1. fn 'szállás és ellátás, koszt-kvartély' **M:** (← *board* 'ellátás, penzió') **Gy:** GyÁ □ Többen odamentek nála burdra, már ahogy mondják [SzD], Nálam volt azelőtt burdon [SzI], Kért burdot magára (=Kérte, hogy fogadják be burdra) [BJ], Két jóra való ember burdra, esetleg szobára (=szállásra, ellátás nélkül) felvétetik. [CSz] △ A század első évtizedeiben a magányosan érkezett bevándorlókat nők munkástársaik fogadták be havi fizetségért kosztra és kvartélyra, a szokásjog megállapította feltételek szerint. A magyarok általában magyarokhoz szálltak. A bérlők (Vö. **burdos**) ágyakkal telezsúfolt szobákban aludtak, gyakran ketten egy ágyban. Ha munkába mentek, helyüket a másik műszakról hazaérkező munkások foglalták el. A bér fejében a fekhelyeken kívül mosás, takarítás, főzés, élelmiszerszercsomag (Vö. **baket**²) készítése és más személyes szolgálatok (így fehérneműfoltozás, bevásárlás, értékmegőrzés) illet-

ték meg a burdosokat. Vö. **be-tyárburd**

2. fn 'a szállásért és ellátásért fizetett bér' **Gy:** Gy □ Mikor kapott pedát, megadta a burdot [Mné], Levonta a burdot és a kompániapénzt [Tné], Összegyűlt a burd (=összegyűlt a befizetett lakbér) [TGy]

3. fn 'szállás, ellátás nélkül' □ Kapják a burdot és az ennivalót [AJ] Vö. **rúm**

4. fn 'ellátás, szállás nélkül' □ Burdos az, aki rúmot és burdot kap [Gr], Burdon ott van az iskolában [MJ]

5. fn 'ház, ahol szállás és ellátás kapható, a ház kiadásra szánt része' □ Fizetni kellett a burdban is, ahol laktam [BS], Az abstézen csinált burdot [JF] Vö. **burdosház**

burdingház 1. burdosház

burdolódik fn-ből képzett ige 'burdon él' **M:** (← *board* 'penzióban él') **Gy:** R □ A tanító akkor nálunk burdolódott [LI], Volt, aki húsz évig is burdolódott [SzD]

burdos fn 'burdot igénybevevő személy, kosztos bérlő' **M:** (← *boarder* 'penzió lakója, bennlakó') **Gy:** GyÁ □ Burdosokat nem tartottam [KJ], Volt neki tizenhét ember kosztosa, így mondták: burdosai [JF], Magyarul kosztos az; angolul: burdos

[BS], Burdosokat tartott, rúmosokat [WJ] Vö. **betyárburdos, főburdos**

burdosasszony fn 'kosztotkvártélyt adó főbérő v. háztulajdonos felesége, szállásadónő' **M:** (← *board* 'ellátás, penzió')

Gy: GyÁ □ A burdosasszony tizenkét—tizennyolc emberre dolgozott [JF], A burdosasszony étellel várta a burdosokat [Sné], A burdosasszonyok kaptak három dollárt egy hónapban [PM], Kifizették a burdosgazdasszonyt [Csa] △ A szállásadással, kosztoltatással és egyéb szolgáltatásokkal kapcsolatos minden munka a burdosasszonyra, a *miszisz*-re hárult, míg férje többnyire a közeli üzemek valamelyikében dolgozott. A kettős kereset lehetővé tette, hogy a házaspár sokkal rövidebb idő alatt gyűjtsön össze némi tőkét, mint a nőtlen bevándorlók. A házas emberek közül kerültek ki a későbbi ingatlanulajdonosok, kisebb vállalkozók. A feleség tehát gazdasági értelemben is fontos tényezője volt a századeleji bevándorlók életének. Vö. **burd, burdos, burdosgazda, miszisz**

burdosgazda fn 'kosztotkvártélyt adó főbérő v. háztulajdonos, szállásadó' **M:** (← *board* 'ellátás, penzió') **Gy:** GyÁ □ A burdos fizette az átlag rátát, amit a burdosgazda kiszabott [VJ],

Minden burdosgazdánál volt valaki burdos [HJ], Burdosgazda: gazda, aki burdosokat tart [Ho]

△ A burdosgazda — a burdosasszony férje, akit a *miszter* megszólítás és tiszteletadó magázás illetett meg — fogadta fel a burdosokat, és állapította meg a fizetendő bér összegét. Egyébként nem vett részt a burdosházi üzemben, legfeljebb, ha olyan fizikai munkára volt szükség (asztaloság, tetőfedés stb.), amelyet az asszony nem végezhett el egyedül. Vö. **burd, burdos, burdosasszony, miszter**

burdosház, burdoshely fn 'ház, amelyben szállást és ellátást adnak' **M:** (← *boarding-house* 'családi vendégház')

Gy: GyÁ □ Úgy élt, burdosháznál [SN], Akkor sok helyen volt burdoshelyek [FD], Üzletet vett, burdoshelyet [Gr] △ A nősvándorlók legtöbbje azon volt, hogy minél előbb egy kis házat vegyen vagy béreljen, esetleg építsen. A házak többnyire emeletesek voltak, és két-három-négy szobából álltak. Ezek közül egyet a burdosgazda és családja foglalt el, a többiben pedig a burdosok laktak, hatan, nyolcan, vagy még többen egy szobában. A magányos bevándorló számára a század első évtizedeiben még csak épülőfélben lévő ipari tele-

püléseken gyakorlatilag a burd volt az egyetlen választható életforma. Vö. **bordingház**

burdostartás fn 'szállás és ellátás adása bér fejében' **M:** (← *board* 'ellátás, penzió') **Gy:** Gy □ Azt sem tudja, mi a burdos-tartás [WJ], A burdos tartás, bizony, elbánt velünk [A] △ A burdostartás anyagi szempontból előnyös volt, de a vele járó helyzet, hogy ti. a férjen kívül számos férfi élt egyetlen nővel közös fedél alatt, nem ritkán családi konfliktusokra vezetett. Erre utal a fenti [A] jelű idézet, amely egy kézírásos verses-füzetből való. Vö. **főburdos**

busel 1. fn 'mérték: 36,35 liter, véka' **M:** (← *bushel* '36,35 liter, véka') **Gy:** Gy □ Én rendszeren szokok venni egy busel almát [MJ], Ideadott nekem egy busellal [SzD], Buselszámra, vékaszámra, ókontrisan szólva [CsV]

2. fn 'egy busel űrtartalmú tartály' □ Annyi pénz volt, hogy nagy busellal mérték [CsI], Berakta buselokba [FJ]

bút fn 'csizma' **M:** (← *boot* 'bakancs, csizma') **Gy:** R □ Akinek megvolt a búta, szerencsés volt a hóban [FJ], Amíg csak Amerikába nem értem, le nem vettem a bútomat [SzJ], Itt nem is árultak bútot [CsJ] △ Az Amerikába vándorolt parasz-

tok egy ideig megtartották hazai viseletüket: a nők a főköttöt, sok szoknyát, férfiak a csizmát. Mivel azonban ez elárulta, hogy jövevények, amiért itt-ott csúfolták is őket, hamarosan amerikaiakra cserélték át az otthoni holmit, mégha a régi viselet célszerűbb volt is az újnál.

butlég, butlege fn 'szeszecsal-csempészés, tiltott italárusítás' **M:** (← *bootleg* ige 'szeszecsal csempész') **Gy:** R □ Butlégot csinált [SzC], Pénzt csináltak butlege biznisszel [SzD], Ott nagyban folyt a butlege [LI]

butlege l. **butlég**

butléger, butlegger fn 'szeszecsempész, tiltott italárusítással foglalkozó személy' **M:** (← *bootlegger* 'szeszecsempész') **Gy:** R □ Volt itt annyi butléger, hogy no! [Sné], A butlégerok taljánok voltak [CsJ], Megölték a nagy butlégereket [Csa], Butlegger lett [Gr] Vö. **butlég, butlégereskedik, butlégertájm**

butlégereskedik, butligereskedik ige 'szeszecsal csempész, alkalmilag szeszecsempészettel is foglalkozik' **M:** (← *bootleg* 'szeszecsal csempész') **Gy:** R □ A gyárban dolgozott, de közben butlégereskedett [CsI], Egy barátja agyonlőtte, akivel butligereskedett [PM] Vö. **butléger**

butlégertájm, butligertájm fn 'a szeszcsempész kora' **M:** (← *bootlegger* 'szeszcsempész') **Gy:** R □ Akkor volt az a butlégertájm [McG], A butlégertájmban sok volt a rablás [PM] Vö. **butléger**

butlegger 1. **butléger**

C

cent fn 'cent, fillér' **M:** (← *cent* 'cent') **Gy:** Gy □ Az óházában tíz centért vettem a csirkének fontját [Nné], Egy krajcárért, két centért adták [HM]

cigány 1. fn 'cigány, néger' **Gy:** Gy □ Bement egy cigány, szóval, egy néger [PJ], Cigány, füstös, nigger, így mondják őket [BJ] Vö. **nigró**

2. mn 'cigány, néger' **Gy:** R □ Cigány nép lakja, feketék [CP], A farmerek nem tudták (ti. rávenni) a cigány embereket, hogy szedjék [BI]

cigar, cigár fn 'szivar' **M:** (← *cigar* 'szivar') **Gy:** R □ Este hordtuk be a cigarokat (ti. a szivargyárban) [HM], Rágyújt egy cigárra? [LA] Vö. **cigár-boks**

cigár-boks fn 'szivardoboz' **M:** (← *cigar-box* 'szivardoboz')

Gy: R □ Cigár-boks az, szivar-bokszi [Csa] Vö. **bakszi, cigar címenflór** fn 'cement padló' **M:** (← *cement-floor* 'cement padló') **Gy:** R □ Azon a címenflóron kellett súrolni [SzS] Vö. **címent, cimentez, flór**

címent, sziment, cément fn 'cement' **M:** (← *cement* 'cement') **Gy:** Gy □ Egy nagy mendencét kiöntöttek címenttel [SzD], Sár volt, nem sziment [HJ], Cément zsákokat varrtam [FJ] Vö. **címenflór, cimentez**

cimentez ige 'cimentez' **M:** (← *cement* 'cimentez') **Gy:** R □ A házukat cimentezik ki [Sco] Vö. **címenflór, címent**

cinder, sinder fn 'salak' **M:** (← *cinder* 'salak') **Gy:** R □ Cindert klínoltam ott [TGy], A cinder, az: szlek, vas, oda-fagyva, ami kijön a kemencéből, a vas-szar [VJ], Volt egy karé, izé, troszka, sinder, lehányi [JJ]

cirkulálódik ige 'kering' **M:** (← *circulate* 'kering, áramlik') □ Nem cirkulálódik a vér [CsB] Vö. **cirkulésen**

cirkulésen fn 'vérkeringés' **M:** (← *circulation* 'keringés, vérkeringés') **Gy:** R □ Púr a cirkulésenem [HM] Vö. **cirkulálódik**

citi fn 'város' **M:** (← *city* 'város') **Gy:** Gy □ Itt kút van,

nem citi-víz [HM], Régen benn laktunk a citiben [HJ]

Cleveland l. Kleveland

cuprájz fn 'meglepetés' **M:** (← *surprise* 'meglepetés') **Gy:** R □ Cuprájz pádé lesz a bördéjére [Mné]

Cs

csács fn 'olvasztóanyag' **M:** (← *charge* 'töltés, olvasztóanyag') □ Megszámolják, van-e elég csács rája [FM], Nézték, van-e elég csács, hogy megtöltse a módlit [VJ] Vö. **csácsol**

csácsol 1. ige 'megterhel folyószámlát, felszámít árat' **M:** (← *charge* 'megterhel (folyószámlát, felszámít (árat)') **Gy:** Gy □ Negyven dollárt csácsol egy spesel nőrsz egy napra [Csa], Most negyvenöt centet csácsolnak [CsE]

2. ige 'olvasztóanyaggal tölti meg a formát' □ Be van csácsolva a vas [FM]

Csájni¹ fn 'Kína' **M:** (← *China* 'Kína') **Gy:** R □ Csájniba mentek [HM]

csájni², **csájnis** 1. fn 'kínai, kínaiak' **M:** (← *Chinese* 'kínai') **Gy:** R □ A csájni is odaköltözött [PM], A csájnis nagyon szapora nép [HJ]

2. mn 'kínai' □ Csájni restoránt [WJ], Csájnis restorántba járnak [JJ]

csájnis l. **csájni**²

csaklet l. **csoklet**

csekap fn 'orvosi vizsgálat' **M:** (← *check-up* 'részletes ellenőrzés') **Gy:** R □ Csekagra mentek a doktorhoz [HM] Vö. **csekkol**, **dentiszt**

csekk 1. fn 'csekk, bankszámláról fizetést elrendelő, előre nyomtatott utalványlap' **M:** (← *check* 'csekk') **Gy:** GyÁ □ Egy illető írt egy csekket [HJ], Visszajött a csekkje [SzN]

2. fn 'bér fizetéséhez használt űrlap' **Gy:** Gy □ Hát kérdem a csekkemet, hogy kipuncsolják [SzD]

3. fn 'jel (főként ellenőrzéskor), »kipipáláshoz« használt vonás' **Gy:** R □ Minden számhoz ki kellett tenni a csekket [SN]

4. fn 'számla, kontó' □ A bátyám csekkjére gondoltuk rátenni [BJ], Az ő csekkjére ment minden [BJ]

csekkbuk fn 'csekkfüzet' **M:** (← *check-book* 'csekkfüzet') **Gy:** RÁ □ Előveszi a csekkbukot és kiírja [Csa]

csekkol 1. ige 'kivizsgál' **M:** (← *check up* 'kivizsgál') **Gy:** Gy □ Nincs semmi bajom, lecsekkoltak mindent [Csa]

2. ige 'jellel lát el, kipipál' **M:** (← *check* 'jellel lát el, kipipál') **Gy:** R □ Felírtuk, lecsekkoltuk, hogy mit viszünk ki (ti. vendég-lőben, mint pincérnők) [WJ]

3. ige 'bejelentkezik' **M:** (← *check in* 'bejelentkezik') **Gy:** RÁ □ Becsekkoltunk a motelba [CsB]

4. ige 'ellenőriz' **M:** (← *check on* 'ellenőriz') **Gy:** Gy □ Csekkolták mindig, hogy ki van ott, ki nincs [SzD]

csekknumera fn 'a bérfizetési lap száma' **M:** (← *check-number* 'csekk száma') **Gy:** R □ Nem tudta a csekknumeráját sem [Csa], Kérdik az oficon a csekknumerát [TGy] Vö. **csekk, numera**

csémberméd fn 'szobalány' **M:** (← *chambermaid* 'szobalány') **Gy:** R □ Csémberméd volt Csikágóban [TF] △ A magányosan érkező nők és nagy bevándorló családok fiatal nőtagjai szívesen vállaltak háztartási alkalmazást valamelyik közeli nagyobb városban. Itt hamarosan felcserélték a hazai viseletet a helybeli városi ruházatra, és megtanulták az angol nyelv elemeit. Az ilyenek, idősebb korukban is, általában bizonyos önérzettel emlegetik egykori szobalány voltukat.

csencs¹, csendzs 1. fn 'aprópénz, váltópénz' **M:** (← *change*

'aprópénz, váltópénz') **Gy:** Gy □ Itt van egy féltalléros, adjon csencset [SzP], Akkor a csencset muszáj volt beletenni a cipőbe [AJ]

2. fn 'váltás, munkacsoport cseréje' □ Bementem a csencsen az ópenházra, akkor ott kezdtem dolgozni [SzD]

3. fn 'ruhaváltás, egy váltás ruha' □ Nem volt egy csencsingem [SzJ]

csencs², csendzs, csensz 1. fn 'szerencse, alkalom, lehetőség, kilátás' **M:** (← *chance* 'véletlen, szerencse, alkalom, lehetőség, kockázat') **Gy:** Gy □ Volt csencsem, kaptam sztedi munkát [SzD], Énnem volt csencsem igen jól meglátni [NI], Volt olyan csendzsem, hogy kétszer eladtam egy házat [PM], Ha először nem mered, van még két másik csensz [HM], Nekem van egy csenszem a Mennnyországra [CsI]

2. fn 'sorsjegy' **Gy:** R □ Párnát árultak, arra vettek csenszet [CsI]

csencsol, cséncsol 1. ige 'pénzt vált' **M:** (← *change* 'pénzt vált') **Gy:** R □ Bement a bankba cséncsolni [LI]

2. ige 'munkahelyet változtat' **Gy:** Gy □ Akkor csencsoltam [SzD], Nem sokat cséncsoltam [TGy]

3. ige 'áthelyez' Gy: Gy □ Cséncsoltak minket a katonaságnál [CsB], Mindig cséncsoltak minket, mindig transzferáltak [BI]

4. ige 'más sebességre kapcsol (autón)' M: (← *change over* 'átkapcsol') Gy: R □ Nem cséncsoltam a gért [JJ]

csendzs l. **csencs**¹, **csencs**²

cséndzsol l. **csencsol**

csensz l. **csencs**²

csenszjáték fn 'szerencsejáték' M: (← *game of chance* 'szerencsejáték') Gy: R □ Az valamiféle csenszjáték [DGy]

csepel fn 'kápolna, temetkezési vállalat ravatalterme' M: (← *chapel* 'kápolna, imaház') Gy: R □ A temetkező vállalkozó beviszi a csepelbe [McG]

cseritrí fn 'cseresznyefa' M: (← *cherry tree* 'cseresznyefa') Gy: R □ Adnak satot a cseritriből (ti. a cseresznyefa nedvéből készült injekciót) [HM]

csíf fn 'főnök, tűzoltóparancsnok, a helyi rendőrség vezetője' M: (← *chief* 'főnök') □ Azt mondta a főnöknek, vagy ki van ott, a csíf [PM], A fia a tűzoltóknál van, csíf [Csa], Kijöttek a policok, a csíf is [JF]

Csigágó, Sigágó fn 'Csikágó' M: (← *Chicago* 'Csikágó') Gy: R □ Enivé, itt van Csigágóban [WJ], Bejár Sigágóba [MM]

csikinárt l. **csikinhárd**

csikinhárd, csikinhart, csikinárt, csikonhárt fn 'gyáva ember' M: (← *chicken-hearted* mn 'gyáva') Gy: R □ És csikinártnak hívta Pistát. Hogy csikinhárd, nem mersz feljönni. Pistának meg senki se mondja kétszer, csikonhárt [NI], Csikinhárt, ahogy mondják, aki fél [AJ]

csili mn 'hűvös, hideg' M: (← *chilly* 'hűvös, hideg') Gy: Gy □ Csili van odakint [VJ]

csimni fn 'kémény' M: (← *chimney* 'kémény') Gy: R □ A csimnin beszéltek le [CsV], Mindig füstöl a csimni [Csa]

csíp mn 'olcsó' M: (← *cheap* 'olcsó') Gy: Gy □ Ez nagyon csíp [VJ], Szél van, most csípen lehet venni [DK]

csirkesandri l. **sandi**

csítol ige 'csal' M: (← *cheat* 'csal, megcsal') Gy: R □ Megcsítolta a vételnél [Csa], Csítolnak, verekszenek [BI]

csoklet, csaklet fn 'csokoládé' M: (← *chocolate* 'csokoládé') Gy: R □ Én hoztam egy csoklet, egy bakszi csoklet [Csa], Csináltam pudingot, csaklet pudingot [JF]

csörcs fn 'templom (rendszerint katolikus v. protestáns)' M: (← *church* 'templom, egyház') Gy: GyÁ □ A katolikus temp-

lomban, itt a tizenötön, a Szent Pál csörcsben [VI], Elkéssel a csörcsből [HM], A csörcs háléjában volt a gyűlés [BI]

csubbágó fn 'rágni való dohány, bagó' **M:** (← *chewing tobacco* 'bagó') **Gy:** R □ Szívni nem lehetett, csubbágót rágtak [TGy], Vett egy pakk csubbágót [PJ]

csungám fn 'rágógumi' **M:** (← *chewing-gum* 'rágógumi') **Gy:** R □ Mikor nem cigarettáznak, a csungámot rágják [SzP], Neked csungám van a szádban! [HM] Vö. **gom**

D

dabel, dóbel 1. mn 'kettős, iker' **M:** (← *double* 'kétszeres, kettős, iker') □ Duplex dabel épület [CsV] Vö. **duplex**

2. hsz 'kétszer' □ Ma dabel annyit ér [Csa]

3. fn □ A dabeljába kerül [SN], Óvertájmozott, dóbelt csinált [Csa]

dacs fn 'holland, német' **M:** (← *Dutch* 'holland, német') □ Dacs volt, Németország [PM], Pencelvéniai (← *Pennsylvanian* 'Pennsylvania állambeli') emberek voltak, dacsok, ahogy mondják [CsJ] Vö. **dzsörmen**

dájelol ige 'tárcsáz, feltárcsáz (telefonon)' **M:** (← *dial* 'tárcsáz, feltárcsáz') □ Megtanulta, hogy kell dájelolni [HM], Legyen szíves, dájelolja [Csa]

dájet fn 'diéta, betegkoszt' **M:** (← *diet* 'diéta, étrend') □ Nem kell nekem dájet [HM], Nagyon kövér, dájeton él [McG] Vö. **dájetol**

dájetol ige 'diétázik, betegkosztol' **M:** (← *diet* 'diétázik, diétát ír elő') □ Nem kell neki dájetolni [CsI], Aki dájetol, az sovány kosztot eszik [VJ] Vö. **dájet**

dájm fn 'tízcentes pénzdarab' **M:** (← *dime* 'tízcentes pénzdarab') □ Minek a sok dájm és nikli [KJ] Megint talált... egy fényes dájmot [Sza]

dájnrúm fn 'ebédlő' **M:** (← *dining-room* 'ebédlő') □ Oltsd el a lámpát a dájnrúmban [JF], Nagy dájnrúmunk volt [NI]

dájperoz ige 'pelenkáz' **M:** (← *diaper* 'pelenkáz') □ Dájperoztam, pelenkát raktam alá [Mné]

dájszol ige 'kockázik' **M:** (← *dice* 'kockázik') □ Vagy bingóznak, vagy dájszolnak [JF]

dáli fn 'játékba' **M:** (← *dolly* 'játékba') □ Kicsi, mint egy dáli [HM], Volt neki sok dáli, magyar dáli, angol dáli [NI]

dallár 1. **dollár**

dánstéz fn 'földszint' **M:** (← *downstairs* hsz 'földszinten') □ A lányom dánstézen lakik [Sné], Mink lakunk abstézen, ők a dánstézen [HM], Két emelet volt, az abstézen lakott a gazda [SzD] **Vö. abstéz**

dántán fn 'belváros, város-közép' **M:** (← *downtown* fn 'belváros', mn 'belvárosi', hsz 'a belvárosban, a város közepén') □ Tudom, hogy a dántánban van [Kné], Az volt a Bródvé, aki most is a Bródvé, a dántánban [SzS], Befordul a kóneron, arra van a dántán [CsP]

daptol ige 'örökbe fogad' **M:** (← *adopt* 'örökbe fogad') □ Nem az övék, csak daptolták [CsI], A legkisebb, az a daptolt gyerek [SzI] **Vö. daptolás**

daptolás fn 'örökbe fogadás' **M:** (← *adoption* 'örökbe fogadás') □ Valakit örökbe fogad, az a daptolás [HM] **Vö. daptol**

dazent l. **dozen**

deccit msz 'ennyi az egész, így áll a helyzet' **M:** (← *that's it* 'ennyi az egész, így áll a helyzet') □ Szeretem, megeszem, deccit [Csa], Hát kérem, deccit, ennyit mondhatok [KJ]

deccoké msz 'helyes, rendben van' **M:** (← *that's OK* 'helyes, rendben van') □ Deccoké, mondom, csak rosszat ne tegyetek

[HM], Holnap? Deccoké [BL] **Vö. decrájt, óké**

decrájt msz 'helyes, rendben van' **M:** (← *that's right* 'helyes, rendben van') □ Virág volt, je, decrájt [LA], Egy napra? Decrájt. [FD], Hogy is mondják? Mérnök, decrájt [AJ] **Vö. deccoké**

dedi fn 'papa' **M:** (← *daddy* 'papa') □ Most nincsen itthon a dedi [HM], Odaadta a dedijének [Sné]

deferenc l. **diferenz**

demics 1. fn 'kár' **M:** (← *damage* 'kár') □ Jó, hogy nagyobb demicset nem csinált [CsI]

2. fn 'kártérítés' **M:** (← *damages* 'kártérítés') **Gy:** RÁ □ A gyár fizetett demicset [CsP]

demp mn 'párás, nyirkos' **M:** (← *damp* 'párás, nyirkos') □ Demp idő van [BI], Feltöröltem demp vasreggel [NI]

dempelő fn 'rakodó, szemétkerakó hely' **M:** (← *dumping* 'rakodó, szemétkerakó hely') □ Feltette a dempelóra, huzatta be a dempelóra a kárét [BJ] **Vö. dempol**

dempol ige 'rakodik, önt' **M:** (← *dump* 'rakodik, önt') □ A dempelón, ott dempolták a káréba a szenet [BJ], Odadempolják a szemetet [SzD] **Vö. dempeló**

dempt fn 'bányalég' **M:** (← *damp* 'bányalég') □ Abban a bányában demt nem volt [MM], Az még rosszabb, mint a demt [BJ]

dencol ige 'táncol' **M:** (← *dance* 'táncol') □ Dencol a háléba [BI]

déndzsör fn 'veszedelem' **M:** (← *danger* 'veszedelem') □ Nem haszon, hanem kár volt belőle, déndzsör [HM]

dentiszt fn 'fogorvos' **M:** (← *dentist* 'fogorvos') □ Kihúzta a dentiszt a fogadat? [JF] △ Az orvossal, kórházzal, általában gyógyítással kapcsolatos szavak többnyire angolból vett kölcsön-szavak. Ennek nyilvánvalóan az az oka, hogy a századeleji bevándorlók nagyrészt szegényparasztok voltak Magyarországon, akiknek kevés alkalmuk volt a betegellátás magyar műszavaival megismerkedni. Vö. **csekap, ekszré, eszid, eszmány, hájbladpreser, hárdetek, lörcsik, nőrsz, sugár**

depressin, depresszió, dipressin, dipressen fn 'gazdasági válság, pangás' **M:** (← *depression* 'válság, pangás, az üzleti élet lanyhasága') □ Depressin volt [PM], Keresztüldolgoztam az egész depressziót [BJ], Jött a nagy dipressin [SzJ], Adót akartunk fizetni a dipressinbe [LA], Itt, Amerikában, a dipres-

sen időkben [Sné] △ A fentiekén kívül — ritkábban — ezekkel a változatokkal találkoztunk: *depressn, dipresszió, diprisszió, dipresszen*. Ezek a szavak, akár-melyik formában is, soha nem hiányoznak azoknak a szótárából, akik 1929 táján, a nagy gazdasági válság idején már Amerikában éltek. De nem hiányoznak a válság idejére vonatkozó történetek sem az öregebbek életrajzából, hiszen a válság sokuk életkörülményeit, lakhelyét, foglalkozását, jövőre vonatkozó terveit gyökeresen megváltoztatta. Nagy a száma pl. azoknak, akik haza akartak térni, de elszegényedésük miatt nem tehették. A *depression* tehát a magyar emigráció sorsára is erősen kihatott.

depresszió l. depressin

deszert¹, dizort fn 'édesség, csemege' **M:** (← *dessert* 'édesség, csemege') □ Tetszik egy kis deszert? [Kné], Vegyen egy kis deszert [HM], Mi van dizortnak? [Csa]

deszert² fn 'sivatag' **M:** (← *desert* 'sivatag, puszta') □ Ott épült (ti. a vasút) a deszertben [JJ]

dét 1. fn 'dátum' **M:** (← *date* 'dátum') □ Erzsikének a születése détejéből számítottam ki [HM]

2. fn 'időpont, randevú' □ Egy détet csináltam [NI], Este egy déte van [CsI]

3. fn 'vki, akivel (fiú lánnyal, lány fiúval) rendszeresen találkozni szokott' □ Van egy déte, bojfrendje, így mondják [VJ] Vö. **détol, bojfrend, görlfrend**

détel 1. détol

détol, détel ige 'rendszeres légyottja van vkivel, udvarol valakinek és rendszeres találkozója van vele' M: (← *date* 'rendszeres légyottja van vkivel, viszonya van vkivel') □ Minden (ráérő ideje) el van détolva [McG], Volt öt lány, akit détol [CsI], Dételgették a lányok, hívták, kényeztették [HM]

detszrájt msz 'úgy van!, helyes!' M: (← *that's right* 'úgy van!, helyes!') □ Detszrájt, jól mondja [SzS], Detszrájt, igen [LA]

dics fn 'árok' M: (← *ditch* 'árok') □ Dicset ásott [PM], Belémentem a dicsbe [CsB], Itten dics volt [FM]

diferál ige 'különbözik' M: (← *differ* 'különbözik') □ Az nem diferál nekem [JF], Száz dollár, az már diferál [JJ] Vö. **diferenz**

diferenz, diferenc 1. fn 'különbség' M: (← *difference* 'különbség') □ Itt nem diferenz, hogy ki hú (← *who* 'kicsoda') [SzD], A diferencot ott költöttük

el [HM], Ötezer dollár a diferenc [PM] Vö. **diferál**

2. mn 'különböző, másféle' M: (← *different* 'különböző, másféle') □ Ez olyan diferent, nem olyan [VJ], Diferencúl beszélnek [BJ]

diggol, digol ige 'ás' M: (← *dig* 'ás') □ Bediggoltam a kocszrakás alá [FJ], Ott digolták a földet [PJ], Szenet diggoltam [CsB]

dígó fn 'olasz bevándorló' M: (← *Dago* 'olasz spanyol, portugál, bevándorló', *Diego* spanyol 'Jakab') □ Az ejtálieni, az itáliak, azok mind dígó volt [FD], Itt köröskörül csupa dígó meg mekszikány [CsI] Vö. **ejtélieni, itáli**

digol 1. diggol

dílol ige 'üzleti v. hivatalos kapcsolatban van vkivel' M: (← *deal with* 'üzleti v. hivatalos kapcsolatban van vkivel') □ Akivel díloltam, magyar ember volt [CsV], Nem lehetett dílolni vele [JF]

dinament fn 'dinamit' M: (← *dynamite* 'dinamit') □ Olyan, még, ejsze, még dinamenttel is nem lehetne elrobbantani [SzD], A boltban kap dinamentet [PJ]

diner fn 'ebéd, vacsora' M: (← *dinner* 'vacsora') □ Az ember maga veszi a bucsertől a dinert [TGy]

dipazit fn 'betét, előleg' **M:** (← *deposit* 'betét, előleg') □ Letette a bankba a dipazitot [HM], Dipazitot adott a házra [Gr]

dípi, dípísta fn 'hontalan, menekült' **M:** (← *D.P.* a *displaced person* első betűi 'hontalan, elűdözött, menekült') □ Ötvenhatban jöttek ki ezek a dípik, ezek az új magyarok [SzD], A dípi bejött Kanadából Amerikába [PM], A dípístákkal jött [SGy], A dipisták meg a refüdzsik [DJ] △ *Dípi*-nek, *dípístá*-nak az 1944, *refüdzsi*-nek pedig az 1956 utáni években — többnyire politikai menedéjog alapján — Amerikába települt idegeneket nevezik. A különböző időben érkezett — és különböző jellegű — csoportok ritkán keverednek egymással. Az újabb bevándorlók mégis felfrissítették a régebben megtelepedett magyarok szótárát, és feltámasztották a magyar vagy magyaros társas szokásokat: szüreti mulatságot, lakodalmat, népszínművek előadását, nótázást, szavalást, stilizált népies jelmezek viselését stb. Vö. **refüdzsi**

dípísta 1. **dípi**

dipó fn 'vasútállomás, állomás' **M:** (← *depot* 'vasútállomás, állomás, raktár') □ Mondták a kondoknak, hogy tegyen le miniket itten, a dipón [SzD], Ott a

dipónál leszállok [SzS], Holnap este kimegyek a dipóra [BJo], Kivitték a szenes kárét a dipóra [BJo], Kint jártam a juni dipón valamelyik este [SzP], A hajó dipón dolgozott, a dipón, az állomáson [BI]

dipressen 1. **depressin**

dipressin 1. **depressin**

direkt 1. hsz 'egyenest, kifejezetten, éppen' **M:** (← *direct* 'egyenesen, közvetlenül') □ Énnem direkt haza kell menni [LI], Nősülni akart direkt [JF], Sokan hazamentek, direkt a háborúba [SzJ]

2. hsz 'teljesen, pontosan' □ Direkt az ő kezemunkája [CsI], Direkt az apja, egészen olyan [Mné]

3. mn 'közvetlen, egyenes' □ A direkt hazai szomszédom ott lakik [LI], Direkt út, arra hajt-sanak [DJ]

diszk fn 'korong, tárcsa' **M:** (← *disk* 'korong, tárcsa') □ A diszket kinnhagyták az udvaron [CsB], Eltört a diszk [HJ]

diszkriminétol ige 'különbséget tesz a színesek és fehérek között' **M:** (← *discriminate* 'különbséget tesz, észreveszi a különbséget') □ Mostan már nem akarnak diszkriminétolni [McG]

divorsz 1. fn 'válás, válóper' **M:** (← *divorce* 'válás, különvá-

lás') □ Sok divorsz van [BJ], Add be a divorszot [CsV]

2. ige 'elválík, válópert indít' **M:** (← *divorce* 'válík, különválík') □ Megjön a baj, és aztán mennek divorsz [DK] Vö. **divorszol**

divorszol ige 'elválík, válópert indít' **M:** (← *divorce* 'válík, különválík') □ Ha divorszoltak volna, el kellett volna menni [HM], Divorszolt az urától [CsV], El kellett divorszoljon [CsV] Vö. **divorsz**

dizabeleti fn 'rokkantság, rokkant nyugdíj' **M:** (← *disability* 'rokkantság') □ Ha nem lett volna dizabeleti penszenre helyezve [JJ], Kapja a dizabeletit [SzD]

dizejn fn 'rajz, minta' **M:** (← *design* 'rajz, minta') □ Ilyen a dizejnja a kézimunkának [CsV]

dizi mn 'szédülős' **M:** (← *dizzy* 'szédülős') □ Olyan dizi vagyok [JF] Vö. **diziség**

diziség fn 'szédülés' **M:** (← *dizziness* 'szédülés') □ Az a diziség még nem múlt el [HM] Vö. **dizi**

dizort l. **deszert**¹

dóbel l. **dabel**

dóbelez, dóbeloz, dóbelol l. ige 'megdupláz, második adagot is eszik' **M:** (← *double* 'megdupláz') □ Ízlett neki, megdóbelozta [Csa]

2. ige 'két műszakot teljesít, rádolgozik' □ Ott maradtam tovább, dóbeloltam [TGy], Mindennap dóbeloztam [FJ]

3. ige 'megduplázódik' **M:** (← *double* 'megduplázódik') □ Több lett a munka, megdóbelezett [SzD] Vö. **dabel**

dóbelol l. **dóbelez**

dóbeloz l. **dóbelez**

doktoroltat ige 'gyógykezeltet' **M:** (← *doctor* 'kijavít, gyógykezel') □ Hiába doktoroltatták a gyereket [Nné]

doktorvizit fn 'látogatás az orvosnál, orvosi vizsgálat' **M:** (← *doctor's visit* 'orvosi látogatás') □ Doktorvizitre vittek [CsJ]

dollár, dallár, tallér fn 'dollár, a dollárhoz hasonló jellegű, más országbeli váltópénz' **M:** (← *dollar* 'dollár') □ Eladtam egy házat negyvenezer dallárért [PM], Ha kapott ötven krajcárt, egy dollárt adott vissza [BJ], Tizenkét tallérba kerül [FD], Aki kapott egy tallért, tallér ötvenet, már az jó fizetés volt [BJ] △ FD emlékszik, hogy a *tallér* szót 'dollár' értelemben anyjától tanulta, aki még a múlt században vándorolt ki. Ezt a szót ma már csak ritkán hallani.

dónatsz fn 'fánk' **M:** (← *doughnuts* 'fánkok') □ Pajot sütni, pajot és dönatszot [WJ],

Megcsináltunk hetven-nyolcvan pájot és tizenöt-húsz tucat donatszt [HM], Dónatsz boltja van [DK] **donésin** l. **donésin**

donésin, **donésin** fn 'adomány' **M:** (← *donation* 'adomány') □ Kérek donésont a templomnak [Sné], Nagy donésint tett a magyaroknak [SzC]

dór fn 'ajtó, kapu' **M:** (← *door* 'ajtó, kapu') □ A grács dórom ópen (← *open* 'nyitott, nyitva') volt [Csa], Megzörgette a dórot [HJ]

dozen, **dazent**, **dozent** fn 'tucat' **M:** (← *dozen* 'tucat') □ Egy dozen binánesz tíz cent [JF], Három dozentet egy dollárért [CsI], Csinált vagy egy dazentot [FJ], Dozentszámra jöttek [CsB]

dozent l. **dozen**

dört 1. fn 'piszok' **M:** (← *dirt* 'piszok') □ A dört megyen le a szinkben [BB], Estére csupa dört a gallér [CsP]

2. fn 'föld' **M:** (← *dirt* 'föld') □ Átültetem abba a laza dörtbe [HM], Dört ród volt, földből volt megcsinálva az út [JJ]

drag fn 'kábitószer' **M:** (← *drug* 'gyógyszer, kábitószer') □ Dragot pusolnak (← *push* 'erőszakosan árusít, ráerőltet') [Csa], Mindenféle dragot tékolnak (← *take* 'bevesz, szed') [HJ]

dragstór l. **drugstór**

dráj 1. mn 'száraz' **M:** (← *dry* 'száraz, alkoholmentes') □ Van az a dráj szőlő, bakszikban [SzD], Dráj nyarunk volt [AB], Kezdett jönni az a dráj világ, hogy Amerika dráj lesz [LI], Akkor dráj volt [SzD], Mikor az ország dráj lett... [KG]

2. fn 'a száraz korszak, az alkoholtalalom ideje' **M:** (← *dry era* 'száraz korszak') □ Az a dráj előtt volt, nem tudom, hányban volt a dráj [SzD], Viszkit árult, amikor a dráj volt [HM], Mikor bejött a dráj [Gr]

drájvé fn 'autóbehajtó' **M:** (← *drive-way* 'autóbehajtó') □ Álljon meg a drájvéban [CsJ], Ott, ahol a karé van, a drájvéban [HJ] Vö. **drájver**, **drájvol**

drájver fn 'autóvezető, sofőr' **M:** (← *driver* 'járművezető, sofőr, kocsis') □ Részeg volt a drájver [SzD], A drájver kinyitotta a basz ajtaját [Csa], Baszdrájver is voltam [Csa], Volt egy trokdrájver, trokot hajtott [TGy], Ők mindig trokdrájver voltak [FD] Vö. **drájvé**, **drájvol**

drájvol ige 'autót vezet, járművet vezet' **M:** (← *drive* 'járművet vezet') □ Ki drájvol, maga, vagy a miszisz? [CsP], Én nem drájvolok, a feleségem sem [TGy], Most megtanulok drájvolni [JJ], A háborúba ő eroplékat drájvolt [NI] Vö. **drájvé**, **drájvol**

dreszméker fn 'varrónő' **M:** (← *dressmaker* 'varrónő') □ Az egyik lánya dreszméker [FI], Dreszmékernek tanul [Mné]

dresszing fn 'mártás, hústöltelék' **M:** (← *dressing* 'hústöltelék, salátaöntet') □ Csináltam dresszinget a csirkéhez [WJ], Jó, vastag dresszing volt hozzá [Sné] △ A töltött csirke az ünnepi étrend tartozéka. Ha "magyaros" ételekről van szó, a töltött csirke mindig elől van a felsorolásban.

drink 1. fn 'ital, szeszes ital' **M:** (← *drink* 'ital, szeszes ital') □ Mindenféle drink volt ott [Gr], Csak szoftdrinkot isznak [HF]

2. fn 'egy pohárnyi szeszes ital' **M:** (← *drink* 'egy pohár ital, egy pohár szeszes ital') □ Bementünk egy drinkre [CsB], Meghívta két drinkre [DJ], Igyának egy drink bort [CsJ] Vö. **drinkhely, drinkoló**

drinkhely fn 'ivó, kocsmá' **M:** (← *drinking-saloon* 'ivó, kocsmá') □ Megy a drinkhelyre, a szalonba. [VI] Vö. **bár¹, báré², bárrúm, drink, drinkoló, szalón**

drinkoló fn 'ivó, kocsmá' **M:** (← *drink* 'iszik') □ Legfeljebb a drinkolóba megyek [BI] Vö. **bár¹, báré², drink, drinkhely, szalón**

drugstór, drugsztór, dragstór fn 'drogéria, gyógyszerházzal kapcsolatos vegyesbolt' **M:** (← *drug store* 'gyógyszerházzal kapcsolatos vegyesbolt') □ Ott van a drugstór a bankkal szemben [SzD], Drugstórjuk szokott lenni [HM], Drugstórja is volt [WJ], Menj be a drugsztórba [CsJo], Üzlete van, dragsztórja [DJ] Vö. **drugstóros**

drugstóros fn 'drogista' **M:** (← *druggist* 'drogista — tulajdonos vagy alkalmazott') □ A másik fia drugstóros Klívládon [FD] Vö. **drugstór, stóros**

dúdi fn 'vám' **M:** (← *duty* 'vám') □ Nem fizettünk semmi dúdit [HM], A dúdi, az dúti, vám [VJ]

dúing fn 'tennivaló, munka' **M:** (← *doing* 'vminek a megtevése') □ Ólrajt, mikor kicsi dúing van, húsz-harminc csibét betölt [WJ]

duplex fn 'kétlakásos épület' **M:** (← *duplex* 'kétlakásos épület') □ Duplex, két lakás van benne [Gr] Vö. **dabel**

dúz fn 'tartozás, járandóság' **M:** (← *dues* 'köztartozások, (időszakosan esedékessé váló) tagdíj') □ Ő egyháztag, és fizeti az ő dúzát [JF]

Dzs

dzsáb, dzsob fn 'munka, állás, foglalkozás' **M:** (← *job* 'munka, állás, foglalkozás') □ Jó dzsábja volt [DK], Politikai dzsábot vett magának [LA], Mindig ebben a dzsobban voltam [BJo]

dzsadz, dzsordzs fn 'bíró' **M:** (← *judge* 'bíró') □ Azt kérdezi a dzsadz... [KJ], Odaállt a dzsordzs elé [HM], A dzsordzs a végén kiadta neki a szitizen-papírt [LI] △ Sajátosképpen, a *George* keresztnévvel azonosan hangzó *dzsordzs* ('bíró' értelemben) gyakoribb a *judge* angol ejtéséhez sokkal közelebb álló *dzsadz*-nál.

dzsámpol l. **dzsompol**

dzsár fn 'üveg, bödön' **M:** (← *jar* 'üveg, bödön') □ Szoktunk kenolni a nagy galond dzsárba [McG]

dzsasztiszapísz, dzsasztif of písz fn 'békebíró' **M:** (← *justice of the piece* 'békebíró') □ Másnap hívnak a dzsasztiszapíszhoz [CsB], Volt ott egy dzsasztisz of písz [Csa]

dzsekesz fn 'szamár, hülye' **M:** (← *jackass* 'szamár, hülye') □ Ez felül a baszra, ez a dzsekesz [Csa], Az egy nagy dzsekesz volt, tudja [SzD]

dzsél, jél fn 'börtön, fogház, rendőrségi fogda' **M:** (← *gaol*

'börtön, fogház') □ Megbüntették százharminc dollárra és hatvan napi dzsél [SN], A dzsélben volt kilenc évig [SzP], A dzsélben voltam egész éjjel [LI], Úgy volt, hogy leresztolják, beviszik a dzsélbe [CsI], Hogy ki-eresszék a dzsélből, ne tartsák bent a dzsélben [HM], Ugyanott volt a jél is [SzD]

dzselesz mn 'féltékeny, irigy' **M:** (← *jealous* 'féltékeny, irigy') □ Az én fiaim dzseleszek [CsJ], Dzselesz volt a sziszterlóra [SzS]

dzseli, dzseló fn 'kocsonya, gyümölcs-zselé, gyümölcsíz' **M:** (← *jelly* 'kocsonya, gyümölcs-zselé') □ Szőlőből csinált dzselót, szőlődzselit [BI], Kendit öntötték rummal meg dzselivel [FI], Dzselis kenyér [Mné], El-tettünk dzselót [BJo] △ A *dzseló* (← *Jell-O*) voltaképpen egy ízesített zselatinpor gyári neve, de általában a *dzseli*-vel azonos értelemben használják. Vö. **dzsem**

dzseló l. **dzseli**

dzsem 1. fn 'torlódás, forgalmi zavar' **M:** (← *jam* 'torlódás, forgalmi zavar') □ Néha akkora a dzsem az úton, hogy alig lehet menni [VJ]

2. fn 'sűrű gyümölcsíz, dzsem' **M:** (← *jam* 'gyümölcsíz') □ Dzsemmet kentem rá, dzselit [SZI] Vö. **dzseli**

dzsenerésen, dzsenerésin fn 'nemzedék, generáció' **M:** (← *generation* 'nemzedék, generáció, emberöltő') □ Ezek a második dzsenerésen magyarok [PM], Az öregek, az első dzsenerésin [JJ], Dzsenerésintől dzsenerésinig örökölték [CsB] **Vö. generáció**

dzsenerésin l. **dzsenerésen**

dzseniter l. **dzsenitor**

dzsenitor, dzseniter fn 'házmester, takarítóember' **M:** (← *janitor* 'házmester, pedellus') □ Dzszenitor vagyok és harangozó [SzD], Az iskolát a pap takarítja, mint dzseniter [Csa], Dzszeniternek mentem a lokerrumba (← *locker-room* 'öltözőhelyiség szekrényekkel') [TGy], Itt dzszeniternek mondják, otthon sekresztésnek [BI]

dzsentlmen fn 'úr, férfi' **M:** (← *gentleman* 'úr, úriember, férfi, becsületes ember') □ Ki volt az a dzsentlmen? [Csa], Megállt az ajtóban egy dzsentlmen [SzJ]

dzsesztészém msz 'ugyanaz, egykutyá' **M:** (← *just the same* 'ugyanaz, pontosan ugyanolyan') □ Akár így, akár úgy, dzsesztészém [VJ]

dzsí isz 'jé, jesszus, nahát' **M:** (← *gee* 'jé, jesszus, nahát') □ Ó, dzsí! Arra már nem emlék-

szem [AJ], "Dzsi! — mondom — hát maga még itt van?" [SzI]

dzsitni fn 'olcsó autóbusz' **M:** (← *jitney* 'olcsó tarifával működő autóbusz') □ Ha baszt veszek, vagy dzsitnit veszek... [SzS], Nem volt tekszi (← *taxi* 'taxi'), dzsitnin jártunk [FJ], A gyárnak volt dzsitnije [Csa]

dzsób l. **dzsáb**

dzsog, dzsokk fn 'korsó, kancsó' **M:** (← *jug* 'korsó, kancsó') □ Hoztak egy dzsog bort [SzD], Nem találom a nagy dzsokkot [SzP]

dzsojzol, dzsójol ige 'csatlakozik, belép' **M:** (← *join* 'csatlakozik, belép') □ Ő katolikus, nem dzsojnolt, de idejár (ti. a református templomba) [WJ], A geng akarja őtet, hogy dzsójboljon [HM]

dzsokk l. **dzsog**

dzsompol, dzsámpol ige 'ugrik, felugrik, potyautasként utazik' **M:** (← *jump* 'ugrik, felugrik') □ Bakszkárékra dzsompoltunk [AJ], Feldzsompol, le-dzsompol, akármire felugrik [VJ], Dzsámpol: vonatra felugrik, ingyen utazik, lopva utazik a tehervonaton [Ho]

dzsongó fn 'lomtár' **M:** (← *junk-room* 'lomtár') □ Volt nekik egy kis rúmk (← *room* 'szoba'), egy dzsongó helyiség

[AJ] Vö. **dzsonk**, **dzsonkjárd**, **dzsonkol**

dzsonk fn 'ócskaság, limlom' **M:** (← *junk* 'ócskaság, limlom') □ Több dzsonkot azért megtartok [HM], Ott csupa dzsonkot árulnak, azt mondják, antik [CsV] Vö. **dzsongó**, **dzsonkjárd**, **dzsonkol**

dzsonkjárd fn 'szeméttelep' **M:** (← *junk-yard* 'szeméttelep') □ Azt már nem lehet megjavítani, csak a dzsonkjárdra való [BJ], Elvitték a policok a dzsonkjárdra [BI] Vö. **dzsongó**, **dzsonk**, **dzsonkol**

dzsonkol ige 'ócska holmik közt turkál' **M:** (← *junk* 'kiselejtezt') □ A gyerek szeret keresgélgni, dzsonkolni [HM], A padláson kellene dzsonkolni [SzS] Vö. **dzsongó**, **dzsonkjárd**, **dzsonkol**

dzsordzs l. **dzsadzs**

dzsörm fn 'fertőzés' **M:** (← *germ* 'baktérium') □ Dzsörmöt kapott [CsV]

dzsörmen fn 'német' **M:** (← *German* 'német') □ Dzsörmen bász volt [FJ], Magyarok, dzsörmenek, mindenféle [BJo] Vö. **dacs**

dzsún fn 'június' **M:** (← *June* 'június') □ Eltemettük dzsúnban, dzsún huszonhetedikén [FJ], Fog gredjuolni dzsúnban, dzsúniusban [FD]

dzsúsz fn 'gyümölcsle' **M:** (← *juice* 'lé') □ Itten békifűdot, dzsúszt adnak neki, narancsdzsúszt [SzS], Ittam egy dzsúszt [VJ]

dzsúsz mn 'leves, zaftos' **M:** (← *juicy* 'leves, zaftos, zamatos') □ Olyan dzsúsz, hogy mondjam: jó puha [CsV]

E, É

efbiáj fn 'a szövetségi nyomozóhatóságok embere' **M:** (← *FBI*, a *Federal Bureau of Investigation* 'szövetségi nyomozóhatóság' rövidítése) □ Az efbiájok lefülelték [Csa], Jöttek az efbiájok, policok, minden [SzD]

egzeminor fn 'a bevándorlókat vizsgáztató hivatalnok' **M:** (← *examiner* 'felülvizsgáló, vizsgáztató') □ Csak rámnéz az egzeminor és néz a bíróra [LI], Azt kérdezte az egzeminor: "Ki most az elnök?" [SN]

egzerszájz 1. fn 'gyakorlat, edzés' **M:** (← *exercise* 'gyakorlat; gyakorlás, edzés') □ Mindennap volt egzerszájz [MN], Kimennek egzerszájzra [NI]

2. fn 'gyakorlat; jártasság' **M:** (← *exercise* 'gyakorlat; jártasság') □ Nem volt meg neki az egzerszájza [McG], Ahhoz egzerszájz kell [KJ]

egzisztál ige 'létezik; fennáll' **M:** (← *exist* 'létezik; fennáll') □ Azóta egzisztál az egylet [CsV], Akkor még nem egzisztált a csőracs [LI], Az az egy még egzisztál [CsB]

ejdi l. **ájdi**

ejtélien, itáli fn 'olasz' **M:** (← *Italian* fn és mn 'olasz') □ Ejtélienek meg szmókájrisok [BI] **Vö. digó**

ekcent l. **ekszent**

ekcident l. **ekszident**

ekér, éker l. **aker**

eksen fn 'árverés' **M:** (← *auction* 'árverés') □ Eksenen vettem [SzS] **Vö. ekszenszél, eksenol**

eksenol ige 'árverez' **M:** (← *auction* 'árverez') □ Eksenolták, magyarul: licitálták [CsV]

ekszenszél fn 'árverés útján való kiárusítás' **M:** (← *auction-sale* 'árverés útján való kiárusítás') □ Ekszenszél volt nálunk [NI] **Vö. eksen, szél, eksenol**

ekszájtmen fn 'izgalom' **M:** (← *excitement* 'izgalom') □ Ne csináljunk olyan ekszájtment [CsI], Az ekszájtmen árt a nőrvösségnek [CsV] **Vö. ekszájtolt**

ekszájtolt mn 'izgatott' **M:** (← *excited* 'izgatott, nyugtalan') □ Olyan ekszájtolt voltam [HM], Ő mindig ekszájtolt [LA] **Vö. ekszájtmen**

ekszedenc, ekszedent l. **ekszident**

ekszent 1. fn 'idegenszerű hanghordozás' **M:** (← *accent* 'kiejtémód, akcentus') □ Nekem is van ekszentem [McG]

2. fn 'idegen hanghordozással beszélő személy' □ Nem vagyok pörfikt, ekszent vagyok [LI]

ekszident, ekszedent, ekszedenc fn 'baleset' **M:** (← *accident* 'baleset') □ Meghalt ekszidentben, autó ekszidentben [CsI], Insurenszet vett ekszidentre [McG], Nagy ekszedentben voltam [Tné], Ekszedencben nem voltam soha [TGy], Ekszedenc volt [DK]

ekszkjúzol ige 'bocsánatot kér; kimentí magát' **M:** (← *excuse* 'bocsánatot kér, megbocsát') □ Ekszkjúzoltam magam [SGy], Ekszjúzoltam, hogy nem jöhetek [JF] **Vö. kjúzmi**

ekszmaríner fn 'volt tengerész' **M:** (← *ex-mariner* 'volt tengerész') □ Ekszmaríner volt [SzC] **Vö. maríner**

ekszpektál l. **ekszpektol**

ekszpektol, ekszpektál ige 'vár, számít vmire' **M:** (← *expect* 'vár, számít vmire, remél') □ Ekszpektoltuk a geszteket, de nem jöttek [CsV], Nem is ekszpektáltam, hogy fizet [LI]

ekszpenz fn 'költség, kiadás' **M:** (← *expense* 'költség; kiadás') □ Annyi sok ekszpenz! [Kné], Kivette az ekszpenzét, ami járt neki [CsE]

ekszré fn 'röntgen, röntgenfelvétel' **M:** (← *X-ray* 'röntgen-sugár') □ Mentem ekszréket venni. Vettek vagy ötven ekszré [WJ], Ekszré veszünk [CsI] Vö. **dentiszt**

eksztensen fn 'telefon-mellékállomás' **M:** (← *extension* 'kiterjesztés, meghosszabbítás, mellékállomás') □ Van eksztensen a bedrúmban [MJ], Kellene még egy eksztensen a bézmentben [Csa]

eldivorszol l. **divorszol**

eleksen fn 'elnökválasztás' **M:** (← *election* 'választás') □ Akkor volt eleksen [HJ], Eleksen után jobb lett [SGy]

elevéter fn 'felvonó, lift' **M:** (← *elevator* 'emelőgép, felvonó, gabonaraktár') □ Fel is ment a földi, csak az elevétert várta [SzP], Nem tudta, hol az elevéter [Sné], Megállt az elevéter [JJ], Felülök az elevéterre [PM]

elgémbliz l. **gémbliz**

eli fn 'keskeny (rendszerint névtelen) utcácska' **M:** (← *alley* 'fasor, sikátor, mellékutca') □ Az elit csinálták, a szüert letették [SzS], Rongyot szedett az eliken [LA], Kivitem a gárbi-

csot az elibe [HM], Az ember, aki az elit pucolja [PM], Mind kijött egy-egy eliből [MM] Vö. **bólineli**

eljúzol l. **júzol**

elkvittol l. **kvittol**

elmisszol l. **misszol**

elmuffol l. **muffol**

elpussol l. **pussol**

embulenc fn 'mentőautó, betegszállító autó' **M:** (← *ambulance* 'mentőautó, betegszállító autó') □ Jött is a halottas mindjárt az embulencsal [HM], Az embulencben meghalt [SzJ], Embulenc-szervisz van éjjel-nappal [SzC] △ A kisebb városokban nem volt mentőszolgálat. A betegeket a temetkezési vállalatok furgonjain vagy betegszállításra berendezett személyautóin szállították kórházba. Azoknak, akik temetésüket előre kifizették a vállalkozónak, a "halottas"-nak, vagy beléptek egy temetkezési egyletbe, ez a szolgáltatás ingyen járt.

endzsojol ige 'élvez; örül vminek' **M:** (← *enjoy* 'élvez, örül vminek') □ Nagyon endzsojoló a kertet [SzS], A mekszikányok is endzsojolták (ti. a magyaros vacsorát) [CsI]

enihá hsz 'mindenesetre, akár-hogy is' **M:** (← *anyhow* 'mindenesetre, amúgyis, akár-hogy is') □ Kaptam öt napot, enihá

[TGy], Gyerek voltam, enihá [HM], A stór az unokámé, enihá [SzS], Nem tudom, mi, nem magyar, enihá [MJ] Vö. **enivé**

enimór hsz 'most, most már' (csak tagadó vonatkozásban) **M:** (← *anymore* 'most, most már' csak tagadó vonatkozásban) □ Nem szabad enimór [CsE], Nem vagyok enimór, aki voltam [CsP]

enikájnd ált névm 'mindenfélé' **M:** (← *any kind* 'mindenfélé') □ Volt magyar és mindenféle, enikájnd [BS], Nagy sztór, van ott szoszics enikájnd [Kné]

eniplész fn 'akármelyik hely; mindegy, melyik hely' **M:** (← *anyplace* 'akármelyik hely; mindegy, melyik hely') □ Mindenfelől jöttek, eniplészről, mindenünnet [BS], Eniplészre megy, kap munkát [BJo]

enitájm hsz 'bármikor' **M:** (← *anytime* 'bármikor') □ Mindig itthon vagyok, jöhet enitájm [FI], Enitájm, háromig (ti. lehet vkit felkeresni) [LI]

enivé 1. hsz 'valahogyan; akár-hogyan' **M:** (← *anyway* 'akárhogyan, valahogyan') □ Versenyeztek egymással, enivé [Sné], Enivé, elköltözött [MJ], Enivé, itt van Csikágóban [WJ]

2. ksz 'mindenesetre, különben is' **M:** (← *anyway* 'minden-

esetre, különben is') □ Legalább megmutassak egy pár pikcsert, enivé, a családról [HM], Fizetést nem kapol. De aztán adott neki egy pár dollárt enivé [JF] Vö. **enihá**

enszerol l. **ánszerol**

ent, enti fn 'nagynéni; néne, nénike' **M:** (← *aunt, aunty* 'nagynéni, néne, nénike') □ Az entem, a nagynéném, bankár volt Íszt Csikágóban [SzC], "Ent Margit..." — mondja nekem [HM], Ott maradtam az entivel [Gr], Mondj szépen bájt Ent Lindának [HM]

enterténment fn 'szórakoztató műsor' **M:** (← *entertainment* 'szórakoztatás, vendéglátás, szórakoztató műsor') □ Nem volt semmi enterténment [Gr], Ott láрма van, enterténment [CsI] Vö. **enterténol**

enterténol ige 'műsorral szórakoztat' **M:** (← *entertain* 'szórakoztat, vendégül lát') □ Zene volt, enterténolták a népet [WJ] Vö. **enterténment**

enti l. **ent**

enveló l. **envelop**

envelop, anvelop, enveló, anveló fn 'boríték, borítékban átadott ajándékösszeg' **M:** (← *envelope* 'boríték, burkolat') □ Beletettem egy envelopba [Sné], Ötezer dollár volt egy anvelopba, kopertába [LA], Mennek és

egy envelót odatesznek [NI], Betettem egy anvelóba [HM], Ajándék is lehet, de a legjobb az anveló [DK] △ Bizonyos ünnepi alkalmakkor (eljegyzés, házasság, gyermekszületés, évforduló stb.) a pénzbeli ajándékot borítékban helyezik el egy kosárban vagy dobozban. Így adakoznak a templomban is. Ezt az amerikai szokást a magyarok teljesen átvették. Vö. **bébisóer**, **brájdelsóer**

eplikésin fn 'kérvény, írásos jelentkezés' **M:** (← *application* 'kérvény, írásos jelentkezés') □ Beadta az eplikésint [CsV], Keltett eplikésin a szitizen-papírhoz [LI]

eplpáj fn 'almás lepény' **M:** (← *apple-pie* 'almás lepény') □ Zöldbab volt és eplpáj, házi. Itt tanultam. [NI], Csupa magyart esznek: töltött káposztát, paprikást, porcsapszot, eplpájt, vagy az nem magyar? [HM] △ Az eredeti, óhazai étrendre már nem mindenki emlékszik. Általában azokat az ételeket tekintik magyarosnak, amelyek valamilyen okból gyakran kerülnek a népcsoport tagjainak asztalára, és amelyek a társas összejövetelek étlapjain sokszor szerepelnek. Ezek között található a népszerű — egyébként jellegzetesen amerikai — almás lepény is.

érfild fn repülőtér **M:** (← *airfield* '(kisebb) repülőtér') □ Ott volt közel az érfild [Jo] Vö. **érport**

eroplán l. **eroplé**

eroplé, **eroplén**, **eroplán** fn 'repülőgép' **M:** (← *aeroplane*, *airplane* 'repülőgép') □ Ólni akartak egy eroplét [NI], Nem adnám magam eroplére [Tné], Ott egy éroplén telep van [PM], Egyszersak ment arra egy eroplén [Sné], Europlánon érkeztek [LI], Eroplánt hajtott [HM] Vö. **eropléz**

eroplén l. **eroplé**

eropléz ige 'sportrepülőgépet vezet' **M:** (← *airoplane* 'repülőgép') □ Egy nap eropléztek éppen [NI] Vö. **eroplé**

érporcs l. **érport**

érport, **érporcs** fn 'repülőtér' **M:** (← *airport* '(nagyobb) repülőtér') □ Érport mellett nem jó lakni [LA], Kivitt az érporcsra [CsB] Vö. **érfild**

es fn 'hamu' **M:** (← *ash* 'hamu') □ Leejtette az est [Csa], Rakta ki az est a faneszből [TGy] Vö. **estré**

estré fn 'hamutartó' **M:** (← *ashtray* 'hamutartó') □ Az estrét tetszik keresni? [JJ], Ott az estré [Csa] Vö. **es**

eszed l. **eszid**

eszid, **eszed** l. fn 'sav' **M:** (← *acid* 'sav') □ Az ólomnak az

eszidben hét napig nem szabad volt bent lenni [SzJ], Megégette az eszed [CsP]

2. mn 'savas' **M:** (← *acid* 'savas') □ Magának eszid gyomra van [HJ] Vö. **dentiszt**

eszmány fn 'asztma' **M:** (← *asthma* 'asztma') □ Eszmánya van [CsB] Vö. **dentiszt**

evnú fn 'sugárút, főutca' **M:** (← *avenue* 'sugárút, út, fasor') □ Ott, a Kenedi Evnú, a negyvennyolcas blakban [Sné], Csikágóban megvolt a magyarság a Nord Evnú [LI], Az egy nagy, széles evnú [GyJ]

evrics mn 'átlag, átlagos' **M:** (← *average* 'átlag, átlagos') □ Evrics száz dollár a bejövétel [CsB], Evrics húsz-harminc embernél nem több [WJ] △ A *bejövétel* az angol *income* tükröfordítása. Általánosan használatos 'bevétel' értelemben.

F

fader, fáder 1. fn 'apa' **M:** (← *father* 'apa') □ Mondom az apámnak: "Fader, most indulok" [SzJ]

2. fn 'tisztelendő atya' **M:** (← *father* 'tisztelendő atya') □ Azt mondja a fáder: "Mi a bűnöd?" [Csa] A fáder Kis meg a reve-

rend Ludvig [BI], Elmentünk a fader Győrfihez [MJ]

fáder 1. fader

fájer 1. fn 'tűz kályhában, kazánban' **M:** (← *fire* 'tűz') □ A fájert rakta a faneszban [TGy], Befűtött, fájert csinált [VJ]

2. fn 'tűzvész' **M:** (← *fire* 'tűzvész') □ Egy fájerben meg is hörtolt nagyon [SzD], Kiűtött a nagy fájer [FJ]

fájerbász, fájercsíf fn 'tűzoltó-parancsnok' **M:** (← *firechief* 'tűzoltóparancsnok') □ Ő a fájercsíf, ő is magyar [DJ], A fiam volt a fájercsíf [PM]

fájermány 1. fn 'fűtő' **M:** (← *fireman* 'fűtő') □ Fájermány volt, fűtő [VJ], A fájermányok okosak, nem dolgoznak annyit [SzD]

2. fn 'tűzoltó' □ Jöttek mind a fájermányok, policok [SzI]

fájerol, fájeroz 1. ige 'felmond vkinek, kidob vkit az állásából' **M:** (← *fire* 'felmond vkinek, kidob vkit az állásából') □ Erre aztán kifájeroztak [CsI], Magát meg kiadjuk, kifájerozzuk [SzD], Mindenkit fájeroltak [LA], Én nem fájeroltam egyet sem [CsP]

2. ige 'fűt; a tüzet táplálja' **M:** (← *fire* 'fűt') □ Bementem a ballerházba fájerozni [PM], A fájermány fájerolt [SN]

fájerpléz fn 'kandalló' **M:** (← *fireplace* 'kandalló') □ Abban a szobában, látom, fájerpléz is van [CsI]

fájn mn 'jó, finom, előkelő' **M:** (← *fine* 'jó, finom, előkelő') □ Csináltak mindenféle fájn ételt [SzD], Azt mondta: "Nem akarok veletek barátkozni, mert én igen fájn vagyok" [HM]

fájndautol ige 'kitalál' **M:** (← *find out* 'kitalál') □ Nem tudtam fájndautolni [CsI], Na, fájndautolja ki! [DJ], Mindenki kifájndautolta [VJ]

fájtól ige 'harcol, küszködik' **M:** (← *fight* 'harcol, küszködik') □ A fiatalok nem fájtoltak semmiért [KJ], Fájtoltam otthon is a kenyérért [BI], Én nem fájtoltam a háborúban [HJ], A juni fájtolt miértünk is [SN]

faktori, fektri fn 'gyár' **M:** (← *factory* 'gyár') □ Nem voltak faktorik, gyárak, semmi [KJ], Ott, száuzra, ahol a fektri volt [CsB]

falfész fn 'álarc' **M:** (← *false-face* 'álarc') □ Ócska ruhába öltöznek és fészbe, falfészbe [DK], A stórok halovínikor tele vannak falfésszel [HM] Vö. **fész**

faltísz fn 'műfog; műfogsor' **M:** (← *false teeth* 'műfogak; műfogsor') □ Nem tudott rágni a faltísszel [CsI], Kihúzták egy fogát, faltísz kap helyette [JF]

fameli, famili fn 'család' **M:** (← *family* 'család') □ Csak a fameli van, a család (ti. a ravatal mellett) [JF], Mindent tudunk a (magyarországi) familiről [NI], Én voltam a tizenharmadik gyerek a familiban [SzS]

famili l. **fameli**

fan, fani, fanesz¹ fn 'tréfa, móka, játék, szórakozás, jókedv, erotikus játék' **M:** (← *fun* 'tréfa; móka; játék; szórakozás; jókedv') □ Mindenféle fant csinálnak, csakhogy több fan legyen benne [WJ], Fan, fant kell csinálni, szí? [HM], A fanikat gyorsan megtanulja az ember [BJ], Az szintén egy fani volt [BJ], Fanikat csináltak, tréfát [FM], Olyan faneszeket csinál [HM], Mindenféle fani volt, ember-fani meg asszony-fani (ti. egy magyarországi faluban, a sötét udvaron) [BI]

fandri, fón dri, faundri fn 'öntöde' **M:** (← *foundry* 'öntöde') □ A fandriban, az olvasztóban dolgozott [CsB], Áttettek a fandriba [FM], A fón driban, az öntödében voltam [CsJ], A vöm a faundriban dolgozik, ottan öntik a vasat a formákba, a faundriban [KJ], Dolgoztam a faundriban [BJ]

fanesz¹ l. **fan**

fanesz², **fánesz, faneszi** fn 'kohó, kazán, kályha' **M:** (← *furnace* 'kohó, kazán, kályha')

□ Csak az az egy fanesz volt ottan [SzD], Helyezték tovább, más faneszekre [JF], Nem akartam már tovább dolgozni a faneszen [TGy], Megrázta a fáneszt, jól megsekemálta [SzS], Mindig megrázta a faneszt [SzD], Sztóv volt a házban, nem faneszi [CsJ], Hosszú fanesz van, annak a tetején, bordának nevezik, vasból van, olyan frényből, brikkal be van filolva, azon borítják be a faneszt, amikor be van csácsolva a vas [FM]

fani¹ l. fan

fani², fan² mn 'furcsa, különös, mulatságos' **M:** (← *funny* 'furcsa, különös, mulatságos') □ Nekem nagyon fanik voltak a négerek, fani volt az arca, a bőre [DK], Nekem az egész olyan fani volt [JF], A gyerekek fanik máma, igen fanik [CsE], Olyan fanikat mond [CsI], Ez a szomszéd is, milyen fan asszony [HM]

fanin hsz 'furcsán, mókásan' **M:** (← *funnily* 'furcsán, tréfásan') □ Egy fanin felöltözött alak [BJ], Egy szerb katonát kikötöttek (ti. az I. világháborúban), olyan fanin kikötöttek [TGy]

faniz ige 'tréfál vkivel' **M:** (← *make fun(?)* 'kigúnyol vkit, tréfál vkivel') □ Csak fanizok vele [BI]

farm l. farma

farma, farm fn 'tanya, gazdaság' **M:** (← *farm* 'tanya, gazdaság') □ Ötven ákeros farmát vettünk [Mné], Kimentem a farmára [FJ], Olyan volt, mint a farma [SzS], Sírtak, hogy kimmennének a farmra [LA], Az apám farmot vett [MJ], Azt mind odaadtuk a farmért [HM], El is mentünk a farmokra, gazdag muzsikokhoz, kozákokhoz (ti. mint hadifoglyok, az I. világháborúban) [JJ], Nyáron farmon dolgoztam (ti. kivándorlása előtt, Magyarországon) [TGy] △ A század elején a Calumet-vidéken megtelepedett magyarok legtöbbje paraszti sorból származott. Mégis aránylag kevesen lettek farmerok. Ennek több oka volt. Először is, azon a környéken: egy nagyváros — Chicago — és az épülő iparvidék közelségében, a föld meglehetősen drága volt. Másodszor, a földvásárlás, az állandó tulajdon szerzése ellentmondott a magyarok leggyakoribb szándékának, hogy ti. megtakarított keresetüket hazavigyék a falujukba, és ott vásároljanak földet, gazdasági felszerelést. *Farmát* tehát nem sokan szereztek. Vö. **farmaház, farmer, farmer-asszony, farmszél**

farmaház, farmház fn 'tanyai lakóház' **M:** (← *farm-house* 'tanyai lakóház') □ Bement egy

farmaházba [DK], Egy nagy farmháznál kellett befordulni [HJ], Az a kis farmaház olyan volt, mint egy sandi [CsP] Vö. **farma, farmer, farmerasszony, farmszél**

farmaszél l. **farmszél**

farmer, farmeros fn 'gazdálkodó, földműves, farmer' **M:** (← *farmer* 'gazdálkodó, földműves, farmer') □ A farmer nem volt otthon [HM], Azok a farmerek félték a bevándorló népektől [JF], Fogja vigyázni a farmereket [SN], Magyar farmerok nincsenek [CsI], A szomszéd farmernek a fia [GyJ], Kilenc farmerek összeálltunk [HJ], A farmeros legalább tíz családot etetett a gazdasági válság idején [LI]

farmerasszony fn 'farmer felesége, női farmer' **M:** (← *farmer* 'farmer') □ Kihívta a farmerasszony az állatorvost [HM], Az asszony, hogy kiment volna az udvarra, a farmerasszony? A világért sem! [JF], Asszony volt a farmer, az özvegy farmerasszony [HJ] Vö. **farma, farmház, farmer, farmszél**

farmerkodás fn 'gazdálkodás; földművelés' **M:** (← *farming* 'gazdálkodás; földművelés') □ Megvette, ami kellett a farmerkodáshoz [GyJ], Nem könnyű itt a farmerkodás [CsV]

farmeros l. **farmer**

farmszél, farmaszél fn 'farmon rendezett árusítás' **M:** (← *farm sale* 'farmon rendezett árusítás') □ Elmentünk egy farmszélre [CsB], Sokmindent lehetett kapni a farmaszeleken [DK] Vö. **farma, farmer, farmaház, farmerasszony, szél**

fasz fn 'zaj, zshivaj' **M:** (← *fuss* 'zaj, zshivaj') □ Nagy faszt csinált [DJ], Nagy fasz volt [SN] **faundésin** l. **fundament**

faundri l. **fandri**

fektri l. **faktori**

felblóol, felblóoz ige 'elfogja a harag, vérbeborul az agya' **M:** (← *blow up* 'felrobban, felfújódik') □ Felblóolják magukat, kirohannak a munkából, ez a vejöldket sztrájk [Csa], Ha valakinek tele a feje, akkor úgy mondják: felblóozza magát, felblóol [VJ]

felblóoz l. **felblóol**

feldzsompol l. **dzsompol**

felhendszapol l. **hendszappol**

felhóldappol l. **hóldappol**

felhózol ige 'megöntöz, öntözcsővel felmos' **M:** (← *hose* 'megöntöz, öntözcsővel felmos') □ Majd én felhózolom [FD] Vö. **hóz**

felkeccsol ige 'erőre kap, utoléri magát' **M:** (← *catch up* 'felkap, utolér') □ Fel tudtam keccsolni (ti. betegség után,

74 felmápol

amikor eladósodott, mert nem volt keresete) [Csa]

felmápol ige 'ronggyal felmos' **M:** (← *mop* 'feltöröl, ronggyal felmos') □ A hálósobákat kellett felmápolni [Mné]

felpikkol 1. ige 'felvesz, felcsíp, felkap' **M:** (← *pick up* 'felvesz, felcsíp, felkap') □ Megyek érted és felpikkollak [JF], Felpikkoltuk a galand múnsejnt [Csa], Az ember, akárhogy is, felpikkolja az angol szót [SzD], Fel szokom pikkolni (ti. egy szomszédját az autójára) [BJo]

2. ige 'erőre kap, rendbe jön' **M:** (← *pick up* 'erőre kap, rendbe jön') □ Felpikkolt a munka, és megint lepikkolt [SzD]

felrézol ige 'felnevel' **M:** (← *raise* 'felnevel') □ Felrézoltam nyolc gyereket [CsV]

fémes mn 'híres' **M:** (← *famous* 'híres') □ Nagyon fémes ember [HM], Van ott egy fémes resteránt [DJ]

fen fn 'ventillátor' **M:** (← *fan* 'ventillátor') □ Van egy jó fen, az hűti a szobát [AB], A fen, az: szélkelep [VJ]

fenc, fensz 1. fn 'kerítés, palánk' **M:** (← *fence* 'kerítés, palánk') □ A víz ott folyt a fencen belül [MM], Nem tudtuk, hova tegyük a fencet [CsV], Elővette a bicskát, beütötte a

fencbe [SzD], Volt köröskörül fensz [FM]

2. fn 'kapujegy, belépő' **M:** (← *fence-pass*, gyakrabban: *gate-pass* 'kapujegy, belépő') □ Nekem van fencem, én be tudok menni a gyárba [SzD]

3. fn 'orgazda' **M:** (← *fence* 'orgazda') □ Amit loptak, elvitték a fenchez [DJ]

fencel ige 'kerítéssel vesz körül' **M:** (← *fence* 'megvéd, kerítéssel vesz körül') □ Befenceltük a járdot [HJ], Körülfenceltek öt ékert [BB]

fencposzt fn 'drótkerítést tartó cölöp, karó' **M:** (← *fence-post* '(drót)kerítést tartó cölöp, karó') □ Kerítettem fencposztokat [JJ], Akinek egy fencposzttal többje volt, lenézte a másikat [ZsJ], Megfejte a fencposztot, a fencnek a posztját (ti. egy "boszorkány") [JJ]

fenc-rózsa fn 'kerítés felerősítésére szolgáló szeg vagy csavar, nagy rózsza (rozetta) alakú fejjel' **M:** (← *fence-rose* 'kerítés felerősítésére szolgáló szeg vagy csavar, nagy, rózsaaalakú fejjel') □ Fencrózsának hívtuk mi magyaráról [FM]

fenci, fenszi mn 'díszes, cifra, különleges' **M:** (← *fancy* 'díszes, cifra, különleges') □ Mindenféle fenszi cifraság [CsI], A karácsony nem volt az a nagy,

fenszi dolog régen [Tné], Azok a hosszú, fenci lányok [BI]

fensz 1. **fenc**

fenszi 1. **fenci**

fer mn 'becsületes, korrekt'
M: (← *fair* 'becsületes, korrekt')
 □ Az nem fer, hogy fájerolták, nem rendes [SzD], Teljesen fer ember [LI]

fész 1. fn 'arc' **M:** (← *face* 'arc') □ A fészje nem az, ami volt egy baleset után [NI]

2. fn 'pofa, grimász' □ Csúnya fészit mutatott neki [MM]

3. fn 'álarc' □ Mindenféle fészeket vesznek fel [Kné] Vö. **falfész**

féver¹ fn 'szívesség' **M:** (← *favor* 'szívesség') □ Tégy egy nagy févert [BJ]

féver², **fíver** fn 'láz' **M:** (← *fever* 'láz') □ Féverje van, magas [Szi], Már akkor hándred end tú (← *hundred and two* 'százegy (Fahrenheit)') fíverje volt [Csi]

fíd fn 'takarmány' **M:** (← *feed* 'takarmány') □ Vettem fídet a jószágának [CsB]

fídol, **fídel** ige 'táplál, etet, ellát' **M:** (← *feed* 'táplál, etet') □ Amerika nem fídol ingyen: ha nincsen munka, nincsen sonka [Csa], Az ura a marhákat fídolja [JF], Nem fíдолta semmi-vel a családját [CsV], Nem fí-

delte, de szoptatta [CsV], Fíдолni kellett a gépet [TGy]

fifti-fifti hsz 'fele-fele' **M:** (← *fifty-fifty* 'ötven-ötven százalék arányban, fele-fele') □ Fifti-fifti, azt mondták, fele a tied, fele a mienk. Oroszországban mondták a bolsoj vikiek [JJ]

fikszol 1. ige 'megjavít, rendbehöz' **M:** (← *fix* 'megjavít, rendbehöz') □ Azt mondja, majd ő megfikszolja [FJ], Vártam a kománé lányát, hogy fogja megfikszolni a hajamat [DK], A rádiót fikszolta [MM], Nem viszem a grácsba, megfikszolom magam [BJ], Fikszold meg ezt a gépet [SzP]

2. ige 'ellátja a baját' **M:** (← *fix* 'ellátja a baját, elintézt') □ Várj csak, az apád istenit, majd én megfikszollak [Csa]

fikszom fn 'kikötött összeg, meghatározott fizetés' **M:** (← *fixed sum* 'kikötött összeg, meghatározott fizetés') □ Fikszom fizetésem volt [FJ]

fíld fn 'mező, szántófield' **M:** (← *field* 'mező, szántófield') □ Kimentem a fíldre [Csa], Megszántotta a fíldjét [TGy] Vö. **fíldműves**

fíldműves fn 'földműves' **M:** (← A *field*-ből és a *műves*-ből összetett szó) □ Fíldművesek voltak, parasztok [AJ], A fíldműves munkát szerette [TGy] △

Ezt a szóalkotást bizonyára a *fild* (← *field* 'mező') és *föld* szavak hasonló hangzása és rokon értelme is megkönnyítette. Vö. *fild*

filingsztésin fn 'benzintöltő állomás' **M:** (← *filling station* 'benzintöltő állomás') □ Hát akkor csináltam filingsztésint, olyan töltőállomást [SzJ], Filingstésinbe ment ő [FJ]

fílol¹ ige 'érez; érzi magát' **M:** (← *feel* 'érez, érzi magát') □ Pártiba hívtak, de nem jól fílooltam [JF], Jobban fílol? [BJo], Adott satot, nem fílooltam semmit [CsI]

fílol² l. **befílol**

finis fn 'vég; vége vminek' **M:** (← *finish* 'vég; vége vminek') □ Most ez finis, menj [SzD], Már finis volt, vége volt ennek [AJ], Három hónap alatt finis volt, meghalt [SzS], Aztán leveri egyik nemzet a másikat, gudbáj (← *good-bye* 'isten vele'), finis [PM], Mikor finis, kész volt a gyárból [BS], Mikor finis volt az ablaktisztítással [BI] Vö. **finisel**

finisel ige 'befejez, bevégez, végetér' **M:** (← *finish* 'befejez, bevégez, végetér') □ Vasaltam, még nem finiselttem be [Sco], A hájszkuült tizenhét évre befiniselte [KJ], Finiselték vele [HM], Amikor már finiselték, akkor elmondtam azt a verset [AJ], Három hónapra finiselt; finiselt az élet, meghalt [SzS] Vö. **finis**

finlander fn 'finn ember' **M:** (← *Finlander* 'finn ember') □ A magyarhoz húz a finlander [WJ]

fisel, fisingel ige 'halászik, horgászik' **M:** (← *fish* 'halászik, horgászik') □ Egy kis river, szoktak odamenni fiselni [HM], Menjetek fisingelni [NI]

fít fn 'láb, 30,48 cm' **M:** (← *feet* 'több 30,48 cm-es láb') □ Egy egész fíttel magasabb [SzD], Elástam négy fítre [Csa], Harmincöt fítes hó volt [JJ], Itt még van négyhetvenöt fít lot [SzS], Nagy lyuk, kétszáz fítes [PM]

fitol 1. ige 'illik vkire, jól áll vkinek' **M:** (← *fit* 'illik vkire, jól áll vkinek') □ Nem fitolt rá a gyűrű [BI]

2. ige 'testre igazít ruhát' **M:** (← *fit* 'illeszt, igazít') □ Fitolta rájuk a ruhát [McG]

fíver l. **féver²**

flet mn 'lapos, leereszkedett, defektes (autógumi)' **M:** (← *flat* 'lapos, sík, leereszkedett, defektes (autógumi)') □ Meg kellett állni, flet tájerünk volt [FJ], Láttam a grácsban két flet tájert [Csa], "Anyuka, láttam egy flet kutyát." "Miért mondod, hogy flet volt?" "Hát muszájt, hogy flet volt, mert a másik nagyon pumpázta." ["Gyermekszáj"-történet. HM mondta el]

flór 1. fn 'padló' **M:** (← *floor* 'padló') □ Sok piszkot csinál a flórra [JF], Muszáj takarítani, mosni a flórt [HM], Odaköppött a flórra [CsV], Szőnyeg van a flóron [Gr] Vö. **címenflór**

2. fn 'emelet' **M:** (← *floor* 'emelet') □ Volt benne förszt (← *first* 'első') flór, szekend (← *second* 'második') flór, úgy volt építve [KJ], Egy hotelben lakott, a második flóron [Csa] △ Amerikában a *first floor* a földszintnek, a *second floor* az első emeletnek felel meg és így tovább. Ennek az az oka, hogy voltaképpen nem az emeleteket, hanem a padlókat számozták; ilyen értelemben a *first floor*, az 'első padló' valóban a földszint. A faluról érkezett bevándorlók, akik ritkán fordultak meg emeletes házban, elfogadták az amerikai emeletszámozást. Vö. **címenflór**

flú fn 'influenza' **M:** (← *flu* 'influenza') □ Meghalt flúba, az a fiú [SzD], Volt az a flú, kevesen jöttek munkába [TGy], Bejött a flú [CsV] Vö. **ifilujza**

fondol¹ ige 'szeret; nagyon szeret' **M:** (← *be fond of sy/sg* 'szeret vkit/vmit') □ Én nagyon fondolom az ízét [NI]

fondol² ige 'talál' **M:** (← *found* 'talált') □ Én az ötven centet csak úgy fondoltam [HM]

fóndri 1. fandri

fónol ige 'telefonál' **M:** (← *phone* 'telefonál') □ Mindig fónoltunk egymásnak [SzI], Nem megyek, inkább fónolok [DK]

font 1. fn 'font' **M:** (← *pound* 'font, 453,6 gr') □ Kétszázhusz font volt, amikor meghalt [McG], Huszonkét fontot fogytam [CsI]

2. fn 'kiló' □ Otthon, Magyarországon, tíz centért vettem csirkének fontját [NI], Huszonöt font vaspör (ti. egy magyarországi történetben) [LA] △ E példákban a *font* nyilvánvalóan 'kiló' értelemben fordul elő, mint ahogy itt a *cent* is fillért jelent. Nem ritkaság, hogy amerikai magyarok az elmondott hazai események idején még nem ismert — csak később, Amerikában tanult — szavakat, fogalmakat öntudatlanul visszavetítenek a múltba.

forener 1. foriner

forfítol ige 'elkoboz, lefoglal' **M:** (← *forfeit* 'elkobzás következtében elveszít') □ A pénzt forfította a bíróság [Gr]

forín 1. mn 'idegen, külföldi' **M:** (← *foreign* 'idegen, külföldi') □ Muszáj neki egy forin nyelvet is felvenni az iskolában [Gr], Forin országokba viszik a tallért [KG]

2. fn 'jövevény, néger, más amerikai államból való' **M:** (←

foreign 'idegen, külföldi') □ Hát ezek az angolok behozták ezeket a forinokat [McG], Nem idevalók, csupa forin [BL] Vö. **foriner**

foriner 1. fn 'jövevény, más amerikai államból való ember' **M:** (← *foreigner* 'külföldi ember') □ A nigrók, akik délről jöttek, azokat hívják forineroknak [BJo], A sok foriner, akiket beengednek, azok viszik el a munkát [CsJ]

2. mn 'idegen nyelvű' **M:** (← *foreigner* 'külföldi ember') □ A középhullámon nem is adnak már forinert [SzC], Én nem értek semmi forinert [PM] Vö. **forin**

fork fn 'vasvilla' **M:** (← *fork* 'villa, vasvilla') □ A forkkal odaálltam [CsB], A vasvillával, a forkkal elébe álltam [BI]

fórlédi fn 'munkavezetőnő' **M:** (← *forelady* 'munkavezetőnő') □ A fórlédim úgy sajnálta, hogy ő is megkivittolt [CsI], A fórlédi is magyar volt [NI] Vö. **formány**

formán 1. **formány**

fórman 1. **formány**

formány, **formán**, **fórman** fn 'művezető, munkavezető' **M:** (← *foreman* 'művezető, munkavezető') □ Egy kis fityfirty formány goromba volt [LI], A formányom behív az aficba [BJ], Csak a formány meg ne tudja,

meg a bász, odalent [SzD], Mentek ebédelni a formánnyal [PJ], Magyar volt a formán is, a bosz is [AJ], Formán volt a gyárban [HJ], Tudja, ki itten az ember? A fóрман a vasútnál [JJ], Ugyanazok a bászok, ugyanazok a fóрманok [Csa] △ Farkas Márton ny. vasmunkás [FM] szerint ez volt a gyári rangsor: *help* (← *helper* 'segédmunkás'), *léber* (← *labourer* 'munkás'), *formány* (l. fent), *bász* (l. *basz*² v. *försztmen*), *bigbász* (l. ott), *generál formány* (← *general foreman* 'műhelyfőnök'), *kompánista* (l. ott). Az egyszerű munkás — a magyarok többsége — leginkább csak közvetlen felettesével, a formánnyal érintkezett. A formány általában maga is azt a nyelvet beszélte, mint az alája beosztott munkások. Ez volt egyébként egyik oka, hogy a magyar munkások a mesterségyszavakat többnyire csak magyarosított, más nemzetiségűek számára érthetetlen formában tanulták meg, ami sokban hozzájárult helyhezkööttségükhöz. Vö. **fórlédi**, **léberformány**

fórszél msz 'áruba bocsátás, eladóvá nyilvánítás' **M:** (← *for sale* 'eladó') □ Fórszélre tette a stésint (← *station* 'benzintöltő állomás') [CsI], (A ház) már egy éve, hogy fórszélen van [SzS]

főbász fn 'főmunkavezető' **M:** (← a magyar *fő*-ből és az angol *boss*-ból összetett szó) □ A főbász annyi, mint bigbász [VJ], Nem, a főbász nem volt magyar, csak a formány [SzD] Vö. **bász**, **bigbász**

főburdos fn 'a legtekintélyesebb burdos, a szállásadó burdosasszony bizalmasa' **M:** (← *star-boarder* 'különlegesen kegyelt, kiváltságos albérlő') □ Az volt a főburdos, aki a háziasszonyt szerette [CsI], A főburdos az volt, aki a legjobb falatokat kapta [HM], Az asszony meglógott a főburdossal [SGy], A főburdos volt, aki az asszonynak a szeretője volt [DK], A főburdos, az a sztárbórder [McG], Mit ér az olyan főburdosnak élete, Kinek mindig nadrágzsebben a keze? Nem meri misziszét megölelni, Mert attól fél, hogy a polic elviszi [Elin], Főburdos = házi barát; a háziasszonnyal viszonyt folytató és a házban vezérszerepet játszó burdos [Hof] △ A főburdos a burdosélet egyik jellegzetes alakja. Volta-képpen szerepe — főként a hajdani érdekeltek jó részének szemérmes szófukarsága miatt — nem egészen tisztázott. Annyi bizonyos, hogy számos — noha nem valamennyi — burdosháznak volt főburdosa, aki részt vett a háztartás vezetésében, a pénz-

ügyek intézésében, a házi fegyelem fenntartásában. Mintegy a szállásadó burdosgazda helyettese volt, de sok esetben az asszony szeretője is. Ez nyílt titok volt. Történetek egész sora szól a főburdosról. A szó angol megfelelője, a *star boarder* később elszakadt eredeti színterétől, és sikamlós tréfákban általánosságban a 'házibarád' értelmet vette fel. Vö. **burdos**, **burdosasszony**, **burdosgazda**, **burdosház**, **burdostartás**, **kompánia-könyv**, **sztárbórder**

förnicsel ige 'berendez, bebútoroz' **M:** (← a *furnish* 'berendez; bebútoroz' és a *furniture* 'bútor' szavak összevonásával képzett szó) □ Förnicselve ötven dollár (ti. a lakás bére) [BL] Vö. **förnicsér**

förnicsér fn 'bútor' **M:** (← *furniture* 'bútor') □ Kihordta a förnicsért [Sco], Szép förnicsér, kárpet [SzS] Vö. **förnicsel**

försztmen fn 'főnök, művezető' **M:** (← *first man* 'első ember, főnök') □ A főman után az első a försztmen [JJ], Försztmen, hogy is mondjam: bász [CsV]

fremház fn 'faház' **M:** (← *frame-house* 'favázás épület') □ Rozoga fremházak [SzS], Csak egy kis rozoga faház, fremház [BS]

frencsfráj fn 'olajban sült burgonya' **M:** (← *French fries* 'olajban sült, hosszúkás szeletekre vágott burgonya') □ Hal volt, meg frencsfráj, ájdono, hogy is mondjam? krumpli [BJo]

frend fn 'barát, nő barátnője v. barátja' **M:** (← *friend* 'barát, barátnő') □ A bodim, a partnerom, a frendem — már nem is tudom, magyarul hogy kell mondani [BI], Jó frendeket meghívni [BJo], A frendem igen szeretett menni bingóra [Csm] Vö. **bojfriend, görľfrend, frendli**

frendli mn 'barátságos' **M:** (← *friendly* 'barátságos') □ Énvelem frendli (ti. a kutya) [SzS] Vö. **frend**

fres mn 'friss' **M:** (← *fresh* 'friss') □ Kiteszem a fres levegőre [HM], Egy pohár fres vizet a jégről? [CsI]

frí mn 'szabad' **M:** (← *free* 'szabad') □ Akartam frí lenni [SzD], Frí választása volt [TGy]

fridzs, fidzsöré, fridzsererér, fridzseréter fn 'hűtőszekrény' **M:** (← *fridge, refrigerator* 'hűtőszekrény') □ Úgy rakom be a fridzsbe a húst, hogy előbb szét-szedem [Kné], A fridzsörében elfér tíz pond [JF], A fridzsererér tetején vannak [SzS], Arra való a fridzseréter [FM]

frondór, frontajtó fn 'főbejárat, a homlokzaton nyíló bejárat' **M:** (← *front-door* 'főbejárat, a homlokzaton nyíló bejárat') □ A frondóron jöttek be [FD], Van egy másik ajtó, a frontajtó [JJ]

front fn 'első rész; eleje vminek; homlokzat' **M:** (← *front* 'első rész, eleje vminek; homlokzat') □ Hátul, az egy nagy udvar, a fronton van a hotel [HM], Ott van a fronton a neve [LA], Ez itt a háta, a víz felől van a frontja [Gr]

frontajtó l. **frondór**

frontporcs fn 'elülső tornác' **M:** (← *front-porch* 'elülső tornác') □ Kint ül a frontporcsan [CsB], Frontporcs — hát hogy mondják másképp? [BJo], A frontporcs magyarul: gang [VJ]

frontrúm, frontszoba fn 'utcai szoba, társas szoba' **M:** (← *frontroom* 'utcai szoba, társas szoba') □ Volt nekik három hálószoza meg egy frontrúm, egy első szoba [SzC], A frontszobában dąjszoltak [Csa] Vö. **livingrúm**

frontszoba l. **frontrúm**

frút fn 'gyümölcs' **M:** (← *fruit* 'gyümölcs') □ Vagy frút volt, vagy páj [Gr], Az a rengeteg frút, orens a fán [CsV]

ful l. **fularaundol** ige 'bolondozik, bolondságokat művel

(erotikus értelemben)' **M:** (← *fool around* 'hülyéskedik, bolondozik, szerelmeskedik') □ Kimennek a tóhoz, fúlnak araund [HM], Leálltak az autóval, ott fularaundoltak, majd minden este [HJ]

ful² hsz 'teljesen' **M:** (← *fully* 'teljesen') □ Nem voltam ful megelégedve [NI]

fundament, fundamentum, fundamésin, faundésin fn 'alapzat' **M:** (← a *fundament* szóból származó, illetve a *fundament* 'alapzat' és a *foundation* 'alapok lerakása' szavakból képzett szó) □ Csinálunk fundament a porcsnak [JJ], Akkor tették le a vasgyárnak a fundamentumát [HM], Meg volt csinálva, bizony, fundamésin, nagy, erős fundamésin [SzD], A református templomnak a faundésinjébe falazták be [PM]

fundamentum l. **fundament**
fundamésin l. **fundament**

fürdőszút fn 'fürdőruha' **M:** (← a *fürdő* és az angol *suit* 'ruha' szavakból összeállított szó) □ Nem hoztam a fürdőszútomat [HM]

futbal fn 'egyfajta kézzel játszott labdajáték' **M:** (← *football* 'egyfajta kézzel játszott labdajáték') □ A futbalt nézi egész nap a tivín [FM] △ A football Amerika egyik nemzeti sportja,

amelyet roppant tömegek néznek, a sportpályán vagy a televízión. Nevét meghazudtolva, kézzel játsszák, nagyjából az angol rugby szabályai szerint. Vö. **balgém**

G

gáder, káder fn 'ereszcsatorna' **M:** (← *gutter* 'csatorna, ereszcsatorna') □ Megjavította a gádert [BJo]

gádneros fn 'kertész' **M:** (← *gardener* 'kertész') □ Gádneros volt egy grófnál [TGy]

galand l. **gallond**

gálik fn 'fokhagyma' **M:** (← *garlic* 'fokhagyma') □ Tele van gálikkal [BJ]

galland l. **gallond**

gallbled fn 'epehólyag' **M:** (← *gall-bladder* 'epehólyag') □ Gallbled baj van nekem [WJ] Vö. **gallsztón**

gallond, galond, galand, gal-land fn 'gallon, úrmérték: 3,78 liter' **M:** (← *gallon* 'gallon') □ Huszonöt gallondot ide, huszonöt gallondot oda [SzD], Van még egy pár galond a tavalyiból [JJ], Vittem egy tízgalandos fazekat [FJ], Tizennégy galland pálinkát főztünk [CsB], Vették azt a félgalandos kanna maltot

[AB], Elraktam negyven galond paprikát [Tné] Vö. **galondos**

gallsztón fn 'epekö' M: (← *gall-stone* 'epekö') □ Gallbled baj van nekem és gallsztón [WJ], Két nagy gallsztónt vettek ki [CsI] Vö. **gallbled**

galond l. **gallond**

galondos, galandos fn eredetileg mn 'egygallos palack v. edény' M: (← *gallon* 'gallon' fn) □ Volt tizenhat galondos sör meg hat galondos pálinka [MM], A galondost én is, ő is, egy kis zsákba tettük [SzP], Vittem a galandost [FJ], Galandos sört hoztak [WJ] Vö. **gallond**

garács l. **grács**

garács-szél l. **garázs-szél**

garantíroz ige 'garantál, jótáll vmiért' M: (← *guarantee* 'garantál, jótáll vmiért') □ Garantíroz kétszáznegyven dollárt [AB], Garantírozza, amit elad [Nné]

garázs l. **grács**

garázsember fn 'garázstulajdonos, autószerelő' M: (← *garage-man* 'garázstulajdonos, autószerelő') □ Megmondtam a garázsembernek [JJ], Borraivalót kell adni a garázsembernek, akkor megcsinálja [HJ]

garázs-szél, garács-szél fn 'garázsban rendezett kiállítás' M: (← *garage-sale* 'garázsban rendezett kiállítás') □ Nagy szelek vannak a városban, garács-

szelek [Kné], Garázs-szálon vettem, a szomszéd szélén [Nné] △ Amerikaszerte szokás, hogy magánháztartások időnként — főként az őszi nagytakarítás idején — igen olcsón kiárusítják felesleges holmijukat: ruhákat, konyhaeszközöket, házi berendezéseket, kiolvasott könyveket stb. Ezeket többnyire a közeli és távolabbi szomszédok veszik meg. Az árusítás leggyakrabban a házi garázsban folyik. Vö. **szél**

gárbics 1. fn 'szemét' M: (← *garbage* 'szemét') □ Nem viszi ki a gárbicsot sem [CsS], Kivitettem a gárbicsot az elibe [HM], A gárbicsot sem rakja ki [JF]

2. fn 'selejtés holmi' □ Nem érdemes venni. Csupa gárbics [Tné] Vö. **gárbicsember, gárbicskanna**

gárbicsember, gárbicsmen fn 'szeméthordó' M: (← *garbage-man* 'szeméthordó') □ Még gárbicsember is volt, szemetes [DJ], (A kutya) megharapta a gárbicsment [CsP] Vö. **gárbics, gárbicskanna**

gárbicskanna, gárbicsken fn 'szemétvödör' M: (← *garbage-can* 'szemétvödör') □ A gárbicskanna tele van [DK], Inkább eldobom a gárbicskenbe [SzD] Vö. **gárbics, gárbicsember**

gárdin fn 'konyhakert' M: (← *garden* 'kert, konyhakert') □ Hosszú gárdinja volt [CsB],

Csombort ültettem a gárdinban [CsJ] Vö. **gádneros**

gavenor l. **govenor**

gaverment, government fn 'amerikai szövetségi kormány, államhatalom' **M:** (← *government* 'szövetségi kormány, államhatalom') □ Mutatták, hogy ők a gaverment emberei [LI], Százöt dollárt kapok én a gavermenttől [SzD], A government által is el van ismervé [LA], Lovakat adott el a governmentnek [BS]

gáz l. **gez¹**, **gez²**

gázbill fn 'gáz-számla' **M:** (← *gas-bill* 'gáz-számla') □ Nyolc cent lett a gázbill [SzP] Vö. **bíl**, **gez¹**

gazolin l. **gez²**

gédzsment fn 'eljegyzés' **M:** (← *engagement* 'kötelezettség, alkalmazás, eljegyzés') □ Legédzsolta őt három évig; gédzsment ringet aztán visszaadta [NI]

gém fn 'játék, sport, mérkőzés' **M:** (← *game* 'játék, sport, tréfa') □ Azt mondja, megy a gémre, a futbal gémre [BB], Azokat a nagy gémekeket nézi a tívín [BS] Vö. **balgém**

gémblér fn 'szerencsejátékos' **M:** (← *gambler* 'szerencsejátékos') □ Gémblérek játszottak pedakor [CsI], Gémblér volt, azért nincs pénze [BJo]

gémbleres 1. fn ' kaszinói alkalmazott, játékvezető' **M:** (← *gambler* 'szerencsejátékos') □ A gémbleres adta a kártyát [DJ]

2. mn 'szerencsejátékos természetű, kockázatot könnyen vállaló' □ Gémbleres ember volt: gyerünk, majd csak lesz valahogy [CsI]

gémblingház fn 'játékbarlang, kártyabarlang' **M:** (← *gambling-house* 'játékbarlang, játékkaszinó, kártyabarlang') □ Elgémblizte egy nagy gémblingházban [CsI], Hammondban voltak gémblingházak [HJ]

gémbliz ige 'szerencsejátékot játszik' **M:** (← *gamble* 'szerencsejátékot játszik, kockázatos vállalkozást folytat') □ Amit keresett, azt elgémblizte [CsI], A nép odamegy gémblizni [CsP]

gémbliző mn 'szerencsejátékkal kapcsolatos, szerencsejáték célját szolgáló' **M:** (← *gambling* 'szerencsejáték, szerencsejátékkal kapcsolatos') □ Az egy gémbliző mesín [CsJ], Ott vannak azok a gémbliző helyek [Gr]

generáció fn 'generáció, vmely generációhoz tartozó személy' **M:** (← *generation* 'generáció') □ A második generációk még megértették [SzC], Az öregek, az első generációk, azok összetartottak jobban [DK] Vö. **dzse-nerésen**

geng fn 'csoport, banda, gengszterbanda' **M:** (← *gang* 'csoport, banda, gengszterbanda') □ Veszünk egy öreg formányt ide a gengnek [SzD], Az extra geng behányta a köveket [JJ], Valami vacak geng, az a rabló gengek, a fiatal emberek dzsojnoltak (← *join* 'csatlakozik') [HM], A gémbliing helyek a gengeké, a legtöbb [SzC]

gengszter fn 'gengszter, bűnszövetkezet tagja' **M:** (← *gangster* 'gengszter, bűnszövetkezet tagja') □ A sörfőzés, pálinka, mind a gengsztereké volt [CsI], Nagy gengsztervilág volt akkor [DJ] △ A Calumet-vidék lakóinak — köztük a magyaroknak — sok gondot okozott a chicagói gengsztervilág, amelynek legveszedelmesebb periódusa a húszas évekre, az alkoholtilalom idejére esik. A gyilkosságsorozat, amelyet a gengszterek — köztük a hírhedt Al Capone — üzemeltetett, megfélemlen tartotta a chicagói belterületől távolabb élő bevándorlókat is; az akkor szerzett élmények gyakran szerepelnek az öreg magyarok elbeszéléseiben. Némelyiknek meg is gyűlt a baja a gengszterekkel, akik a *mun-csájn*-t (l. ott), a titkos magánpálinkafőzőket a rendőrségnél is hatékonyabban üldözték.

genszt vsz 'ellen, ellene' **M:** (← *against* 'ellen, szemben') □ Genszt nem vagyok semminek [BJo]

gent fn 'úriember, dzsentlmen' **M:** (← *gent* 'úriember, pasas') □ Maga egy gent úr [SzD]

gér fn 'sebesség autón' **M:** (← *gear* 'sebesség autón') □ Nem csencsoltam a gért [JJ], Magas gérbé tette [MM]

gerisi mn 'garyi lakos' **M:** (← *Gary*, egy város neve) □ Gerisi szitizenek laknak itt [MJ] △ Gary indianai ipari város. 1906-ban alapították, a Michigan-tó déli partján, Chicago közelében. A század elejei bevándorlók nagy számban kaptak alkalmazást az épülő, fejlődő vasgyárakban. Ennek a szótárnak az anyaga Garyból és a szomszédos városokból: East Chicagóból, Hammondból stb. származik.

gesszol ige 'találgat, taláломra mond vmit' **M:** (← *guess* 'találgat') □ Én csak gesszolo [CsE], Gesszoljon, ki volt itt? [JF]

geszt fn 'vendég' **M:** (← *guest* 'vendég') □ Geszteket várunk vasárnapra [CsI], Leginkább hétre fizetnek a geszteket a szállodában [Gr]

gét fn 'kapu' **M:** (← *gate* 'kapu') □ Mindig volt vacsmány a

géten [TGy], Volt itt egy gét, az emberek itt mentek be [Gr]

gez¹, géz 1. fn 'világító gáz' **M:** (← *gas* 'világító gáz, földgáz') □ Feljött a gez, az ember egész nap csak azt szíttá be, megrakodott gezzel a gyomra [SzD], Elmeltol a gyenge gezen [CsI], Volt neki olyan stófja, hogy géz-stóf [Nné], Gez-ofisz [SzD]

2. fn 'gáznemű anyag' **M:** (← *gas* 'kéjgáz, bányalég, karbidból nyert acetilén') □ Ötven centért húzták ki gezzel a fogunkat [HM], A karbejre csepegett a víz, az csinálta a gezt [AJ], Olyan bánya volt, széf, nem volt benne gez [BL]

gez², gezolin, gezelin, gazolin fn 'benzin' **M:** (← *gasolene, gas* 'benzin') □ Szíttá a gezt a tenkből [CsJ], Nem volt gezelin traktorunk [BI], Nem szabad volt automobilt hajtani, hogy a gezolint ne fogyassza [LI], Gazolinra járt [CsP] Vö. **géztésn**

géz 1. gez¹

gezelin 1. gez²

gezolin 1. gez²

géztésn, géztésin fn 'benzin-kút' **M:** (← *gas-station* 'benzin-kút') □ Eladták a kónert géztésennek [HJ], Megállok a géztésinnél [CsB], Géztésn és javítóműhely [SzJ] Vö. **gez²**

géztésin 1. géztésn

gift fn 'ajándék' **M:** (← *gift* 'ajándék') □ Vitt neki giftet [GyJ], Szép? Giftbe kaptam [HM]

gimi msz 'adj nekem' **M:** (← *give me* 'adj nekem') □ Gimi áncug [SzP], Gimi ezt, gimi azt, úgy mondják [VJ]

glesz fn 'üveg, pohár' **M:** (← *glass* 'üveg, pohár') □ Öt cent volt egy glesz bor [FM], Glesz ajtó nyílt az irodába [CsI]

glú fn 'ragasztó, enyv' **M:** (← *glue* 'ragasztó, enyv') □ Angolul glú, odahaza szuroknak mondták, ugye? [HM], Volt az a glúos papír, rá volt kenve glú [BJ]

godehel msz 'menj a fenébe! eredj a pokolba!' **M:** (← *go to hell* 'eredj a pokolba') □ Godehel, mondtam neki; haragudtam [JF], Godehel volt az első, amit tanultam [CsI], Godehel, engem hagyjon békén [SzD] △ A megkérdezettek közül sokan azt mondták, hogy az első "angol szó", amelyet Amerikában (vagy még korábban, az Óházában vagy a kivándorlóhajón) tanultak, valami gorombaság vagy káromkodás volt, köztük nemegyszer a *godehel*.

góhet msz 'előre! rajta! gyerünk!' **M:** (← *go ahead* 'előre! rajta! gyerünk! kezd el!') □ Góhet, ígyál! [BI], Góhet, lehet kezdeni [SzD], Góhet, azzal biz-

tatják egymást, hogy: menj már, gyerünk! [VI]

gom fn 'rágógumi' **M:** (← *gum, chewing-gum* 'gumi, rágógumi') □ Vett nekem is gomot, hogy próbáljam meg [Sné], Akárhon van, egész nap rágja a gomot [FD] **Vö. csungám**

govenor, gavenor fn 'kormányzó' **M:** (← *governor* 'kormányzó') □ A govenor, aki az államot ranolja [CsB]

goverment l. **gaverment**

görlfrend fn 'barátnő (nőé), férfi nőismerőse, férfi barátnője v. szeretője' **M:** (← *girl-friend* 'barátnő (nőé), barátnő, szerető (férfié)') □ A görlfrendjével elment úszni (ti. egy iskolás lány) [HM], Van neki új görlfrendje, el akarja venni (ti. egy hatvanéves férfi) [JF], A görlfrendjei mind elmentek (ti. egy fiatal férfi születésnapjára) [AJ] **Vö. bojfrend, dét**

grács, garázs, grázs fn 'garázs' **M:** (← *garage* 'garázs') □ Volt két grácsom, kiadtam rentbe [NI], A grács dórja ópen volt [Csa], Este a garázsba beteszik [McG], Bent voltam a garázsban éppen [SzJ], Nem volt templomuk, csak egy-két grázsot kivettek [JF]

gréd 1. fn 'osztályzat, fokozat' **M:** (← *grade* 'osztályzat, fokozat') □ A legjobb grédet kapott,

de mégsem tudott elhelyezkedni [KJ], Csupa jó grédje volt [AB]

2. fn 'osztály, rangfokozat' M: (← *grade* 'osztály, rangfokozat') □ Betettek a legnagyobb grédbe [BJ], Az ügyvéd, az felső grédben van [SzD]

grédiskola fn 'elemi iskola' **M:** (← *grade-school* 'elemi iskola') □ Még kicsi, grédiskolába jár [DJ] **Vö. grédszkuł**

grédszkuł fn 'elemi iskola' **M:** (← *grade-school* 'elemi iskola') □ A szkułból jönnek, grédszkuł van ott [CsI] **Vö. grédiskola, hájszkuł, szkuł**

greduol, greduétol ige 'diplomát szerez, elvégzi az iskolát' **M:** (← *graduate* 'diplomát szerez, középiskolai végbizonyítványt kap') □ Ő fog greduolni júniusban [FD], Most greduétolt [Gr], Kigreduétolta a hájszkułt [DK]

grencsájd, grendcsájd, grensilren fn 'unoka' **M:** (← *grandchild* 'unoka') □ Vett egy bébipárnát a grencsájdoknak [HM], Az unokámnak a gyerekei, a grensilrenek [FD], Jönnek a grensilrenek [BI], Két grendcsájdját operálták peniksze [SzD] **Vö. gremma, grendpa**

gremma, grendma, grendmami, grendmanyuka fn 'nagyanya, nagymama' **M:** (← *grandmother, grandma* 'nagyanya,

nagymama') □ A padlásra is fel szokott a gremma menni [SzN], Most mit akar, grendma? [SzS], Örültek, hogy a grendmami hogy táncol [HM], Grendmanyuca, van szám (← *some* 'némi, egy kevés') mákos? [Egy nyolc-éves gyerek. FD idézte]

grenpa, grenpapa fn 'nagyapa, nagypapa' **M:** (← *grandpa* 'nagyapa, nagypapa') □ Én vagyok a grenpájuk [BJo], A grendpapának fa-szája van (Trágár szójáték) [HM]

grépfrú l. **grépfrút**

grépfrút, grépfrú fn 'grépfrút' **M:** (← *grapefruit* 'grépfrút, citrancs') □ Szanomagán, elhagytam a grépfrútot, mert karfáját csinál [CsV], Én szeretem a grépfrút, cukorral [JF]

grétgrendma fn 'dédanya' **M:** (← *great-grandma* 'dédanya, dédmama') □ Én már öreg grétgrendma vagyok [HM] Vö. **gremma**

grétszanenló fn 'leányunoka férje' **M:** (← *great-son-in-law* 'leányunoka férje') □ A grétszanenlóm menidzser valami gyárban [TGy]

grévli l. **grévi**

grévi, grévli fn 'mártás, saft' **M:** (← *gravy* 'mártás, saft') □ Ha tört krumpli volt, akkor grévi volt mellette [WJ], Rátesszük grévlinek [BI]

grík mn 'görög' **M:** (← *Greek* 'görög') □ Itten volt a grík templom [BS], Grík a szülei [TGy], Van papjuk, grík pap [CsV]

grínhór l. **grinór**

grínhorn l. **grinór**

grinór, grínhór, grínhorn l. fn 'jövevény, zöldfülű' **M:** (← *greenhorn* 'jövevény, zöldfülű') □ Mind grinórok voltunk [GyJ], Ezeket a bevándorló népeket grinóroknak nevezték [DJ], A grinórokat elvették mindjárt, nem szerették a meriken lányokat [BS], Új amerikás, grinór, úgy mondják [MJ], Fiatal grínhór voltam [NI], Ha tudták, hogy grínhór, segítettek neki [HJ], Maguk grínhórok [PM], Három hetes grínhorn voltam [SzP]

2. mn 'újonnan jött, zöldfülű' **M:** (← *greenhorn* 'jövevény, zöldfülű') □ Igen grinór voltam akkoriban, így szoktuk mondani [GyJ], Azok a grinór, zöldhasú lányok [MJ], Van egy grinór fiú [BJo]

grinórosan hsz 'jövevény-módra, mint kezdő amerikai' **M:** (← *greenhorn* fn 'zöldfülű, jövevény') □ Csak úgy grinórosan tanultam angolul [BB]

gríz fn 'zsír' **M:** (← *grease* 'zsír') □ Előbb kisütöm a grízt [NI], Tettek rá (ti. a gépbe)

grízt [SzD], Csak akkor jó, ha van benne elég gríz [CsI], Tudom, hogy a grízes hízlal [CsI]

grószér, grószéros fn 'fűszerkereskedő' **M:** (← *grocer* 'fűszerkereskedő') □ Grószér szokott lenni (← *used to be* 'régbben, folyamatosan vmi volt') [HM], Az unokám férje grószéros [SzS] △ A grószéros talán a *mészáros* mintájára keletkezett. Használatos még *farmeros, gádneros* stb.

grószéri¹ fn 'fűszeráru' **M:** (← *groceries* 'fűszeráru') □ Én szoktam oda a grószérit kihordani [KJ], Hozzatok egy kis grószérit [SzS], Nagy kvalitiban vette a grószérit [SzJ], Minden grószérit hitelbe adott [DK]

grószéri², grószéri sztór fn 'fűszerüzlet' **M:** (← *grocery store* 'fűszerüzlet') □ Az unokák mind a grószériben vannak [SzS], Ritka volt a grószéri sztór [Mné], A fiamnak van grószéri sztórja [TGy]

grószérimen fn 'fűszerárukihordó' **M:** (← *grocery-man* 'fűszeráru-kihordó') □ Itt egy magyar grószérimen volt [SzD] Vö. **grószér**

grószéros l. **grószér**

gudbáj msz 'isten vele!' **M:** (← *good-bye* 'isten vele!') □ Gudbáj, viszontlátásra! [CsI], Nem tudnak megegyezni, gud-

báj, elválnak [SzD], Felöltözött, és gudbáj, elment [SzS], Leveri egyik nemzet a másikat, gudbáj, finis [PM], Most már megyek, gudbáj! Viszontlátásra! [LI]

gudlok fn 'jószerencse' **M:** (← *good luck* 'jószerencse') □ Gudlokot visolok [CsV], Gudlokkal nyerhet harminc dollárt [BJo]

gudtáj fn 'szórakozás, kellemes időtöltés' **M:** (← *good time* 'szórakozás, kellemes időtöltés') □ Gudtájmot akarnak, kárét akarnak [Gr], Gudtájmot kívánok [HM]

gudtájmoz ige 'szórakozással tölti az idejét' **M:** (← *good time* fn 'szórakozás, kellemes időtöltés') □ Gudtájmozni csak, nem dolgozni (ti. a mai fiatalok) [TF] Vö. **gudtáj**

H

hábi, hobi fn 'kedvenc időtöltés' **M:** (← *hobby* 'vesszőparipa, kedvenc időtöltés') □ Annak is volt olyan hábija, eroplé hábi [NI], Fiselni jár, az a hóbija [Kné]

hacsek fn 'balta' **M:** (← *hatchet* 'balta') □ Fűrészszel meg hacsekkel (ti. vágta a fát) [FJ]

hacsész fn 'hamu' **M:** (← *ashes* 'holt ember hamvai') □ Ki

kellett takarítani az egész hacseszt [TGy], Hacsesszel felhinti a drájjét [JJ]

hádetek l. **hárdetek**

háfenháf l. **hefnehef**

hajavé l. **hájvé**

hájbal fn 'alkoholmentes szénsavas itallal hígított pálinka' **M:** (← *high-ball* 'alkoholmentes szénsavas itallal hígított pálinka') □ Árultak sört, hájbalt, kinek mi ízlett [JF], Vettek két hájbalt mindegyik [Csa]

hájbladpreser fn 'magas vérnyomás' **M:** (← *high blood-pressure* 'magas vérnyomás') □ Csak sört iszom, hájbladpreserem van [BI], Hájbladpreserje volt [BJo] Vö. **dentiszt**

hájedmen fn 'béres, mezőgazdasági munkás' **M:** (← *hired man* 'szolga, béres') □ Odahaza lehetett volna nekik hájedment, cselédet tartani [JJ], Mekszikány hájedmenek szedték a paradicsomot [CsB] Vö. **hájerol, hejermen**

hájerol ige 'alkalmaz vkit, felfogad' **M:** (← *hire* 'alkalmaz vkit, felfogad, szerződtet') □ Kellett az ember, mindenkit hájeroltak [SzD], Gyereket kellett hájerolnia a füvet vágni [Kné], Mindig magyarokat hájeroltam [CsP] Vö. **hájedmen**

hajódipó l. **dipó**

hajrap, harjap msz-ból képzett isz 'gyerünk! uccu! gyorsan!' **M:** (← *hurry-up* 'siess! gyerünk!') □ Aztán hajrap, gyerünk! [AJ], Harjap, jön az uram! [HM] Vö. **höri**

hajs fn 'emelődaru' **M:** (← *hoist* 'emelődaru') □ Megkeccsoltam a hajszot [SzD], A hajszon dolgozott, a darun [BJo]

hájszkúl, hejszkúl fn 'középiskola' **M:** (← *high school* 'középiskola') □ A hájszkúlt tizenhét évre befiniselttem [KJ], Nem járja ki a hájszkúlt [BJ], A kóneron, ahol áll a hájszkúl [PM], Elkezdtem a hejszkúlba menni [AJ], A lányom elvégezte a hejszkúlt [DK] Vö. **grédszkúl, szkúl**

hajvé, hajavé, hejvé fn 'országút' **M:** (← *highway* 'országút') □ Ment a géppel a hájvén [Csa], A szél kifújta a hájvéra [HM], Vegye a hatvanötös hájvét [SGy], Vegyék a kilencvenes hajavét [CsV], Fognak építeni egy hejvét [HJ] Menjenek arra, ott megütik a hejvét [McG]

hal l. **hálé**

hálé, háli, halvé, hal fn 'terem, csarnok' **M:** (← *hall* 'terem, csarnok') □ Ha valaki lakodalmat tartott, akkor kivett egy hálét [JF], Elementek a háléba, ahol a lakodalom volt [AJ], Tudtuk, hogy a hálé hol van [JF], Nagy lakodalmak voltak,

háléba, nem otthon [BS], Feladják a sztédzsre az ajándékot, a háléban [WJ], A gyerekeknek csinálták (ti. a mulatságot) a templom háliba [HM], Kiadják azokat a halvékat, pádira [SzD], Egy lengyel illető ónolta a halat [FI], A suelpádi nagyon szép halban volt [NI], Harminc dollár volt a hal, de most százásokat kérnek a halér is [PM], Vannak azok a nagy halak, azokba mennek [CsJ] △ *Hálé*-nak (ritkábban *háli*-nak, *halvé*-nak, *hal*-nak) tágas, sok személy befogadására alkalmas, bérbeadásra szánt helyiségeket neveztek. Ezekben rendezték a nagyobb társas összefüveteket: lakodal-makat, szüreti mulatságokat, bálokat, a március 15-i ünnep-séget. Ezekben játszottak a műkedvelők, a Magyarországról érkezett vendégművészek (akik közül Fedák Sárít, Király Ernőt, Kurucz Jancsit még ma is emlegetik). A Calumet-vidék legismertebb háléja a Szabó-hálé volt, Indiana Harborban. A hálék jelentősége az idősebbek fogytával, az utóbbi évtizedekben erősen csökkent. A hálák jó része meg is szűnt. A meggyérült összefüvetek többnyire templomok alagsorában vagy klubhelyiségekben zajlanak, amelyeket némelykor szintén *hálé*-nak neveznek.

háli 1. hálé

halidé, halodé fn 'ünnepnap' **M:** (← *holiday* 'ünnepnap') □ A Memorial Dé (← *memorial* 'megemlékező, emlékeztető' és *day* 'nap'), az is egy népszerű halidé, halottaknak az ünnepnapja, no! [Mné], Van több halodé Amerikában, ami otthon nem volt [PJ] △ A Memorial Day (az északi államokban május 30., a déliekben április 26., május 10. vagy június 3.) eredetileg a polgárháború halottainak emlékünnepe volt. Ma általában minden katonasírt virággal díszítenek ezeken a napokon.

haliduszé msz 'Micsoda? Mit mond?' **M:** (← *how do you say?* 'Mit mond?') □ Mondom neki, haluduszé, miszter, hogy érti ezt? [MM], Ha nem érti, akkor kérdi: "haliduszé, hogy mondja?" [VJ]

halovín, halové fn 'Mindszentek előestéje' **M:** (← *Halloween* 'Mindszentek előestéje') □ Halovínkor, már korán, jönnek a gyerekek, falfészben [HM], Készíték kukit halovínra [KJ], Ez halové, ilyenkor vigyázni kell [KJ], Sokan nem nyitnak ajtót hallovékor [FJ] △ *Halloween* (feltehetőleg kelta eredetű) halotti ünnep, amely azonban Amerikában más jelentést és formát kapott. Itt inkább a kísértetek, rémek és az ijeszt-

getés, a kíméletlen tréfák napja lett. Október 31-én csoportba verődött gyerekek, rendszerint rémeket ábrázoló álruhában és álarcban bezörgetnek a szomszédos házakba, és ott "trick or treat" ('megvendéglés vagy csínytevés') kiáltással ajándékot követelnek. A hagyományos kiáltást, amely szabadabb fordításban azt jelenti, hogy "vendéglj meg, máskülönben megtréfálunk", manapság sok helyütt komoly fenyegetésnek értelmezik. Régebben a "tréfa" abból állt, hogy a gyerekek krétával kenték be az ablakot, szénnel a falat, újabban azonban egyre gyakrabban fordul elő igazi kártevés. A felnőttek emiatt igyekeznek a házuktól távol tartani a halloweeni álarcosokat. Még az is megeshet, hogy lelkiismeretlen emberek homokot, üvegcserepet, egészségre káros anyagokat kevernek az ajándék élelmiszerekbe. A szülők egy része emiatt Halloweenkor nem is engedi el hazulról a gyerekeit. A "trick or treat" hagyománya kiveszőben van a legtöbb helyen. Ellenben, szinte mindenhol, "kísértetházakat" rendeznek be a gyerekek mulattatására és rémítgetésére, valami régi padláson, pincében. Kísérteteket, holtakat, rémeket, elmebetegeket, gyilkosokat alakító felnőttek ágálnak ott, meg-

felelő díszletek között, belépődíj ellenében, problematikus pszichológiai hatással.

halvé l. hálé

hambúg fn 'csalás, ámítás, humbug' **M:** (← *humbug* 'csalás, ámítás') □ Ez mindolyan hambúg [HM]

hamburger, hemburger fn 'vagdalthús-pogácsa' **M:** (← *hamburger* 'vagdalthús-pogácsa') □ Hamburger, azt magyarul faszértnak mondjuk [HM], Egy kis hemburgert nem parancsolnának? [DK] △ A vagdalt, darált marhahúsból készült, ízlés szerint félig vagy egészen megsült pogácsa a legelterjedtebb — ma már világszerte ismert — amerikai étel. Különböző fűszeres mártásokkal ízesítik. Eredete bizonytalan, de feltehető, hogy Hamburgban ezen a néven csak azóta ismerik, amióta a hamburger divatja és elnevezése Amerikából ebbe a német városba is beszivárgott.

hammer fn 'gőzkalapács, gépi kalapács' **M:** (← *hammer, power hammer* 'kalapács, gépi kalapács') □ A faneszből átküldték a hammerba [TGy], Éjjel-nappal lármázik a hammer [SN], A hammer egész nap rázza a tiszteleteseket [SzD] △ Indiana Harborban, az Ivy Streeten, a nagy gazdasági válság idején, magyar református templomot

építettek önkéntes vállalkozók, akik főként a munkanélküliek közül kerültek ki. A telekhez olcsón jutottak, az anyagot ajándékba kapták. A gyárak legtöbbször állt és — mint azok beszélik, akik jelen voltak — az építők megfélemlítettek arról, hogy a szomszédos gőzkalapács mekkora zajjal működik, ha nem szünetel a munka. Amikor a kalapács újra megindult, a templom már állt. A kalapács tűrhetetlen robajt keltett; minden ütése alapján rázta meg a templomot és a hozzáépített paplakot. Évtizedekbe telt, amíg a gőzkalapácsot áttelepítették. A templom ma is áll és működik. Alagsora a helybeli magyar társasélet egyik centruma.

hámvörk 1. **hómvörk**

hani 1. **háni**

háni, hani fn 'lelkem, szívem, aranyom' **M:** (← *honey* 'méz', mint kedveskedő megszólítás: 'lelkem, szívem, aranyom') □ Azt mondja a feleségének, hogy: "Háni, add meg te az ódert" [Csa], Jöjjön be, hani, üljön le [HM], Nézze, hani, mondom neki, ne vicceljen [CsE] Vö. **hánidír**

hánidír fn 'drága lelkem' **M:** (← *honey dear* 'drága lelkem') □ Nem, hánidír, nem lehet [MJ] Vö. **háni**

hanimún, hánimún, honimún fn 'nászút, mézeshetek' **M:** (← *honeymoon* 'nászút, mézeshetek') □ Aztán hanimunra mentek [WJ], A hanimúnt ott csinálják, a kanimúnt (sic, tréfásan) [BI], Egy fiatal házaspár elment hánimúnra [Csa], Ide jöttek honimúnra [CsV] Vö. **hanimúnoz**

hanimúnoz ige 'mézesheteket tölt, szerelmespár elvonul vhová' **M:** (← *honeymoon* 'mézesheteket tölt') □ Mindenki tudta, hogy hanimúnozni voltak [CsV], Az Óhazába mentek hanimúnozni [KJ] Vö. **hanimún**

hanki, hunki fn 'magyar bevándorló, középeurópai bevándorló' **M:** (← *hunky* 'magyar, szlovák, lengyel, litván bevándorló, Közép-Európából származó segédmunkás, bevándorló') □ Az amerikaiak a magyart hankinak hívták, meg a polákokat [PM], "Ha én hanki vagyok, akkor te meg manki" — mondtam (ti. valahányszor hankinak csúfolták) [BJo], Minden nemzetet csúfoltak, a legtöbb bevándorlókat mind hankinak mondták [CsB], Azt mondják, mi csak olyan hanki módra élünk [SzP], Magyarok, az hanki volt [FD], Könnyen becsapható az a hunkiféle [SzP] △ A *hanki* (← *hunky*) szót sokan — főként a bevándorló magyarok, de egyes szó-

tárák is — a *Hungarian* 'magyar' rövidített változatának vélik. A *hanki* elnevezés nem sértő ugyan, de enyhén lenéző.

hanted hausz mn és fn 'kísértetjárta ház' **M:** (← *haunted house* 'kísértetjárta ház') □ Nem tudják eladni, mert azt mondják, hanted hausz [NI], Megöltek valakit, azóta hanted hausz, azt beszélik [HM] △ Amerika-szerte, a Calumet-vidéken is, igen elterjedtek a természetfeletti jelenségekről szóló ijesztő történetek. Ezek közül számos visszatérő holtakról, nyughatatlan lelkekről, utcákon bolyongó, autókba felkérődzkedő, majd onnan eltűnő szellemekről, effélékről szól. Az ilyen történetek terjedését különféle szekták, misztikus társaságok propagandája is elősegíti. Hatásuk alól a magyarok egy része sem vonhatta ki magát. Érdekes módon nem annyira az öregek, mint a tanult fiatalabbak között népszerűek ezek a hiedelmek, ami ugyancsak meglehetősen általános amerikai jelenség. **Vö. hausz**

hárdetek, hádetek fn 'szív-roham, szívszélhűdés' **M:** (← *heart attack* 'szívroham') □ Hárdeteket kapott, szívszédülést [LI], Most volt a második hádetekje [Mné] **Vö. dentiszt**

hárdversztór fn 'vaskereskedés' **M:** (← *hardware store* 'vaskereskedés') □ Eredj el a hárdversztórba [MJ]

háré fn 'bozontos haj' **M:** (← *hair* 'haj') □ Mind azt a hárét viseli, azt a krézi herdút (← *hair-do* 'frizura') [Gr] △ A hatvanas években a hosszú, gyakran bozontos haj divatja valószínűsárgos harci kérdéssé vált a családokban és, mondhatni, az egész társadalomban. A hosszú haj éveken át bizonyos — nem egészen tisztázott, de mindenestre kormányellenes — szimbólumnak számított. **Vö. herdú**

harjap l. hajrap

hászpítál l. hospitál

hat, hát mn 'forró, meleg' **M:** (← *hot* 'forró, meleg') □ Nagyon hat az idő [GyJ], Azt a hatlektrik pedet (← *electric pad* 'villanytermofór') tette rá [HM], Ne legyen kül (← *cool* 'hűvös, hideg'), ne legyen hát, legyen dzsöszt rájt (← *just right* 'éppen megfelelő') [Csa]

hát l. hat

hátdog, hotdog fn 'főtt virsli, kettévágott péksüteményben' **M:** (← *hot dog* 'főtt virsli, kettévágott péksüteményben') □ Loncsra egy kis hotdogot eszünk [JJ], Baketol egy pár hotdogot [BJo]

hausz fn 'ház' **M:** (← *house* 'ház') □ Akkor mindenki jött, hogy nézi, milyen a hausz [FD], A nép mind elhitte, hogy az hanted hausz [Kné], Beküldtem a hausz insurencet [HM]

hauszklínolás fn 'takarítás' **M:** (← *house-cleaning* 'lakástisztogatás, -takarítás') □ Hauszklínolást csináltak eleinte [FI]

hedzs fn 'élősvény' **M:** (← *hedge* 'élősvény') □ A hedzseket nyestem a grófnál [AB]

hefnehef, háfenháf fn 'tejjel hígított tejszín' **M:** (← *half and half* 'fele-fele arányban kevert tej és tejszín') □ Tetszik hefnehef a kávéba? [DK], Háfenháfot júzolok [NI], Neki volt hét (ti. gyereke), nekem volt nyolc, és született egy közös, úgy hívjuk: hefnehef, fele-fele [CsB]

hejermen, hejerdmen fn 'béres' **M:** (← *hired man* 'havi-bérért felfogadott mezőgazdasági munkás, béres') □ Van trektor, nem kell hejemen [HJ], Mekszikányokat hejertunk leginkább hejermeneknek [CsB] △ A kis területű Calumet-vidéki mezőgazdasági ingatlanokon rendszerint a tulajdonos és családja maga végezte el a szükséges munkát, persze, gépek segítségével. Ezért mezőgazdasági munkásokat ezen a vidéken, a század elején, csak idénymunkára (paradicsomszedés, gyümölcs-csoma-

golás, dohánytördelés stb.) alkalmaztak. Vö. hájerol, hájedmen

hejerdmen l. **hejermen**

hejszkúl l. **hájszkúl**

hejvé l. **hájvé**

helló msz 'halló (mint köszönés)' **M:** (← *hallo* 'halló (mint köszönés)') □ Helló, helló, miszisz Gál, mit csinál itt? [SzD], "Helló" volt az első szó, amit (Amerikában) tanultam [BJ]

helper l. fn 'segítőtárs' **M:** (← *helper* 'segítőtárs') □ Helperje volt neki, vitte a csomagját (ti. egy magányos nőnek, bevándorláskor) [BI], Nem lehet egyedül feltenni (ti. az ereszcsonát), helper kell [SzD]

2. fn 'segédmunkás, segéd' **M:** (← *helper* 'segéd') □ Akkor a pájpsopban dolgoztam, mint helper [TGy], Mint helper voltam, kovács-segéd [BL]

hem fn 'sonka' **M:** (← *ham* 'sonka') □ Volt délre hem és jó töltött káposzta [NI], Vettek nagy hemeket, dobozzal [FD], Hozták a hemet [Mné] Vö. **hemenék**

hemburger l. **hamburger**

hemenék fn 'sült sonka tükörtojással' **M:** (← *ham and eggs* 'sült sonka tükörtojással') □ Hemenék, porcsap, azt rendel [Gr], Reggelire szereti a hemenéket [CsV] Vö. **hem**

hendelol ige 'bánik vmivel' **M:** (← *handle* 'bánik vmivel, intéz') □ Azt én nem tudom hendelolni [BB]

hendi mn 'ügyes, sokfélehez értő' **M:** (← *handy* 'ügyes, sokfélehez értő') □ A férjem nem valami hendi ember [NI], Nagyon hendi, mindent maga csinál meg [HM] Vö. **hendimen**

hendiember l. **hendimen**

hendimen, hendiember fn 'ház körüli munkákat végző ember, ezermester' **M:** (← *handyman* 'ház körüli munkákat végző ember, ezermester') □ Holnap jön a hendimen, majd ő megcsinálja [Gr], Nincs foglalkozása, csak olyan hendiember [DJ] Vö. **hendi**

hendszappol msz-ból alkotott ige 'fegyveresen kirabol vkit' **M:** (← *hands up!* 'kezeket fel!') □ Az ilyenek mennek aztán hendszappolni, rabolni [KG], Meghendszappolták az utcán [PM], Felhendszappolták a boltjában [FD] △ Ezt a szót inkább csak az idősebbek használják. Ma már inkább a *holdappol* használatos. Vö. **holdappol**

hepenol ige 'történik' **M:** (← *happen* 'történik') □ Tudom, mi fog hepenolni [CsB]

hepi mn 'boldog, megelégedett' **M:** (← *happy* 'boldog, megelégedett') □ Hepi vagyok,

boldog vagyok, hogy otthon voltam [BB], Hepi vagyok, nem kérek többet [JJ]

herdú fn 'frizura, hajviselet' **M:** (← *hair-do* 'frizura, hajviselet') □ Mind azt a ... krézi herdút viseli [Gr], Új herdúja van neki [DK] Vö. **háré**

hettébel fn 'főasztal' **M:** (← *head-table* 'főasztal') □ A vőfényeknek van a hettébel, a főasztal [WJ]

hicc, hít 1. fn 'hevítés, olvasztás' **M:** (← *heat* 'hőség, hevítés, izzás') □ Tanítgatta a munkásokat arra a hít munkára [JF], A hicc, a tűz a faneszban [CsI]

2. fn 'egy hevítés során megolvadt vas' □ Öt (kis) fanesznek megcsinálja a hiccöt egy (nagy) fanesz [SzD], Hiccnak mondják az olvasztott vasat [BJO]

hilibili, hilibili, hibili 1. fn 'Kentuckyből való ember, falusi ember, "mucsai" ember, ostoba ember, tanulatlan ember' **M:** (← *hill-billy* 'hegylakó, Kentuckyból való ember, "mucsai" ember') □ Azok a hilibilik, kentuki (← *Kentucky*, egy állam neve) népek, azok nem fürödnek nagyon [HM], Én is úgy beszélek, mint azok a hilibilik, felét angolul, felét magyarul [FD], Volt ez a szomszédom, ez a hilibili, ez délben kelt [SzS], Annak a veje hibili, de nagyon rendes ember [GyJ]

2. mn 'Kentuckyból való, falusi, mucsai, ostoba, tanulatlan'
 □ Az hilibiliül beszél, mint én [FD], Olyan hilibili ember az, hogy mondjam, olyan kábojszos [TGy] △ *Hill-billy*-nek eredetileg a Kentucky állambeli hegyek bányavidékének lakosságát nevezték. Szétszórt falvakban éltek, szegényesen. Elszigeteltségükben sajátos kultúrát fejlesztettek ki. Gitárral, bendzsóval kísért népdalaik, például, egész Amerikában ismertekké váltak, és népszerűek ma is. A bányák kimerültével legtöbbjük mély nyomorba jutott, de igen sokan azóta is vonakodnak elhagyni otthonukat és szakítani hagyományos életmódjukkal. Azokat, akik elvándoroltak, de nem tették magukévá elég gyorsan új lakóhelyük szokásait, az angol nyelvű lakosság — talán a hegylakók erős tájszólása miatt is — faragatlannak, tanulatlannak csúfolja, de inkább csak ingerkedve, mint ellenségesen. A magyar bevándorlók jó része szintén átvette a *hibili* szónak és változatainak ezt az értelmezését.

hít 1. hicc

hobi 1. hábi

hobó fn 'vándormunkás, csavargó' **M:** (← *hobo* 'vándormunkás, hébe-hóba munkát vállaló, hivatásos csavargó') □ Én voltam a hobóknál vagy egy és fél

évig [AJ], A hobó dolgozik, de a bom nem [AJ], Bomokkal, hobókkal volt tele az egész város [PM], A bomtól félni kell, a hobótól nem kell félni [AJ] △ A hobók — csavargó hajlandóságú, tanulatlan emberek — potyautas-ként beutazták egész Amerikát. Itt-ott alkalmi munkát vállaltak, aztán hamarosan továbbálltak. Egymást országszerte segítették, pl. titkos, festett, vésett jelekkel közölték egymással, melyik háznál lehet szállást, ételmet, munkát kapni, hol barátságtalan a gazda, harapós a kutya stb. Büszkén különböztették meg magukat a hasonlóképpen csavargó, de munkát nem vállaló, bűnözésből élő *bom*-októl.

hobóállomás, hobókemp fn 'vándormunkás-szállás, csavargótanya' **M:** (← *hobo-station, hobo-camp* 'vándormunkás-szállás, csavargótanya, hobó-tábor') □ A hobóállomás, az egy állomás volt, ahol meg lehetett állni [AJ], A hobókempen voltak mindenféle házak, ott lehetett aludni [AJ] △ A hobók olykor elhagyott házakban, csűrökben szálltak meg éjszakára, amelyeknek más hobóktól tudták a címét. Egyes jótékonyági intézmények is tartottak fenn ilyen szállásokat.

hobókemp 1. hobóállomás

hól mn 'egész, teljes' **M:** (← *whole* 'egész, teljes') □ Az egész hól brancsot ismerem [PM], Bejárják a hól várost [KJ]

hóldap msz 'fegyveres rablás' **M:** (← *hold up* 'fegyveres rablás') □ Délután hóldap volt a bankban [JJ], Két ember ment be, azt mondták: "Ez egy hóldap!" [Csa] Vö. **hóldappol**

hóldappol ige 'fegyverrel megállít és kirabol' **M:** (← *hold up* 'megállít és kirabol') □ Őt kétszer is felhóldappolták [DK], Hóldappolnak, abból élnek [CsP], Fényes nappal meghóldappolják az autót [DJ] Vö. **hendszappol, hóldap**

hólszéles fn 'nagykereskedő' **M:** (← *wholesaler* 'nagykereskedő') □ A csirkét eladom a hólszéleseknél [HJ]

hóm 1. fn 'ház, otthon' **M:** (← *home* 'otthon, lakás') □ Gyönyörű hómot, kastélyt építettem [KJ], A hómot elvették, másé lett [NI], Ez itt az én hómom, innen nem megyek sehova [SzI]

2. fn 'aggok háza' □ Bevitték a homba [CsV], Legjobb, ha bemegy az öreghomba [BL], A hómot meg kell tudni fizetni [MJ]

hómbrú, hómbrúm, hómbrút fn 'otthon főzött sör' **M:** (← *home-brew* 'háziilag főzött ital') □ Abból csinálták ezt a házi sört, és ezt úgy hívták, hogy

hómbrút [AB], Ittuk azt a hómbrúmot, mert nem volt más [SzD], Otthon főzték a hómbrút [HM]

hómméd mn 'házi, otthon készült' **M:** (← *home-made* 'házi, otthon készült') □ Édesanyám hómméd lisztből sütötte a kekszét [HM], Biflevés, tésztával, hómméd kockás [NI], Hómméd bor [BI], Volt egy hómméd traktorom [FJ], Csakis hómméd núdli (← *noodles* 'metélt-tészta, nudli'), stóri tésztát nem eszünk [Kné] △ *Stóri tésztát nem eszünk* — ezt a mondatot gyakran hallani a Calumet-vidéki magyar asszonyoktól. Állításuk szerint a *hómméd* tészta sokkal jobb a gyárinál, és — noha egyéb ételekben nem ilyen válogatóságok — nemcsak háziasszonyi, hanem mintegy nemzetiiségi öntudatuk egyik kifejezéseiképpen is a nem készen vásárolt, hanem otthon készített, *hómméd* tésztához ragaszkodnak. Vö. **hóm**

hómszik mn 'hazavágyódó' **M:** (← *homesick* 'hazavágyódó') □ Mindig nagyon hómszik voltunk [KJ], Az ember ötven év után is hómszik [BL] Vö. **hóm**

hómsztéd fn 'telepéseknek juttatott föld' **M:** (← *homestead* 'tanya, telepéseknek juttatott föld') □ Vitték vesztre (← *west* 'nyugat') a népeket (ti. Kanadában), hogy foglaljanak hómszté-

det [JJ], Az régen volt, száz éve, hogy hómsztédet adtak (ti. az USA-ban) [HJ] △ Kanadában a vasúttársaság, még ennek a századnak az elején is, 160 acre-es (112 kat. hold) földeket adott el a bevándorlóknak, köztük számos magyarnak. Az Egyesült Államok hasonló telepítési akciója a múlt században zajlott le. (Ennek a keretében kaptak földet annak idején a Kossuth emigráció Iowa államában megtelepedett tagjai.) Vö. **hóm**

hómvörk, hámvörk 1. fn 'házi feladat' **M:** (← *homework* 'házi feladat, háziipari munka') □ A gyerek hómvörköt sosem csinál otthon [SzS], A hómvörk helyett a tivít nézi [FM]

2. fn 'háztartási alkalmazotti munka' □ Jártam hámvörkre eleinte [BS] Vö. **hóm**

honesztegád 1. anesztegád

hongri mn 'éhes' **M:** (← *hungry* 'éhes') □ Ha az ember hongri, minden ízlik [AJ], Nem hongri még? [CsV]

honimún 1. hanimún

horsz fn 'ló' **M:** (← *horse* 'ló') □ Horsszal jártam, vágennel [CsB], Horsz volt, ember-horsz, vagy hogy mondják, ménló [HM]

hospitál, ispitály, spitál fn 'kórház' **M:** (← *hospital* 'kór-

ház') □ Voltam a hospitálba [BJ], Hazamentem a spitálból [BJ], Többé sosem látnám, ha ispitályba menne [SzP], Spitályba vittek [PM]

hotdog 1. hátdog

hóz fn 'öntözőcső' **M:** (← *hose* 'öntözőcső') □ Egy cső, hóz, gumihóz, gumicső [Csa], Fogtam a locsoló hózot [KJ] Vö. **felhózol**

höri fn 'sietség' **M:** (← *hurry* 'sietség') □ Nem érek rá, höriben vagyok [BI], Csak lassan, nincs höri [KJ] Vö. **hajrap**

hörsz fn 'halottas kocsi, halottszállító autó' **M:** (← *hearse* 'halottas kocsi, halottszállító autó') □ Először megy a hörsz a halottal [McG], A hörsz a legszebb karé [GyJ] △ A bevándorlók teljesen magukévá tették az amerikai temetkezési rendet, amelyet voltaképpen a gazdag, megszervezett temetkezési vállalkozók kényszerítenek rá az emberekre. A drága pénzért bebalzsamozott, érckoporsóba helyezett holttestet luxusautón, a *hörszön* viszik a temetőbe.

hörtol 1. ige 'sebez, fájdalmat okoz' **M:** (← *hurt* 'sebez, fájdalmat okoz') □ Hörtolta nagyon a csizma a lábamat [SzJ], Satot adnak, nem hörtol nagyon [CsI]

2. ige 'megsebesül' □ Egy fájerban meg is hörtolt nagyon [SzD]

3. ige 'fáj' □ Hörtol a fejem, hörtol a lábam [Hó]

hú névm 'ki, kicsoda' **M:** (← *who* 'ki, kicsoda') □ Itt nem differensz, ki hú [SzD], Hú járt itt? [NI]

huk, hukk fn 'kampó, horog' **M:** (← *hook* 'kampó, horog') □ Kettő fogta hukkal az asztalra [LI], Próbálta a hukkot bekötni [SzD], Az ember a hukkot tette az asszonyinak a nyakára [CsI]

hukit játszik állandósult szókapcsolat 'iskolát kerül' **M:** (← *play hookey* 'iskolát kerül') □ Mama, Márton hukit játszott máma [HM], Hukit játszottak egész nap [CsV] △ A kifejezés az iskolai argóból vált közismertté. Ma már elvesztette tréfás, kedélyes hangulatát, és egyszerűen az 'iskolát kerül, bliccel' szinonímjaként használatos.

hukk l. huk

hukkol ige 'kampóval, horoggal megfog' **M:** (← *hook* 'kampóval, horoggal megfog') □ Odahukkolták a csónakot a kikötőcölöphöz [AJ], Meghukkolt a lovat és húzta [HJ], Az egyik itten hukkolta, a másik belül hukkolta [SzD], Még az ajtóját sem nyitotta ki, nem is hukkolta ki [JF] Vö. **huk**

hungáris fn 'magyar ember' **M:** (← valószínűleg az angol *Hungarian* és a német *ungarisch*, *Ungar* összevonásából alkotott szó) □ Azt kérdezték a kecegárdán: "Hungáris?" [Mné], Aki hungáris, mind ide! [SzD]

hunki l. hanki

I, Í

ifilujza fn 'influenza' **M:** (← *influenza* 'influenza') □ A feleségemnek ifilujzája van [LI] Vö. **flú**

imbitvín hsz 'közben' **M:** (← *in between* 'közben') □ Sok minden történt imbitvín [SzJ], Imbitvín kitört a háború [AB]

imigrent fn 'bevandorló személy' **M:** (← *immigrant* 'bevandorló' mn és fn) □ Ott csupa imigrent lakik, magyar, polyák, minden [Csa], Szívesen vettek imigrenteket [TGy] △ A magyarok jelentékeny része nem letelepedési szándékkal ment Amerikába, hanem abból a célból, hogy megtakarított fizetéséért otthon földet, házat, jószágot vásároljon. Különféle körülmények (a két háború, a gazdasági válság, személyes események stb.) sokat arra késztettek, hogy feladja eredeti tervét, és migráns munkakeresőből immigránssá

válják: végleg megtelepedjék Amerikában.

imigrés fn 'bevándorlás' **M:** (← *immigration* 'bevándorlás')
 □ Elvitte az imigrés afiszra [BI], A kacagárda volt az imigrés hivatal [SzD], A háború alatt állt az imigrés [PM]

immediet mn 'közvetlen' **M:** (← *immediate* 'közvetlen') □ Az immediet szomszédságban lakik [ZsJ]

imprúvol ige 'javít, vminek az értékét növeli' **M:** (← *improve* 'javít, vminek az értékét növeli')
 □ A kocsikból, amit én imprúvoltam, jól kerestem [HJ], Kell imprúvolni a néberhudot [McG]

incidens fn 'véletlen esemény, incidens' **M:** (← *incident* 'véletlen eset, incidens') □ Hát ilyen incidensek, nagyon sok volt [LI], Mindenféle incidensek jöttek közbe [JF]

indzsaj l. **indzsin**

indzse l. **indzsenér**

indzsellér l. **indzsenér**

indzsenér, indzsenír, indzse, indzsellér fn 'mozdonyvezető, mérnök, gépész' **M:** (← *engineer* 'mozdonyvezető, mérnök, gépész') □ Hát azt mondja a kondoktor meg az indzsenér (ti. a vonaton): várni kell [JJ], Az ármiba inzsenír a férje, katonai indzsenír [NI], Kőműves meg indzsellér, hogy is mondják magyarul? Mérnök, detszrájt [HM],

Három-négyszer is jött az indzse (ti. ellenőrizni a munkát) [SzD]

indzsenír l. **indzsenér**

indzser l. **indzsin**

indzsin, indzsaj, indzser fn 'motor, traktor, mozdony' **M:** (← *engine* 'motor, gép, mozdony') □ Indzsin, az: mozdony, mert a más gép, az: masina [VJ], Meghúztatják az indzsajjal, a trektorral [TGy], Megyünk a hájvén, egyszerre leáll az indzser [CsB], Fel a hegyre, elől indzsin, hátul indzsin [AJ]

indzsuri¹ fn 'sérülés' **M:** (← *injury* 'kár, sérülés, rongálás')
 □ Bedobta az árokba, de nem volt komoly indzsuri [CsB]

indzsuri² fn 'biztosítás' **M:** (← *insurance* 'biztosítás') □ Indzsuri: biztosító társaság [Ho], Megkötötte az indzsurit [SzD] △ Feltehetőleg az *injury* 'sérülés, kár, rongálás' és a fogalom szerint ehhez kapcsolódó, hangzásra sem távol álló *insurance* összevonásából keletkezett szó. Vö. **insurenc**

independent mn 'független' **M:** (← *independent* 'független') □ Olyan independent volt már gyerekkorában [CsE]

Ingland fn 'Anglia' **M:** (← *England* 'Anglia') □ Nálatok hogy van az, Inglandba? [SN], Inglandba repült [HM]

inkom fn 'bevétel, jövede-

lem'M: (← *income* 'bevétel, jövedelem') □ Hónapokig nem volt semmi inkom [LA], Jó inkomot hoz, bejövotelt [Gr], Ez felerészt inkom-property ('jövedelmet hozó ingatlan') [CsI]

inspektol ige 'megtekint, megvizsgál' M: (← *inspect* 'megtekint, megvizsgál') □ A formány meginspektolta a munkát [TGy], Inspektolni jött [LI], Én azokat a tartályokat inspektoltam, hogy nincs-e megrepedve [CsP]

inspektor, inszpektor fn 'felügyelő, ellenőr' M: (← *inspector* 'felügyelő, ellenőr') □ Megtett formánynak, ugyanakkor inspektor is voltam [LI], Ő inspektor volt a málben, itt a nagy gyárban [SzS], Inszpektor volt a gyárban [NI]

insurenc, insurensz 1. fn 'biztosítás' M: (← *insurance* 'biztosítás') □ Lehúzzák az insurencet meg az adót [Csa], Ami volt insurenc neki a gyárban, az volt háromezer dollár [SzS], Insurenc és rílesztét üzlete volt [HJ], Vettem olyan insurencet [AB], Nem kapott insurencet [Gr]

2. fn 'biztosító társaság' M: (← *insurance company* 'biztosító társaság') □ Valami katolikus insurensz Klívlambba [PM], Az insurensz kompánia megfizette [LI], Megbecsültettem az insu-

renccal [LA] Vö. indzsuri², insurencol

insurenszol, insurenszol, insurensze ige 'biztosít, biztosítást köt' M: (← *insurance* 'biztosítás') □ Muszáj volt a bankoknak insurencoltatni az állam által [SN], Minden gyári ember be van insurenszolva [SzS], A söt ő beinsurenszeztette nagy pénzért [Csa] Vö. insurenc

insurensz 1. insurenc

insurensze 1. insurencol

insurenszol 1. insurencol

inszelédol, inszulédol ige 'szigetel' M: (← *insulate* 'szigetel') □ Inszelédolva nem voltak a házak [CsI], Inszulédoltatni kell a tető alatt [SzD]

inszpektor 1. inspektor

inszulédol 1. inszelédol

interes 1. fn 'érdek' M: (← *interest* 'érdek') □ A saját intereszében áll [HJ]

2. fn 'kamat' M: (← *interest* 'kamat') □ Hol van még akkor a fenntartási költség meg az interesz! [LA], Magas intereszre adták a kölcsönt [Csa]

invitésin fn 'meghívás' M: (← *invitation* 'meghívás') □ Már korán kiküldik az invitésinemet a lakodalomba [BI], Megkapta az invitésint? [WJ]

ispitály 1. hospitál

itáli 1. mn 'olasz' M: (← *Italian* 'olasz') □ Vannak benne

azok az itáli fűszerek [HM], Az egy itáli üzlet [CsI]

2. fn 'olasz ember' M: (← *Italian* 'olasz ember') □ Az ejtálien, az itáliak, úgy hívják őket [FD] Vö. **digó, ejtélien**

ízi 1. mn 'könnyű, egyszerű' M: (← *easy* 'könnyű, egyszerű') □ Azt mondja: ízi munka, ő is ott lesz velem [SzD], Ha így csinálja, akkor nagyon ízi [NI]

2. hsz 'könnyen, lassan' M: (← *easy* 'könnyen, lassan') □ Csak ízi hajtson, itt nagy a trafik [FM]

3. isz 'lassan! halkan!' M: (← *easy* 'lassan! halkan!') □ Ízi, egy kicsit! Vidd ki a gyereket! [BI], Ízi, ízi, hallgass! (egy kutyának) [TGy]

Itt kezdődik a szótárnak az a része, amelyet nem Vázsonyi Endre, hanem az ő cédulái alapján Kontra Miklós írt; 1. 9—10. oldal.

J

ja, je, jesz msz 'igen' M: (← *yeah, yes* 'igen') □ Ja, volt nekem négy fiam [FI], Burdosokat tartott, ja [CsI], Ez megtörtént, je. Ez igaz volt, ja [CsI], Ó, je, én festek pirostojást [JF], Ötvennégy éve érkeztem, je, ötvennégy éve, jesz [SzS], Hétbe házasodtam jesz [MM]

je 1. ja

jégbakszi fn 'jégszekrény' M: (← *ice-box* 'jégszekrény') □ Volt az a nagy jégbakszi, abba tettük [CsJ] Vö. **ájszbakszi, bakszi, mélbakszi**

jesze, jesszőr hsz 'igenis! úgy bizony!' M: (← *yes, sir* 'igenis! parancsára! úgy bizony!') □ Mondom neki: Jesze! Te vagy a bász [SzD], Én rá szavaztam jesszőr, megmondom, ahogy van [KG] △ Katonaságnál, rendőrségnél, általában engedelmeskedni köteles és parancsolni jogosult személyek érintkezésében a *yes, sir* használatos, az egyszerű *yes* helyett, mégha nőnek szól is. A magyarok bizonyos nyomatékot éreztetnek általa.

jesszőr 1. jesze

jú névm 'te' M: (← *you* 'te, maga, ti, maguk') □ Olrájt, den, jú menj fel a kénre [SzD],

Jú, most mondd el újra [Csa] △ A *you*-t, ami egyképpen fordítható 'te'-nek is, 'magá'-nak is (illetve 'ti'-nek és 'maguk'-nak is), a Calumet-vidéki magyarok egyértelműen tegezésnek értelmezik.

juláj fn 'július' **M:** (← *July* 'július') □ Julájkor vuót itt nálunk, juláj forsz, pikniken [PM]

juni¹ fn 'szakszervezet' **M:** (← *trade union* 'szakszervezet') □ Mielőtt nem volt juni, a bász azt csinált önnel, amit akart [SzD], A juni összehozta ezeket az embereket [McG], A juni is a kompániákkal tart [BJ] △ Amerikában a munkások szervezetei hosszú harcot folytattak elismeretükért, különösen a kollektív bértárgyalás jogáért. Maga Elbert H. Gary, a legnagyobb Calumet-vidéki vasgyár elnöke (akiről Gary városát elnevezték), a 84 órás heti munka védelmében konok ellensége volt a szakszervezeteknek. A vasmunkások szakszervezete csak 1941-ben érte el, hogy a vasgyárak kollektív szerződést kötöttek a munkásokkal.

Juni² fn 'United States Steel Corporation' **M:** (← *United States Steel Corporation* 'Egyesült Államok Acél Vállalat') □ A Juninak volt ott a kapuja [Csa], Ott állt a formány a Juni kapujában [SzD] △ Garyben a

Federal Steel Company és más, kisebb vasgyárak egyesüléséből alakult meg 1901-ben a United States Steel Corporation. Itt dolgozott a magyar munkások leg többje is.

junó msz 'tudod, tudja, tetszik tudni, hát így van ez' **M:** (← *you know* 'tudja, tudod, tetszik tudni, hát így van ez') □ Az ember beszélgetett, junó, ezzel is, junó, meg azzal is, junó [SzD], Ez még jobban bántja az embert, junó, mint ha, junó, el sem jönne [MJ], Nem nézték semmi-be, mert ők angolok, én meg magyar, junó [KJ]

Jurop fn 'Európa' **M:** (← *Europe* 'Európa') □ Elment a Juropba [JF], Azt mondta, hogy a Juropba így, meg úgy [CsJ], Nekem van az a juropi kasza [TGy]

juszí msz 'látja! no lám! no ugye!' **M:** (← *you see* 'látja') □ Ott volt az oficom, juszí [LA], Igérte, hogy jön, mégsem jött el, juszí [JJ], Juszí, milyen ember! [SzI] Vö. **szí**

júzol ige 'használ' **M:** (← *use* 'használ') □ Én sosem júzoltam pájinkát [SzD], Amennyit eljúzolok, annyit elteszek, kenolok [WJ], Fogják júzni az angol ki-fejezést [ZsJ]

K

kabet fn 'szekrény, pohárszék'
M: (← *cupboard* 'szekrény, pohárszék') □ Ott állt egy kis kabet, ahol az edény volt [BS], Ott tartottam (ti. a pénzt) a kabetban, a ruhák alatt [HM]

káboj, kábojsz, kóbojsz fn 'cowboy, lovas marhapásztor'
M: (← *cowboy* 'cowboy') □ Egy hónapig voltam ott káboj [AJ], Megkezdődött a só, előjöttek a kábojszok [JJ], Leginkább a káboj filmeket nézem [BI], Megnézem az én kóbojszaimat a tévén [BI]

Kacagárda l. Kecegárda

kacstép fn 'átlátszó ragasztószalag' **M:** (← *Scotch tape* 'átlátszó ragasztószalag') □ Nem volt madzag, csak kacstép [CsI]

kafisop fn 'kávészó' **M:** (← *coffee-shop* 'kávészó') □ Bementünk a kafisopba, ittunk egy forró kávét [BJ]

kálics l. kálidzs

kálidzs, kálics fn 'főiskola, egyetem alsó tagozata' **M:** (← *college* 'főiskola, egyetem alsó tagozata') □ Menjen a kálidzsba, tanuljon meg angolul [SzD], Beiratkozott a kálidzsba [FD], Kálicsot kaptak a dipik [CsJ]

kána l. kanna

kanna, kána fn 'konzervdoboz' **M:** (← *can* 'bödön, kanna,

konzervdoboz') □ A feleség bontja felfelé a kannát, a kész-ételt, amit vesz a sztórban [CsV], Vették azt a félgalandos kanna maltot [AB], Sok kannát összefűznek kötélre [WJ] △ A nászútra induló fiatal házások autójára szokás — a magyarok körében is — madzagra fűzött üres *kannákat* kötni, hogy zörgésükkel felkeltsék az utca figyelmét. Erre vonatkozik WJ fenti közlése. *** Az idősebb háziasszonyok csak a házikosztot becsülik és lenézéssel beszélnek azokról, akik *kannából* kivett ételt szolgálnak fel a férjüknek. Vö. **kannás, kenolt, bréráj**

kannás, kenolt mn 'konzervdobozból származó, gyárilag tartósított' **M:** (← *canned* 'konzervált, tartósított') □ Szerényen él, kannás dolgokat kinyit, úgy él [JF], Kannás holmi neki nem kell [Sné], A kenolt fűd nem olyan, mint a házi [CsI]

kár l. karé¹

kárbiztosítás fn 'autóbiztosítás' **M:** (← *car insurance* 'autóbiztosítás') □ Kötött kárbiztosítást, életbiztosítást, baleset ellen is [PM]

karé¹ 1. fn 'autó' **M:** (← *car* 'autó, kocs, vagon') □ Nem hajtottunk kárét [AJ], Nem azért nincs kárém, hogy nem tudnék venni [SzS], Hozattam földet kárészámra [AJ]

2. fn 'vasúti kocsi, vagon' □ A hobók mentek ilyen kárén, bakszkárékon [AJ], Kárékat csinál, rélród-kárékat [BI]

káré² fn 'talicska, tolókocsi, gyerekkocsi' M: (← *cart* 'talicska, tolókocsi, gyerekkocsi') □ Puskárnak mondták, kicsi káré [HM], Megraktam a kárét a marketen [CsI], A bébi ott feküdt a káréban [DK]

kársop, kárésop fn 'autógyártó műhely' M: (← *car-shop* 'autógyártó műhely') □ Én kársopban dolgoztam először [AJ], A kársopban többet keresett [MJ], Dolgozott a kárésopban [GyJ]

Kaszalgárda l. Kecegárda

kasztemerd l. koszcimmer

Kecegárda, Kecengárda, Keszegárda, Keszengárda, Kacagárda, Kaszalgárda fn 'a bevándorlási hivatal egykori állomása a New Yorkba hajón érkezők és onnan hajón távozők ellenőrzésére' M: (← *Castle Garden* 'Kastélykert') □ Bevitték a Kecegárdába, ahogy mondták a régi magyarok [JJ], A Keszegárdában meg kellett igérnie, hova megy [Sné], A Keszegárdán el voltak fogva olyanok, akik, mondjuk, hogy valami betegséjük volt, elfogták őket, nem eresztették át ide, Amerikába [SzS], A Keszegárdában nézték a szememet [TGy], A Keszeg-

gárda, az egy ájland [LI], A Keszengárdában osztják szét a népet, hogy ki hova menjen [Csa], A Kacagárda, az kószgt gárd [KG], A Kacagárdát a legeslegelső időben, mikor idejön a hazából, megkapja mindjárt; ottan átvizsgálják az embert medikli, éppen úgy mint orvosilag [SzD], Átvittek onnan a Kacagárdába, angolul azt mondják: Keszegárda [CsI], Kaszalgárdának is mondják, nem tudom, miért; még a hajón tanultam [VJ] △ Az 1820-as években a New York-i Manhattan félsziget déli csúcsa alatt, a jelenlegi Battery közelében Castle Clinton néven romantikus várkülsőjű szórakozóhely épült egy kis szigeten. Kertjét — asztalokkal, táncdobogóval, fedett lugasokkal — *Castle Garden*-nek nevezték, a Clinton kastély kertjének. A sziget kikötői részén több nevezetes esemény játszódott le, így Lafayette tábornok partraszállása 1824-ben, Tyler és Polk elnökök ünneplése 1847-ben, illetve 1848-ban, majd az Amerikában igen népszerű Kossuth Lajos fogadtatása 1851-ben. 1855-től 1890-ig itt működött az Immigration and Naturalization Service New York-i kirendeltsége is. Itt volt az útlevel-, a vám- és az egészségügyi vizsgálat, és itt internálták átmenetileg azokat,

akiknek a belépését valamilyen okból nem engedélyezték. A hivatal ezen a helyen 1890-ben beszüntette működését és az egy mérföldre délre fekvő *Ellis Island*-re költözött át. (Az 1850–60-as években a Manhattan és Castle Garden közötti kis szorost feltöltötték; később a Castle Clintont felújították és 1950-ben műemlékké nyilvánították.) Azokat a magyarokat tehát, akik a XIX. század utolsó évtizedében vagy a XX. században érkeztek New Yorkba, már nem a régi Castle Garden szigeten fogadta a hatóság, hanem Ellis Island-en. A bevándorlók azonban — akik a *Kecegárda* stb. nevet sok esetben a hajón tanulták, vagy még korábban: otthon, régi amerikusoktól — Ellis Island-et is így nevezték. A népetimológia a szót, a hasonló hangzás és a két fogalom némi rokonsága miatt, tévesen a *coast-guard* 'parti őrség' szóból származtatja. *** A leggyakoribb alakok a *Kecegárda*, *Kecengárda*, *Keszengárda*; a többi ritkább.

Kecengárda l. Kecegárda

keccsol ige 'megfog, elkap' **M:** (← *catch* 'megfog, elkap') □ Jól megkeccsoltam a bárét [SzD], El kell keccsolni a labdát és futni vele [KJ]

kekszi, kéki fn 'torta, édes sütemény' **M:** (← *cake* 'torta, édes sütemény') □ A kekszit az asszonyok hozzák [SzD], Felhordanak kávé, kekszit [JF], Hogyha kekszit hoztunk, akkor kekszi verset mondtam (ti. mint vőfély) [AJ], Egy kis pálinka volt, kékivel [BJo]

kempol ige 'táborozik, kempingezik' **M:** (← *camp* 'táborozik') □ Mennek kempolni két hétre [FD] △ A *kempolás* a hétvégi és más kirándulásoknak, a főként horgászással, vadászattal egybekötött nyaralásnak igen elterjedt módja a fiatalok körében.

kes fn 'készpénz' **M:** (← *cash* 'készpénz') □ Benne van egy szivarbaksziban százezer dollár, mind kesben [Csa], Tiszta kes pénz, keset adnak érte [Sné], A latokat kesül kellett fizetni [JF], Brend új volt, kes moniért vette [BI]

Keszegárda l. Kecegárda

Keszengárda l. Kecegárda

keszket fn 'érckoporsó' **M:** (← *casket* 'érckoporsó') □ Letérítették a koporsót, a keszketet [JF] △ A temetkezési vállalkozók közül a legtöbb azt hiteti el, hogy a törvény érckoporsót ír elő, és ezzel nagy költségbe veri az elhunytak családját. A halott — amerikai szokás szerint, amelyet a magyarok is korán kényte-

lenek voltak átvenni — nyitott fedelű érckoporsóban fekszik a ravatalon, bebalzsamozva, viaszbábuszerűen kikészítve, kifestve. A társadalmi nyomás olyan erős, hogy az ilyen temetés kényszere előtt még a szegényebbek sem tudnak kitérni. A ravatalnál találkoznak a család barátai, ismerősei, és a teremben levő karosszékekben, kis asztaloknál üldögélve, hosszasan elbeszélgetnek egymással. Ez fontos társadalmi eseménynek számít.

kibekkol ige 'kihátrál, kifarol' **M:** (← *back out* 'kihátrál, kifarol') □ Maga is úgy bekkol ki, mint az ökörhugyozás [BI] **Vö. bekkol**

kibélel ige 'óvadék ellenében szabadlábra helyeztet' **M:** (← *bail out* 'óvadék ellenében szabadlábra helyeztet') □ Ahányszor bevitték, mindig kibélelték [Csa] △ Az amerikai törvényhozás egyik sajátos intézménye: a letartóztatott személyt — egyes kivételes esetektől eltekintve — a bíró által meghatározott összeg ellenében ideiglenesen szabadlábra lehet helyeztetni. Az óvadékot bárki letétbe helyezheti, így aztán gazdag emberek hozzátartozói vagy például vagyonos bűnszövetkezetek tagjai leggyakrabban szabadlábon védekeznek, akár éveken keresztül is. Az óvadék-kölcsönzés

(magas kamatra és speciális biztosítékok ellenében) virágzó üzletág a nagyvárosokban. **Vö. bél**

kjúzmi msz 'bocsánat! pardon!' **M:** (← *excuse me* 'bocsánat! pardon!') □ (Köhintés után, udvariasan:) Kjúzmi! [CsV], Magának, kjúzmi, hogy mondom, nem szabad fűszerest enni [HM] **Vö. ekszkjúzol**

klab, klub fn 'klub, társaság, egyesület' **M:** (← *club* 'klub, társaság, egyesület') □ Tag voltam a Motorklubban [LA], Volt egy klab, ahol a boszorkányok tanultak [SzS], Megalakítottuk a Demokrata Klabot [HJ], Minden nemzetnek voltak külön-külön klubjai [CsB]

Kleveland, Klivland fn 'Cleveland' **M:** (← *Cleveland* 'város Ohio államban') □ Klevelandból itt vót ő is [SzD], Klevelandba már építettek kegyhelyet [VJ], Klivlandba ... született [PM], Drugstór Klivlondon [FD]

klín fn 'tisztaság' **M:** (← *clean* 'tiszt') □ Megszoktam a klínt [BB] **Vö. klínol**

klinik fn 'klinika' **M:** (← *clinic* 'klinika') □ Ott van egy klinik [BI]

klínol, klinul ige 'tisztít' **M:** (← *clean* 'tisztít') □ Vuót stuórja, aki klínult ruhát is

[PM], Cindert klinoltam ott [TGy], A sárgadinnyét megklí-noltam, felkockáztam [CsV] Vö. **hauszklínolás, klín**

Klivland l. Kleveland

klósz hsz 'közel' **M:** (← *close* 'közel') □ Elég klósz volt, elég közel volt egymáshoz [BJo]

klörk fn 'bolti eladó' **M:** (← *clerk* 'bolti eladó') □ Valamit mondott nekem a klörk, ahol vásároltam [Szakatisné]

kóbojsz l. káboj

kőlförnesz fn 'széntüzelésű kazán' **M:** (← *coal furnace* 'széntüzelésű kazán') □ Kőlförnesz van a házában [FJ]

kollektál ige '(össze)gyűjt, összeszed' **M:** (← *collect* '(össze)gyűjt, összeszed') □ Ó, je, összekollektáltunk százat is [HM], Bekollektálták az ital árát [WJ], Kollekterek jöttek kollektálni [CsB]

koller fn 'szín' **M:** (← *color* 'szín') □ Paprikát mindenben júzullom, nem eszem meg, ha nincs kollerje [Nné]

kompánia fn 'társaság, vállalat' **M:** (← *company* 'társaság, vállalat') □ Én nem tudtam reportolni a kompániának [JJ], Volt az Atlas Drewing kompániának egy magyar ügynöke [LI], A kompánia azt mondta, hogy: hordjátok [SzD], A kompánia maga csinyátatott házakat [PM],

Kifizettük a villany kompáninak a számlát [HJ] Illinoisz Sztíl Kompáná kezdtem [PM], Meg lehetett venni ezeket a kámpni házakat [McG]

kompániaház fn 'vállalati ház' **M:** (← *company house* 'vállalati ház') □ Kompániaházak voltak. Alul volt ... a burdosgazdának szobája. Fölül volt két nagy szoba ... a burdosok abba laktunk, fönt abstézen [Sné], Meg lehetett venni ezeket a kámpni-házakat [McG]

kompániakönyv fn 'a burdos-asszony könyvelése a közös pénzekről' △ *kompániakönyvet számol:* a burdos segít a miszisznek, a háziasszonynak a bevásárlási könyv összeszámolásában. Innen a kifejezés átvitt értelemben 'flörtölés', sőt 'házasságtörés'. Vö. **főburdos**

kompánista fn 'vállalat tulajdonosa/képviselője' **M:** (← *company owner/officer* 'vállalat tulajdonosa/képviselője') □ A juni is a kompániával tart, a kompánista mellett [BJo], A kompánista lánya férjhez ment [BJo] △ Joe Vrabely szerint mindenki *kompánista*, akinek részvénye van, a munkás is, ha részvényt vásárol.

kóner fn '(utca)sarok' **M:** (← *corner* '(utca)sarok') □ A másik kóneron, fél blakra csak tölünk

[HM], Minden kóneron vót szálón [GyJ]

kongreszmen fn 'képviselő (házi tag)' **M:** (← *congressman* 'képviselő(házi tag)') □ Hány kongreszmen van, hány szenát van [HM]

kontrektor fn 'vállalkozó, szállító' **M:** (← *contractor* 'vállalkozó, szállító') □ Lukács vót a kontrektor, ő rannolta a bizniszt [SzD]

kontri fn 'óhaza, Magyarországi' **M:** (← *old country* 'óhaza') □ Visszamentem a kontriba [DK], Otthon, a kontriba [HM] Vö. **ókontri**

kórtház fn 'bíróház(i épület)' **M:** (← *court-house* 'bíróház(i épület)') □ A kórtházban ... kérdezte a bírósági [Sné], Bejelentette a kórtházban a serifnek [SzD]

koszcimmer, kosztomer, kasztomer fn 'vevő, vásárló' **M:** (← *customer* 'vevő, vásárló') □ Neki lesz koszcimmerje [Sné], Nem számíthatok fel huszonöt dollárt a kosztomereknek [LA]

kosztomer l. **koszcimmer**

kót fn 'kabát' **M:** (← *coat* 'kabát') □ Jövök, csak levetem a kótot [HM], Hat dollárért cipőt, nadrágot, kótot adott [PJ]

kovárt, kvárt fn 'ürmérték, a gallon egynegyede: 0,946 liter' **M:** (← *quart* '0,946 liter') □

Adott nekem két kovárt pálinkát [SzD], Megóderoztam egy kvárt tejfölt [HM]

kómajna l. **majna**

krén fn 'daru' **M:** (← *crane* 'daru') □ Hát a krénen dolgoztam [SzD], Akkor szépen oda ment a krén, szépen kiemelték [JF] Vö. **krénes**

krénes fn 'darukezelő' **M:** (← *crane operator* 'darukezelő') □ Tögyük föl, hogy én krénes vótam [SzD] Vö. **krén**

krézi mn 'bolond' **M:** (← *crazy* 'bolond') □ Volt egy krézi fiuk Magyarországon [BI]

kriszmuusz, krizmuusz mn 'karácsonyi' **M:** (← *Christmas* 'karácsonyi') □ Mindenki hazament és kinyitotta a kriszmuusz prezentet [AJ], Kap ... egy krizmuusz kártyát egy nőtű [Nné]

kuki fn 'aprósütemény' **M:** (← *cookie* 'aprósütemény') □ Teát meg kukit ettünk [Mné]

kúl mn 'hideg' **M:** (← *cool* 'hideg') □ Ne legyen kúl, ne legyen hat [Csa]

kvárt l. **kovárt**

kvittol ige 'otthagyni (állást, házat), abbahagyni (munkát stb.)' **M:** (← *quit* 'otthagyni (állást, házat), abbahagyni (munkát stb.)') □ Én nem is kvittoltam [JJ], A főrlédi úgy sajnálta, hogy az is megkvittolt [CsI]

kvóder l. **kvóter**

kvóter, kvóder fn '25 cent(es pénzdarab)' **M:** (← *quarter* '25 cent(es pénzdarab)') □ Mit ér a sok dajm és nikli / Kvóder, dollar, mind csak bliktri / Énnékem [KJ verseskönyvéből, Gary, 1916. szept. 19-ről kelezve], Egy dollár kvóterér adtak ... biztosítékot [PM], Adj egy kódert [MM]

L

lacó htl töszn 'sok' **M:** (← *lots of* 'sok') □ Lacó van belőle (ti. sörből) [BI]

ladol, lóдол, lóderol ige 'megrak, rárak, felrak' **M:** (← *load* 'megrak, rárak, felrak') □ Ladolták a szentet ott a föld alatt [BS], Azok a vasak kijöttek és oda leladolták őket [SzS], Belóдол, én nem lóдолtam be [BI], Az egyik káréról a másakra lóderol [CsB]

lájszenc 1. lájszensz

lájszensz, lejszenc, lájsznisz, lájsz fn 'engedély, hajtási engedély' **M:** (← *license* 'engedély, hajtási engedély') □ Ötezer dollárt költöttem lejszenszre [Gr], Láttá, hogy idegen lájszence van (ti. az autónak) [Csa]

lájjsznisz 1. lájszensz

lájт fn 'villany, világítás' **M:** (← *light* 'villany, világítás') □

Egész éjjel ég a lájt a szobájában [Csa], A háléért fizetni kell, ugye meg kell fizetni a lájtokat [JF], Rajta hagytam a lájtot [HM], Megcsinálja a villanylájtot [Gr], Rátettem a lájtot [VJ]

lamberes fn 'fakereskedő' **M:** (← *lumber dealer* 'fakereskedő') □ Vásároltunk a lamberesnél [TGy]

lancs 1. loncs

lapnumera fn 'lapszám' **M:** (← *page number* 'lapszám') □ A pécsszámokat is hozzáadta, a lapnumerákat [HM] Vö. **numera**

lat, latt, lot fn 'telek, házhely' **M:** (← *lot* 'telek, házhely') □ Mi vettünk egy lattot annak is [Csa], Aki jobban keresett, vett latot magának, házhelyet [SN], A latokat kesül kellett fizetni [SzS], Vettünk két lotot, építetünk stórt [HM]

latt 1. lat

léber, lébör 1. fn 'napszámos munka' **M:** (← *labor* 'napszámos munka, munkás') □ Én ott a léberen dógozgattam [SzD], Menjetek le a lébergengbe [SzD]

2. fn 'munkás' □ Itt a léber keres, aki az elit pucolja, huszonöt dollárt [PM]

3. fn 'napi munkabér' □ A léber harminc cent vuót [PM], Léber, az napi fizetés [CsV] Vö. **formány, léber bász, léber formány**

léber bász fn 'munkavezető'
M: (← *labor boss* 'munkavezető') □ A léber bász ad nektek munkát [SzD] Vö. **léber, basz**²

léber forman, léber formány fn 'napszámos előmunkás' **M:** (← *labor foreman* 'előmunkás, pallér') □ A gyárban félév múlva léber forman voltam [Szarvas], Magyar volt a léber formány [SzD] Vö. **léber, formány**

lébör l. **léber**

lédafol, lédapol ige 'elbocsát'
M: (← *be laid off* 'elbocsáttatik') □ Le voltak lédapolva [FJ], Engem nem lédapol le [FJ], Nem lédafoltak le sohasem [TGy]

lédapol l. **lédafol**

lektrik mn 'elektromos, villany-' **M:** (← *electric* 'elektromos, villany-') □ Akkor azt a hat lektrik pedet tette rá [HM], Inlandba kitették a nevemet a lektrik bórdba (ti. egyfajta dicsőségtáblára) [TGy], Volt nekünk karbejd lámpa akkori időben, az lektrik most [AJ]

lendlédi fn 'háztulajdonosnő/né' **M:** (← *landlady* 'háztulajdonosnő/né') □ Vót egy lendlédi, miszisz Nagy [Nné]

leszen ige 'hallgass(on) ide!'
M: (← *listen* 'hallgass(on) ide!') □ Mondom: "leszen... ugye megmondtam" [JF]

leszlóllol ige 'lelassítja a munkát' **M:** (← *slow down* 'lelassítja

a munkát') □ Egy kicsit le-szlólloltak a bászok [BI]

létli hsz 'mostanában' **M:** (← *lately* 'mostanában') □ Most létli nem vótam otthon [Nné]

letszí msz 'lássuk csak!' **M:** (← *let's see* 'lássuk csak!') □ Jesz ször, letszí, még mi van itt [AJ], Küttek megint... letszi, akkor kétezer dollárt [SzI], Hát akkor, letszí, megölték a bankárt [HM]

livingrúm fn 'nappali szoba' **M:** (← *living room* 'nappali szoba') □ Volt egy kis livingrúm, mint otthon mondjuk, vizitszoba [Ané] Vö. **frontrúm, rúm**

lóder fn 'rakodó' **M:** (← *loader* 'rakodó(munkás)') □ Ott vótam lóder az utolsó években, ladoltam a vasat [TGy] Vö. **ladol**

lódol l. **ladol**

loncs, londzs, lances, löncs, luncs fn 'ebéd' **M:** (← *lunch* 'ebéd') □ Meghívták a magyar papokat löncsre [SzJ], Vettem neki londzsot [JJ], Akarok egy kis lancesot csinálni [CsI], Elkészíti a luncs baketot [SzI] Vö. **loncstejm**

loncstejm fn 'ebédidő' **M:** (← *lunch time* 'ebédidő') □ Mikor a loncstejm megvót [Mné] Vö. **loncs**

londzs l. **loncs**

lot l. **lat**

löncs l. **loncs**

lörcsik fn 'allergia' **M:** (← *allergic* 'allergiás') □ Lörcsiköt kap, Szent Antal tüzet [CsV] **Vö. dentiszt**

lukszuri mn 'luxus, fényűző' **M:** (← *luxurious* 'luxus, fényűző') □ Nem lukszuri, de jó ház [CsI]

luminium, lúnium fn 'alumínium' **M:** (← *alumin(i)um* 'alumínium') □ Ezek a luminium ajtók [LA], Ezeket a lúniumokat rakja... lúnium ablakokat épít [Nné]

luncs l. **loncs**

lúnium l. **luminium**

M

máj god, máj gad isz '(óh) Istenem!' **M:** (← *my God!* '(óh) Istenem!') □ Máj god! Én azt hittem, hogy aztat én csináltam [HM], Máj gád, hát ju nó, hogy az egyik csendőr azt a szip jányt elvitte magával? [SzS]

májl, májel fn 'mérőföld' **M:** (← *mile* 'mérőföld') □ Kint lakott harminc májlra [MM], Egy májelre vót [MM], Öt májlát kell menni [Gr]

majna, májna fn 'bánya' **M:** (← *mine* 'bánya') □ Mentek a majnába dógozni [BS], Mindenféle majnájai vannak [BJo], Ott

bányák vannak, kapermajnák [WJ] **Vö. majner**

majner fn 'bányász' **M:** (← *miner* 'bányász') □ A májnás plézen, ahol a majnerok dógoztak [BS], Apa májner vót, májnás [FD] **Vö. majna**

masina 1. fn 'gép' **M:** (← *machine* 'gép') □ A masina beszélt, meg vót csinálva [MJ], Van olyan masina, aki kifuvatja a vért [McG]

2. fn 'gépkocsi' **M:** (← *machine* 'masina (kerékpár, autó, repülőgép stb.)') □ Arra mentek a masinával, az autóval [PM]

matéria fn 'anyag' **M:** (← *matter* 'anyag') □ Árultam bilingmatériát, anyagot [LA]

mébi módszer 'talán' **M:** (← *maybe* 'talán') □ Mébi volna értelme [ZsJ], Mondjuk, mébi, százból egy [BJo]

megbitol, megbittol ige 'megver, legyőz' **M:** (← *beat* 'megver, legyőz') □ A sziszterló nagyravagyó, meg akar bittolni mindenkit [HM], Amerikát nem bittolja meg egy ország se [JJ] **Vö. bittol²**

mekszikán, mekszikány fn 'mexikói eredetű ember' **M:** (← *Mexican* 'mexikói') □ Itt már vót mekszikán, porkorikó, néger, jessze, polyák, tót, minden nemzet vót [SzD], A szomszéd

mekszikán, az abtében lakott [CsJ]

mélbakszi fn 'postaláda' **M:** (← *mailbox* 'postaláda') □ Dobja a mélbaksziba [Csa] Vö. **bakszi**

mélmen fn 'postás' **M:** (← *mailman* 'postás') □ Jár a mélmen házról-házra, viszi a leveleket [SzS]

menidzser fn 'igazgató' **M:** (← *manager* 'igazgató') □ A grét-szanenlóm menidzser valami gyárba [TGy]

meridol ige 'házasságot köt' **M:** (← *get married* 'házasságot köt') □ Az én nővérem az ő legidősebb braderjához meridolt [KJ], Magyar mindig magyart meridolt [BJo], Huszonháromban megmeridoltunk [KJ]

meriken mn 'amerikai' **M:** (← *American* 'amerikai') □ Azok nem mertek elvenni meriken jányokat [BS], Máma mind meriken [PM]

midvájf fn 'szülésznő, bába' **M:** (← *midwife* 'szülésznő, bába') □ Ő midvájf volt, bába-asszony, mán így mondjuk, de mán csak jobban midvájfnak mondják itten [SzS], Elhittam a midvájfot [Nné]

mikszol ige 'összekever' **M:** (← *mix* 'összekever') □ Össze-mikszolták az embereket [BJo]

miszisz 1. fn '-né' **M:** (← *Mrs.* '-né') □ Miszisz Szalai meg én mentünk [HM]

2. fn 'feleség' □ Elhozta a misziszét is [CsB]

3. fn 'burdosgazda felesége' □ A spórolt pénzt odaadtuk a miszisznek [VJ] Vö. **burdos-asszony**

misszol 1. ige 'hiányol vkt' **M:** (← *miss* 'hiányol vkt') □ Hogy ne misszolják úgy az anyjukat [Nné]

2. ige 'elmulaszt vmt, eltéveszt vmt' **M:** (← *miss* 'elmulaszt vmt') □ Elmisszolta a lövést [Csa]

miszter fn 'úr (megszólításban)' **M:** (← *Mr.* 'úr (megszólításban)') □ Nagyon finom ember vót a miszter Kis [SzS], Vannak, akik úgy az ajtónál vannak... miszter Székely legtöbbször az [HM]

módlis fn 'öntő(munkás), formázó(munkás), öntőmintakészítő' **M:** (← *moulder* 'öntő(munkás), formázó(munkás), öntőmintakészítő') □ Módlis volt a legtöbb, módlázó [CsP]

moni fn 'pénz' **M:** (← *money* 'pénz') □ Csináltunk egy kis monit [CsB], A moninak az értéke mindig megvót [ZsJ]

monszinyor fn 'monszinyor(e) (katolikus főpapok megszólítási címe)' **M:** (← *monsignor* 'mon-

szinyor(e) (katolikus főpapok megszólítási címe)') □ Felcsengettem a monszinyort [Szné]

mördzsenszi rúm fn 'elsősegélynyújtó szoba' **M:** (← *emergency room* 'elsősegélynyújtó szoba') □ Jön, hogy bevigyen mördzsenszi rumba [WJ]
Vö. **rúm**

muffol 1. ige '(el)költözik' **M:** (← *move* '(el)költözik') □ Már muffolni is akartunk onnan el [Mné], Az abstézra muffoltam [HM], Oda költözött el, oda-muffolt [SzS], Harborba muffoltak [Sné], Akkor itten már el-muffoltam... oda muffoltam Harborra [LA]

2. ige '(el)költöztet, (el)szállít' **M:** (← *move* '(el)költöztet, (el)szállít') □ Nem kell bútor muffolni [JF]

3. ige '(meg)mozdul, mozog' **M:** (← *move* '(meg)mozdul, mozog') □ A nép állt, és az asztal csak muffolt [FD], A csont elmuffol a helyéből [HM], Hallották, hogy a bútor muffolt meg [JF]

muffolás fn 'költözködés' □ Hát így történt ez a muffolás [CsI]

muncsájn, munsájn, munsejn, muncsájt fn 'illegális szeszital' **M:** (← *moonshine* 'csempészett szeszital (szesztilalom idején)') □ Az erdőben

mindig ezt a muncsájt főzték [FD], Máma már van elég szalún, mégis muncsájt főznek [KJ]

múnsájneros fn 'szesz-csempész, engedély nélküli pálinkafőző' **M:** (← *moonshiner* 'szesz-csempész, engedély nélküli pálinkafőző') □ A legtöbb munsájneros vót, akik máma gazdagok [DK]

N

nejlán fn 'nejlon' **M:** (← *nylon* 'nejlon') □ Csak az tetszett neki, ami nejlán volt. Az a hazai nejlán-láz ... idehozta [Szné]

nekszdór hsz 'szomszédban' **M:** (← *next door* 'szomszédban') □ Egy komája vót, a nekszdóron, úgy lakott [HM], A stóros nekszdór volt [HM]

nektáj fn 'nyakkendő' **M:** (← *necktie* 'nyakkendő') □ Sohasem használt nektájt [Csa]

névi fn 'haditengerészeti' **M:** (← *Navy* 'haditengerészeti') □ Odavót vagy húsz évig a névibe [PJ], Dzsoni a névibe van [VJ]

Nevjork, Nújork, Nűjork fn 'New York város' **M:** (← *New York City* 'New York város') □ Míg jöttünk ide Nevjorkba [SzD], Idehozta Nűjorkból az anyósát [JF], Mentem le Nű-

jorkbú Bridzsportra [PJ], A másik ott maradt Nújork sztétbe. Hát két év múlva ez a barátja felkeresi Nevjorkba a másik barátját... [Csa]

nigró fn 'néger' **M:** (← *Negro* 'néger') □ Délről hozták fel a nigrókat [ZsJ] Vö. **cigány**

nó hsz 'nem' **M:** (← *no* 'nem') □ Én nem mentem ételért, nó! [SzD], Én azt a helyet nem szeretem, amit megvettem, nó [JF], Azt mondja, nó, köszönöm [Csa], Ó, nó, nó, nó-nó-nó, ott senki nem volt [CsI], Például nyócba, nó, hétbe, akkor én beteg vótam [SzJ], Nó, nem emlékszek [JJ], Juláj huszonnyolcadikán, nó, dzsún huszonnyolcadikán [Nné]

nojzol ige 'lármázik, zajong' **M:** (← *noise* 'zaj') □ Esmeg nojzol a blúbörd [CsJo]

nörsz fn '(beteg)ápolónő, nővér' **M:** (← *nurse* '(beteg)ápolónő, nővér') □ Azt mondja a nörsz: "téged csak az Isten szévolt meg" [Csa], Futott a nörsz, doktor, minden [Nné], Adtak privát nörszöt [CsI]

Nújork l. **Nevjork**

numera fn 'szám' **M:** (← *number* 'szám') □ Avvót a házunknak a numerája, hatvan-kettő [SzS], Kiírod a káré neveit, numerákat rajta a kárén [SzD] Vö. **lapnumera**

núsz fn 'hírek' **M:** (← *news* 'hírek') □ A férjem a núszt mindig meghallgatta [MJ], Nagy hó van, bemondta a núszt [CsI]

O, Ó

ó isz 'ó!' **M:** (← *o* 'ó!') □ Ó, je, vótam csizmadiákkal, ó, én aztán akkor mentem [SzD], Most is, ó, je, én festek [JF]

ó, boj! isz 'izgalmat érzékel-tető kifejezés' **M:** (← *oh boy!* 'izgalmat érzékeltető kifejezés') □ Rossz világ vót itten, harminckettőbe, ó, boj! [SzD], De még a táncmesterrel is táncoltam. Ó, boj! [SzS]

ofic l. **ofisz**

ofisz, afic, ofic, áfic fn 'iroda' **M:** (← *office* 'iroda') □ Mindenki menjen oda bé ... abba az ofiszba [SzD], A formányom behív az aficba [BJ], Bent dolgoztam a mén oficon [AB], Munkát kapott a villany oficon [DK] Vö. **póstaofic**

ókantri l. **ókontri**

oké, óké hsz 'rendben van' **M:** (← *okay, OK* 'rendben van') □ Oké, ha megveszed, fiam [SzS], Hát, oké, ó je... megnőszülhetsz [HM], Igaz, oké, elmegy az iskolába [BS], Óké, a viszontlátásra [SzD] Vö. **deccoké**

ókontri, ókantri fn 'óhaza, Magyarország' **M:** (← *old country* 'óhaza') □ Elment ókontriba egy csomó pénzzel [SzD], Éppenúgy, mint ókontriban, odahaza [BS], Buselszámra, vékaszámra, ókontrisan szólva [CsV] **Vö. kontri**

ólrájt, ólrejt, orrájt hsz 'rendben van' **M:** (← *all right* 'rendben van') □ Azt mondja a pap: "ólrájt, én visszaveszlek" [Csa], Az aszszony jobban lett és ólrájt volt [JF], Nahát, ólrájt, hát jól van [SzS], Mondom: "alrájt, Jóska" [LA]

onesztegád l. anesztegád

ónol ige 'birtokol' **M:** (← *own* 'birtokol') □ Ónolni akartak egy eroplét [Nné], Ezt a házat te ónolhatnád [Csa]

ótóbasz l. autóbasz

ótomobil l. automobil

óver ik 'túl-' **M:** (← *over* (*produce*) 'túl(termel)') □ Óver volt termelve minden [KJ]

óvertájmoz ige 'túlórázik' **M:** (← *work overtime* 'túlórázik') □ Senki se óvertájmozzon [ZsJ]

P

pap fn 'szénsavas üdítőital' **M:** (← *pop* 'szénsavas üdítőital') □ Papot iszik [Sné], A misznek hozzál papot [BI]

papír fn 'újság, napi- v. hetilap' **M:** (← (*news*)*paper* 'újság, napi- v. hetilap') □ Kijött valami nagy szerkesztő, papírszerkesztő [AJ], Nézzék meg a csikágói papírt [CsI]

párfium fn 'parfüm' **M:** (← *perfume* 'parfüm') □ Egy kis párfiumot viszen Húsvétkor öntözni [JF]

parking míter fn 'parkolóóra' **M:** (← *parking meter* 'parkolóóra') □ Megállt a parking míternél [BJo]

párti, párdi, pádi fn 'parti, összejövetel, vendégség' **M:** (← *party* 'parti, összejövetel, vendégség') □ Nekem akartak egy pártit adni [JF], S akkor az elmenyen a pádiba [JF], Pádikat csinálnak így este [HM], Ajándékba adták a hálét, amibe volt a pádé [CsI], Meghitták az eljegyzési pádira [Csa], Egy saurpártit akartak, egy menyasszonyi pártit [SzS]

partment l. apartment

peda 1. fn 'fizetési nap' **M:** (← *payday* 'fizetési nap') □ Pedakor kifizeti a pénzt [MM], Azt ők mindig pedától pedáig fizeték [DJ], Lefogták minden pedakor az adót [PM]

2. 'fizetés' □ Egy kenyéren voltunk, egy pedán [MM], Én adok neki negyven dollárt minden pedából, mert megérdemli

[KJ], Adjam oda az első pedámat [BJ]

peseli, pecseli, pesli hsz 'különösen, különösképpen, főleg' **M:** (← *especially* 'különösen, különösképpen, főleg') □ Nem is szabad vóna, nekünk peseli (ti. Nagypénteken dolgozni) [Nné], Kiment az istállóba, pecseli mikor a tehén akart ellenyi [Nné]

pianózik ige 'zongorázik' **M:** (← *play the piano* 'zongorázik') □ Ő csak pianózni akar [Csa], Szép hangja van, tud piánózni is [HM]

pigány l. **bigány**

piknik fn 'piknik' **M:** (← *picnic* 'piknik') □ Vót itt egy nagy piknik-helyiség, ott is tartottak pikniket [AJ], Mentünk ki a piknikhelyre [JF], Julájkor vuót itt... pikniken [PM] Vö. **pikniköl**

pikniköl ige 'piknikezik' **M:** (← *picnic* 'piknikezik') □ Ottan pikniköltünk [BJ], Nem pikniköltünk együtt [CsB] Vö. **piknik**

pleni l. **plenti**

plenti, pleni htl tőszn 'sok' **M:** (← *plenty* 'sok') □ Van nekem pleni pénzem [FJ]

pléz fn 'hely(ség), város' **M:** (← *place* 'hely(ség), város') □ Az egész plézen, ahol majnerok voltak [BS], Mink kis plézen

laktunk [HM], West Virginiában volt, bányásplézen [JF]

pojment fn 'előre megbeszélt találkozó' **M:** (← *appointment* 'előre megbeszélt találkozó') □ Mondtam a lányomnak, beszéljen meg pojmentet [HM]

polák fn 'lengyel ember' **M:** (← *Polack* 'polyák, lengyel ember') □ Mikor az ország megnyílt itt, bejöttek a feketék, a polák, a tuót [PM], Jöttek a másfélék, mint a polyákok [BS], Polyákok, az polák [FD] Vö. **pólis**

polic, pólic, policmán fn 'rendőr' **M:** (← *policeman* 'rendőr') □ Itten a policok nem csináltak semmit [SzD], Két motorbiciklis polic megállt bennünket [LI], Ez az Andy Varga polic volt [HM], Ne hijjon pólicot [CsI], Hívták a policmánokat [VJ]

pólis mn 'lengyel' **M:** (← *Polish* 'lengyel') □ Juliska, itt lakik közel, pólis ura van [Nné], Pólis lakodalomba vótam [HM] Vö. **polák**

porcs fn 'tornác, veranda' **M:** (← *porch* 'tornác, veranda') □ A gyerekek szeretnek játszani a porcsen [HM], Csináltattam egy kis porcsot [Nné], Kiültünk erre a porcsra, né [KJ]

porkcsapsz fn 'disznósült' **M:** (← *pork chops* 'sertés szeletek')

□ Mindenki vitte az ő dinerjét, ki porkcsapszot, ki ezt, ki azt [KJ], Tíz centet fizettünk egy font porkcsapszé [JF], Volt porcsap, meg káposzta mellette [CsI]

póstaofic fn 'postahivatal' **M:** (← *post office* 'postahivatal') □ Elmöntünk oda ketten, póstaoficon [SzD] **Vö. ofisz**

prezident fn 'elnök' **M:** (← *president* 'elnök') □ A kórházban kérdezte a bíró, mi a mostani prezidentnek a neve [Sné], Éppen prezidentválasztás vót [HM], Teddi Rózevelt volt a prezent [PM]

prohibíció fn 'szesztilalom' **M:** (← *prohibition* 'szesztilalom') □ Jött a dráj világ, prohibíció [LI], Amire vége lett a prohibisnnek [HJ]

puskár fn '(kézi) targonca' **M:** (← *push-cart* '(kézi) targonca') □ Puskárnak mondták, kicsi karé [HM]

pussol, pusul ige 'tol' **M:** (← *push* 'tol') □ Mindig ötet pusolták előre [FD], Fel akarta vennyi, de az elpusúta [Nné], Az indiánokat kiverték, kipusulták [PM]

R

ráduvé, reduvé hsz 'rögtön, azonnal' **M:** (← *right away* 'rögtön, azonnal') □ Csináld meg ráduvé [SzD]

rájdol, rejdol, rajdoz, rájderoz ige 'autózik' **M:** (← *ride* 'autón/kocsin megy') □ Elvitték rájdolni és ekszidentbe mind a kettő meghalt [CsI], Elementek rájderozni összevissza [AJ], Csikágóba meg messze farmokra rájdoztunk [DK]

rangúl hsz 'rosszul' **M:** (← *wrong* 'rossz(ul)') □ Nagyön rangúl csinálta [SzD]

ranol, ranúl 1. ige 'vezet (üzletet)' **M:** (← *run* 'vezet (üzletet)') □ Ő rannolta a bizniszt [SzD], De ők nem ranúták a kocsmát, hanem árendás vót a kocsmá [Nné]

2. 'választással betöltendő tisztségre jelölteti magát' **M:** (← *run* 'választással betöltendő tisztségre jelölteti magát') □ Választás vót és valaki ranút serifnek [SN]

rasa l. **rassen**

rassen, rása, ruszin, russin, rusin mn 'orosz' **M:** (← *Russian* 'orosz') □ Mindjárt rassennak nézik a magyart is [SN], Az én férjem fivérjinek russin felesége van [HM], Családja van, rasa [Nné]

rédió, rádió fn 'rádió' **M:** (← *radio* 'rádió') □ A fia a rádiókat fikszoigatta [Mné], Ez a rádión szokott lenni. A rádión, ez egy egészen mese vót [HM] △ Szinte senki sem mond *rádió*-t.

refudzsi, refucsi fn '1956-os magyar menekült' **M:** (← *refugee* 'menekült') □ Refucsik, ötvenhatosak [BI], A dipisták meg a refüdzsik [SGy] Vö. **dípi**

rélród fn 'vasút' **M:** (← *rail-road* 'vasút') □ Indzsenír, rélródón, vezeti a trént [Nné], És akkor a rélródra kerültem... ott már harmincnégy éve, hogy dolgozom [AJ], Átmegyek a rélródón, van ott két szalon [BJo]

rent, rend fn 'bérlet' **M:** (← *rent* 'bérlet') □ Öt dollár, avvót a rent [JJ], Akartuk kiadni rentre [LA], A lakás ki volt adva rendbe [JF] △ Kiadva rendbe [HM] — így magyarázza, mi volt ott-hon az *árendás kocsmá*.

rentol ige 'bérbe ad, kibérel' **M:** (← *rent* 'bérbe ad, kibérel') □ Kirentolja nekem a bézmentet [SzD], Egy templomot kirentoltak [Csa]

reperál ige 'javít' **M:** (← *repair* 'javít') □ Ő reperálja, ő kezeli a rádiót [DJ], Háthogyha meg tudják reperálni [LI]

reszpektol ige 'tisztel' **M:** (← *respect* 'tisztel') □ Anyját se reszpektolja [Gr]

resztol ige 'letartóztat' **M:** (← *arrest* 'letartóztat') □ Egyszer voltam resztolva [Csomorné], A policok rájöttek és ő le is lett resztolva [Sné], Úgy volt, hogy leresztolják, beviszik a dzsélbe [CsI]

reverend fn 'nagytiszteletű/tisztelendő úr' **M:** (← *reverend* 'nagytiszteletű/tisztelendő úr') □ Elmentem Ligonérba a reverenddel [SzD]

ritájerolás fn 'nyugdíjazás' **M:** (← *retire* 'nyugdíjaz') □ Száz dollárt fogunk kapni a ritájerolás napjától kezdve [KJ]

rúm, rum fn 'szoba' **M:** (← *room* 'szoba') □ Volt nekik egy kis rumok, ahol volt nekik mindenféle edény [AJ], Vót egy rúm nekem kiadó [Nné], Három rúm, nyolcvankét fít hosszú [CsV] Vö. **livingrúm, mördzszenzi rúm, frontrúm**

S

sálé, sálkendő fn 'sál' **M:** (← *shawl* 'sál') □ Az előbb még megvolt a sáléja [Turócziné], Énnkem vót sálkendőm [Turócziné]

sandi, sandri, sendi fn 'kunyhó, vityilló, bódé' **M:** (← *shanty* 'kunyhó, vityilló, bódé') □ Az alma megfagyott a sandiban [CsI], Ott laktak, sandriba [PJ], A sendi a ház mögött [CsJo]

sap fn 'üzlet, műhely' **M:** (← *shop* 'üzlet, műhely') □ Péksappot is nyitottunk mink akkor [HM], Az a nagy késem nekem már régen megvan, a péksapbúl [HM], A pékes sapot mink ónoltuk [HM] Vö. **sapol**

sapol ige 'vásárol' **M:** (← *shop* 'vásárol') □ Mikor megyünk sapolni... sokmindent vásárolunk [HM] Vö. **sap**

saupárti, saupárti, sáor, sajér fn 'vendéglátás, amelyre mindenki visz ajándékot' **M:** (← *shower party* 'vendéglátás, amelyre mindenki visz ajándékot') □ A napokban voltam saupártiban [Nné], A grendcsájdómnak a sáorja volt [Nné], Egy saupártit akartak, egy menyasszonyi pártit akartak [SzS], Minden menyasszonynak van egy sáorpárdi, odahaza kézfogónak mondták, brájdöl sáor [WJ]

sévol ige 'borotválkozik' **M:** (← *shave* 'borotválkozik') □ Én biztonságival sévolok [FJ], Egy sévolás volt tíz cent [DJ]

Sigágó l. Csígágó

sifta fn 'műszak' **M:** (← *shift* 'műszak') □ Három siftába dolgoztunk [SzD]

só 1. fn 'mozi' **M:** (← *show* 'előadás') □ Mutatták a sóba a piccsert [SzD], Egy zsidó megvett egy mozit, egy sót [Csa], Elmentünk a sóba vele, miszisz Szalaival [HM], A sóba mentem dolgozni [SzS]

2. fn 'film' **M:** (← *show* '(film)vetítés') □ Jó sót fognak játszani az este [JJ], Magyar só, amit otthonról hoztak, filmeket [BI]

spítál l. hospitál

stór, sztór fn 'bolt' **M:** (← *store* 'bolt') □ A stórba mész, Pista? [Szarvas], Én stóri téstát nem eszek [SzS], Építettünk előbb stórt, aztán abstézt [HM], Nujjorkba egy stuórgya volt [PM], Volt ott a szomszédban egy jó sztór [JJ], A kennát, amit vesz a sztórban [SzD], Bementünk a kendisztórba [HM] Vö. **stóros**

stóros fn 'boltos' **M:** (← *store keeper* 'boltos') □ Volt egy magyar ruhasztóros [Szarvas], A stóros akkor már ismerte édesapámat [HM] Vö. **drugstóros, stór**

stritt, strít fn 'utca' **M:** (← *street* 'utca') □ Meg ne lássam a pofádat máma kinn a stritten [Szarvas], Nem volt még stritt,

csak amit máma Mén strittnek hívnak [Sné], Elhittam a midvájfot, keresztül a stritten vót [Nné], Összeültek az egész stritten, az egész magyarság [McG], És oszt' vót a Vasington strít, meg Ádám strít [SzS], Lakik a Main Street utcában [A garyi Verhovay Egylet jegyzőkönyvéből], Ez Rózevelt, ez a kis sztritt [HM]

strittkáré fn 'villamos' **M:** (← *streetcar* 'villamos') □ Megúnták már, a strittkárén menni [Szarvas], Abba az időbe strittkárén kellett menni, vagy gyalog [LI], Öt cent vót a strittkáré [Mné], Voltak azok a stritkárók, amikor még lóval húzták a stritkárékat [Szné]

sufli, safli, savel fn 'lapát' **M:** (← *shovel* 'lapát') □ Vette a saflit, tudja, a lapátot [Csa], Megmutatta, hogy kell a saflival a szenet behánni [CsI], Suflival meg pikkel szedték fel [Szarvas]

sugár fn 'cukor' **M:** (← *sugar* 'cukor') □ Sugárja van neki a vérében [HM] Vö. **braunsugor, dentiszt**

súr módosz 'biztos, bizony(osan)' **M:** (← *sure* 'biztos') □ Súr, hogy pléol (ti. a gramofón) [BJo], Súr, nem volt ilyen fényes dolog azelőtt [JF], Hát sûr, hogy nem tudta [JF], Hát valamikor, sûr, daloltunk [BS], Kihasználták a népet, sûr [MJ],

Vell, azt mondja, sûr, azt mondja, ő megcsinálja [JF]

Sz

szájdvólk, szájvók, szájdvalk fn 'járda' **M:** (← *sidewalk* 'járda') □ Az egyszeri két koma is beszélgetett a szájdvólkon [SN], (A boszorkányok Erdélyben) seperték a szájdvó... az utcákat seperték [SzS], Akkor nem vót szájvók, nem vót út [SzD], Az emberek itt ültek a szájdvalk szélén és sirtak [LA]

szalón, szalon, szalún fn 'kocsma' **M:** (← *saloon* 'kocsma') □ Nagy hire volt Picburg táján Bodor szalónjának [Szarvas], Akkor magyar szalón volt ott [SzD], Meghallotta, hogy a szalón előtt rézbanda játszik [JF], A nagybácsimnak üzletje volt, szalónüzletje, vagyis mostan tavern [VJ], Máma már van elég szalún, mégis csinálnak muncsájnt... Ó, most már nem szalún... én azért még mindig szalúnnak hívom, most már kicsit műveltebben van kiírva [KJ] Vö. **bár¹, báré², bárrúm, drinkoló, szalonos**

szalonos, szalónyos fn 'kocsmáros' **M:** (← *saloon keeper* 'kocsmáros') □ Intettem a szalonosnak, hogy jöjjön oda

[SzD], A Mónika néni egy régi szalonyosnak vót a felesége [Szné], Jó barátom volt a szalonyos [PJ], Egy szalonyosnak a lánya, a polic azt vette el [TGy] Vö. **bárkíper, bártender**

szanomagán, szaromagán isz 'csirkefogó, betyár, huncut' **M:** (← *son of a gun* 'csirkefogó, betyár, huncut') □ Szaromagán, milyen nagy hól van, és ez nem jól jött ki magyarul, szí [McG], Szanomagán, elhagytam a grépfrútot [CsI], Szmókájris, azok raftok, szanomagán az istenüket! [BI]

szarokrád l. száurkraut

szaromagán l. szanomagán

száurkraut, szarokrád fn 'savanyú káposzta' **M:** (← *sauerkraut* 'savanyú káposzta') □ Azt gondolták, hogy szarokrádot akar, hát savanyú káposzta: szarokrád, szí? Hát azt adtak neki [TGy], Angolban az a neve a savanyú káposztának, hogy szarokrád [PM], Hem és száurkraut [Gr]

szél fn 'kiárusítás' **M:** (← *sale* 'kiárusítás') □ Látták, hogy szél, nagy végkiárusítás van [SN], Akkor kitették... szélre a házat [SN], Szelek vannak a városban [Kertész Ágnes, South Bend, közlése], Az egyszeri zsidó nagy szelet csinált [SN], Voltam egy szélen [Csa], Elmentünk egy farmszélre [CsB],

Sok mindent lehetett vásárolni farmszeleken [DK] △ Amerikaszerte szokás, hogy az emberek — rendszerint őszi nagytakarítás, költözés, tatarozás alkalmából — kiárusítják felesleges holmijukat. Ezeket aszerint, hogy hol folyik az árusítás, *farmszélnek*, *grácsszélnek* (← *garage sale* 'garázsban folyó árusítás'), *járdaszélnek* (← *yard sale* 'kerti v. udvari árusítás') nevezik. A *szél* 'kiárusítás' ragozása a *szél* 'a levegőnek a szabadban érzékelhető mozgása' ragozásához igazodik a Calumet-vidéki magyar csoportnyelvben. Vö. **ek-senszél, farmszél**

szenkszsgiving, tenkszsgiving fn 'hálaadó ünnep(nap, november negyedik csütörtöke)' **M:** (← *Thanksgiving Day* 'hálaadó ünnep(nap, november negyedik csütörtöke)') □ Hát nekünk szenkszsgivingre három rokon meg vót halva [HM], Tenkszsgiving estére pulykát vettünk [BJo], Egészen majdnem Tenkszsgiving dé lett, mikor... megkezdődik... az aratás [AJ]

szerbián mn és fn 'szerb' **M:** (← *Serbian* 'szerb') □ A másik unokám férje szerbián [SzS]

szi ige 'kb. tudod/tudja?' **M:** (← *see?* 'kb. tudod/tudja?') □ A feleségem megijedt, szi, mikor a pálinkát elvitték [SzD], Jó népek vattok, szi, gyertek el [Csa],

Nem volt olyan sulyos, szí [LA], Szi, és én ezeket mind észbe tartottam [AJ], Szi, a gyerekek olyan, hogy azt mondja, amit hall [HM]

sziment l. **címent**

szingel mn 'egyedülálló' **M:** (← *single* 'egyedülálló') □ Én szingel ember vagyok [LI], A broderje meg szingel [CsI], Szingl embernek sose vót pénze [ZsJ]

sziszter 1. fn 'leánytestvér' **M:** (← *sister* 'leánytestvér') □ A sziszterem, a nővérem, ugyanott maradt a faluba [KJ], Az az idősszon meg édesapámnak a testvére vót, sziszterje vót [SzS], Sziszter, be kell jönnöd [HM], Ennek a sziszteremnek az apósa kilencvenhárom éves [HM]

2. fn '(apáca)nővér' **M:** (← *sister* '(apáca)nővér') □ A sziszterek tudták az iskolába [FJ]

sziszterlő fn 'sógornő, sógorné' **M:** (← *sister-in-law* 'sógornő, sógorné') □ A sziszterlő nagyravágyó, meg akar bittolni mindenkit [HM] Vö. **braderlő**

szkúl fn 'iskola' **M:** (← *school* 'iskola') □ Kell neked menni a szkúlba [VJ], Van egy Lenkoln nevű szkúl [BJ], A szkúlnak is ez a neve (ti. Debrecenben) [PM] Vö. **grédszkúl, hájszkúl**

sojbinsz fn 'szójabab' **M:** (← *soybean* 'szójabab') □ Sojbin-

szet, vagy tengerit termeltünk [TGy]

szpelol ige 'betűz' **M:** (← *spell* 'betűz') □ Tudom, mit jelent, de szpelolni nem tudom [HM]

szpendol ige 'költ' **M:** (← *spend* 'költ') □ Sokat szpendolsz szivarra [Csa], Elszpendolta a pedáját [VJ]

szpitún fn 'köpöcsésze' **M:** (← *spittoon* 'köpöcsésze') □ Volt ott egy szpitún, az a... hogy-mondják? Köpcse? [Csa]

szpréol ige 'permetez' **M:** (← *spray* 'permetez') □ Pedig megszpréoltam (ti. a szőlőt) [CsB]

sztak fn 'részvény' **M:** (← *stock* 'részvény') □ Vett sztakot... magyarba részvény, a sztak [PM]

sztárbórder fn 'főburdos' **M:** (← *star boarder* 'főburdos') □ A burdosasszony legkedvesebb burdosa, akivel többnyire szerelmi viszonya van [McG, nem szó szerinti feljegyzés] Vö. **főburdos**

sztepsz fn 'lépcső' **M:** (← *steps* 'lépcső') □ Mentem le a sztepszen [HM], Lecsusztam a sztepszen [CsI], Le kellett a pince-sztepre ülni [FM]

sztór l. **stór**

sztori, sztóri fn 'mese' **M:** (← *story* 'mese') □ Éjfélíg mind mondta... a sztorit (ti. otthon, Erdélyben, gyerekkorában)

[SzD], Na ne csináljon más sztorit belőle. Na, ne mondja nekem [SzS], Olyan stórikat mond [McG]

sztraberi, sztaberi fn 'eper'
M: (← *strawberry* 'eper') □ Vettem a boltba terítőt, rárajzol-
 tam sztaberit (ti. hímzésnek) [HM], A kislányom egyszer azt kérdezte: "Mama, hogy mondják a sztraberit magyarul?" Hát mondom: "sztáberi" [HM] △ Hozzátette, hogy: milyen furcsa, mindig csak *sztraberi*-t mond *eper* helyett, eszébe sem jut, hogy nem magyar szó.

sztrájk, sztrejk, strájk fn
 'sztrájk' **M:** (← *strike* 'sztrájk') □ Tudja, mért csinálták oda? A sztrájk végett [SzD], Két napra kimentek vejöldket sztrejkra [AJ], Aztán örökre sztrájkolnak [SzD]

sztrejk l. sztrájk

szupermárket fn 'szupermar-
 ket' **M:** (← *supermarket* 'szuper-
 market') □ Akkor nem volt,
 mint most, szupermárket [AB]

szvithárt fn 'vkinek a kedvese'
M: (← *sweetheart* 'vkinek a ked-
 vese, szeretője') □ Gyere haza
 édes szvithárt [idézet egy nótá-
 ból, Kálmán M. énekelte], Arra
 sétáltak a szvithártjával [VJ],
 Annak állítottak májusfát, akinek
 szvithártja volt [BI]

T

tallér l. dollár

teksz fn 'adó' **M:** (← *tax* 'adó')
 □ A tekszet kellett fizetni [MJ],
 Hetvenöt cent a gavermenté,
 teksz [TGy]

tekszi fn 'taxi' **M:** (← *taxi*
 'taxi') □ Odaintett egy ott menő
 tekszit [Szarvas], Beültem egy
 tekszibe [PJ], Hajtotta a kárét,
 és tekszi... hogy tekszije lett
 vóna [HM], Tekszin mentünk
 Békéscsabáról Békésre [Szaka-
 titsné]

televizsn, televizsió, televízió
 fn 'televízió' **M:** (← *television*
 'televízió') □ A férjem elment
 a televizsiót rátenni, mert a
 núszt mindig meghallgatta [MJ],
 És a televigyózon nincsen, nem
 akarnak itt semmit magyarul
 mutatni a televizionon [BS]

tenkszsgiving l. szenkszsgiving

tícsér, tícsör, ticser fn 'tanító,
 tanár' **M:** (← *teacher* 'tanító, ta-
 nár') □ Szonderszkúlba jártunk,
 aszt' tícserek tanítottak bennün-
 ket [SzS], Megyek az iskolába
 és mondom a ticsernek [HM],
 Amit felirt a ticser a blekbórdra
 [AJ], Az unokám tanult ticser-
 nek [TGy]

tívi, tívé fn 'tévé' **M:** (← *TV*
 'tévé') □ A tívén is most már...
 úgy össze vannak keveredve
 [HM], Olyan pikcsert néztem a

tívín [HM], Miszisz Szőcsné, lelkem, azt a tívít lehúzza (ti. oltsa el) [SzD]

torpender fn 'tolmács' **M:** (← *interpreter* 'tolmács') □ Torpender, tolmács vótam a polyákoknál [BI]

trén fn 'vonat' **M:** (← *train* 'vonat') □ Az apját a trén elgázolta Vesztvördzsiniában [JF], S akkor ez ment Csikágóba, ez a trén [SzD], Ugy hozták ide Hárborra... röggel, a trénen, szí [SzD], A trén ment ki a majnás plézre [HM]

V

vasrúm fn 'véce' **M:** (← *wash-room* 'illemhely mosdóval') □ A vasrúm kint volt a kertben, a véce [BB], A hotelokba sem volt még vasrúm [PM] Vö. **bászrúm**

vejöldket (sztrejtk) mn 'nem hivatalos' **M:** (← *wildcat strike* 'nem hivatalos sztrájk') □ Két napra kimentek vejöldket sztrejkra... Azért hívják: vejöldket, hogy olyan hamaros... A vejöldketek hamar ugranak, mielőtt meggondolják, vagy megbeszélük a dolgot [AJ]

vell msz 'nos' **M:** (← *well* 'nos') □ A bér? Vell, amire én emlékszek... [KJ], Vell, azt mondja, sűr, azt mondja, ő megcsinálja [JF], Vell, hát az olyanformán vót [LA], Család? Vell, az édesanyámnak lánya született [HM], Vell, ott nagyon gondját viselik az embernek [Nné], Vell, aszongya, gyertek el [MJ]

vilbár l. **birba**

viski l. **viszki**

viszki, viski fn 'whiskey' **M:** (← *whiskey* 'whiskey') □ Nem itták a viszkit, csak a bort [SzS], Pápai zsidó, viskit szokott árulni [PM], Sztrét viszkit kért [Csa]

víza fn 'vízum' **M:** (← *visa* 'vízum') □ Az olyan víza volt, hogy itten maradhatok [KJ], Nem adtak vízát [CsB]

vizaví hsz 'szemben' **M:** (← *vis-à-vis* 'szemben') □ Vizaví, átellenben vót egy tűzoltóállomás [LI]

Z

zip fn 'cipzár' **M:** (← *zip(per)* 'cipzár') □ Lássa, hogy a nadrágjának a zipje lenn van [Csa]

A Calumet-vidék magyarságának nyelve és kultúrája

DÉGH LINDA

1. A KUTATÁS

A szótár, vagy pontosabban a nyelvi lexikon a calumeti magyarság előbeszédjének anyagát és a szavak, kifejezések, fogalmak és szólásformulák helyi használatát mutatja be. A szótárnak ez a sajátossága abból következik, hogy az anyagot Vázsonyi Endre a velem együtt végzett etnográfiai terepmunka során a néprajzi-folklorisztikai módszertan szempontjait követve gyűjtötte. Ahogy a gyűjtőmunka — kötetlen, többnyire spontán beszélgetések hangszalagra vétele — előrehaladt, egyre inkább kivilágosodott, hogy a nyelvhasználat sajátos alakulása elidegeníthetetlen része az akkulturációs folyamatnak, amelynek megfigyelését célul tűztük. Kutatómunkánk során adatközlőink életsorsát tekintettük annak a keretnek, amely alkalmas a kivándorlás — letelepedés — beilleszkedés egyénenként átélt háromszakaszos történeti folyamatának megismerésére. Az életrajzi kereten belül lehetőséget adtunk egyéni improvizációra, szabad asszociációra, ahogy az elbeszélők visszamelékezése, fantáziája, gondolatvilága és egyéni tehetsége engedte. Tehát nem az amúgy is illuzórikus objektív igazságot, hanem a szubjektív, egyéni szempontú valóságot kerestük. Így betekintést kaptunk egyéni és közösségi életpályák alakulásába, a hagyomány és a kultúra fordulópontjaiba és változásaiba. Családfák, genealógiák készítése segített bennünket az önéletrajzi elbeszélések társadalmi keretbe helyezésében, rokoni és társadalmi kapcsolatok megismerésében. A gyakran ismételt látogatás adatközlőinknél hatalmas anyagot eredményezett. A magneto-fonszalagra rögzített élettörténetek komplex anyagának mélyebb megértését — történeteket, önvallomásokat, szokásokra, vallásra, ideológiára vonatkozó adatokat; meséket, mondákat, anekdótákat, közmondásokat, nótákat — átírás után, további kérdések feltevésével segítettük elő. Községi alkalmakkor, újr látogatáskor rákérdeztünk korábban nem tisztázott részletekre, fogalmakra, kifejezésekre. Ez nem volt nehéz, hiszen hónapokat töltöttünk a helyszínen, részt vettünk

közösségi alkalmakon, ünnepeken: örömben és bánatban osztoztunk. Idővel baráti kapcsolatba kerültünk többekkel és ez a kapcsolat távollétünk idején is fennmaradt, levélváltások, telefonbeszélgetések révén. Szívesen látott szállóvendégek voltunk több családnál és módunkban volt váratlanul betoppanni, csak hogy valamit megkérdezzünk. Amikor a rendszeres gyűjtés annyira előrehaladt, hogy már az anyag feldolgozásának perspektíváit körvonalazni tudtuk, nem egy, hanem két könyvet láttunk kialakulni. Az első: *Folklore of a Language* — azaz, a nyelvészlet, nyelvi akkulturáció és annak társadalmi háttere és története intencionális, lényegében folklore szövegek alapján. A második könyv, az etnikai egység intenzív néprajzi leírása lett volna s ebben lényegében a most különösen divatos életrajzi módszert akartuk alkalmazni, amelyet akkoriban mint "anthropological reportage"-t az antropológus Oscar Lewis kezdeményezett (Lewis 1959, 1965, Valentine 1968). Terveinknek megfelelően gyűjtésünk tehát egységes szempontú volt. Az átfert szövegekből kicéduláztuk a "hunglish" szavakat és mondatokat, dialógusokat, és kiírtuk a vegyes nyelvű folklore-szövegeket a tervezett szótár számára. Vázsonyi ezenfelül külön látogatásokat tett azoknál, akiktől további nyelvre vonatkozó adatokat várt. Kiejtésen, értelmezésen kívül a szó vagy kifejezés eredeteztetése, a mondat-kontextus, a folklore-szöveg kontextus, a kifejezés használata mint egyének beszédszokása érdekelte különösképpen. A nyelvi-nemzeti lojalitás kérdése, a tudatos, intencionális és az ösztönös nyelvhasználat, értelmezés és eredeti újítás is módfelett érdekelte — ezért beszélgetett többször is Vrabély Istvánnal, Páll Miklóssal, Danch Gyulával, Koncz Gizivel, Baráth Jimmyvel, Csontos Pállal, Lábas Jimmyvel meg Almásy Józseffel, akik magyarul is, angolul is jól tudtak és akik a szívükön viselték a magyar nyelv megőrzését. Alkalmat kerített arra is, hogy egy vidékről származókat összehozzon a magyar nyelvvel kapcsolatos vélemények meghallgatására és magatartások megfigyelésére.

Együttműködésünk a kutatásban ideális volt. Érdeklődésünk, képzettségünk és képességeink úgyszólván kiegészítették egymást. Mint magyar néprajzi kutató, előzőleg Ortutay Gyula tanítványaként népi elbeszélések tanulmányozásával foglalkoztam. Szabolcsban, Szatmárban járva feltűnt, hogy milyen nagy hatással volt az amerikai kivándorlás a nagybirtokokon dolgozó szegényparasztság anyagi és szellemi életére. Nem volt család, amelynek ne lettek volna rokonai Amerikában és adatközlőim közül többen is átkeltek az óceánon. Volt, aki Amerikában

hallott mesét mondott, leírta, hogy szőke sellők vették körül a hajót New York kikötőjében, de nem lehetett érteni őket, mert angolul énekeltek. Ez az élmény vezetett tulajdonképpen a Calumet-vidékre. 1920-ig a magyarok mint vándormunkások ismételtén megjárták Amerikát, hogy a keresetből otthon módos parasztgazdaságot építhessenek maguknak. Szerettem volna megtudni, mi történt azokkal, akik nem mentek haza és otthonot teremtettek maguknak az indianai iparvidéken.

Vázsonyi Endre író és hírlapíró volt; az Újság színházi kritikusa és tárcaírója. Főleg novellákat, kisregényeket, hangjátékokat írt; franciából fordította Verne, Victor Hugo és Balzac regényeit. Képzettsége szerint jogász volt, filozófus, esztéta és pszichológus, kísérleti tapasztalatokkal a freudi mélypszichológia módszerében. Megismerkedésünkkor a Móra Ferenc Könyvkiadó gyereklektorátusának vezetője volt. A népmeséknek a gyermek lelkiületére gyakorolt hatása foglalkoztatta és a gyerekkori traumák enyhítésére való törekvés vezette arra, hogy népmese-inspirációjú ifjúsági könyveket írjon Fortélyos mesterről, a rókaról és a mesemondó Rémusz bácsi Brer Rabbit-jéről Joel Chandler Harris után szabadon, és hogy az Ezeregy nap arab kalandmeséit megfelelő keretbe ültesse.

Vázsonyi Endre mély humanista műveltsége, sokoldalú érdeklődése az emberi természet iránt megismerkedésünkötől kezdve befolyásolta gondolkozásomat. Gondolatait, meggyőződéseit szerette kifejtetni, megvitatni. Házasságunk 28 éve alatt szenvedélyes szakmai viták fűszerezték munkakezdés előtt a reggeliket s munkavégzés után a kutyasétáltatást. Érdeklődése a gyerekmese iránt az én szakmámhoz is elvezette — eredeti, a szakmai vaskalaptól mentes, szigorú kritikáinak köszönhetem, hogy modern gondolkodású, elméleti alapozású folklorista lettem. Bloomingtoni letelepedésünk óta (1964-ben az Indiana University Folklore Tanszék tanári, ill. a Center for the Study of Linguistics and Semiotic Studies igazgatói kinevezése által) Vázsonyi saját munkája mellett jelentős szerepet játszott a modern folklórelmélet alakításában. Neve gyakran szerepel amerikai és nemzetközi néprajzi szakkönyvekben és folyóiratokban; több elméleti tanulmányt írtunk együtt. Közös terepmunkáinkban — kanadai magyar telepeken, a louisianai Árpádhonban, a visszavándoroltak burgenlandi falvaiban és végül, ha nem is utolsó sorban Bloomingtonban, Monroe Countyban a modern amerikai folklórt tanulmányozva — nagyszerűen érvényesült riporter rutinja és pszichológusi tapintatossága. A legelzárkózottabbakat is rá

tudta bírni, hogy féltett titkaikat elmondják neki; el tudta érni, hogy a húzódozók is órákat töltöttek szavak magyarázásával, ismételten elmondatta egyénekké rokon-családi és barátai kapcsolataikat és ellenőriztette velük az általa elkészített diagramok helyességét. Szisztematikus jegyzetkészítésének, a felvett szalagok, dokumentumok rendszerezésének köszönhető, hogy a gyűjteménynek azt a részét sajtó alá lehetett rendezni. Gondolatai, ötletei nem voltak rendszerezsek, ami foglalkoztatta, folytonosan új ötleteket termelt, amelyeket azonnal papírra vetett. Miközben dolgozószobámban bírkóztam egy tanulmány formába öntésével, gyakran megjelent s egy cédulát tett elém, majd visszament saját íróasztalához az emeleten. "Ami a Grimm testvérek autenticitását illeti, úgy gondolom..." — szólt a gépírási cédula. Mintha gondolatolvasó lett volna, felelt a kérdésre, amit nem tudtam megoldani. "Különben a vacsora 10 perc múlva kész" — figyelmeztetett.

Első látogatásunkkor, 1964. augusztus végén, 10 napot tartózkodtunk a Calumet régióban. Körülnéztünk, főleg Garyben és East Chicagóban. Egy szerény kis motelben szálltunk meg Gary határában, ahol esténként, hazatérésünkkel azzal foglalkoztunk, hogy a családokkal felállított csapdát az ágy alatt egérkék életének megmentésére elrontottuk. Azt olvastuk a censusban, hogy 38 000 magát magyarnak valló lélek él Lake Countyban, Északnyugat-Indianában, Chicagótól délre, a Michigan-tó partján épült gyártelepek környékén. A kapcsolatteremtés két módjával kezdtük. Az egyik kézenfekvő: az egyházakkal, hiszen, ahogy ezt Oscar Handlin könyvéből (*The Uprooted*, 1951) megtudtuk, a parasztemigráció diaszpórái lényegében a templomok körül alakultak ki. Közismert tény, hogy az etnikus amerikai egyházak vezető szerepet játszottak a népi-nemzeti tudat, vallás és kultúra fenntartásában, dacolva a kormányzat integrációt sürgető iskolapolitikájával. A másik mód a megismerkedésre szintén kézenfekvő az ipari kutatóterepen: a telefonkönyv használata. Megkerestük a magyar neveket a könyvben, a Szabókat, Kovácsokat, Molnárokat, Nagyokat és Kiseket s megtudtuk nyomban, magyar-e még a telefon-előfizető, tud-e magyarul és mennyire, fogadja-e a látogatásunkat és hajlandó-e válaszolni a kérdéseinkre. Tíznapos élménnyel gazdagodva hazatértünk Bloomingtonba. A beszámoló sikeres volt: az Indiana University Foundation 9 hónapos ösztöndíjat biztosított az 1964—65-ös tanévre a Calumet-vidék magyarjainak tanulmányozására. Ez az időszak betekintést nyújtott abba, hogy miként alakul az a változási folyamat, amelynek során a bevándorló idegen

nemzetiségű etnikus telepes lesz, vagyis nemzetiségi amerikai ("hyphenated American", tehát ez esetben Hungarian-American), aki megteremti a maga telepeit és alkalmazkodik a környezethez és végülis integrálódik amikor már a "foreign born" (bevándorló) generációt felváltja az első és második Amerikában született generáció. Azt is megtudtuk figyelni, hogy hogyan befolyásolja a magyarok kultúráját a különböző idegen népcsoportokkal és a befogadó amerikaival való érintkezés. A magyarok akkulturációja a calumeti területen két párhuzamos folyamatot mutatott: a paraszti-falusi életforma átváltozása városi-iparira, és a nemzeti-regionális csoportok integrációja egy nemzeti identitás koncepciójához igazodva a multietnikus, multikulturális környezethez. Tehát a magyar nyelv és tradicionális folklóre formái, szerepe és funkciójának paraszt-modellje fokozatosan átalakult a három generáció hagyományátadó láncolatán. Lényegében a különböző magyarországi regionális kultúrák képviselői az új telepre érkezve egy homogenizált se nem magyar, se nem amerikai, hanem specifikusan magyar-amerikai kultúrát hoztak létre.

Amint az eddigiekből kiderülhetett, kutatásunk a Magyarországról 1900 és 1928 között kivándorolt mezőgazdasági munkásokra és az ő Calumet-vidéken letelepedett leszármazottaira korlátozódott. Ezek jól megfogható egységet képeztek a kultúra és életformaváltozás kutatásására. A település aránylag késői és a többség számára másodlagos volt. Az ipari munkaerőként érkező bevándorló európai agrármunkástömegek ugyanis az Atlanti Óceán keleti kikötőibe érkezve folyamatosan árasztották el a munkást igénylő, fejlődő nagyipari munkahelyeket. A bevándorlók michigani, West Virginia-i bányákban, olajmezőkön, pennsylvániai, ohioi, Illinois-i vas- és acélipari üzemekben találtak megélhetést, aztán a boldogulást keresve a vállalkozó szelleműek továbbvándoroltak nyugat felé, amíg elérték az 1900 körül felépülő indianai nagyipari központot a Michigan-tó partján. A majdnem lakatlan homokdűnéken a bevándorlók lettek a honfoglalók, ők építették fel a városokat és a lakótelepeket, majd a nagyüzemeket, amelyek aztán alkalmazták őket. Kutatásunk idején a magyar egyike volt a hatvan hivatalosan számontartott bevándorló nemzetiségi csoportnak.

A National Endowment for the Humanities támogatásával 1967. nyarán (május-szeptember) visszatértünk a calumeti magyarokhoz. Ezúttal házat béreltünk az exkluzív Ogden Dunes nyaralótelepen, hogy esténként zavartalanul dolgozhassunk a frissen szerzett anyagon. Abban

az időben rohamosan romlott a közbiztonság. A régi nemzetiségi települések, közvetlenül a munkaadó vállalatok közelében felbomlottak, hátrahagyva özvegyeket, szegényeket, akiknek nem sikerült a felemelkedés egy emberöltőnyi munka árán. A többség kiköltözött az ipari szennytől mentes környező kertvárosokba, átadva helyüket a szüntelenül érkező újabb nemzetiségi munkavállalóknak, vándormunkásoknak, akiket "birds of passage"-nek neveztek. A régi magyar fertályok megfogyatkoztak, csak néhány templom maradt a régi helyen, megcsappant, elöregedett gyülekezetével. Ottlétünkör a mexikóiak terjeszkedtek a városok belterületén; ők foglalták el a főbb útvonalak csinosabb házait és üzleteit míg a déli feketék rohamos beáramlása révén a régi etnikus utcák jellege megváltozott. A néger lakosság létszáma hamarosan meghaladta a nagyobb városok összlakosságának 70 százalékát. Így, adatközlőink látogatása, részvételünk közösségi eseményekben napi 100—150 mérföld autózást jelentett. Ezúttal viszont vendégül tudtuk látni fő adatközlőinket, akik a számukra szokatlan környezetben sokszor felszabadultabban nyilatkoztak meg. Előkelő anglo-német szállásadóink nem nézték jószemmel egyszerű látogatóinkat, különösen azt nem, hogy "Bélát", a fekete Bill Passmore-t vacsorára hívtuk. A fiatal szociológus és ifjúsági vezető annak idején mint a magyar fertály jegeseemberének unokája a fűszerüzletből hordta haza az árut a magyar háziasszonyoknak. Baráti kapcsolata a magyarokkal fennmaradt, magyar nyelvtudása, meglátásai értékes adalékai lettek gyűjtésünknek. Lényegében ezzel a terepkutatás lezárult: 140 adatközlő anyaga 120 hangszalagon, gyorsírási jegyzetfüzetekben, különféle jegyzetek, kéziratok, nyomtatványok teszik ki a teljes gyűjteményt. A következő tavaszi szünetben, 1968. áprilisában Plant Citybe (Florida) tettünk látogatást a Crown Pointből való, akkor 86 éves Csikós Balázs és felesége meghívására. Plant Cityben a nyugalomba vonult magyarok egyik telephelyét ismertük meg. Itt tapasztaltuk, hogyan valósítja meg paraszti álmát a volt szegényparaszt miután évtizedeket töltött gyári munkával. Csikósék és a helyi magyar klub tagjai Plant Cityben építették fel a házat és a birtokot, amiről az óhazában álmodoztak. Az írni-olvasni nem tudó Csikós életpályája sajátosan sikeres. Kevés emberről hallottunk, aki földet tudott venni a gyári segédmunkából megtakarított pénzből. Csikós húszéves gyári "módlizás" után Crown Point-i földbirtokos, paradicsomtermelő lett. Tizenhat gyermekére hagyta a földet és a floridai napfényben, narancsfák

árnyékában folytatta szerény, magyar paraszti szűkmarkúságra jellemző életét. Kutat fúratott, hogy ne kelljen városi vizet innia. Egyszer egy évben hazalátogatott, hogy a július negyediki "Independence Day" magyar piknikjén régi barátaival nótázzon cigányzene mellett. Oldsmobile-jükbe ültek, Vilma néni tejeskávét tett üvegbe, szalonnás hagymás kenyeret a tarisznyába. Egyfolytában jöttek vagy ezerkétszáz mérföldet, csak éjjel álltak le szunyókálni egyet az országút mentén. Sose voltak motelben... "Resterántba nem megyünk" — jelentette ki Balázs bácsi, mikor ebédre invitáltuk.

Nehéz lenne beszámolni további látogatásainkról a Calumet-vidéken a következő évek során. Évfordulók, bankettek, lakodalmak, temetések, keresztelők, és egyéb alkalmi találkozások folytatódtak az évek folyamán, miközben egyre zsugorodott a három generáció. Ma már csak a hangszalag őrzi beszédjüket. Az élők, akik még nem költöztek el az egykor virágzó iparvidékről, amelynek jószerint már csak a füstös, foszforszagú maradványai tanúskodnak a múlttól, nem tudnak már magyarul. Ha van még magyar piknik, az étel az egyetlen, amely magyarnak mondható. A magyar rendezvényeket manapság Amerikaszerzte a "dipi"-k és a "refugee"-k — a két háború között gazdasági okból kivándorlottak és az 1956-os politikai menekültek leszármazottai rendezik de ezekben a parasztemigráció kultúrfelfogása már egyáltalán nem érvényesül. De a halottak, akiknek az 1964–69-ben élő beszédkulturájáról ez a szótár tanúskodik, örökké élni fognak, az idők végezetéig.

A calumeti magyarok körében végzett gyűjtőmunkánk kiindulópontja és modellje lett egy szélesebb körű, "Ethnic Research Survey of Northwest Indiana" címen indított kollaborációs kutatómunkának. Ennek során Richard M. Dorson és egy, az Indiana University Folklóre Institute diákjaiból alakult munkaközösség folytatott néprajzi terepgyűjtést tizenegy nemzetiségi csoport körében. 1968–72 során néger, szerb, mexikói, Puerto Ricó-i, horvát, görög, román, lengyel, litván, olasz és szlovák családok körében folyt a gyűjtés.

Munkánk új utat nyitott, jelentékenyen hozzájárulva a néprajzelmélet és metodológia modernizálásához. Az a provokatív kérdés, hogy "Van-e nép a városban?" pozitív választ kapott a calumeti terepgyűjtés gazdag dokumentumanyaga által. Megtanultuk, hogy a modern ipari társadalomban "nép"-en minden kultúrát hordozó csoportot kell érteni. Dorson 1969-es beszámolójából idézve:

"Ami a nemzeti érdekeket szolgáló humán tudományok megerősítését illeti, azt szeretném mondani, hogy ezek a tudományok az emberi gondolkozás és szellemiség forrásából táplálkoznak. A legtöbb humanista ezeket a forrásokat a magas művészetben — irodalomban, zenében, festészetben, filozófiában, történelemben és hasonlóknban találja meg. Egyedül a folklorista kutatja fel az élő, ismeretlen népet, amely magában hordja a civilizáció hagyományos művészetét, amelyet az intellektuális társadalom figyelmen kívül hagyott. Kutatómunkánk elvezetett bennünket ezekhez a hagyományos művészi formákhoz és a modern társadalom közkultúrájához, amelynek hordozói között megtaláljuk azokat, akiknek az ékesszólása, fantáziája és érzékenysége ritkán, ha egyáltalán valamikor is, érte el a társadalom köztudatát. A korabeli városi folklore a humán tudományok alapjaihoz, lényegéhez vezet, amikor feltárja és megszólaltatja a kultúrák erőteljes és szenvedélyes szóvivőit." (Dorson 1969, 68—69; Egyéb munkák a Calumet-kutatásról: Dorson 1970, 1981; Dégh 1966, 1976 és 1982)

Munkánk úttörő volt, számos nehézséggel kellett megküzdenünk. Néprajzi kutatók elmaradtak, archaikus parasztkultúrák adatközlőikhez voltak szokva, nem pedig az ipari városok peremén lévő munkástelepülések fluktuáló, a kulturális és gazdasági átmenetiség állapotának bizonytalanságban élő heterogén lakosságához. "Milyen módszerrel tudunk itt érdemleges munkát végezni?" — kérdeztük, amikor először szembetaláltuk magunkat az East Chicago—Gary-i statisztikákkal, amelyek háromszázezer, hatvan nemzetiségre oszló emberről számoltak be. A calumeti élmény arra a belátásra juttatott, hogy ki kell terjesztenünk a nép fogalmát azokra az embercsoportokra, amelyeket bárhol, bármikor közös élmények, ismeretek és törekvések egyesítenek (Dégh 1970, 218—19), hiszen nem a múlt elhalóban lévő maradványainak kibányászása volt a célunk, hanem az élő, alakuló és a jövőre mutató valóságot akartuk megragadni. A kérdés csak az, hogy hogyan hatolunk be az etnikus csoportok fellelővárába a rohanó teherautók által eltorlaszolt autópályákon, a feketéből sárgás rózsaszínbe hajló füstöt okádó gyárkémények árnyékában?

Ez idegen világ volt azoknak, akik hozzászórtak a falusi

vendégszeretethez, ahol mindenki készséges és barátságos. Magyarországon a néprajz nemzeti tudománynak számított és a falusiak, a János bácsik és Mari nénik, szívesen mutatták meg hagyományos kincseiket a kutatóknak. A Calumetben más volt a helyzet. Nem volt könnyű elosztatni a bizalmatlanságot és megmagyarázni, hogy miért érdeklődünk emberek életsorsa iránt. A sok csalódáson keresztülment, hovatarozás-tudatukban megbizonytalanodott emberek nem tudtak hova tenni bennünket, akik magyarországi szokás szerint pecsétetes írással jöttünk, bizonyítva, hogy közérdekű, fontos ügyeket szolgálunk azzal, hogy őket kikérdezzük. "Indiana University? — nézte a papírt Zsigrai — onnan jönnek a komunisták." Az ő fogalomkörében "kálidzs" volt a legmagasabb képzés, oda már eljutottak az unokák. Arra, hogy állami ösztöndíjat kaptunk, azt felelte: "Melyik államtól?" Aztán hozzátette: "Where is the catch?" Mert biztos volt abban, hogy amit mondunk, az csak ürügy, ami tulajdonképpen más célt takar. Hogy lehet azt felfogni, hogy a kisembereket keressük fel, nyugdíjas vasmunkásokat, kocsikísérőket, "módlisokat" és nem a "nagyembereket," a gazdag autókereskedőt, ügyvédet, orvost, tőzsdei spekulánst, bankigazgatót. Azoknak az élete érdekesebb, azok többet tudnak. Persze sok oka van, hogy miért nem akartak az emberek a jövevényekkel szóbaállni. Házaló ügynökök egymásnak adták a kilincset, hogy telket, biztosítást, csecsebecsét, szükséges és szükségtelen holmikat adjanak el és sok csaló is alakoskodott az árusok ruhájában. A papok óvták a híveket, hogy ne fogadjanak be senkit. A nép vezetői azonban eltúlozták a veszélyt miszerint kommunista ügynökök járják a Calumetet, hogy megmételjezzék tanaikkal a népet és tönkretegyék Amerikát. Nemigen értették ezt meg, de annyit értettek, hogy vigyázni kell, mert mit lehet tudni, hátha az otthon maradottaknak "a hazában" bajuk lehet, meg itt is, ki tudja, milyen bajba kerülhetnek. Ezért a telefonon közvetített rémhír felőlünk gyorsan terjedt. Van, aki elhitte, van, aki nem; fogadtatásunkban észrevettük, hogy valami megfoghatatlan gyanú van a levegőben valahányszor belépünk egy házba. Volt olyan, akivel megbeszéltünk egy időpontot s mikor odamentünk a feleség kitérő válaszokat adott: nincs itthon, nem is lesz, neki is el kell mennie mindjárt. Fő adatközlőink el is mondták, hogy mit hallottak rólunk. Aztán megkérdezték a papjukat, aki azt mondta, hogy okék vagyunk. De mikor Héviziné, Csaláék, Dózsa néni, Lukácsék, Szalai Róza néni, Székely Dénes bácsi felajánlotta, hogy majd összehoz emberekkel, a

telefonválaszok az unszoló hívásra sokszor nemlegesek voltak. Az is megesett, hogy aki először szívesen fogadott, később elbarátságtalanodott valami pletyka miatt. Mary McGuam, aki szívesen hívott meg, hogy lakjunk tágas, kényelmes házában a magyar fertály kellős közepében, kénytelen volt három hét után elküldeni bennünket, mert az a pletyka terjedt, hogy a gazdag temetkezési vállalkozó felesége pénzért kosztosokat tart. Fő pártfogónk, Ludwig Arthur (1909—1981) református lelkész, az Ivy Street-i templom papja volt. Az ő segítsége és biztatása nélkül az első idők kudarcai után talán megfutamodtunk volna. A nagyműveltségű közgazdász és kisebbségi politikus Szlovákiából menekült ötgyermekes családjával és a szó legigazabb értelmében itt lett belőle lekipásztor, fenntartója és gyámolítója a calumeti magyaroknak, menekülteknek, árváknak, elesetteknek, messze túl a templom hívein. Rajta keresztül a hívek egy része befogadott bennünket, de azért voltak olyanok, akik ígéret ellenére sose voltak otthon: ha megláttak a templomban, elkerülték a találkozást, annak ellenére, hogy a Gary Herald Tribune-ban cikk jelent meg rólunk. De a papok közt se mindenki volt szíves. Berecz Árpád az East Chicagó-i pap nem akarta, hogy elmenjünk a majálisukra, azt akarta, hogy a híveinek "good time"-ja legyen, ne "báderoljuk" őket a magnetofonunkkal.

Talán legérzékenyebben a Csikós házaspár gyerekeinek ellenséges magatartása érintett, hiszen tervbe vettük Balázs bácsi nyolc, Vilma néni hét külön gyerekének és a tizenhatodiknak (a "half 'n half"-nek becézett) közösnek az élettörténetét feldolgozni a hagyományláncolat folytatása szempontjából. A szülők megadták a címeket, lediktálták a leszármazási kapcsolatokat, és a legidősebb testvér, a készséges Mariska vállalta, hogy összehoz a többivel. Útinaplómban így írtam le a terv füstbemenetelét:

1967. augusztus 21. — Mary őszintén feltárta az akadályokat. Nővére Irma, kijelentette, hogy ő bizony nem hajlandó velünk beszélni, hiába mondja Mariska, hiába beszélt vele háromszor is, ő egy szót se szól. Nem és nem, azt is sajnálja, hogy apáék beszéltek velünk. A másik testvér meg "idegös", a harmadik sose ér rá, most fog ritájrolni és hómot építenek, nem ér rá soha. A negyedikkel, aki a szomszédban az apja volt farmházában lakik, Mary nincs olyan viszonyban, hogy megkérje bármire is. Bill csúnyán beszélt vele. Donald nem ér rá. Hogy a másik oldallal is megpróbálkozzék, felhívta WALTERt, a hajbodorítót, aki azt mondta,

hogy beszéljen a feleségével. Mikor felhívta, azt a választ kapta, hogy majd megbeszéli a férjével és visszahívja. "Kommunisták kérdeznek olyanokat" — mondta Irma. Nagyon bosszant ez a negatív magatartás, de gyanakvó és vonakodó emberekkel nincs mit kezdeni. Itt nemcsak a gyanakvás, egyéb tényezők is nehezítik a dolgot. Az amerikaiaknál szentségszámba menő "privacy" elve, ami mögött sok van abból, hogy félnek a szennyesüket mutogatni, ami ebben a családban bőven van.

Egy másik, a csoportra általában is jellemző tulajdonság a görcsös elfoglaltság. Öreg, fiatal nők, háziasszonyok, a missziszek látástól vakulásig űzik a semmit. Bingóznak, kártyáznak (kanasztáznak), családi alkalmakra járnak (birthday, anniversary, wedding, funeral, mother's day, etc.), sütnek "cake"-et, kártyát küldenek; vásárolnak, beteget látogatnak, "shower"-re, piknikre járnak, takarítanak, festenek, mosnak, szenvedéllyel, reggeltől estig, s ha ezenközben még gyerekekre vagy unokákra is vigyázniuk kell, semmire se jut idő.

Tény, hogy a nők normalizált családszerepe, a családi élet agyondolgoztatja őket, míg a férfiak élete egyszerű: reggel elmennek, vacsorára jönnek haza a gyárból, nincsenek elkötelezve családi dolgokkal foglalkozni. Megvan a maguk társas élete és nemigen vesznek részt családi ünnepeken. A templomi életben is inkább a nők aktívak. Itt mindenki újjgazdag és újamerikai és az amerikai kispolgári élet a követendő modell az ebben a kultúrában gyökértelen de mindent adaptálni akaró jövevénynek. A magyar tradíció szinte csak a magyar ételekre szűkül, nomen a régi sérelmeket meg nem bocsájtó veszekedésre, haragtartásra, gyanakvásra. Se magyar tudatuk, se történettudatuk, gyanakszanak mindenkre, nem büszkéek magyarságukra, inkább szégyellik, vagy közömbösek iránta. Pénzt kereseni, gyűjteni, anyagilag (nem kulturálisan) felemelkedni a legfőbb cél. Ilyen mind a Csikós-, mind a Gergely-ág, Balázs bácsi és Vilma néni gyerekei. Az a legfőbb problémájuk, hogy hogyan tudják Balázs bácsi vagyonát, a majdani örökséget megosztani.

Mary még sokat mesél testvérei kapzsiságáról ami bánatot okoz a szülőknek Plant Cityben — hogyan akarják kisemmizni egymást a vagyonból: "They know you only if there is a shower or a wedding" — mondja — "ha kell a pénz meg az ajándék, meghívnak, különben a rokonok egyáltalán nem is találkoznak." Persze van itt egy elem, amely

kérdéssé teszi Mary objektivitását. A Csikós és a Gergely gyerekek szembeállítására mögött katolikus — református, délvidéki — székely ellentét is megnyilatkozik.

Mary még egy testvérrel fog próbálkozni, Zolival, aki nincs itthon, majd telefonon érdeklődünk. Ezek után nincs sok kedvem ennek a családnak a szennyesével foglalkozni.

Talán azt is érdemes elmondani, hogy olyan adatközlőink is voltak, akik az interjú után egy tízest akartak a markunkba nyomni és csodálkoztak, hogy nem fogadtuk el. "Miért nem? — mondta Mitró néni — hiszen a káré nem jön ide geszolin nélkül, az maguknak költségbe kerül." Amikor meg fényképmásolatokat küldtünk kedves ismerőseinknek, postafordultával küldtek pénzt: ingyen senki se dolgozhat Amerikában — valamit valamiért.

2. A CALUMETI MAGYAROK LAKÓHELYEI ÉS TÁRSADALMI ÉLETE

A Calumet folyó két szeszélyesen kanyargó ága öntözi a pusztá homokos talajú vidéket, amelyre a nagy iparvállalatok "kompánia-városokat" (company towns) építettek. Kihaszználva a vízi szállítás előnyeit, a Michigan-tó partját foglalták el az üzemek, ahonnan a kész áru szalagon futott egyenesen a dokkokba. Szabó néni nem szívesen emlékezett arra az időre, amikor a férje biztatására eladta a két tehenet, a lovat meg az örökségbe kapott félholdnyi legelőt, hogy az útiköltséget a hajóútra megszerezze és utána jöjjön Garybe. Férje, az első, akit szeretettel "az én Szabóm"-nak emlegetett, ott várta a kis fabódé előtt, a helyi járat végállomásán. Nem volt ott semmi jele emberi lakásnak a sívó homokkal fedett végtelen dombokon. "Minek hoztál ide, a nyomorúságra?" — zokogta. A férje egy sor leszúrt cövekre mutatott: ott fogják majd Gary főutcáját, a majdani Broadway-t felépíteni. Ki tudta akkor, hogy a Broadway 1906-ra állni fog, hogy 1916-ban Gary "a század városa" nevet nyeri el, megelőzve fejlődésben Chicagót és hogy a húszas évek végén "a század bűnöző városa"-ként válik hírhedtté. S ki tudta, hogy a század hetedik tizedében a büszke Broadway a bűnözés, nyomor, reménytelenség martaléka lesz, hogy a gazdasági válságok sorozata tönkreteszi a calumeti nagyipart és városokat, hogy az ipari szenny, a gomolygó, eget elhomályosító gőz lepi be és nyomorítja meg az emberek testét és lelkét.

Amikor a magyarok megalkották kis lakótelepeiket, úgy folytatták életüket, mint otthon: virágoskert, veteményeskert, baromfiudvar vette körül a szerény lakóházakat, tehén legelt a dűnéken, disznót is lehetett hizlalni s a népek esténként a ház előtti kispadokon beszélgettek. Így volt ez szokásban más jövevényeknél is, szlovákoknál, olaszoknál, lengyeleknel. Idővel aztán a városrendezés során az önellátó gazdálkodás kiszorult s helyébe jött a vállalkozás. A családok befogadták az újonnan érkezett munkakereső honfitársaikat, biztosítva a "burdos" ellátását s a feleségek bevonását a családi jövedelemszerző munkamegosztásba. Az újonnan érkezett fiatalember életét a szorgos munka irányította, a munkahelytől a "burdosházig" és vissza — ünnepnapon, szabad estén ott volt a templom meg a kocsmá, vagyis a "szalon", ismeretségek kötésére. Ott volt a "hálé" is, ahol műkedvelő meg vándor színjátszók tartották a magyar lelket az emberekben és nagyobb hazafias, naptári és életforduló ünnepeken a piknik adott alkalmat a hagyományos evésre, ivásra, táncra, nótázásra. A 60-as években már a "burdosság" intézménye megszűnt, csak az emléke maradt. Társadalmi, morális jelentősége abban is megmutatkozott, hogy folytonosan szóba került — mindenkinek volt "burdosa" és mindenki volt "burdon" — sokszor tapasztaltuk, hogy a pletyka, megszólás gyakran arra vonatkozott, hogy ki hogy bánt a "burdossal", milyen volt a "burdos" — az amerikai magyar sajtó a 30-as években egy specifikus családformát látott ebben a társadalmi intézményben, amely "aláássa a házasság szent intézményét és megmételjezi a lelkeket". Kutatásunk nem mutatott ilyen elfajulást de azt igen, hogy az együttlakás szükségszerűen létrehozott szerelmi kapcsolatokat lakásadónők és kosztosok (koszcimerek) között és a tilalmas vonzalmak kibontakozása közösségi szenzációként folklorizálódott.

Gary 1905-ös alapítását megelőzte East Chicago, amit chicagói üzletemberek a város ipari elővárosának szántak már 1887-ben és amelynek egy része, közvetlen a tó partján, az Indiana Harbor nevet kapta (lásd a térképet a 223. oldalon). Ez az 1895—1903 körül rohamosan növekedett "boom town" később egyesült East Chicagóval. Noha a térképen nem szerepel, a lakosság "twin cities"-nek emlegeti a kettőt és a közbeszédben Indiana Harbor, vagy egyszerűen Harbor gyakran szerepel. Például az Ivy Street-i magyar református templom hívei is harboriaknak mondják magukat. A templomot az 1930-as gazdasági válság idején az egyháztagok együttesen építették; kutatásunk

idején már csak egy kis részét találtuk meg a tagságnak a környező utcákban, a többség elköltözött a zöld övezetbe. Régi településnek számít az olajvállalat alapította Whiting is, ahol csak egy csekély katolikus magyar szomszédság létezett a jobbára szlovák és lengyel népesség körében. Sokan emlegették, hogy annak ellenére, hogy a calumeti közösség mindegyikébe nagyarányú néger lakosság települt be a 70-es évek elején, Whitingban egyetlen egy fekete család se tudott megmaradni a mai napig. Hammond a régi magyar fertály a Sherman és a Summers Street volt. Lakói a Heves megyei Bodonyból jöttek, néhányan még ott élnek belőlük, de a közös múlt és a tagság az East Chicago-i magyar katolikus templomban (a Holy Trinity Hungarian Catholic Church) összeköti őket azokkal a bodonyiakkal is, akik máshova költöztek. Az East Chicago-i reformátusok már nem találhatók egy tömbben, a régi templomot eladták egy pünkösdistá egyháznak és a Kennedy Avenue-n épült modern új templom jövője bizonytalan. A garyi református templom első otthlétünkör még virágzott mint társadalmi központ. Ott tapasztaltunk először csigacsináló összejöveteleket, amelyeken az asszonyok az eredetileg Magyarországról magukkal hozott és féltett ereklyeként őrzött szövőszék-bordán formálták a csigatésztát. Azóta a templom megszűnt és a bordát öröklő leányok nem folytatták a hagyományos nótázással egybekötött közösségi munkát.

Az elsődleges magyar fertályok felszámolásával tulajdonképpen megszűntek az etnikus egységek, a magyar szomszédságok. Az elöregedett özvegyasszonyok körül elidegenedett a környék, a közösséget jobbára telefonkapcsolatok tartották fenn (jó példa erre két komaasszony, Hévízi Mártonné és Szabó Sándorné, Gary két ellentétes oldalán, akik a telefont használták fel, hogy egymásnak mesélgessenek naponta s ezzel enyhítsék egyedüllétük gyötrelmét, vö. Dégh, 1985, 3—25). A gyerekek ritkán és főleg akkor látogatták elaggott szüleiket, amikor segítségre szorultak — "meg kellett fixolni" valamit a házban, be kellett vásárolni vagy orvost kellett hívni. A vasárnapi istentiszteletre csak akkor jutottak el az öregek, ha valaki elvitte őket — erre magam gyakran vállalkoztam; az asszonyok fuvarozása rokonszenvet keltett.

A magukra maradott öregemberek figyelemreméltó példája a Harboron emeleti bérlakást megosztó nyugdíjas Bari Barna és Berze László esete. Együtt dolgoztak az Inland Steel-nél és egyszerre mentek nyugdíjba. Bari felesége meghalt, egyetlen fiát kiiskoláztatta és fontos

washingtoni állami pozícióba jutott; a székely Berze sose nősült meg, sose szerzett semmit. Összeköltöztek, együtt gazdálkodtak húsz évig, amikor egyszer valamin összekaptak. Azóta nem beszélnek, külön étkeznek. Bari nem tud írni-olvasni, angolul is alig beszél; Berze angol újságot olvas és szótárral segít magán ha valamit nem ért. De azért mindketten úgy érzik, hogy nincsenek egyedül, egymás jelentéte biztonságérzést ad nekik. Bari nyolcvanadik születésnapját ünnepezve hazavágyott. 25 évesen ment el Sajóvárkonyból, azóta se adott hírt magáról. Hazament hát, megnézni, mi lett a faluból. Repülön, vonaton jó emberek segítették, hogy szerencsésen eljutott. A vonatállomáson kérdezősködött, hogy élnek-e még a nővére leszármazottai. "Hát az öregasszony is megvan" — felelték. Mikor elvezették a régi házhoz, egy kis feketekendős öregasszony ült a padon. "Barna, hát te még élsz?" — kérdezte. Úgy volt, hogy három hétig marad. De nem bírta a levegőt meg a bő zsíros kosztot, amivel a szerető rokonok traktálták. Azt se bírta el, hogy lavórban mosogattak és hogy "a dőrt nem megyen le a szinkben". Egy hét után hazament. "Most már nem hiszem, hogy megint hazamegyek" — mondta nekünk. Berze éppen jött föl a lépcsőn — ebédelni volt a sarki "diner"-ben.

Komaság, szomszédság kapcsolata azért fennmaradt és folytatódott a széttelepülés után azon az alapon, hogy a családok annak idején szomszédok voltak. A feltörekvő magyar családok megtalálhatók bármelyik szomszédos kertvárosban úgymint Munster-ban, Griffith-ben, Highlandon, Merrillville-ben, Shererville-ben Valparaisóban, Milleren és Crown Pointon, de úgy szólván minden magyar jelleg nélkül. Ha el lehet mondani, hogy a calumeti magyarság annak idején magyar értékeket, szokásokat tartott fenn, akkor azt is lehetne mondani, hogy ezeket továbbörizte akkor is, amikor a magyar fertály megszűnt. Ezt úgy kell érteni, hogy egy-egy öreg házaspár vagy özvegy otthona magányos kultúrahordozó és -ápoló szigetté vált az elidegenedett környezetben. Az egymástól távolos családi házak — mint például a Csala házaspáré (Dégh 1976, 101—122), a Hocza házaspáré, a Mátyás házaspáré, Jakab Józsefé, Suta Lacié, Hévízi Mártonné, Jakab Ferencné — ilyen kulturális egységnek tekinthetők. Csaláék, és Hévízi Margit néni otthona a szó szoros értelmében kulturális központ volt, ahol várt és váratlan vendégek bármikor betoppanhattak. A kiterjedt rokonságon kívül volt szomszédok, gyári munkatársak, mindenféle rendű és rangú barátok jöttek. Csaláék esetében volt albérllők, akiknek Pista bácsi annak idején

otthont adott és akiket keresethez segített. Mihelyt a vendég belépett az ajtón, Ida néni főzni kezdett, Pista bácsi meg hozzáfogott a meséléshez. Mire a nagy mennyiségű befagyasztott töltött káposztából kiszedett adag felmelegedett, a "homemade" baracklekváros palacsinta is elkészült. Az interetnikus vendégség — a beházasodott német, dán, szlovák, skót rokonok, a régi magyar és a jelenlegi szlovák, román, mexikói, ír, skót, lengyel szomszédok és elszármazott látogatók — jó alkalmat adott kulturális információcserére, nekünk pedig a néprajzi-nyelvi adaptáció megfigyelésére. Tanúi voltunk, amikor a jókedvű és jó humorú Hévízi Margit néni eltársalgott román szomszédjával, legkisebb lányával és annak skót férjével, alkalmi vándorárusokkal, feketékkal ("szmóki ájrisekkel") a nyelvek magyar szempontú furcsaságairól. De még az izolált házaspárok és özvegyek is csináltak magyar veteményeskertet, hogy a magyar konyhához szükséges alapvető fűszereket megtermeljék. Kapor, sóska, karalábé, tök, kelkáposzta, torma, rozmaring, paprika, mák meg egres egészítette ki a közkeletű veteményeket a magyar kertekben; a székelyek csombort meg tárkonyt is ültetettek. Volt, aki szőlőt termelt befuttatva a "porcsot", a kerti lugast és bort is csinált; sokan főztek sört is. Gyümölcsrel viszont nem sokan bajlódtak, michigani farmerek szezonban megrendelésre teherkocsival szállították a befőznilálót.

A magyar közösség egy sajátos központi alakját fedeztük fel Mrs. Arthur Green személyében. Mrs. Green gazdag és vállalkozó szellemű üzletasszony, a Baltimore Hotel tulajdonosa, akinek forrásaink szerint több háza (Floridában is), farmja, "bowling alley"-je és egyéb ingósága van, italkimérése, koncessziós hamburger és hotdog bódéja sportmérkőzéseken, ahol saját maga árul. Préda Erzsébet 1895-ben született Torontál megyében, apja, János hozatta ki 6 éves korában. Harboron nőtt fel, törzstagja volt a magyar szomszédságnak; a Deodar Street-en lakott a család, szoros barátságot tartva fenn Csaláékkal, Dózsánéval, Csomorékkal, Turóczyékkal és Székelyékkal. Tagja volt a református egyháznak. Nagyon sok embert ismer, de csak azokat, akik Indiana Harbor-iak, vagy régebben ott laktak és reformátusok. Sokakat említ, akik az anyjánál "burdon" voltak és reformátusok. Angolul, magyarul egyformán jól tud; magatartására jellemző, hogy lojális magyar de egyszersmind a Harboron letelepedett soknemzetiségű bevándorló munkássággal is közösséget vállal az elegáns, Sunny Side-on lakó "Anglo," gyári vezetőkkel szemben. A közös múlt szoros barátságban

tartja azokkal, akik a szomszédságban maradtak: lengyelekkel, írekkel, horvátokkal, olaszokkal; rajta keresztül ismerkedtem meg egy ír vasutassal, akinek mesemondó estéin (amikor szolgálatban van a közeli vasútállomáson) lelkesen résztvesz, ha ideje engedi (Dégh, 1982). Első férje, Steve Balázs, magyar volt de se Heitler Mihály, a második, akitől részegeskedés miatt vált el, se a mostani, a harmadik, az Angliából bevándorolt Arthur Green nem tudott magyarul. Négy gyermeke közül csak Betty lánya élte meg a felnőtt kort, szlovák férje van, hat gyereke nem tanult meg magyarul. Green utazgat — Floridában rulettezik most, költi a pénzt. Kulturális konfliktus, anyagi differenciák elidegenítették a rokonságot, így Greenné élete inkább közösségi, mint családi. A Baltimore Hotel, az Inland Steel bejáratával szemben menedéke lett a szükségben szenvedőknek — Mrs. Green munkát is szerez a rászorulóknak, magyar 56-osoknak ugyanúgy, mint munkanélküli kilakoltatott hontalan családoknak, rehabilitált alkoholistáknak, kábítószereseknek. Mikor először nála voltunk, éppen egy 17 éves mexikói asszonyt ebédtetett 18 éves munkátlan férjével s 10 hónapos gyerekével. Július 13-i feljegyzésem hű képet ad saját kultúrsokkomról a Baltimore Hotel láttán:

Az Inland Steel bejáratánál elképesztő korom és füsttel szennyes helyen áll a hotel. Ebben a szörnyű koszban él a tulajdonosnő 70 éves korában, nincs igénye jobb életre. 53 szoba van, a heti bér 9—12 \$, 25 \$-ért légkondicionált. Rendkívül piszkos minden, a könyökömmel gyújtottam meg a villanyt a "rest room"-ban. Greenné anyja burdosokat tartott abban az időben mikor őt kihozatta, 6 éves korában. 40 ember feküdt egymás mellett mint a katonák és rájuk mosott, főzött, meséli. "A burdosasszony lánya folytatja anyja mesterségét" — mondja nevetve. Egész élete az üzlet, a vagyon növelése körül forog, kisebb bukások, de végeredményben mindig jól jött ki, még "dipression" idején is. Férjei meglopták, üzleti viszályban volt az elsővel. Vejét, lányát, fogadott gyerekeit be akarta venni az üzletbe és taníttatásukra pénzt adott, de nem váltak be. Csak magára számíthat, mert a rokonok lopnak a kasszából. Ő szereti is a munkát. Neki nem kell "show"-ba menni, van itt elég multság. A helyiség, amelyikben beszélgetünk, az ebédlő, ahol ételt-italt mérnek. A vendégek javarészt inlandi munkások. Van 3 játékgép, fiatalemberek

játszanak zajongva. Betty, Greenné lánya jön, kávéit iszik, cigarettára gyújt. Első férje "prizefighter" volt, ő Freudot olvas, hogy a gyerekeit megfelelően nevelhesse. Törve beszél magyarul.

Két óra volt mikor beszélgetni kezdtünk és 6-kor valaki szólt, hogy kezdődik a "game", ahol Greenné italt árul, jó lesz indulni. Elnézem ezt a jól, formásan és szívesen beszélő asszonyt. Rendetlen haja világosbarnára van festve, látszik a tövénél, hogy ősz. Eleven kékszemű, intelligens. Képettyes, ujjatlan kartonruha van rajta, kisujján két briliáns, köves gyűrű, egyébként beleillik a környezetbe. Történetei magyar üzleti karrierokról és bukásokról szólnak, a sajátját is belevéve. Greenné bőkezű adakozó, jótékonyági szervezetek, az egyházi vezetők mindig számíthatnak rá.

A "migvám" fogalom. "Megyünk a migvámba"; "Még ráérünk a migvámba menni" — gyakran hangzik el asszonyok közti beszélgetésben. Thomas McGuam & Sons temetkezési vállalata Indiana Harboron az átmeneti rítusok utolsó állomása. A halálra mindenki felkészül, mint utolsó jelenésre, utolsó társadalmi funkcióra, amelyről majd hetekig, hónapokig beszélni fognak. A gondosan elkészített halotti viselet mindenki sublótyjában megtalálható, hiszen Mary (Méri) majd gondoskodik az öltöztetésről. Gál József recski bányász Mari lánya 6 éves volt, amikor apja Lintonból (Indiana), a bánya kimerülésekor, Harborra hozta. Most is megreppen ha eszébe jut, hogy amikor az első osztályosokat beiskolázták, az igazgató azt mondta: "Ezeket a katolikus idegeneket a katolikus templomba kell istentiszteletre küldeni." Amerikában kisebbség a katolikus és Mary féltékenységét csak az oldotta fel, amikor a gazdag és előkelő ír-katolikus temetkezési vállalkozó fia éppen azért kérte meg a kezét mert katolikus. Mary kitanulta a halottöltöztetés csínját-bínját, megmanikűrözte, kilakkoztatta a megboldogult körmét, megmosta, berakta a haját, kizozmetikázta az arcát és fülönfüggővel, órával, karpereccel felékszerezte a "slumber-room"-ban fogadásra elkészített földi maradványt. A családok asszonyai, akik maguk és családtagjaik búcsúzását előkészítik, tárgyilagosan és racionálisan viselkednek. Olyan természetes a halál nekik, mint őseiknek az óhazai faluban; a betegség lefolyása közügy, minden mozzanatot megbeszélnek a közösség asszonyai, akiknek a dolguk az utolsó rítus, bevonva a beteget is és megszervezve a közösség egészét megmozgató

halottlátást, majd a temetést. Mary sokat mesélt tapasztalatairól, esetekről, privilégiumnak tartotta, hogy legjobb barátnőjét, Mrs. Bollát, akivel bridzsolni szokott, olyan szépen sikerült kikészíteni, hogy olyan természetes volt, mintha élne, mintha mindjárt megszólalna. A "míg vá" amerikai szokás, de magyar népi ideológiát őriz és mélyít el.

A kertvárosok sablonos amerikai környezetében a magyarok háza, kertje, autója, lakásberendezése és ízlése hasonló életformáról tanúskodik. Az öreg amerikások késsel borotválkoztak, a fürdőszobájukban nem volt zuhany; az asszonyok (a missziszek) nem vezettek autót és nem vettek "stóri" téstát, hanem maguk gyúrtak. A hálósobában az ágy fölött a szülők esküvői portréja, az ereklyesarokban katonakép, az első amerikai családi kép mellett a nyugdíjba vonulás alkalmából nyert vállalati oklevél díszlett, majd odébb, az amerikanizált gyerekek, unokák színes fényképei és "Mother's Day" üdvözlőlapok voltak kiállítva.

Mary Scofield az átmeneti kultúrállapot jellegzetes példáját illusztrálja. Csikós Balázs legidősebb lánya apja kivándorlása után született, 1909-ben. Anyja négy és fél éves korában rokonokra hagyta, férje után ment és csak 1929-ben hozatta őt ki Pusztakeresztúrról (Torontál megye, ma Románia). Mariska büszke a magyarságára de egyben öntudatos amerikai is. Első találkozásunkat 1967. július 6-án így írtam le gyűjtőnaplómban:

"Mrs. Scofieldnél, egy nagyon kényelmes, tágas, agyoncicomázott házban voltunk. Louis Scofield egy illinois-i "trucking company"-nál dolgozik éjjeli műszakon. Felesége nagydarab asszony, gyermektelen, ez a második férje. Nemrég jöttek vissza négyhetes romániai látogatásból (a Bánátból), pár napig Hódmezővásárhelyen is voltak. Mary rengeteget mesél hazai élményeiről, a nyomorúságról, amit tapasztalt. A határon nagyon megvámolták őket, meséli, ruhákra is tettek vámot, hogy hányan akartak dollárt venni tőlük, a ruhát meg akarták venni a testükről. Elbeszélte, hogy dolgoznak a közösben, milyen elmaradott módon termelnek, a közöst gazosan hagyják mert nem érdemes dolgozni, nem kapnak elég pénzt a munkáért. Az asszonyok kapával mennek a mezőre biciklin. Elmondta, milyen ócska mosógépet használnak ("a vasmasinában nincs edzítőtör meg ringör" — azaz keverőtárcsa és centrifuga; "nem szkör hanem ran" — vagyis a mosógép nem

négyszögletes [ang. square], hanem kerek [ang. round]). Az autómotor ("incsin") olyan, mint amilyen itt 1929-ben volt. Már amikor Bécsbe értek, észrevette, hogy nincs tisztaság a "toilet"-ben. "Olyan buta volt a klozetos néni, hogy nem fogadta el a dollárt". Romániában meg "nem lehet almósz semmit se kapni" ... "toilet péperek nincsenek sehol a rélród sztésineken." Elmondta, hogy mikor ő az Ibusznál kupont pénzre váltott és a férjét az állomáson hagyta, az emberek meglátták, hogy egy üveg bor van a táskájában. Körülfogták, hogy elvegyék tőle, visszaélve azzal, hogy nem értette a nyelvüket. Mary erélyes fellépésére úgy eltűntek mint a kámfor.

Mrs. Scofield jól beszél angolul de ugyanolyan jól tud magyarul is bár idegenes kiejtéssel. Első férjével motelt vezettek, ez a férje csendes ember, láthatólag az asszony hordja a kalapot, az ő akarata, ízlése dominál. Mary nem vezet autót, azt mondja, városban lakott, ott nem volt rá szükség. Most meg olyan nagy a forgalom, hogy nem mer nekifogni. Munkába menet férje el szokta vinni East Chicagóba bingózni az American Legion-be (ez az egyik bingózó központ), de mivel az csak későn kezdődik, leteszi a nővérénél, akivel addig kártyáznak. A ház, amiben Scofieldék laknak, tágas, csinos kerttel noha speciális magyar virág, vetemény nincs benne. Három hálószoba, két fürdőszoba, két televízió, varrógép, a "basement"-ben most akarnak vendégfogadásra alkalmas "playroom"-ot bárral felszerelni. "Air conditioner" is van, üvegveranda üveg tolóajtóval elválasztva. A sablonos berendezés mellett megdöbbenő a dekoráció. Úgyszólván egy tenyérnyi hely sincs a falon üresen hagyva. Fali kerámia, domborművek, papír és virágdíszek, a polcokon mindenféle figurális kerámiák, vitrinek tömve üvegholmikkal. Még a villanykapcsoló is kutya-, ballerina- stb. alakú, minden szobában. Műmadár, kalitka művirággal, a függönyök műanyagból nagy virágokkal. A földön mindenütt virágos szőnyegek, amelyekben a rózsaszín dominál. A fürdőszobában a kleenex-dobozt és a papírkosarat is műanyag rózsák díszítik. A nagy és kitűnően berendezett konyhában a falat kerámiák, papírdíszek és tarka tányérok lepik el. A számtalan műtűrkétől úgy látszik nincs hely családi képek számára. A kamrában saját készítményű savanyúság és befőtt. Ezt az ízlést tulajdonképpen azonos szintűnek találom a

dunaújvárosi jókeresetű parasztból munkássá lett emberekével; a különbség csak abban áll, hogy más piacon vásárolnak. Itt sokkal nagyobb a választék az ízléstelen szemetekből. Jellemző a pazar bőség is, a halmozás. A szekrények tömve vannak "sale"-eken beszerzett ruhaneművel, fehérneművel, papírneművel (Kleenex, papírtörülköző, WC papír), tisztítóeszközökkel, mert Mary mindig nagyobb tételt vásárol ha "sale" van. Meséli, hogy Vilma néni (mostohaanyja) meg is kérdezte tőle, hogy hogyan tudja számontartani azt a rengeteg holmit, ami a sok szekrénybe-fiókba be van zsúfolva. "Mi lenne, ha ellopnék innen valamit — kérdezte — észrevenné?" Mire Mary azt felelte, hogy ő bizony mindent, a legkisebb darabot is számontart.

Mary világnézete racionális, holott tisztában van hagyományos hiedelmekkel, azokat el nem hiszi és érvel ellenük. Elmondja nekünk, hogy milyen nevetséges falusi mendemondákat hallott Pusztakeresztúron, és mikor Vilma néni szemmelverésről, rontásról beszél (a paradicsomszedő mexikói munkások, akiket Balázs bácsi felfogadott, szemmel verték a traktort, amely csak akkor indult meg, amikor ő vizet vetett és rálocsolta), vitába száll vele. Az érdekes vitát szalagra vettük; ezen Mariska azzal magyarázza a tehen megrontását, hogy a legelőn valami megcsípte a tehenet s akkoriban nem volt orvos, aki segített volna. Ha meg a cséplőgépet szemmel verhették annak idején, most miért nem verik szemmel a vevők az autókat, amikor nézegetik, próbálgatják őket? Jól érvényesül a szemléleti különbség a két asszony párbeszédében. Egyik se hagyja meggyőzni magát. Vilma néni azt mondja, hogy örült, hogy eljöhettek a falujából mert annyira félt a sok boszorkányos asszonytól."

A calumeti magyarság mint kultúrateremtő és -fenntartó közösség tulajdonképpen nem helységek, hanem egyházközségi hovatartozás szerint oszlik meg. Az egyházak, igazodva az amerikai gyakorlathoz, nemcsak a hívek lelki gondozásával, a hitben való megerősítésével foglalkoznak, hanem azzal is, hogy az egyháztagek társadalmi és kulturális életének keretét adjanak. Az istentisztelet, vasárnapi iskola, bibliakör, ismeretterjesztés, adakozás, naptári, családi és hazafias ünnepek és rítusok megtartása mellett gondoskodik szórakozásról is. Úgyszólván minden szabadidőbeli tevékenység, társas együttlét egyházi szervezésű.

A templomközösség önfenntartó és hierarchikus, a megválasztott pap vezetésével tisztségviselők és albizottságok szervezik és hajtják végre a feladatokat a tagság nagymértékű foglalkoztatásával. A templom jól fel van szerelve előadóteremmel, tanteremmel, irodával, gyermek-foglalkoztató helyiségekkel, ebédlővel és konyhával, ahol a tagság az alkalomra szükséges kellékeket előállítja. Az intenzív közösségi élet kötelességeket ró a háziasszonyokra, akik tulajdonképpen tradicionális családi szerepükönél fogva az események, rendezvények előkészítői és végrehajtói; a munkába járó férfiaknak csupán a szabadidejüket tölti ki a részvétel.

Adatközlőink zöme az East Chicago-i és garyi katolikus és az Indiana Harbor-i, garyi és East Chicago-i református templom tagja volt. Keresztelés, lakodalom, temetés, magyar hazafias ünnepek (október 6., március 15., október 23.), házassági évfordulók, nyugdíjba vonulások, születésnapok adtak alkalmat szórakozásra, evés-ivás, tánc, cigányzene, köszöntők keretében. Megfigyelésünk szerint az odatartozás, a részvétel annyira betöltötte az egyének társadalmi életét, hogy jóformán nem volt mód a templomukon kívül eső magyarokkal megismerkedni. "Ismeri-e Farkas János bácsit?" — kérdeztem egyszer egy embert, aki ugyanabban a szakmában dolgozott. "Nem — felelte — nem jár a mi templomunkba."

Annál érdekesebb megemlíteni, hogy a július 4-i amerikai függetlenségi ünnep egyszer egy évben összehozza a magyarokat. A piknik összamerikai esemény, amely a magyar-amerikai adaptált amerikai identitását ünnepli. Ilyenkor találkoznak régi barátok, akik elszakadtak egymástól, itt mutatják be jelenlegi helyzetüket. Az emberekből árad a meglegedettség, mindenki azt igyekszik bemutatni, hogy milyen jól megy neki, anyagi gondok nélkül él, szép házban, szép, kiegyensúlyozott családi környezetben, Mindenki "happy." "Milyen jó ez az Amerika — jegyezte meg Baráth Jucika, Jimmy elegáns felesége — itt én is valaki vagyok: *miszisz*, nem *Hé Julcsa*, *azanyád erre-arra!*" A férje Garyben született 1912-ben, de aztán magyar vándormunkás szülei visszavitték Magyarországra, ahonnan csak 1927-ben tudott visszajönni. Szemlélve a piknik boldog közönségét gyakran tanakodtunk Bandival, hogy vajon hová lettek azok, akiknek nem sikerült, akik elzüllettek, eltűntek az amerikai ipari élet nagy olvasztókemencéjében. Adatközlőink nem beszéltek ilyenekről, még rákérdezés alkalmával is kényszeredetten említették alkoholizmust, betegséget és bűnözést nagy általánosságban,

sosem az ő családjukban konkrétan találva a fekete bárányt.

A piknik az az alkalom, amikor vallási különbségre való tekintet nélkül találkozik a calumeti magyarság. Mégis, ez a kirándulással egybekötött, szabad természetben megtartott szokás lényegében a magyar hagyományt, a magyar tudatot erősíti meg, ahogy többszörös részvételünk után megállapíthattuk. A következő részlet az 1968-i útinaplómból származik:

Július 2., vasárnap. A reggelt Csaláéknál töltöttük beszélgetéssel. Főleg szavakat gyűjtöttünk meg anekdotákat, újat is, régit is. Kettőkor elmentünk az East Chicago-i magyar római katolikus egyház magyar piknikjére, amely hagyományos "Independence Day" táján. Hessville-ben, a Black Oak "piknik ground"-ján igen népes társaság gyűlt össze a környező helységekből: Hammond, Gary, Calumet City, East Chicago, Indiana Harbor, Highland és így tovább. A plébánost, aki most jött az elhelyezett Vrabélyi István helyére, Varga Istvánnak hívják. Tombolaszámokat árult, a kisorsolando nyeremények között volt aranyóra, pohárkészlet, torta, meg levestésza, amit cigának mondott holott kockatésza volt. Az elég tágas térségen (belépő ticket \$1.00) egy barakkban cigánybanda játszott: "Frank Vargyas and orchestra from South Bend". Cimbalom, bőgő, két szakszofon és egy tangóharmonika — hegedű egy sem! Elég sok csárdás volt: "Ritka búza"; "Húzzátok cigányok"; "Szép a rózsám"; "Favilla, fakanál"; "Zöldre van a, zöldre van a"; csupa közkeletű nóta, amire az idősebbek közül többen nagy dobogtatással járták, főleg a kettő jobbra, kettő balra és páros forgós figurákat variálva. A helyiség bejáratával szemben volt az italos bódé, amit férfiak, főleg idős és középkorúak álltak körül. Egyfolytában ittak, miközben 2-3 csoportba verődve énekeltek magyar nótákat, kisebb részben hazai emlékü igazi népdalokat, nagyobbbrészt azonban a "Hungarian Family Hour" rádióadása által terjesztett hallgató és friss típusú közkeletű dalokat. Néhány hangadó énekes vezette a dalolást, főleg Polgár Tamás, akinek harmonikája van és büszke rá, hogy sok nótát tud (5627 Homerelle Ave., East Chicago; Amerikában született, apja győri, anyja veszprémi), Baráth Jimmy (Gary), John Takács (3231 Garfield, Highland, soha sincs otthon), és Jónás Antal, aki 1929-ben került ide Dunaföldvállról (8349 7th St., Highland). Jellemző módon egymás után énekeltek a nótákat, mindig az kezdett, akinek eszébe jutott, majd a többi csatlakozott, igyekezve túloldítani a többit, hosszasan

elnyújtva a hangot. Sokszor belegabalyodtak s vagy sikerült összehozniok, rekonstruálniok a szöveget meg a dallamot, vagy pedig a rímnek, ritmusnak megfelelően variálták a nótát, sokszor az értelem rovására. Majd meg kell tudakolni, mennyire gyakori a társas nótázás és milyen funkciókat tölt be, milyen szerepet játszanak a hangszerrel rendelkezők és a hivatásos terjesztők — banda, rádióállomás. Jellemző, hogy a magyar nótázók kivétel nélkül angolul beszélgettek egymás közt. Tanulságos volt, hogy a pikniken résztvevő családok körében nemcsak az öregek ("foreign born"), de itt született gyermekeik és a középkorúak is ugyanolyan jól beszéltek magyarul mint angolul. Az öregek (mint pl. Csomor Jani bácsi) magyar paraszt szokás szerint a fejükön tartották a kalapot. Egy bódében kávé mértek, egy másikban pedig kolbászt, lacipecsenyét sütöttek és töltött káposztát főztek. Ezek a csemegék, amelyek nem hiányozhatnak magyar mulatságokról, hamar elfogytak. Mint Fank Tóth Jr. mondta (apja 62 éve jött Amerikába és 1911-ben telepedett meg Hammondban), az ő számára az ilyen piknikeken való részvétel: csárdástáncolás, pecsenyeelés (lacipecsenye) a nemzeti öntudat fontos szimbóluma. Feleségével együtt (Csala Juliska) idegenes kiejtéssel de jól beszél magyarul. Mint mondja, büszke magyarságára, tudatos benne a "magyar nemzeti jellem". Azt mondja, hogy a magyarok büszkéek, önérzetesek, amire jó okuk van, hiszen a magyarságnak ezeréves múltja van szemben Amerika rövid múltjával. "Mi megünnepeljük az Independence Day-t — mondja — mert büszkéek vagyunk amit az amerikai nép megteremtett mégha abban mindenféle elem is van, de mennyivel jobban kéne megbecsülni a magyaroknak az ő ezeréves hagyományukat". Frank ezt egy 56-os "refugee"-nak is mondta, mivel az csak hacsacsát akar táncolni és nem csárdást. Gyerekeit Frank elviszi a magyar mulatságokra: "You gonna come with me to eat *pecsenye* okay? I'm gonna go with you to the baseball game but you gonna go with me too." Azzal tisztában van, hogy a gyerekei maguk már nem lesznek ápolói a magyar örökségnek.

Egy fedett bódében nagy csoport bingózott — angolul szólt a megafon. Főleg idős és középkorú nők játszottak — ez egy női szenvedély. Van, aki egyszerre 12 kártyával játszik. Állítólag Farkas Marciné (barátságtalan vén boszorka, aki nem engedett be minket a lakásba és a szufniban kellett Marci bácsival beszélni), elbingózta a vagyont. Ez a játék a klasszikus példája annak, hogy hogyan lehet közösségben egyedül, mindenféle "interpersonal relationship" nélkül

lenni. Mindenki csak a maga lapjaival van elfoglalva, meg se kell ismerkedni.

A piknik-asztalok mellett kisebb társaságok verődtek össze, más kis csoportok pedig ácsorogva beszélgettek. Egyiknél "refugee"-kkal találkoztunk, Jánosiékkal és barátaikkal. A Heves megyei (Tófalu) Jánosi a kommunista rendszer jóvoltából lett közhivatali altiszt Budapesten. Elmondott egy Mátyás-mondát (Mátyás fája), amit azonban tudálékosan és választékosan vizezett fel és ütött agyon feszélyezettségében a magnó miatt. Egy felvidéki faluban hallotta 1940-ben katonakorában. Jó lenne még egyszer felvenni. (Megtörtént két nappal később, amikor meglátogattuk otthon. Jánosi amolyan politikus paraszt, akit érdekel a történelem. Az új verzió jobb, teljesebb de a beszédje modoros: nála nem "tesznek", hanem "eszközölnek" valamit az emberek. Ha a 30-as években nőtt volna fel, csendőrré lett volna belőle, így viszont a kommunizmusban nevelkedett. Amerikában semmire se vitte, mert nem tudott megtanulni angolul. A sumérista propagandának dőlt be és a magyar felsőbbrendűség tudatában nézte le szerb, horvát, sváb vasgyári munkatársait.) Egy másik 56-os, Simon Lajosné festőművésznő. Ő a cinkotai kántor mondáját kezdte mesélni, amit Győr megyei apjától tanult, de a megeredt eső miatt nem lehetett felvenni — pótlandó. Jánosiné barátai is ott ültek, egy vegyes pár, Garyból. A férfi német, az asszony magyar, de nem tud magyarul. Az édesanyja viszont, Mrs. Mary Balogh, aki a nővérével lakik Hammondon, sok mindenről tudna beszélni.

A 38 éve működő American-Hungarian Broadcast igazgatójával, Frank J. Kovach-csal is találkoztunk. Odaadta a névjegyt és egy jubileumi albumot ígért. Szerinte Szakatics gyenge amatőr, neki dolgozott mielőtt önállósította magát. Neki, Kovách-nak nagyobb lemeztára van mint a budapesti rádióknak. A hét elején ráér. A Kovách rádióműsorát mindenki hallgatja, több helyen megfordulva tapasztaltuk, hogy valaki telefonált figyelmeztetni a háziakat, hogy "nyissák ki a rádiót mert a Kovách rajta van". Tehát már hosszú ideje, intenzíven hat a magyar kulturális életre.

A gyerekeknek külön gondoskodtak szórakozásról: ijjazás, zsákfutás, homokozás, kézilabda, kosárlabda kötötte le energiájukat. A piknik reggel 10-kor kezdődött, de mikor 8 óra tájban elmentünk, még bőven tartott. Csala bácsit, aki a kedvünkért jött el, hazavittük. Ida néni "shower-party"-ra ment, onnan nem volt, aki elhozza, pedig nővére,

lánya és annak a családja mind a pikniken voltak. Feltétlen foglalkoznunk kell a "shower party"-val (bridal-, baby-), ami állítólag olyan USA szokás, amely a "depression"-ban honosult meg, amikor elemi szükségleteket is nehéz volt beszerezni. Meg kell tudni ki kezdeményez és rendez "shower party"-t, milyen fokú rokoni és baráti kör vesz részt, mit adnak, mivel kínálják a vendégeket. Csala néni meghalt nővérének a "college graduate" lánya megy egy német fiúhoz. Mikor megérkeztünk, a néni már telefonon beszélgetett. A szomszéd Bözsi hívta, hogy "tegye rá" a TV-t mert egy pilóta éppen arról számol be, hogy találkozott a marslakókkal. Mikor megkérdeztem, milyen nyelven tudott velük beszélni, azt felelte, hogy olyan régen van közöttük jelbeszéd, hogy már angolul meg tudják értetni magukat.

Néhány kísértetmondát még felvettünk. Késő lett, ott aludtunk Csaláéknál.

3. AZ EMBEREK EGYÉNI SORSA

Amint már az eddigiekből kiderülhetett, a calumeti magyarság már származása tekintetében is heterogén. Ha el is mondhatjuk, hogy a magyarok, mint más nemzetiségek, eredetileg rokonokat, szomszédokat és földieket követtek útjukon Amerikába és a már megtelepedettek adtak szállást, szereztek munkát a jövevényeknek, az így alakult közösségek csak ideiglenesek voltak. Nem lettek belőlük egyes faluk-környékek új amerikai telephelyei, melyek az óhazával a folyamatos kivándorlás-visszavándorlás kapcsolatát rendszeresítették volna, mint ez intézményesen történt több más néppel. A magyarok számszerűen kevesen voltak, egyetlen településen se tudtak szervezett nemzeti egységként fellépni és részt kérni a helyi politikai hatalomban, mint például a lengyelek, olaszok, németek vagy az írek. A rokoni-területi összetartás hamar felbomlott; keresztülesve a beilleszkedés kezdeti nehézségein, a vállalkozó szellemű bevándorlók könnyedén szedték fel a sátorfájukat és álltak tovább jobb megélhetési lehetőségek reményében. Ahogy a nagyvállalatok terjeszkedtek és gyarapították telephelyeiket, úgy áramlott a bevándorolt népesség az új üzemek felé. A calumetiek sorra elmondták, milyen körülmények között kerültek ide New Jersey-ből, Pennsylvaniából, Ohióból, West Virginiából — leginkább a feleségek jöttek ide egyenesen az óhazából. A versíró, vőfélyeskedő, a társadalmi

rítusokat fenntartó férfiak, mint Kállay, Almásy, Lábas, nem mulasztják el aláírásukkal, hely és év megjelölésével hitelesíteni minden leírt nótájukat és köszöntőjüket, számot adva a magyar munkásvándorlás folyamatáról 1910—15-től a 40-es évekig, a calumeti magyar élet utolsó virágkoráig. A magyarság összetétele tehát véletlenszerűen, a munkakínálatnak megfelelően alakult, miközben a letelepedettek vonzóköröket formálnak, követve óhazai táji hovatarozandóságukat.

Adatközlőink a történeti Magyarország 23 megyéjéből származnak. Nyelvjárási sajátosságaik félreismerhetetlen, még az Amerikában született, magyarul törve beszélők körében is. Az egyetemi magisteri diplomára pályázó John Csomor Jr., szüleinek udvarhelyi székely tájszavát használva hunglish-ul jegyezte meg, hogy a szajkó szólását kint a kertben inkább zajnak mint éneknek tartja: "Esmeg nojzol a bluebird."

A kulturálisan megfogható tájegységi tömörülések nagyjából a következők: 1. Felvidékiek (Ung, Bereg, Ugocsa, Nyitra), 2. Székelyek (Udvarhely, Kisküküllő, Alsó-Fehér, Szolnok-Doboka), 3. Keletiek (Szabolcs, Szatmár, Bereg), 4. Északiak (Borsod, Abaúj, Heves), 5. Nyugatiak (Veszprém, Sopron, Győr), 6. Délvidékiek (Békés, Bihar, Csongrád és Torontál). Ebből azonban nemigen lehet messzemenő történeti következtetéseket levonni, legfeljebb azt, hogy a calumeti magyarság zöme az északkeleti nagybirtokos vidékről és Székelyföldről származik; kisebb része a délvidéki és a nyugat-magyarországi peremvidékről, míg a magyar nyelvterület központjából — nem számítva a helyi intelligenciát — (Szakaticsék, az autókereskedő Szabó György, Fűrő Béla ügyvéd, az orvos és vállalkozó Tilka Mihály, üzletemberek mint Lukács Antal, Danch Gyula), úgyszólván senki.

Ha meg is szűntek a magyar fertályok és esetenként egyszemélyesre szűkültek a hagyományhordozó egységek, az identitás fennmaradásának igényét megtaláltuk több esetben is, amikor rokoni-baráti kapcsolatokat kerestünk. Talán a legerősebb a székelyek összetartása. A kiterjedt udvarhelyszéki Sándor- és Kelemen-család hatalmas református dinasztia (amelynek egyik domináns képviselője Csala Istvánné), nemcsak a beházasodott nem-székely és nem-magyar, sőt, katolikus és unitárius rokonokat volt képes összehozni, hanem más székelyek: Csomorék, Dózsáné, Székely Dénes és mások nemzeti identitástudatát fenntartani. Ez annál érdekesebb volt mivel a család második-harmadik generációja erősen akkulturálódott; iskolázott, művelt tagjai, ugyanúgy, mint az első generáció, büszke, lojális amerikaiaknak is vallották magukat.

A már említett hammondi utca Bodonyból származó lakóit az óhaza emléke kötötte össze. Négy szomszédal ismerkedtünk meg s kettőt, Zsigrait és Farkas Mártont, más vidéken találtunk meg. Rendszeresen összejártak beszélgetni, nótázni, sörözni. Béres Joe és családja 30 éve lakik a kis házban. 1907-ben Clevelandban született. Ötéves korában apja hazavitte Bodonyba, hogy az összegyűjtött pénzből urak legyenek. Az apja elesett a háborúban, ő pedig 29-ben visszajött egyenesen ide, ahol egy bátyja már dolgozott. Felesége egy évvel később követte. 1930-ban vette az első "kárét", azóta négy másikat vett. Azt mondja, hogy szeret inni, dalolni, harmonikázni, nem szereti a papokat meg a kommunistákat. Egyébként jó barátja Csikós Balázs, akivel a "foundry"-ban volt együtt, különben sok abaúji magyar-tót barátjaik vannak (a katolikus kapcsolat). Megszerveztünk egy nótázást Farkas Marci bácsival. Augusztus 5-én ezt írtam az alkalomról naplómba:

Marci bácsi felkészülten érkezett, holott telefonon szabadkozott. Fáradt, egész nap gyomlált — mintha a szabadkozás rituális lenne. Kezében egy papír, amin összeírta a nótacímeket, huszonkettőt, de sokkal többet sikerült felvenni, szám szerint negyvennégyet. Sört ittunk pálinkával, Béres harmonikáját is elővette. Noha az öreg Farkas már alig tud énekelni, a teljes terjedelem és a mély hangok nem jönnek ki, mégis ő nótázott a legtöbbit, aztán Béres bekapcsolódott. Elég késő lett, mire befejeztük. A "basement"-ben ültünk a nagy meleg miatt. Láttunk ott egy régi "record-player"-t, Béres nénikéje hagyta rájuk 50 éve. Emellett mulattak a régi amerikaiak — mondja. Régi Columbia-lemezek, a masinát "krenkolni" kell. Király Ernő és mások dalolnak korabeli divatos magyar nótákat és slágereket.

A sok családfa és táblázat, amit a társadalmi-rokoni kapcsolat-hálózatról készítettünk, azt mutatta, hogy a magyar eredet szerepet játszik abban, hogy ki segít kit, ki ad munkát kinek és kik közt jön létre baráti-rokonsági kapcsolat. Csontos Pál munkavezetőt például 18 adatközlő jelölte meg, mint aki munkához segítette, 11 említette mint "burdosgazdát" és 32 mint rokont. A Csikós- és Gergely-leszármazottak terebélyes családfát képeznek 161 leszármazottal, ezek nagyobb része magyar, annak ellenére, hogy a nem-magyarokkal való összeházasodás száma progresszíven gyarapszik.

Az egyének élettörténete, amelynek legbővebb változata és alternatívái tulajdonképpen benne foglaltatnak a gyűjtőmunka alapjául szolgált Fieldwork Guide-ban, tulajdonképpen sablonos: az elszakadástól a megérkezésig ugyanazt a történetet mondja el, miközben változatos módon beszéli el a közbeeső kalandokat, viszontagságokat, szenvedést, áldozatot, gyötrelmeket és végülis győzelmet. Olyan a struktúrája ennek a történetnek, mint egy népmesének, a tartalma ugyanolyan epikus tárgyilagossággal, szenvtelenséggel mondja el az átélteket. Ugyanakkor azonban nincs két történet, amely teljesen azonos volna egymással; ugyancsak mint a népmese, egyéni életek motiválják ugyanannak a történetnek az elmondását. Nincs itt hely az életrajzok teljes epikus szövegének közlésére; meg kell elégednünk adatközlőink rövid életrajzának névsorba szedett ismertetésével. Az eredeti szalagok egy példánya az Indiana University (Bloomington) Archives of Traditional Music hangszalaggyűjteményében található.

HIVATKOZÁSOK

- Dégh, L. 1966. "Approaches to Folklore Research Among Immigrant Groups," *Journal of American Folklore* 79, 551—556.
- 1970. "Prepared Comments," *Journal of American Folklore* 83, 217—222.
- 1976. "Symbiosis of Joke and Legend: a Case of Conversational Folklore," *Folklore Today: A Festschrift for Richard M. Dorson*. L. Degh, H. Glassie, F.J. Oinas editors. Bloomington, Indiana University, 101—122.
- 1982. "The Jokes of an Irishman in a Multiethnic Urban Environment," *Jahrbuch für Volksliedforschung* 27/28, 90—108.
- 1985. "Dial a Story, Dial an Audience: Two Rural Women Narrators in an Urban Setting," Rosan A. Jordan and Susan J. Kalcik: *Women's Folklore, Women's Culture*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 3—25.
- Dorson, Richard M. 1969. "The Ethnic Research Survey of Northwest Indiana," *Kontakte und Grenzen, Probleme der Volks-, Kultur- und Sozialforschung. Festschrift für Gerhard Heilfurth*. Göttingen, Schwartz, 65—70.

- 1970. "Is There a Folk in the City?" *Journal of American Folklore* 83, 185—216.
- 1981. *Land of the Millrats*. Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- Handlin, Oscar. 1951. *The Uprooted: The Epic Story of the Great Migrations that Made the American People*. Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall.
- Lewis, Oscar. 1959. *Five Families. Mexican Case Studies in the Culture of Poverty*. New York, Basic Books.
- 1965. *La Vida. A Puerto Rican Family in the Culture of Poverty*. San Juan and New York, Random House.
- Valentine, Charles A. 1968. *Culture and Poverty. Critique and Counter-Proposals*. Chicago, The University of Chicago Press.

Az adatközlők

DÉGH LINDA és VÁZSONYI ENDRE

AB

ANDERKÓ BÉLA, Highland, Indiana állam, katolikus. Született a Szabolcs megyei Nyírbaktán, 1900-ban. Fiatalon nősült, kertész volt egy helyi uradalomban. A szatmári gyalogezreddel az orosz fronton volt. 1922-ben egy amerikai sógor hívására kivándorolt "mert nem jó világ kezdődött". East Chicagóban telepedett meg; először sógora, John Tenkei szénkereskedésében segített, majd alkalmi munkákat vállalt. 1937-ben az egyik vasgyár kertésze lett; 1962-ben vonult nyugdíjba. Feleségével, fiával, lányával és annak angolajkú férjével lakik együtt. Régebben szerette a népszínműveket, maga is fellépett műkedvelő előadásokon.

AJ

ALMÁSSY JÓZSEF, Calumet City, Indiana. Református, született Túrístvándiban, Szatmár megyében, 1904-ben. Azt meséli, hogy nagyapját Jablonszkyknak hívták, orosz főnemes volt, akinek politikai okokból kellett menekülnie. Nyugalmazott vasutas. 1910-ben került egy pennsylvaniai "majnás pléz"-re, ahová anyját, aki elvált férjétől, rokonok kihozatták. Ott is járt elemi iskolába; húszéves korában egy magyar bányász lányát vette feleségül. Sokat utazott mint alkalmi munkás, "hobó". Megtetszett neki ez az életforma, beállt vasutasnak. Annak ellenére, hogy angolul jobban tud, mint magyarul, vezető szerepet játszik közösségi rítusok megrendezésében és fenntartásában; vőfélykönyvet írt, betlehemes játékot, szüreti alakoskodást, táncesteket szervez, hosszú rigmusokat tud, kántálni jár. Sok nótát, balladát tud, amelyeket le is írt füzetekbe. Angolul is dalol, saját magát látja a hobóban, amikor azt énekl, hogy "A wild and reckless hobo...", de műkedvelő előadásokon is fellép, Petőfi-verseket szaval.

Ané

ANDERKÓ BÉLÁNÉ, KOZÁK ANNA, Highland, Indiana, katolikus. Született a Szabolcs megyei Újfehértóban, a férjével együtt gyerekeskedett.

BB

BARI BARNABÁS, Indiana Harbor. Nem jár templomba. 1885-ben született a Borsod megyei Sajóvárkonyban. 1910-ben vándorolt ki, segédmunkás volt a vasgyárban amíg nyugdíjba nem ment. Noha fia katonatiszt és angol családja van, ő alig beszél angolul, írni-olvasni pedig egyáltalán nem tud. Berze László (BL) szomszédja.

BI

BEGALA ISTVÁN, Hammond, katolikus. Az Abaúj megyei Makráncon született 1892-ben, feleségével, Kós Margittal együtt 1912-ben vándorolt ki. Nyugdíjazásáig egy magyar ember kis vasöntő üzemében dolgozott magyar munkások között mint "módlis" vagyis formaöntő. Béres József szomszédja és barátja. 10 évvel idősebb bátyjával nem érintkezik. Anyja "sziszterló"-jának fia Csontos Pál (Griffith) "bász" volt, munkát adott neki is meg Csikósnak is. Folyékonyan beszél hunglish-ul, szinte egyenlő mértékben keverve a két nyelvet. Lánya, Evelyn, nem tud magyarul. Az első "kárét" 1929-ben vette, most is fél, bénán vezet, de nem sokat jár el, legfeljebb a sarki bárba, sörfőzni. Bort csinál, de orvosi tilalom miatt nem issza, csak barátait kínálja vele.

BJ

BARÁTH (JAMES) IMRE, Gary, református. Született Garyben 1912-ben, ahonnan 1914-ben anyjával a háború közeledése miatt hazatért Magyarországra, a Bereg megyei Jánfaluba. Iskola után a birtokon dolgozott. Amerikából levél jött, hogy apja nőkkkel szórakozik: anyja eltépte a levelet és beadta a válópört. Az apa a fiukat 1927-ben, a lányt 1933-ban kihozatta. A mostohaanya rosszul bánik velük ezért az Indiana Harborban letelepedett nagybátyjuk fogadta be őket. Jól fizetett vasgyári szakmunkás lett. 1947-ben New Jerseybe költözött a feleségével, de visszajöttek a felesége anyja kedvéért. Juci Mátyás Mihályné fogadott leánya, bankhivatalnok és párnákat hímez a

Marshall Field's chicagói nagyáruháznak. A házaspár beszélgetés közben váltogatja a magyart meg az angolt; fiaik John és Andrew, gyengén beszélnek magyarul, pedig magyar feleségük van, lányuk ír emberhez ment feleségül.

BJ

BÉRES JÁNOS, Gary, katolikus. Az Abaúj megyei Somodiban született 1887-ben. Kőműves volt, majd aratómunkás, 1903-ban követte két bátyját Amerikába, ahol West Virginia-i bányákban dolgozott. De félt mert sok szerencsétlenség történt. Tífuszt kapott, visszaköltözött Magyarországra 1908-ban. Besorozták, résztvett a boszniai hadjáratban. 1912-ben megnősült, illegálisan visszajöttek. 1930-ban vette az első autót, egy Fordot, "body"-t szereltetett rá. 39 éves vasgyári munka után nyugdíjazták. Együtt élnek a lányukkal és annak csak angolul tudó családjával a ház egy elkülönített részében. Nagyon vallásosak, magyar nyelvű hitbuzgalmi folyóiratot járatnak.

BJo

BÉRES JÓZSEF, Hammond, katolikus. Családja a Heves megyei Bodonból származik, de ő Clevelandban született, miután a család 1907-ben kivándorolt. Aztán mikor 5 éves lett, visszaköltöztek. Húszéves korában megnősült és 1929-ben visszajött feleségével. "Módlis", most is dolgozik a vasöntőben. A házaspár keveset tud angolul, de aktív a magyar katolikus életben barátaikkal, Begaláékkal, Béres Jánosékkal, Farkasékkal együtt. Asszony lányukkal úgy beszélgetnek, hogy a lány angolul felel a szülők magyar kérdéseire. Büszke magyarok; aki csúfolja, annak Joe azt mondja: "Ha én vagyok hanki, te meg vagy manki." Joe nem tud telefonálni, felesége beszél helyette és intézkedik. Autót vezet 1930 óta, de helyteleníti a modern találmányokat. "Bejött a televízió meg az a sok káré, meg a rádió, attól idegenkedtek el egymástól az emberek. Azelőtt nájsz volt a nép."

BL

BERZE LÁSZLÓ, Indiana Harbor, református. A szolnok-dobokai Szegetelke községben született 1909-ben. Tizenhét éves korában vándorolt Amerikába, vasgyári segédmunkás volt, az Inlandból ment nyugdíjba. Vagyont nem szerzett, sose nősült meg. Bútorozott szobában lakik, senkije sincs, csak a szomszédjával, Bari Barnával van kapcsó-

lata. Állítólag azelőtt lóversenyezett, mostanában inkább olvas, főleg angolul.

BS

BÁRDOS SÁNDORNÉ, JAKAB JÚLIA, Gary, református. Jakab József (JJ) nővére. Született az Abaúj megyei Szikszón 1889-ben. 1906-ban vándorolt ki; két lánnyal meg egy asszonnyal jött, falubeliekkel, mert "muszáj volt". Egy pennsylvaniai bányatelepre mentek; megérkezése után nem sokkal férjhez ment egy bányászhoz. Később az ohioi Salembe, majd Indiana Harborba költöztek. 13 évvel férje halála után újra férjhez ment, de most már a második férje se él. Nyolc gyereke született, két lány, hat fiú, akiktől megkívánta a magyar beszédet amíg otthon voltak. "Itt mindenki másünnet származott, de azok mind jobban tartják a nyelvüket." Csak egy magyar menyee van, de azért minden gyereke beszél magyarul mert ő sose tanult meg rendesen angolul.

Csa

CSALA ISTVÁN, Indiana Harbor, unitárius, az Udvarhely megyei Homoródszentmártonban született 1898-ban. Mészáros volt falujában, 1921-ben feleségével annak egy rokona meghívására jöttek Amerikába; először St. Louisban, majd Kansas Cityben próbálkozott mestersége folytatásával, majd autóbuszvezetéssel. 1924-ben visszament szülőfalujába, mert rossz világ volt. '26-ban végülis elhatározta, hogy Amerikában telepszik meg mert "megszerette" ott az életet. Vasgyári munkásként dolgozott az Inland Steel-ben 1963-ig, amikor nyugalomba vonult. Egy baleset révén magas kártérítést kapott, módos ember lett belőle. Egyetlen leánya Juliska, Tóth Ferenc olajgyári munkás felesége, négy unokája van. Angolul hibásan, nehézkesen beszél, de magyar beszéde tele van jövevényszavakkal. Mint közkedvelt vicceselő, történetei részben Székelyföldön, részben helyben, amerikai magyarokról szólnak. Mint volt "bucseros" disznót vág, kolbászt füstöl.

CsB

CSIKÓS BALÁZS, Crown Point, katolikus. 1885-ben született Pusztakeresztúron, Torontál megyében. Földmunkás volt, 1908-ban kivándorolt. Napszámosként dolgozott, egy baleset után hazament majd hat

hónappal később visszament Amerikába. Megnősült, nyolc gyermek születése után megözvegyült. Második felesége is özvegy volt, hét gyerekkel. "Módlisként" dolgozott Harboron 20 évig. Hajnalban a chicagói piacon zöldséget vásárolt, amit lovas szekérrel végigjárva a bevándorló fertályt, mint "pedlér" házról-házra árusított. Földet szerzett, sikeres paradicsomtermelő lett belőle. Később parcellázta a földet és így elegendő vagyont szerzett ahhoz, hogy házat vegyen Floridában és feleségével ott telepedjék le. Írni-olvasni nem tud, angolul is keveset, de mint üzletember megbecsült tagja a Plant City-i magyar társaságnak. A calumeti "July 4th" pikniken találkozik régi barátaival és gyerekeivel minden évben.

CsE

CSMERKA JÁNOSNÉ, VITA ERZSÉBET, Indiana Harbor, katolikus. Csongrádon született 1924-ben, Csaláék szomszédja és bizalmas barátja. Első férje meghalt a második világháborúban. Második férje, akivel levelezés útján jegyezték el egymást anélkül, hogy valaha látták volna egymást, szlovák származású volt, de beszélt magyarul.

CsI

CSALA ISTVÁNNÉ, SÁNDOR IDA, Indiana Harbor, református. Az Udvarhely megyei Homoródszentmártonban született 1903-ban. Mint férje, ő is 1921-ben ment Amerikába, aztán visszament Székelyföldre és csak 1926-ban csatlakozott férjéhez Harboron. Varrodában dolgozott, angol nyelvű környezetben. Folyékonyan beszél angolul is, magyarul is, ha kell férjének tolmácsol. Törzstagja a templom női szervezetének, széles körű székely rokonságával ápolja a kapcsolatot, kitűnő magyar szakácsnő és hisz a hazajáró halottakban. Mondáit, mintegy férje sikamlós vicceinek ellensúlyozására meséli a vendégeknek, ami aztán vitát indít a hívők és hitetlenek között.

CsJ

ID. CSOMOR JÁNOS, Indiana Harbor, református. Az Udvarhely megyei Agyagfalván született 1896-ban. Mint katona részt vett a II. világháborúban, fogságban is volt. Mikor a háború után besorolták a román hadseregbe, Amerikába menekült, Pennsylvániában élő bátyja meghívására, hátrahagyva feleségét, az Udvarhely megyei Bikafalván 1899-ben született Szőcs Zsuzsannát, aki aztán 1930-ban Ferenc fiával

utána jött. Második fiuk, John, 1934-ben született. Csomor kőműves volt, aztán vasgyári munkás az Inland Steel-nél. Harmincöt év után egészségi okokból nyugdíjaztatta magát. Sokáig nem tudott angolul írni, de megtanult, hogy katonafiával, Frankie-vel levelezhessen.

CsJo

CSOMOR JOHN JR., Indiana Harbor, református. Született 1934-ben Indiana Harboron. Egyetemi hallgató volt Bloomingtonban munkánk idején, később egy georgiai "college"-ban professzor lett. Hibásan, de folyékonyan beszél magyarul, erősen keverve az angollal, időnként érezhetően angolból fordítja, amit mond, keresve a megfelelő kifejezést. Olvas is magyarul. Rendkívül értékes adatközlő, aki mind az óhazai agyagfalvai, mind a calumeti magyar életről és kultúráról részletesen tud beszélni.

CsP

CSONTOS PÁL, Hammond, katolikus. Az Abaúj megyei Makráncon született 1880-ban, apja 1883-ban hozta Amerikába. 1917-ben hazament megnősülni, egyedül visszajött, az asszony 1923-ban jött utána. Toledóból (Ohio) East Chicagóba jött, ahol a vasgyárban dolgozott, sikeres üzletember lett belőle. Élt Kaliforniában és Floridában is. Saját vasöntő üzemét alapított, ahol sok magyar munkást — rokonait (például Begalát, Béres Jánost, nászát Csikós Balázst) foglalkoztatta. Mint "bász", működéséről vegyesek a vélemények. Folyékonyan beszél, ír, olvas magyarul és angolul. Szülőfaluját is segítette, szüleinek síremléket, a határba feszületet állíttatott. Magányos kis öregember, akinek öröme telik szép virágoskertjében, szelídfített mókusokban. Nincs senkije; lányai: Irén, Anna, Mari, Bözsi nem látogatják.

CsV

CSIKÓS BALÁZSNÉ, GERGELY VILMA, Udvarhely megyében, Kápolnáskisfaluban született 1900-ban. Fiatal korában került Amerikába, 16 éves korában férjhez ment, hét gyereke született. Mikor férje meghalt, kénytelen volt napszámba járni, vendéglőben felszolgálni. Csikósnál is dolgozott, jól megértették egymást: hamarosan össze is házasodtak a közvélemény és a gyerekek ellenzése dacára. Mint meséli, egy kománé azt mondta: "Mi az, annyira kell neki a férfi?" "Én nem a bolondság miatt mentem férjhez, hanem mert el kellett tartani a sok

gyereket." Kérte őt egy ember, üzent neki hogy elvinné, de azt kérdezte: hány családja van? "Hát én nem megyek olyanhoz, aki majd a szememre dobja, hogy az én gyerekeimre dolgozik. Ez a Balázs, ennek is volt nyolc gyereke, itt egyformán vagyunk. Láttam, van tehén, szép föld, tyúkok, na, itt nem halunk éhen." Az üzemszerű gazdálkodásban részt vett, mióta Plant Cityben élnek, kizárólag a magyar klub tagjaival érintkezik — teljesen archaikus magyar hidelemkörben él, különösen hisz az átokban, szemmel verésben és a szimpatetikus mágiában. Búcsúzáskor egy horgolt fehér kiskutyát nyújt át, hogy tegyük az autóba. A kék üvegszeme megvéd a szemmel veréstől, hogy épségben hazatérjünk. Jó humorral anekdótázik arról, hogy milyen kevésbé tanult meg angolul.

DJ

JULIUS DANCH, Gary, katolikus. Egy West Virginia-i bányatelepen született 1902-ben; apja ungvári cipészinasként 1896-ban jött West Virginiába, majd 1901-ben egy Borsod megyei lányt vett el, akinek a szülei visszamentek. Őt egy néger asszony nevelte, spárgával az asztal lábához kötötte. Apja fűszerkereskedést, majd kocsmát nyitott Garyben 1906-ban, az volt a magyarok központja. Sok magyar jött akkor az újonnan alapított Inland Steel Companyba dolgozni. Danch két fiútestvérével eleinte ott dolgozott, utóbb "college"-ba iratkozott és elvégezte a jogot. Előbb ügyvédként, ügyészként, utóbb biztosítási ügynökként dolgozott. Felesége magyar, de családja — hat leány, akik közül négynek magyar, egynek lengyel, egynek pedig ír férje van — túlnyomóan angolul beszél. Ő maga is törve beszél magyarul, sok kölcsönszót használ, angoltól vett fordulatokkal.

DK

DÓZSA KÁROLYNÉ, ANDRÁSI ETELKA, Indiana Harbor, református. 1883-ben született a Háromszék megyei Köpecen. Szabómester férjével együtt vándorolt ki 1910-ben. Jól menő szabóüzletet alapítottak Indiana Harboron, 1924-ban hazalátogattak (férje cukorbetegsége miatt akarta gyógyíttatni), de útközben a férje meghalt. Dózsáné két évre rá egyedül visszajött mert nem volt élet Romániában, és sógornőjével közösen folytatta a szabóságot. Egy lánya "ticsör", két fia van. Veje magyar származású ügyvéd, menyei közül az egyik ír, a másik német; "hidegszivűek, nincs gyerekük." Kis nyugdíjából és háza emeleti

szobáinak kiadásából él. Magyarul jól, angolul törve beszél; amíg a szeme jó volt, magyar újságokat olvasott. A református templom nőegyletének vezető tagja, Csaláné, Máté Józsefné, Mitróné és Lászlóné jó barátnője, kitűnő mesemondó.

FD

FÁBIÁN DÁNIELNÉ, Indiana Harbor, katolikus. Apja az Abaúj megyei Somodiból, anyja Tornáról származott. Pittsburghban találkoztak rokonokon keresztül, ahol a fiatal "burdos" vasmunkáshoz feleségül adták a 14 éves leányt, aki 1900-ban született. Hammondra került, férjhez ment, 48 évig éltek együtt, rokonai vannak Whitingen. Öt gyereke közül csak kettőnek van magyar házastársa, de azért mind tud valamit magyarul, habár inkább angolul beszélnek. Fábiánné keveri a két nyelvet.

FI

FEKETE IGNÁCNÉ, Gary, baptista. Ung megyében, Korláthelmecen született 1894-ben. 1910-ben kivándorolt, mozgalmas élete volt, szolgált házaknál, dolgozott gyárban, majd férjhezment egy magyar gyári munkáshoz. Egyszer otthon járt, rokonai közül ott már senki se él. Itt tért át baptistának, aktív tagja egy angol nyelvű gyülekezetnek. Jól tud angolul, özvegysege óta leányával és annak csak angolul beszélő férjével él.

FJ

FARKAS JÁNOS, Gary, katolikus. Az Abaúj megyei Szádalmáson született 1900-ban. Apjának földje volt, fuvarozott. Halála után 1913-ban anyja újra férjhez ment ő pedig illegálisan egy rokonnal Amerikába szökött. Hamisított születési bizonyítvánnyal, kijátszva a gyermekmunkát tiltó törvényt, bekerült a cementgyárba. Rövid idő múlva azonban visszament Magyarországra. Fuvarozott egy ideig aztán az első világháború előtt még tizenharmadmagával útlevel nélkül jött Amerikába. Bányában dolgozott majd 1925-ben Garybe került a vasgyárba. Miután hazai szeretője nem akart utánajönni, egy borsodi zsellérlány lett a felesége, akit egy New Jersey-i mulatságban ismert meg. Hat gyerekük született, munkásemberek a környéken, egy meghalt a világháborúban. Csak egynek van magyar házastársa, a többi lengyel, meg horvát. Angolul csak törve beszél, gyerekei viszont a

magyart törik. Egyik lánya beszélni tud, de írni-olvasni nem, levélírás helyett hangszalagot küld levélben az óhazába.

FM

FARKAS MÁRTON, Hammond, 1890-ben született a Heves megyei Bodonyban. 1910-ben vándorolt ki, egyenesen Hammondba. Nyugdíjas vasmunkás; idejét a veteményeskertben tölti, fát aprít és egyéb ház körüli munkákat végez, barátait a ház mögötti műhelyben látja vendégül, mert felesége nem akarja, hogy a piszkot a házba hozza. Felesége magyar, egyikőjük se nagyon tud angolul. Gyerekei szétszéledtek, egy unoka egész nap a televízió előtt ül a házban.

Gr

GREEN ARTHURNÉ, PRÉDA ERZSÉBET, Indiana Harbor, református. 1897-ben egy tanyán született Torontál megyében. Hat éves korában került Amerikába, ahol mozgalmas és változatos élete volt; háromszor ment férjhez, először egy magyarhoz majd a sváb Heitler Mihályhoz, végül az angol Greenhez. Szülei, János és Anna, először East Chicagóban laktak, a régi magyar fertályban az Alexander-en, ahol "burdosházat" tartottak. Akkor a helyet "Little Calumet"-nek hívták. Ott lakott egy időben Székely Dénes, John Dobay (aki a 30-as években Oroszországba ment, majd visszajött és nagyon gazdag ember lett), Csikós is, aki földi volt. Apja később hazament. Greenné gazdag üzletasszony, harmadik férje sokat utazgat, egyetlen lányát (második férjétől, Heitlertől) díjbírkózó férje elhagyta, 3 fia, 3 lánya nemigen akar megtanulni dolgozni: "gudtájmot akarnak, gépet (értsd: autót) akarnak". A Baltimore Hotel a főhadiszállás, ahol élete és munkája folyik, ahol a vegyes nyelvű környékről régi barátok jönnek látogatóba. Nem bízik meg senkiben, maga végzi a munkát; kiszolgál a söntésben, ételt főz, a kasszákat kezeli. A harbori egyház tagja, segít az árvákon, elesetteken, munkanélkülieken.

GyJ

GYÜRE JÓZSEFNÉ, Gary, református. Az Abaúj megyei Komjátiban született földtelen parasztcsaládból; apja halála után 1896-ban jött ki két bátyja után, akik többszörösen megfordultak amerikai bányatelepeken. South Chicago-i háztartásokban dolgozott, mindig magyaroknál, ott kommandáltak neki egy Ung megyei olajmunkást. Gyönyörű

lakodalmuk volt, Garybe költöztek mikor az acélüzem megindult. "Burdosokat" tartott, 8-at, 14-et, mind magyarok voltak. Két évig egy "shandiban" laktak, aztán farmra ment dolgozni majd 9 évre rá Garybe költöztek. Nyolc gyerekükből csak négy nőtt fel, három él Amerikában; tudnak magyarul, de az unokák nem. 17-18 rokont tud az óhazában, küldött azelőtt csomagokat, de már nem, túl kapzsiak. Bátyjai visszamentek Magyarországra. Férje 30 éve halt meg. Aktív tagja a garyi templomnak, csigát csinál, főz lakodalmakon.

HF

HÓTIS FERENCNÉ, Indiana Harbor, baptista. Született a Szatmár megyei Nagyecsedben 1892-ben. 19 éves korában egyenesen Harborra jött más lányokkal a faluból. Neki muszáj volt eljönni, az apja sose engedte sehova a fiatalokkal, fejni kellett, kenyeret sütni. Harboron, míg férjhez nem ment, cselédkedett. Aztán öt gyereke lett, kettő maradt a háborúban. Református volt, a garyi templomban ismerkedett meg férjével, román volt, de jobb magyar, mint ő. Két fia született, mind a kettő vele élt a nagyon kicsi házban, mindkettő beszélt magyarul — a nagyobbik nemrégiben öngyilkos lett, "beleugrott a lékbe." Vallási rajongó, látomásai vannak. Törött lába miatt sehova nem jár. Barátai nincsenek, hétszámra nem jön látogató. Magyar bibliát olvas, szinte kizárólag magyarokkal érintkezik, alig tud angolul. Vallási meggyőződése miatt nincs rádiója vagy televíziója, újságot nem olvas.

HJ

HORVÁTH JÁNOS, Crown Point, katolikus. Született a Szabolcs megyei Nagykállóban 1885-ben. Borbélysegéd majd önálló borbély volt. Mint katona szolgált a közös hadseregben, valamennyire megtanult németül; különböző frontokon végigharcolta az első világháborút. 1913-ban megnősült majd a háború után kivándorolt és Garyben telepedett le. Borbélyüzletet nyitott aztán eladta, hogy a pénzen farmot vehessen. Feladta a borbélysgot mert a felesége mindig farmon akart élni. Most is ott él. Jó elbeszélő, tájékozott, szeret nótázni. Felesége is elmond egy anekdotát.

HM

HÉVIZI MÁRTONNÉ, SZILÁGYI MARGIT, Gary, református. 1894-ben született a Bihar megyei Sarkadon; apja (kertész) Amerikába vándorolt

1906-ban, anyja 1907-ben hozta őt ki, három testvére már itt született. Először Pennsylvaniában, "mining place"-en laktak, Lebanonban. 13 éves korában a harrisburgi cigarettagyárba küldték dolgozni, 15 éves korában férjhez adták apja barátjához, a katolikus, 45 éves Torontál megyei Hévízhez, aki kőműves volt. Az egész család Garybe költözött mikor megnyílt az acélöntőde. Férje 1954-ben meghalt. Italos, mulatós ember volt, "borvörös orra volt a sok ivástól", de szépen keresett, nagy házat, nyugdíjat hagyott feleségére. Hat gyerek maradt utána, mind a környéken vannak, segítik, különösen Alex és Betty, a legfiatalabb, aki egy skót származású "air force" őrnagyhoz ment feleségül. A többi se választott magyar házastársat. Testvérei közül Szilágyi Kálmán (Sillaghe) és Bán Andrásné közel laknak. A családban angolul folyik a társalgás noha Héviziné törve beszél csak angolul. Hévizinének nagy a baráti köre, aktív tagja a harbori református templomnak. Nincs olyan mulatság, szociális alkalom, amikor ne szerepelne; köszöntőket mond, nótázik (férjétől tanulta tete-mes repertoárját), anekdótázik, kitűnő humora van, nagyszerű meg-látásai, tehetséges elbeszélő. Közei barátai közé tartozik Németh Ist-vánné, Szabó Sándorné és Szalainé.

JF

JAKAB FERENCNÉ, JENEY ZSUZSÁNNÁ, Indiana Harbor, református. 1882-ben született a Kisküküllő megyei Szőkefalván. Szüleinek kis-birtoka volt. 1903-ban az Arad megyei Istvánházáról származó férje Amerikába vándorolt, két év múlva ő is követte. Ohioi vasművekben dolgozott, Alliance-ban, Lorainban, Columbusban. "Burdosokat" tar-tott. 1924-ben jöttek Indiana Harborra, ahol férje nemsokára meghalt. Nagy házban lakik örökbe fogadott fiával. Férje nyugdíjából és szobák kiadásából él 1936 óta, pénzét bankban tartja. Aktív tagja a reformá-tus nőegyletnek, jó barátságban van Dózsáékkal, Csaláékkal, Székely Dénessel. Unokatestvére Mary Végh látogtása alkalmából beszélgetés során sok történet, otthoni és itteni kísértethistóriák kerültek felszínre. Szeret horgolni, kertészkedni. Nem tud írni-olvasni, de a számokat is-meri, elég közepesen beszél angolul. Kétszer látogatott szülőfalujába, küld pénzt rokonoknak.

JJ

JAKAB JÓZSEF, Miller, református, a garyi templom gondnoka. 1896-ban született Szikszón, Abaúj megyében. Szőlőmunkás, majd kőművesegéd. Részt vett az első világháborúban, hadifogságba esett Oroszországban 1917-ben; 18-ban szabadult, 1919-ben megnősült, 1926-ban Kanadába vándorolt ki. Öt évig béres volt majd a vasúthoz szerződött. Huszonhét évi vasutasi szolgálat után nyugdíjba ment és Garybe költözött, ahol nővére (Bárdos Sándorné) családjával él. Öt évig dolgozott az Inland Steel-nél aztán nyugdíjba ment. Szép házat építtetett magának mindennel felszerelve, gyümölcsöst, veteményeskertet, szőlőt csinált, hogy feleségét (lányneve szintén Jakab Julianna) 46 év különélés után 1965-ben kihozathassa. Az évek alatt megspórolt pénzből az asszony földet vett és gazdálkodott, egyszer haza is látogatott 1936-ban. A háborús veszély miatt visszajött. A kommunizmus alatt elvették a szépen gyarapodó vagyont. Három gyereke közül egy 1956-ban disszidált, egy elesett a második világháborúban, lánya meg férjhezment egy kommunista érzelmű miskolci gyári munkáshoz. Maradék holmiját eladva az asszony 1965-ben eljött férjéhez; nehéz a beilleszkedés mert nem tud a szomszédokkal beszélni, nem érti a rádiót, TV-t, fogoly a szép házban. Jakab folyékonyan beszél angolul, kitűnő adatközlő és elbeszélő.

KG

KIRLA GÁBOR, Gary, baptista. 1885-ben született Bihar megyében. Nem mondja meg, hogy hol "nehogy bajuk legyen az otthoniaknak". "Zárja le azt a gépet. Nem akarom, hogy hordja el innen a nevemet Russiába, vagy akárhová. Én meg vagyok elégedve Amerikával." 1909-ben vándorolt ki. Három barát jött együtt Biharból. Egyikük revolvert vásárolt, részegen agyonlőtte a másikat, az meg felakasztotta magát a börtönben, pedig Kirla ügyvédet fogadott neki. Garyben lett előbb építőmunkás majd vasmunkás a US Steel-nél. 1955 óta nyugdíjas. Nagy, emeletes háza volt, de eladta egy négernek, azóta egy apartmentet bérel. Nem engedte szalagra venni a beszélgetést. Gyengén beszél angolul, magyarul folyékonyan.

KJ

KÁLLAY JÓZSEF, Gary, református. Az Ugocsa megyei Tiszakeresztúron született 1894-ben. Mezőgazdasági munkás volt, 1911-ben bátyja után ment a West Virginia-i Sobraton bányatelepre. Később vasmunkás lett, 1917-ben megnősült, két fia született. 1922-ben visszatért Magyarországra és földet vásárolt. 1930-ban családja nélkül ismét kiment Amerikába. Egyik fia utánament, a másik otthon maradt. A US Steel munkásaként ment nyugalomba és egy elhunyt barátja felesége és annak leánya gondját viseli. Semmit nem tud angolul, de foglalkoztatja a nyelvállapot. Nótáskönyvébe 190 szöveget jegyzett be 1911 és 1942 között a maga használatára, fényt vetve társadalmi és kulturális viszonyokra az óhazában és Garyben, ezen felül verses leveleket, köszöntőket is írt. Nemes embernek mondja magát. Fia földrajzot tanít egy közeli egyetemen.

KJ

KOVÁCS JÁNOSNÉ, BOCSKAY ILONA, Gary, református. A Szabolcs megyei Gégényben született uradalmi cseléd családból, apja ácsmester volt, munkában megsérült, korán meghalt. A háború miatt csak 1921-ben tudta követni nővérét, Szabó Imrénét Hammondba. A sógor, aki asztalos volt, már korábban kijött, feleségét 3 gyerekkel kihozatta. Kovácsné nem tudott munkát kapni, cselédkedett, üzletben szolgált ki, varrt, hotelben takarított. Garybe költöztek mert ott több munkalehetőség volt. 1923-ban férjhez ment egy magyarhoz aki nővérénél "burdon" volt, otthon gépészkovács volt. Azt remélték, majd hazamennek, de a férjét egy barátja véletlenül meglőtte 1919-ben, a golyót csak 30-ban vették ki, így megromlott az egészsége, 12 év munka után abba kellett hagyni és hamarosan meg is halt. Kovácsné nyugdíjból él fiával és annak családjával. Fia (tanár) és amerikai menyje magyarul is beszélnek, unokái csak angolul. Kapcsolatot tart három otthoni nővérével és sógornőjével, egyszer látogatóba is ment hozzájuk. Kitűnő emlékezetű életrajzi elbeszélő. Beszédjében az angol jövevényszavak életszakaszokat jeleznek.

KM

KISH MATTHEW, Gary, 1916-ban született Garyben. A St. Emery magyar katolikus templom plébánosa. Szülei a Vas megyei Gösfában születtek. Apja, aki 1883-ban született, 1910-ben vándorolt ki; Garybe

jött egyenesen, ahova felesége 1914-ben követte mert mint szegény-parasztok nem tudtak megélni. Vasmunkás volt; 7 gyerekből csak 5 fiú maradt: köztük vasmunkás, mérnök, temetkezési vállalkozó. Anyja most 75 éves, alig tud angolul. Ezzel szemben Father Kish egyáltalán nem tud magyarul, a hívek ma már főleg feketék és mexikóiak, a magyarok elmentek a környékről.

KMa

MRS. LOUIS KÁLMÁN, TRIMMEL MARISKA, református. Szalainé legidősebb lánya. Első férje, Kalán András, gyári munkás volt. Négy gyerekük született, de elváltak. Kálmán árvaházi gyerek volt és Hammondon nőtt fel. Floridába vonultak nyugalomba, Mariska férje halála után visszaköltözött Hammondba.

Kné

KIRLA GÁBORNÉ, Gary. A Nyitra megyei Szencen született 1903-ban. Apja tanító volt, ő maga a pozsonyi Berlitz iskolában tanult nyelveket. 1923-ban jött ki egy kazánkovács nagybátyjához. Három testvére Magyarországon, 3 Szlovákiában él, leveleznek, segíti őket. Kirlának 5 lánya van, mind "college graduate", de csak a legidősebb beszél magyarul, a többi ért, de angolul felel. A vők: patikus, orvos, tanító és gyári munkás. Passziójuk kirakós földrajzi játékok, földgömb, térképek. Jobboldali magyar sajtótermékek a könyvespolcon.

LA

LUKÁCS ANTAL, Gary, katolikus. Született Nagykőrösön, 1890-ben, felesége is onnan való, hét évvel fiatalabb nála. Építési vállalkozó. Főleg a calumeti városokban végzett építőmunkáiról, üzleti tapasztalatairól beszél a házaspár, a két gazdasági válságról, befektetésekről. Mindketten folyékonyan beszélnek angolul is, magyarul is.

LI

LÁBAS IMRE ("JIMMY"), East Chicago, református. 1898-ban született a Szabolcs megyei Kérsemjénben. Apja, akinek 14 hold földje volt, először 1903-ban ment Amerikába, majd 1906-ban ismét, Hammondba, a bátyjához. Két évvel később kihozatta feleségét, 15 éves fiát és nővérét. Lábas Hammondon járt iskolába majd különféle munkákat vállalt. Volt csapos, kocsmáros, a szesztilalom bejötte után vas-

gyári, majd üveggyári munkás New Jerseyben, Ohióban, East Chicagóban. A magyar élet népszerű ceremóniamestere, vőfély, táncos, műkedvelő színész, nótázó. Írott nótáskönyve, amit 1911 és 1919 között írt, szerelmi dalokat, emlékkönyvi verseket, köszöntőket, 30 népi, 80 népies műdalt, lakodalmi verseket és saját verseit tartalmazza. Mióta nyugdíjas, az East Chicago-i református templom pénzbeszedője. Feleségével együtt, aki a Borsod megyei Mezőtárányban született, jól beszél angolul is, magyarul is.

McG

MARY (MRS. THOMAS) MCGUAM, GÁL MÁRIA, Indiana Harbor, katolikus. Apja 18 éves korában jött a Heves megyei Recskről 1901-ben. Már 12 éves korában bányász volt. Azért vándorolt ki mert anyja meghalt és mostoha jött a házhoz. Nagy nyomorúság volt, de összeadták a pénzt. Tudta, hova megy, már voltak kinn barátai. Elég pénzt keresett, hogy két bátyjának, Jimmynek és Joe-nak, jegyet küldjön. El volt jegyezve, a lány utánajött, itt esküdtek meg. Még a nővérét is kihozatta, csak a legidősebb meg a legfiatalabb fiú nem jött. Különféle bányatelepeken dolgozott: Harrisburg (Pennsylvania), Toledo (Ohio), Vincennes, Terre Haute, South Bend (mind Indiana), a recskiek mind együtt voltak. Végülis Lintonban (Indiana) telepedett le, négy gyerekek született. Mary itt született 1906-ban. Emlékszik, hogy tanult angolul az iskolában, a gyerekek kinevették. "Those Catholic foreigners" — mondta Miss Phillips, de tőle tanult meg angolul. Nem szerették a "hunkey"-kat. 18 éves korában volt otthon látogatóban. Úgy ismerkedett meg a férjével, hogy az egy unokatestvér szomszédja volt Harboron és együtt mosták az autójukat. Azt mondta, ő is vendégségben van itt, ír és katolikus, mint ő. Két "teenage" fiuk van. Sokat mesél a régi magyar életről és arról, hogy most már a magyarok nem akarnak magyarok lenni. Mary angolul folyékonyan, magyarul törve beszél, folytonosan átváltva angolra.

MJ

MOLNÁR JÓZSEFNÉ, Gary, református. 1900-ban született a Szabolcs megyei Vencsellőn. Apja kihozatta őt anyjával együtt közvetlenül az első világháború után és azonnal férjhez is adták, mert a magyar fiúk szerették a "grinór" leányokat. Apja farmokon dolgozott, férje a vasgyárban, ő egy mosodában. 48 évig éltek együtt, jól kijöttek, pedig

férje katolikus volt. Beszélgetésünk egy vencsellői rokonlátogató asszony jelenlétében és a garyi templom alagsorában folyó csigakészítés közben folyik. Ahogy magyaráz a vendégnek, milyen Amerika, meglepő, hogy csak azt emeli ki, hogy "itt meleg van" és mennyi mindent lehet kapni a szupermarketon. Jelenleg magányosan él, de a templom női bizottságában sok magyarral érintkezik.

MM

MÁTYÁS MIHÁLY, Gary, református. Borsod megyében született 1885-ben. Apja mezőgazdasági cseléd volt, két lova volt. Hárman voltak fiútestvérek és egy leány; egy fiút kivéve mind Amerikába jöttek apjukkal 1903-ban, ő utánuk jött mert félt a sorozástól. Bátyjával téglagyárban dolgoztak New York államban, 1904-től ohioi bányákban dolgozott egészen 1937-ig. Sok volt ott a magyar, nagy bálak; a magyar lakodalom \$300-ba került az apósának, amikor 1907-ben elvette Bogyó Erzsébetet. Mikor az 1933-ban meghalt, muszáj volt újra megházasodni. Elvette az éppen megözvegyült Fekete Juliannát. 37-ben költöztek Garybe, az asszonynak háza volt itt. Egy bankban kapott alkalmazást, akkor kezdett csak angolul tanulni, előbb nem volt rá szüksége. 19-ben vette az első autót, egy Dodge-ot. Baráth Juci fogadott lányuk, akinek apja magyar sváb volt és akit megölt a bánya. Mátyás szélütött ember, de nem bírja a tétlenséget, zsámolyon ülve nyírja a fűvet.

Mné

MÁTYÁS MIHÁLYNÉ, FEKETE JULIANNA, Gary, református. 1895-ben született az Ung megyei Dézsen. Özvegy édesanyja földjét szomszédok művelték míg bátyja Amerikába ment megkeresni a föld árát, de sose ment vissza. Kihozta feleségét, farmot vett Ohióban, de aztán eladta, inkább rádiótechnikus lett. Őt második bátyja hozatta ki, a faluból más lányokkal együtt utazott Homesteadbe (Pennsylvania). Háztartásban dolgozott, bátyjánál volt "burdon". Egy "burdoshoz" ment férjhez 1911-ben. Hazament mikor férje meghalt 1933-ban, de aztán visszajött és másodszor férjhez ment. Garybe jöttek mikor második férje nyugdíjba ment mert a lányuk meg a házuk itt volt. A házaspár sokat tud a magyar életről, szinte kizárólag magyarul beszélnek csak.

Nné

NÉMET ISTVÁNNÉ, Gary, katolikus. 1890-ben született a Veszprém megyei Borzavár községben. 1906-ban ment férjhez. Utána férje, akit Pehmeisternek hívtak, kivándorolt, ő 3 évre rá utánament. Tartott "burdosokat". Akartak visszamenni a háború után, de a rokonok eltanácsolták: rossz világ van. Így itt maradtak. Kilenc gyerekük született, a harmadik útközben a hajón New York kikötőjéhez közelítve. Mindegyik tud magyarul pedig nem magyar a feleségük. Németné történeteit szomszédja, Héviziné társaságában és az ő hozzászólásaival fűszerezve mondja el. Sokat beszél gyerekei foglalkozásáról, saját óhazai életéről, itteni kalandjairól. Eleinte erős akcentussal beszél, de lassacskán az idegenszerűség eltűnik beszédjéből. Az angol szavakat sűrűn használja, de azokat is veszprémiesen artikulálja. Második férje nyugalmazott vasmunkás, nemigen tud angolul.

PJ

PELESKEI JÁNOS, Gary, református. A Bereg megyei Gulácson született 1884-ben és 1905-ben vándorolt ki. Fiatalemberként vágyakozott jönni. Ketten jöttek előtte a faluból, akinek "már százasa" volt, vagyis olyan jól kerestek, hogy százdollárosokat takarítottak meg. Három évig volt Bridgeportban (Connecticut) a tüzes vasgyárban. Sztrájk tört ki, hazament 1907-ben; 3 év múlva visszajött, a régi "bász" felvette ugyanabba az üzembe. Utána Pittsburghban dolgozott egy ideig, ahonnan egy barátja Harborba hívta, a vasművekhez. Az első felesége is utánajött, de már otthon se voltak jóban, akkor elváltak, elment a bátyjához McKeesportra. Garyben házasodott másodszor, de ez a feleség is meghalt 1936-ban. Öt gyerekével nemigen tartja a kapcsolatot, egyedül él, öreg magyarokkal (Hévizinével, Székely Dénessel) érintkezik.

PM

PÁLLA MIKLÓS, East Chicago, katolikus. A Sopron megyei Fertőszentmiklóson 1884-ben született, 1903-ban vándorolt ki, 18 éves volt amikor Jolietbe (Illinois) érkezett. Egész életében East Chicagóban lakott. Kereskedő és farmer is volt, ingatlanokat vett és eladott. Első autóját 1920-ban vette, azóta tíz is volt; felesége nem tudott megtanulni vezetni. Aktív egyesületi életet él. A Verhovay East Chicago-i csoportjának elnöke volt 20 évig. Jómódú ember, több ház tulajdo-

nosa. Pálláné 32 éve dolgozik az egyháznál, már 28 éve az Oltár-egylet elnöke és pénztárosa. Négy házuk volt, most adta el őket; az ötödikben maga lakik legkisebb fia családjával együtt. Hat év alatt hat gyerekük született, az utolsó akkor, amikor az asszony 24 éves lett. Pállá angolul gyengén tud, magyarul folyékonyan, ízesen, erős tájszó-lással.

Sco

MRS. LOUIS SCOFIELD, CSIKÓS MARISKA, 1909-ben született Pusztakeresztúron, Torontál megyében. Apja, Balázs hozatta ki 21 éves korában. Nem akart a szüleinél dolgozni, elment gyerekek mellé, hogy angolul tanuljon. Onnan egy ügyvédhez került hirdetés útján. Első férje, akivel egy pikniken ismerkedett meg, John Pitó (Pető), Greenné földije és "burdosa" volt. Később hotelje volt, 1923-ban gyermektelenül halt meg. Halála után tovább dolgozott a hotelben. Férje családjával anyagi perlekedés miatt visszavette leánynevét. Gyárba kíváncszott, egy ismerős segítségével sikerült és 17 évig egy helyen dolgozott. Második férje szállítómunkás, amerikai; Mary mindkét nyelvet erős akcentussal beszéli. Mint az egyetlen aki a családi kapcsolatokat fenntartja, beszámol apja hét óhazai testvéréről és azok leszármazottairól, akiket végiglátogatott szülőfalujában, Hódmezővásárhelyen és Budapesten. Itteni hét testvéréről is beszél, meg a feszültségről, amely apjuk második házasságából származik.

SGy

SZABÓ GYÖRGY (GEORGE SABO SR.), Indiana Harbor, református. Buick autózlete van. 1890-ben a Szilágy megyei Szilágysomlyón, született. Apja 1903-ban jött Chicagóba a földbirtokára kölcsönvett pénzen. 1907-ben felesége és fia utánajött. Vissza akartak menni, de a háború közbejött. Pullmannál dolgozott 3 évig, amikor megtelepedtek, egy hazatérőnek eladták a hazai földet. Szabó György 20 éves korában kezd dolgozni, kocsmát ("szalont") nyit, 8 év múlva bejön a szesztilalom, akkor az autószakmába megy. "Hall"-t nyit amatőr és művészi előadásoknak, báloknak, társas szórakozásnak. A Szabó Hallban előadott színdarabokban ő is játszott. 1915-ben megnősült, Balogh lány a felesége, aki itt született és nem tud magyarul. Két gyerekük van, 4 unokájuk. A fiú és az ír nő a Buick üzletben dolgoznak, a gyerekek tudnak magyarul, az unokák nem. Szokásokról beszél a régi

Harboron, "burdos"-életről, ma már csak a református templom fogja össze a magyarságot, mondja. Hazalátogattak kétszer is, küldenek csomagokat az óhazába.

SN

SZALAI NÁNDOR (FRED SALEY), Indiana Harbor. 1884-ben született a Veszprém megyei Apácatorna-Tüskeváron. Apjának öt hold földje volt. Azért ment Amerikába, hogy a család adósságát törlessze, de nem volt módja soha visszamenni. Öt falubeli fiúval jött a harmad-unokatestvéréhez Phoenixville-be (Pennsylvania), a kompánia házak, "burdosházak" olyanok voltak mint a bikaistállók. Nem volt munka, végigjárta Loraint, Illyriát, ohioi vasműveket. 1909-ben Harborra került, ahol semmi se volt csak homok, visszament Phoenixbe; 1913-ban megint vissza Indiana Harborra. 1919-ben megnősült. Ruhaüzletet nyitott, vendéglőt, cukorkaüzletet; 1929-ben felesége megcsalta, elvált tőle. 1938-ban újranősült, 1947-ben az asszony meghalt. Jelenlegi feleségével 1950-ben házasodott össze. Börtönben volt engedély nélküli szeszfőzésért, tönkrement az alkoholtilalom idején. Végül az Inland Steel-ben dolgozott 1955-ös nyugdíjazásáig. Kitűnő mesélő, valószínű életrajzi elbeszélő, ízes, színes magyar nyelven.

Sné

SZALAI NÁNDORNÉ (MRS. FRED SALEY), VIRÁG RÓZA, Indiana Harbor. 1899-ben született a Békés megyei Békésen, apja szabómester volt. 1914-ben 15 éves korában nagybátyja, Virág István kihozatta magyar bányásztelepekre, ahol missziós lelkészként működött. Virág 1892-től járta a magyarlakta vidékeket, "burdosházakat". Róza iskolába ment, szégyellte, hogy nem tud angolul beszélni; úgy látta, hogy itt úgy mozgatják a szájukat az emberek mikor beszélnek, mint a tehenek mikor kérődznek. Lorainben (Ohio) élt, 21 éves korában feleségül ment Trimmel Jánoshoz. 1921-ben Indiana Harborra költöztek, fűszerüzletet és mézsárszéket nyitottak. Első férje halála után maga vezette az üzletet; angolon kívül spanyolul is megtanult a vevők kedvéért. 1952-ben visszavonult az üzleti élettől miután 1950-ben férjhez ment Szalaihoz. Kimagasló alakja a magyar közösségnek, a harbori református egyház nőbizottságának elnöke, amellet kapcsolatot tart óhazai rokonokkal, 1938-ban majd 1959-ben látogatást is tett. "Hatvan éve vagyok vendég Amerikában" — mondta. Lányai, Kálmán Mariska,

Pálfi Rozella a templom orgonistái, jól tudnak magyarul. Írógéppel írott önéletrajzát betűhíven közölte a Magyar Nyelv c. folyóirat (80. évf. [1984], 344—349.).

SzC

SZAKATITS CORNELIUS, Hammond. A "Hungarian Family Hour" rádióadás vezetője volt 35 éven keresztül. Budapesten született 1890-ben. Gyógyszerész volt, 1921-ben egy South Bendben (Indiana) letelepedett jómódú bankár rokon meghívására feleségestül kivándorolt. Miután a gyógyszerészi diplomát nyelvi nehézségek miatt nem tudta nosztrifikáltatni, megtakarított pénzével 1925-ben hazaköltözött. A devalváció miatt minden értéke megsemmisült, újra kiment Amerikába — csak "pár évre — 45 lett belőle." A vasárnapi adás műsora magyar nóták, operettek népszerű számai, reklámokkal megszakítva, ezen kívül hasznos tudnivalók, gyászjelentések, választási propaganda, hazafias ünnepségek közvetítése. Van vagy 3000 hanglemeze, még a gyerekek is magyar nótát énekeltek, azzal köszöntötték fel egymást. "A rádió tartja össze a magyarokat" — mondja. A házaspár gyengén beszél angolul, újságíró fiukhoz magyarul beszélnek, ő angolul válaszol.

SzD

SZÉKELY DÉNES, Indiana Harbor. 1890-ben született Székelykeresztúron, Udvarhely megyében, református, kisgazda családból. 1907-ben kivándorolt, a háború és a románok bevonulása miatt sose tért vissza szülőföldjére; házát, földjét rokonaira hagyta és 1932-ben felvette az amerikai állampolgárságot. Feleségül vette a megözvegyült "burdos-asszonyt" akinél lakott s mikor az meghalt, egy másik "burdos-asszonyt" vett el, a Kisküküllő megyei Szászcsovásról való Báthory Rebekát. Két lánya született, az egyik magához fogadta, miután második felesége is meghalt, és ő nyugalomba vonult. 40 évig darukezelő volt, majd postahivatali szolga lett; jelenleg a református egyház templomszolgája és harangozója. Rendkívül népszerű, színes, szórakoztató egyéniség, életrajzi elbeszélései, történetei jó dokumentumai az amerikai magyar munkáséletnek. Igen rosszul beszél angolul, de a magyar szövegben sok eltorzított jövevényszót használ.

SZI

SZABÓ IMRÉNÉ, BOCSKAY MÁRIA, Gary, református. 1892-ben született a Szabolcs megyei Pócspetriben, apja uradalmi kovácmester volt. Annak halála után szolgáló lett, de 1912-ben nővére, Kovács Jánosné kihozatta. Hamarosan férjhez ment egy vasgyári munkáshoz. "Burdosokat" tartott, közülük egy volt Kovács, aki nővérét feleségül vette. Mikor megözyegyült a YMCA-be ment dolgozni; egy fia van, vasmunkás.

SzJ

SZÜR JÁNOS, Hammond, katolikus. Egy névtelen tanyán született, Győr megye határában, Pannonhalma közelében 1888-ban. Villámcsapás érte, nem mehetett iskolába. Apja nem tudta eltartani, 19 éves korában követte 3 bátyját Amerikába. Nagynénje is itt volt, "burdosokat" tartott. Eleinte a rézgyárban dolgozott, aztán East Chicagóban borbélykodott, benzinkutat kezelt, majd tulajdonos lett. Húsz év után abbahagyta. Vagyonos ember lett. Sokat utazik, autóját is átszállíttatta mikor rokoni látogatásra mentek; 3 hónapot töltöttek Magyarországon, egyet-egyet Svájcban, Németországban, Ausztriában. Rokonok mondták, hogy költözzenek haza, de ezt meggondolták. Jól beszél angolul és magyarul. Most is hazakészül, hajón küldi az autót Cherbourgba. Azt mondja: "Nekem két hazám van: Magyarországot is szeretem, mert ott születtem, Amerikát is, mert enni ad." Első feleségét hazulról hozta, amikor 1934-ban meghalt, 3 gyerek maradt utána. Újranősült 36-ban, második feleségét a benzinkútnál látta meg.

Szné

SZÜR JÁNOSNÉ, TÖRÖK MARGIT, Hammond, katolikus. Sopron megyéből származik, anyja árvalány volt, szülei a kolerajárványban meghaltak, ő az Orsolya nővéreknél nevelkedett 12 évig. Két testvére hozatta ki South Bendbe (Indiana) aztán elment Monika néniéhez, aki egy régi "szalonos" felesége volt Buffalóban (New York), ült a pénzen. Volt 8-9 férfi "burdosa", azokat etette. Számos utazásáról (egyedül autózva keresztül-kasul Amerikán), üzleti vállalkozásáról beszél, kapcsolatáról magyar katolikus egyházfőkkel. A ház csinos lakberendezésében magyar műtárgyak, Herendi porcelánkészlet, Lúdas Matyi és a Matyó lány szobra is szerepel. Szürné jól beszél magyarul, de szívesebben fordítja a szót angolra.

SzS

SZABÓ SÁNDORNÉ, SZILÁGYI KATALIN, Gary, református. 1883-ban született a Békés megyei Gyulaváriban, apja gazdálkodó volt, anyja szülésznő, aki minden éjjel úton volt, ezért rossz híre volt. Férje a gróf parádés kocsisa volt és 1909-ben Amerikába ment. Előbb pennsylvaniai bányában, Lebanonban dolgozott, majd Garyben mint vasgyári munkás telepedett le. Szabóné eladta a házat és a birtokot és utánament 1914-ben, amikor még semmi se volt csak sívó homok. Nem volt munka, abból éltek, amit magukkal hoztak. Cselédnek állt, takarított, hogy angolul tanuljon családoktól. Sok értékes információt ad a korai garyi magyar életről. Alapító tagja a református egyesületnek, nőszövetségnek. Ügyszólván minden fontosabb személyiséget ismer a calumeti magyar közösségekből, Csontost, Csikóst, Szalainét. Héviziné nászasszonya és rendszeres telefon beszélgetőpartnere. Szeret sikamlós anekdotákat, kísértethistóriákat mesélni. Férje gyári baleset következtében soká betegeskedett, 1941-ben meghalt. A második férj neve Preszler volt, "a Csali". Szabó azt mondta neki: "Magának adom a feleségemet." "Ha a jó Isten úgy rendeli, enyém lesz" — felelte. A temetés utáni héten eljött, megkérte a kezét. Csali katolikus volt, megszólták, hogy református asszonyt vesz el. A pap bízta, hogy térjen át, de ő visszautasította. "Hát a katolikus fazékban nem fő meg a református hús?" Ma egyedül él, lánya, fia, menyé időnként látogatja, rendben tartják a kertet, bevásárolnak neki. Magyarul nagyon szépen, angolul folyékonyan beszél.

TF

TÓTH FERENC, Highland, katolikus. A Szatmár megyei Szatmárcsekén született 1893-ban. 1902-ben az apja meghalt, sok fiatal, lányok, fiúk elmentek Amerikába ismerősökhöz. Ő 1905-ben ment el, sokáig nem vették fel sehová dolgozni. Volt üvegfüvő, rakodómunkás, vasmunkás, végül olajfinomító gyárban dolgozott. 1915-ben elvette feleségül a Szabolcs megyei Sipos Ilonát. Sőgora 1916-ban Toledóba (Ohio) hívta dolgozni, aztán visszajöttek, Hammondson laktak amíg ki nem költöztek a csinos zöldövezetbe. Három lányuk, egy fiuk van, házastársaik közül egy horvát, egy amerikai és két magyar, fiuk Frank Csaláék Julia lányát vette el. A két család sűrűn érintkezik egymással noha Tóthék nagy katolikusok, a "Knights of Columbus" klub lelkes tagjai. A házaspár felfelé törekvő, unokáikban látják a jövőt, akiket

továbbtanulásra ösztönöznek. Mindkét nyelvet jól beszélik, baráti körük nem kizárólag magyar.

TGy

TURÓCZI GYÖRGY, Griffith, református. A Bereg megyei Zápszonyban született 1888-ban. Aratómunkás, summás, kőbányász, 1911-ben jött Amerikába sógorát követve Pennsylvaniába. Egy kis házra való akart keresni, aztán hazamenni, de 14-ben kitört a háború. Felesége, Tóth Mária utánament két fiával, Lászlóval és Györggyel; a két lány, Mária és Juliska már itt született. 1920-ban került Harborra, ugyanabban az öltözetben, hosszúszerű csizmában, amiben Magyarországról jött. Pennsylvaniában farmon meg kőbányában dolgozott. Ott a "burdon" csak egy levest adtak, a többi a burdosnak kellett megvenni, nem mint Indianában, ahol mindent adtak. Mikor megérkezett, a "burdosasszonya" eljött vele az üzletbe, ingeket vettek, cipőt, nadrágot, felöltöztette. Farmot vett, de bérbe adta és az Inland Steel-nél kapott munkát. 26 év után nyugdíjba ment és a farmra költözött. Jelenleg a házaspár teljesen úgy él mintha az óhazában lennének módos parasztok. Disznót ölnek, gyümölcsöt, zöldséget, savanyúságot főznek be, magyar ételeket főznek be — azaz, inkább tipikusan amerikai-magyar konyhát tartanak, amelynek receptjeit Turócziné gondosan feljegyzi. Ugyanazokat a konyhaeszközöket használja tésztacsináláshoz, amiket magával hozott. A két lányuk ugyanolyan kelengyét kapott mint egy magyar parasztlány kapna, libatollas párnákat, dunnát. Mindent megcsinál lányainak, unokáinak mert azok "sose tanulták, mi az asszonyok dolga." Turóczy nehezen birkózott az angol nyelvvel, hamar megtanult munkát kérni, de zavarta, hogy annyi sok nyelvű emberrel dolgozott. A "bász" magyar volt, sok vasgyári szakkifejezést tanult. Egyik fia, Laci (Lester), feleségével Bettyvel (Fülöp Erzsébet, East Chicagóban született, apja Fehéregyházáról [Segesvár mellett] származott) élelmiszerüzletet nyitott Harboron, az interetnikus közönséget megfelelő fűszerezésű hússpecialitásokkal szolgálva ki: 25 éven keresztül látták el a mexikóiakat a chilis darálthússal, a magyarokat a füstölt kolbásszal, a feketéket a "southern sausage"-dzzsal. Az állampolgárság megszerzésekor nevét egyszerűsítette *Turóci*-ra. Alapító egyháztagok, Lester presbiter, gondnok, Betty 10 évig volt a templom pénztárosa. A Turóczy unokák közül egyik egy magyar "szalonos" lányát, Sárközi Erzsikét vette el, a másik egy "hilbilly"-hez ment, a

harmadik egy görög ügyvéd felesége, a negyedik férje német Peruból (Indiana), "college"-ban ismerkedtek meg.

Tné

TURÓCZI BETTY, Griffith, református. Amerikában született, Turóczi György (l. fent) fiához, Leslie-hez (Laci) ment férjhez. Igen lefoglalta férje hentesüzlete az Alder Street-en, sosem ért rá társalogni. 1986-ban Bloomingtonba költözött férjével, mivel egyik lányuk ott él. Betty és férje, Laci, az Ivy Street-i egyház prominens tagjai voltak. Betty 1994-ben Bloomingtonban hunyt el.

VJ

VRABÉLY JÁNOS, Whiting, katolikus. Az Ung megyei Ördögörmő községben született 1898-ban. Kis földjük volt, el kellett menni képezni. 10 testvérből hatan érték meg a felnőtt kort. 16 éves korában vándorolt ki közvetlenül a háború kitörése előtt mert félt, hogy behívják katonának. Kiskorú volt, a szomszéddal ment. Egyenesen Whitingba ment, ahol 48 éven át a Standard Oil alkalmazottja volt. 1923-ban megnősült. Feleségét 4 éves korában hozták ki a szülei. Színdarabot játszottak, úgy ismerkedtek meg, de nyolc évi házasság után a legjobb barátja elszerette az asszonyt. Fiuk Tamás most a tengerészeknél szolgál. Vrabély édesanyjával él együtt. Elhatározás-szerűen tisztán beszél magyarul, nyelvművelő, tisztító elveit gyakran hangoztatja; sokat segített a szótár egyes szavainak értelmezésében. Bátyja katolikus pap, nővére apáca, mindketten inkább angolul beszélnek.

WJ

WLAICH JÁNOSNÉ, AGÁRDI JÚLIA (WJ), református. 1895-ben született a Szabolcs megyei Mándokon, 1913-ban jött férje, Galambos Sándor után Michiganbe. 45 hold birtoka volt, nem a szükség, a kalandvágy hajtotta Amerikát meglátni. Nagy házat vettek és "burdosokat" tartottak. 25-en voltak, 10 centet fizettek naponta. Neki az étteremben kellett dolgoznia. Férje verte. Aztán 1922-ben East Chicagóba jöttek, ott a férje gyárban dolgozott, de 1925-ben meghalt. Két gyerek maradt, Margit és János, házastársuk nem magyar. Férje haláláig egy szót se tanult angolul, nem is kellett, mert akkor a "stórosok", még az "ájris" is magyarul beszélt. Vendéglőkben, pékségekben

dolgozott, főzött kosztosokra. 9 évvel később a szerb Wlaich (született 1895-ben) nyitott egy vendéglőt és hívta, hogy dolgozzon neki. Hat hónapra rá összeházasodtak. Gazdasági válság, sztrájkok rontották az üzletet, tönkrement a vendéglő és Wlaich az Inland Steel-hez szegődött munkásnak, míg a felesége boltot nyitott. Aztán azt is abbahagyta. A református egyház egyik alapító tagja, jelenleg is aktív a református asszonykörben, amelynek 13 évig elnöke is volt. 1937-ben látogatott Magyarországra.

ZsJ

ŽSIGRAI JÓZSEF, Hammond, katolikus. Az Abaúj megyei Somodiban született 1900-ban. Drogista segéd volt Kassán, 1929-ben jött Amerikába. Gyári villanyszerelő, de 26 éve leesett a létráról és alsó teste megbénult. Tolószékben él, rokkant nyugdíjból, mindig kinn van az eléggé forgalmas úton a ház előtt, hogy emberek közt legyen. Amolyan mindenről értesült, okoskodó, hírterjesztő-közvetítő szerepet játszik a közösségben. Villámgyorsan gurul a tolókocsin, oda-vissza keresztezve az utcát. Csinos, eléggé fiatal angolajkú felesége többnyire nincs otthon, dolgozni jár. Jól beszél angolul, magyar beszéde ideges, tele van kölcsönszavakkal.

A főburdos és a Csodaszarvas¹

VÁZSONYI ENDRE

Azok a magyarok, akik a század eleje táján a Chicagótól délkeletre fekvő acélvárosokba érkeztek, nagyrészt nem voltak bevándorlók, még ha a hatóságok — mintegy akaratlanul megjövendőlvé sorsukat — annak is minősítették őket. Sokan még ma is ott találhatók: ki a házában, ki a sírjában (tehát a régi paraszti életábrándok megvalósulásaként, mindenképpen a saját ingatlanán), pedig jövetelükkor eszük ágában sem volt Amerikában megtelepedni. Tervük egyszerű volt és aránylag rövid lejáratú: egy-két év alatt meg akartak takarítani annyit, amennyiből hazatérve néhány hold földet, egy pár lovat, tehenet vásárolhatnak majd óhazai falujukban.

Az amerikai út voltaképpen nem jelentett elvi változást legtöbbjük életében. A föld nélküli vagy kevés földű parasztok gyakran vállaltak alkalmi bér munkát: aratást, kubikolást lakhelyüktől távol eső területeken is. Nos, Amerika még ezeknél is távolabb esett — túl az óceánon, de azért korántsem túl az Óperenciás tengeren —, ebben állt a fő különbség. A „Birds of passage”, a munkapiacok vándormadarai, ezúttal a megszokottnál is nagyobb utat tettek meg. Annyi bizonyos, hogy az érkezettek legtöbbje nem letelepülőnek, hanem afféle átmeneti lakosnak tekintette magát. Vagy kétszáz öreg magyar tanúsította ezt, majdnemhogy azonos szavakkal, sok éven át meg-megismételt beszélgetéseink során. Ennek a cikknek az adatai jórészt abból a gyűjtésből származnak, amelyet Dégh Linda és a szerző 1967 és 1975 között végeztek különféle tudományos intézmények megbízásából a Chicagótól délkeletre fekvő Calumet vidék és egyes kanadai települések magyarjai között. Azt hiszem, hogy a körülmények hasonlósága miatt a cikk megállapításai számos más vidékre és számos más nemzetiségi csoportra is vonatkoztathatók. Ebből az következik, hogy egyes, másutt végzett, hasonló tárgyú kutatások eredményei viszont a calumeti és kanadai magyarok vizsgálatában is tanulságosak, és ezért helyenként utalok rájuk.

---

¹ Először a *Valóság* 1980/3. számában jelent meg.

Igaz ugyan, hogy jó vagy rossz körülmények, váratlan siker, váratlan balsiker vagy csupán a megszokás, a tehetetlenség, sokszor Amerikában marasztották e munkát keresni jött magyarokat, de nem kevesen még sok év, sőt némelykor sok évtized után is vonakodtak belátni, hogy amerikai tartózkodásuk nem ideiglenes. „Mindig azt terveztem, hogy hazamegyek” — mondta Mr. Jónás East Chicago-i nyugalmazott vasúti előmunkás hetvenkilenc éves korában, és szükségesnek látta, hogy hozzátegye: „De most már, úgy látszik, itt maradok.”

A kezdeti szándék, még ha később oly sok esetben cáfolt is rá a valóság, általában döntőnek bizonyult. Ennek tulajdonítható mindenekelőtt, hogy a férfiak, kevés kivétellel, magányosan érkeztek. Akinek felesége, családja volt Magyarországon, otthon hagyta az átmenetinek szánt időre; a legények pedig, abban a feltevésben, hogy rövidesen amúgy is hazatérnek, nem igyekeztek családot alapítani Amerikában. Ugyanilyen okból még kezdetleges fokon sem tanultak meg angolul: inkább a „Hunglish” ragadt rájuk, ez a zagyvalék csoportnyelv, amelyet a csoporton kívüliek, akármilyen nyelvet beszéltek is, meg sem érthettek. Hazai szokásaikat — elsősorban az étkezési és ruházkodási szokásokat — csak lassan és vonakodva adták fel, az amerikaiakat pedig csak lassan és vonakodva vették át. Csupán egyet cseréltek fel gyorsan, könnyedén, vonakodás nélkül: paraszti mivoltukat a gyári munkás vagy bányász életére, nyilván mert tudták tapasztalásból, hogy a vándor munkakereső, akármerre jár is, nem lehet válogatós.

A magányos, a nyelvet nem értő, járatlan, munkában is tanulatlan, szűkpénzü jövevény csakis saját nemzetiségi környezetében, és ott is csak egy család vagy családféle pártfogásával találhatta meg az életnek legalább elemi feltételeit. Ezeket kínálta a *burdosház*, a korai bevándorló-világnak ez a jellegzetes intézménye. A szó maga, mint gondolhatni, a „boarding house” magyarosított változata, de ha „vendégotthon”-nak fordítanám vagy „családi penzió”-nak, ahogy a szótár ajánlja, messze jutnánk a valóságtól. Jelentése — mint a burdosházi élettel kapcsolatos többi fogalomé is — sokkal tartalmasabb és egyben sokkal szabatosabban körülírt az angol eredeténél. Lefordítani nem is lehet, csak megmagyarázni, de azt sem valami kevés szóval.

A nők immigránsok („bevándorlók”) jó része, mihelyt csak tehetett, házat bérelt, esetleg vásárolt. Egy szobát megtartott magának és a feleségének meg a gyerekének, ha volt, a többibe pedig (egybe, kettőbe mindössze, mert hiszen általában csak szegényke kis házak álltak

azokban a még csupán épülőfélben levő idegen-negyedekben) lakókat fogadott. A szállásadót *burdosgazdának*, a feleségét *burdosasszonynak* nevezték, a lakókat pedig *burdosoknak*, mert hiszen sem a „szobaúr”, sem az „ágyrajáró”, sem az „albérlő” nem illet volna rájuk. Egy-egy szobában annyi ágy állt, amennyi elfért benne: négy, öt vagy még több, egy-egy ágyban pedig két burdos aludt egy időben, reggel és este átadva helyét a munkából hazaérkező váltásnak. Aki külön ágyat akart, többet fizetett. „A civilizáció szégyene” — summázta a helyzetet egy 1914-ből származó jelentés, a híres *The Pittsburgh Survey*. A *burd* azonban — a burdosgazdáék és a burdosok közötti sajátos jogviszony — nemcsak ennyiből állt. A gazda szerepe nagyjából kimerült a bérbeadás, a burdos befogadásának aktusával, az asszonynak azonban sokféle feladata volt. Elsősorban is kimosta, kivasalta az ágyneműt és a lakók munka szennyezte fehérneműjét, ami a folyóvíz nélküli házakban nem volt könnyű munka; ezután megvásárolta az élelmiszert és egyéb háztartási szükségleti cikkeket; megfőzte az ételt: a „kompánia koszt”-ot (amelyet a lakók közösen fizettek, a havi három-négy dollár béren felül), valamint a burdosok külön rendelését; napról napra bevezette a „kompánia könyv”-be a bevételeket és kiadásokat; becsomagolta a munkások ebédjét vagy éjfélutáni vacsoráját; megfoltozta az emberek szakadt ruháját. Feladatai közé tartozott persze a vízhordás is, az udvari vagy utcai közös csapról, és ő tartotta rendben az udvar végében levő reterátot (amelyet az amerikai magyar nyelvbe korán bevonult eufémiával már akkor is „resztrumnak”, „pihenőszobának” illet nevezni). Néhol az asszony kötelessége volt még az is, hogy a munkában megizzadt burdosok hátát lemossa, mielőtt felhordta számukra az ételt. És végül, úgy tetszik, néhol — nem mindenütt, nem is a legtöbb helyen — más fontos elemek is járultak az asszony sokoldalú szerepéhez e sajátos nagycsalád sajátos életében. Erről lesz szó itt alább.

Van a burdosélet szókincsének egy nem egészen tisztázott értelmű szava: a *főburdos*. Egy 1913-ból származó útleírás (Pásztor Árpád: *Amerika Canadától Panamáig*) „a legrégebb burdos”-ként említi és megjegyzi, hogy a házban „ő a parancsoló”. Egy amerikás magyar nótagyűjtemény szerint (Körmendi Mária: *Elindultunk idegenbe*) a főburdos „az egy szálláson lakó magyarok vezére”. A Webster-féle nagyszótár a „főburdos” angol megfelelőjének, a „star boarder”-nek ezt a meghatározását közli (persze angolul): „Különlegesen kegyelt, kiváltságos albérlő.” Öreg barátnőnk, Mrs. Heves, Garyben ezt mondta: „A főburdos az volt, aki a legjobb falatokat kapta.” A finom falatokról

szól egy gramofonlemezre felvett tréfás jelenetben az éhen maradt burdosgazda bánatos éneke is — feltehetőleg az 1910-es években — *ad notam: Tele van a város...*

*De szeretnék még egyszer
Én is burdos lenni,
A kemény szték helyett
Puha csirkét enni!*

*Hová lettél, hová,
Ábrándok világa?
Hogy csapna bele a mennykő
A főburdos hasába!*

P.M. is azt állítja, hogy: „Neki [a főburdosnak] volt a legjobb dolga”, és meg is magyarázza, miért: „A *miszisz* őt szerette legjobban.” (A „*miszisz*”, így egymagában, név hozzáadása nélkül, azt jelentette, hogy „burdosasszony”. Látni való, hogy társadalmi állása bizonyos tiszteletet szerzett a számára.) De hát miért „szerette legjobban” a *miszisz* az egyik burdosát? „Mindenféle történet szálldosott... egy burdosházról, ahol tíz férfi élt, és az egyetlen nő a tulajdonos felesége volt” — írta (angolul) Kósa János, a Kanadában nemrég elhunyt magyar szociológus. Történetek azonban nem egy, hanem számos burdosházról szálldosnak. „Volt burdos, aki jobban tetszett a háziasszonynak, mint a többi — magyarázta a kifejezéseiben is szemérmes Mrs. Csala Indiana Harborban —, az volt a főburdos.” Mrs. Balla, ugyanabban a városban, szókimondóbb definícióval szolgált: „Az volt a burdosasszony szeretője.” Egy régi tanulmány függelékében van egy kis, hatvanegy szavas útbaigazító az „amerikai magyar nyelv” megértéséhez. A tanulmány szerzője Hoffman Géza, címe *Csonka Munkásosztály. Az amerikai magyarság*. A régi szöszedet így határozza meg a „főburdos” szót: *főburdos* = star boarder = 'a házi barát; a háziasszonnyal viszonyt folytató és a házban vezérszerepet játszó burdos'.

Az East Chicago-i Timár bácsi (akiről azt rebesgetik, hogy hajdanában ő maga is főburdos volt, majd feleségül vette a burdosház asszonyát, akinek a férje, alkalmas pillanatban, de természetes halállal elhunyt), ezt mondta, nyolcvanegy éves korában, huncutul csippentve egyik szemével: „Amíg a gazda a gyárban dolgozott, a főburdos látta el odahaza a dolgát.”

Chicago környéki és kanadai adatközlőinknek, vagyis: szavahihető öreg barátainknak, a burdosélet egykori szemtanúinak vagy résztvevőinek információi, pletykái, anekdotái, ezen kívül pedig néhány útleírás,

tanulmány, tréfás jelenet, nóta utalásai rendre azt mutatják, hogy a főburdos a század eleji immigráns-életnek ismert és sűrűn emlegetett alakja volt. A lakóházaknak ebben a falusias közelségében és éjjel-nappali zsúfoltságában, a nyelvi és területi elszigeteltségben, az egymásrautaltság szűk látóterében, a belterjes hírforgalomban semmi sem maradhatott titok — még az sem, ami meg sem történt. Bizonyos, hogy nem minden burdosháznak volt főburdosa, nem is a legtöbbnek. De szállt a hír, szállt a pletyka — nyilván a mérges rágalom is — a kis közösségben és azon túl: burdosházakról, burdosasszonyokról, főburdosokról, már-már *commedia dell'arte*-szerű, sztereotip jellegzetességet kölcsönözve a figuráknak. A „star boarder” (így, angol formájában) valamely időpontban el is szakadt eredeti színterétől és eredeti jelentésétől, és sikamlós tréfákban általánosságban a „házibarátság” értelmét vette fel, a nemzetiségi lakónegyedek határain kívül is.

De hát mi volt a szerepe az érintett burdosgazdának — aki elvégre is nemcsak üzlettársa, hanem hites férje is volt a burdosasszonynak! — ebben a bizarr szituációban? Tudjuk — az életből ellesett komédiákból és a komédiákból ellesett életből —, hogy „mindig a férj tudja meg utolsónak az igazságot”. De vajon csakugyan ez a frivol közhely volna a magyarázata annak a tüneménynek, hogy a kárvallott férj általában jellegtelen, jelentéktelen és mindennekefelett: a végletekig passzív figurája maradt ennek a sajátos háromszögnek? Szabad-e, primitív egyszerűsítéssel, egyfajta *Cocu magnifique*-nek (Crommelynck komédiájának címe, amelyet Karinthy *Csodaszarvas* címen fordított magyarra), szabad-e „csodaszarvasnak” tekintenünk az ilyen férjet, aki jóhiszeműségében éveken, évtizedeken át semmit sem gyanít abból, amit körülötte már mindenki észrevett? Tartsuk emlékezetben, hogy a legtöbb burdosház kezdetleges, két-, három-, legfeljebb négyszobás, vékony deszkafalú faépület volt, amelyben többnyire éjjel-nappal emberek tartózkodtak. Ha az asszony egyedül akart maradni a főburdossal, akkor vagy ki kellett várnia, amíg senki sincs otthon, ami ugyancsak ritkán következett be, vagy be kellett zárkóznia az illetővel a saját szobájába. Ehhez valami ürügy kellett, ha átlátszó is, de illedelmes. Elfogadott kifogás volt — ha meg is mosolyogták a többiek —, hogy a főburdos segít a burdosasszonynak a könyvelésben. Az a kis szótár, amelyre már hivatkoztunk, így értelmezi az idevágó kifejezést: *Kompánia könyvet számol* = 'a burdos segít a miszisznek, a háziasszonynak a bevásárlási könyv összeszámolásában'. (A számolgatás fáradalmait flörtölésben

pihenik ki. Innen a kifejezés átvitt értelme: flörtölés, sőt házasságtörés.)

De a miszisz kegyére pályázó burdos olykor már korábban felhívta magára a figyelmet (furcsa mód, nemcsak az asszonyét, hanem hihetőleg a többiekét is), mintsem az asszonnyal szemtől szembe közölte volna szándékait. Akármilyen valószínűtlenül, sőt értelmetlenül hangzik is: ilyenkor zsebkésével ábrákat, köztük nap formájú, sugaras alakzatokat faragott az ajtóba. Ezt — valamely szimbolika szerint, amely talán óhazai palánkok *graffitijait* vallhatja ősének — erőteljes és leplezetlen szerelmi vallomásnak kellett tekinteni. Egy Amerikában született novellaféle (amelyet bizonyos Szécskay György írt) hosszasan ismerteti ezt a szokást. A történetben szereplő tulajdonos vonakodik burdosház céljaira kiadni a házát a történet hősének, mert annak szép felesége van, és a háztulajdonos attól tart, hogy a leendő lakók majd „a konyhaajtót, az ajtófélfákat faragcsálják” szerelmük kifejezésekképpen. A leendő burdosgazda más épületet bérel ki. Hanem, amikor egy idő múlva csakugyan faragásokat talál az ajtón, mindjárt tudja, hanyadán áll. Eszébe jut, hogy valamikor régen, nőtlen burdos korában, ő maga is ilyen ajtó-faragással jelezte ébredő szerelmét, nem is eredménytelenül. Felismeri hát a faragásokat, megérti a jelentőségüket. De már késő. Az asszony — hiába könyörög a férje — nem pártol vissza hozzá, hanem továbbáll a főburdossal. Idáig a novella. De a burdosházi gáláns jelbeszédre a századeleji bevándorlók közül többen is szolgáltatnak adatokat. El kell hát hinnünk, hogy ilyen különös jelbeszéd csakugyan létezett. Mrs. White például (magyar asszony, aki egy módos angolhoz ment feleségül) éppen ottlétünk idején házat vett East Chicagóban. Panaszkodott, hogy sokba kerül a tatarozás. „Burdosház volt régebben — magyarázta —, összevissza faragtak mindent azok a disznók.” Az ember tulajdonképpen azt hinné, hogy aki egy férjes asszony szerelmére pályázik, igyekszik titokban tartani a szándékát. Ebben a — minduntalan megisméltódó — burdosházi helyzetben azonban mintha fel sem merült volna a lehetőség, hogy a burdosgazda is felfigyel a szaporodó áruló jelekre. Mert még ha a burdosgazda nem is értette meg a majdnem hogy obszcén jelbeszédet; még ha nem is jutott a füléhez semmiféle suttogás; még ha nem is akadt senki, aki — akár jó-, akár rosszindulatból — felvilágosította volna, hogy mi történik a házában; még ha soha semmi gyanúsat nem is észlelt a házasságtörő vagy éppen házasságtörésre készülő pár viselkedésében: azt már mégiscsak meg kellett kérdeznie, önmagától vagy másoktól, hogy mivel érdemelte ki az egyik bérlő a

leplezetlenül használt, legalábbis kétértelmű „főburdos” címet és az ezzel járó megkülönböztetett bánásmódot. Óhazai falujában az efféle gyanú (hát még a könnyen megszerezhető bizonyosság!) minden bizonnyal bicskát, baltát, vasvillát adott volna a kezébe. Az emigráció körülményei között azonban — majd alább szó lesz arról, hogy voltaképpen miféle körülmények voltak ezek — néhol mintha megszelídült vagy átalakult volna a *cavalleria rusticana*. A már idézett vidám zenés egyfelvonásosban például a nekimegésedett férj úgy szerez elégtételt, hogy asszonyától nagy erélyesen egy *kódert* (quartert, huszonöt centest) követel ki, hogy a pénzen, legalább most az egyszer, jól teleegye magát. És ezzel le is zárul egy már-már elfajulni készülő féltékenységi jelenet.

A komédia ritkán fajult tragédiává; igazság szerint, a mindennapos burdosházi élet fordulatai még komédiának sem igen voltak mondhatók. A főburdos intézményét, az új élet más furcsaságaival együtt, aránylag szenvtelenül vette tudomásul a bevándorlók csoportközössége és a jelek szerint sok olyan férj is, akit otthon nemcsak feljogosított, hanem egyenest rákényszerített volna a féltékenységre a közvélemény. Hallani, olvasni lehet ugyan néhány botrányról, válóperről, sőt verekedésről, fejszés, revolveres drámáról is, de úgy tetszik, hogy a megcsalt — vagy annak elhírelt — férj Othello helyett többnyire mégis inkább a *cocu magnifique*-nek a szerepét vállalta, mégpedig annak a másiknak, aki nem akarja észrevenni a nyilvánvalót. De még ha észrevette is, törekvése leggyakrabban nem abban állt, hogy bosszút álljon, elégtételt szerezzen, megleckéztesse az asszonyt, szakítson vele. Ellenkezőleg, azon iparkodott, hogy a hűtlen feleséget (buzgón megbocsátva mindent, ami megbocsátásra várt) továbbra is megtartsa élete ragaszkodó párjának és egyben persze burdosháza szorgalmas gazdasszonyának.

Mr. C. például elégikus költemények tucatját írta házasságának összeomlásáról egy vastag füzetben, úgy ötven év előtt. A füzetet azóta is megőrizte és szívesen mutogatja látogatóinak, akiket egy pohár házilag csinált borral is megkínál. Minden bajáért a burdosrendszert okolja.

*A Burdos tartás, bizony, elbánt velünk,
Nincsen Boldogságunk, nincs semmi Örömünk.*

Mégsem szándékszik válni. A feleség az, aki megindítja a pert. A bírósági tárgyalás napján a költői kedélyű alperes ismét szomorú sorokat

ró a versesfüzetébe:

*Most már tudom, hogy a szent harczot el veszttem,
Maradj hát magadnak, te hűtlen.
Feladok mindent, Daccot, Ellentállást és Védelmet...*

A férj „szent harcnak” nevezi ugyan azt a törekvését, hogy hűtlen feleségét visszaszerezze, de azért olykor mégis lázadozik:

*Nem tudom felfogni, hogy mit látol a latraidba,
Hogy így tönkretetted a szép családodat???*

Nemcsak egy legénynek, hanem többnek is része volt a versköltő burdosgazda házassági drámájában — egy időben? egymás után? —, de ezt is békétűrőssel viseli el. Mindössze egy kis suta iróniával illeti az asszony szertelenségét.

*Mért harczolnék érted? Nincs semmi értelme.
A burdosaiddal álgyon meg az Isten...
Ülhetel az ölébe Pistádnak, Simonodnak, Sándorodnak,
Én tréfásan adom rátok áldásomat.*

Hármas, bebizonyosodott, talán sohasem is tagadott házasságtörés: akárhogyan is, elégséges ok arra, hogy egy század eleji férj inkább szabadulni igyekezzék a méltatlan feleségétől, semmint hogy az életközösség helyreállításáért küzdjön. De Mr. C. még a ciklus utolsó, *Búcsú feleségemtől* című versében is azt tanúsítja, hogy a válás végül is egyes-egyedül az asszony akaratából jött létre:

*Isten veled, Édes! Szavadra válni kellett.
Burdosaid kedvéért hozzám hűtlen lettél...
Hűtlen Rózsám, áldjon meg az Isten!*

Megjegyzendő, hogy sosem derült ki teljes bizonyossággal, vajon a házassági tragikomédia magával a füzettulajdonos Mr. C.-vel vagy valaki mással történt-e meg. Elterjedt szokás volt ugyanis, hogy verskedvelő emberek nemcsak azt jegyezték fel az efféle füzetekbe, ami az eszükbe, hanem azt is, ami a kezük ügyébe jutott: amit másoktól

hallottak vagy máshol olvastak. Az idő múltával ezeket az innen-onnan lemásolt, emlékezetből leírt verseket, csökevényes poétalelkük egész melegével és becsületével, végképpen örökbe fogadták, és az eredeti szerzőről őszintén megfeledkezve, teljesen a sajátjuknak tekintették. Volt aki a tőle telhető legtokéletesebb kalligráfiával, minden egyes vers alá odakanyarította a saját nevét, mivelhogy a füzetbe, a szó fizikai értelmében, csakugyan ő írta a kérdéses verset. Egy füzetben ezt láttam: „Petőfi Sándor: Nemzeti dal. Írta Szekeres Lajos.” Lehet tehát, hogy Mr. C. versciklusának sem az a hőse, aki a verseket „írta”, hanem egy más kárvallott burdosgazda. Mindenesetre tipikus történet. A jó humorú Mrs. H. Garyben, nevetve mesélte: „Az én időmben (1920 táján) az volt a divat, hogy az asszony meg a főburdos ezt mondták a férjnek: »Muffolj (költözz), Miska!« — és kidobták. Az meg ment, muszáj volt neki.” Egy hajdani burdosasszony (akinek házában azonban „ilyen dolgok nem fordultak elő”, mert csak „rendes, komoly embereket” fogadott be, és különben is, szerette az urát) azt mesélte, hogy az unokanővére háromszor, igen: háromszor egymás után, egy-egy főburdosához ment feleségül, utoljára hetvenéves korában. Ami nemcsak azt mutatja, hogy az asszony még ilyen korban is becses jószág volt, hanem azt is, hogy a főburdos, ha burdosgazdává lépett elő, nemegyszer maga is elődje sorsára jutott. Veszélyeztetett helyzetében a férj olykor a rendőrséghez fordult. Legalábbis erre vall ez a töredékes amerikai magyar népdal:

*Mit ér az olyan főburdosnak élete,
Kinek mindig nadrágzsebben a keze?
Nem meri misziszét megölelni,
Mert attól fél, hogy a polic [a rendőr] elviszi.*

De néha a miszisz is igénybe vette a hatóságot, akár a férje ellen is. Erről panaszkodik a burdosgazda egy hasonlóképpen töredékes népdalfélében, amelyet a sok nótát tudó M. bácsi dalolt el hammondi háza garázsában, azzal, hogy a folytatását elfelejtette, pedig az a legjobb:

<i>Sokat tud ám arról,</i>	<i>Háromszor zárattál</i>
<i>A Makó pincéje</i>	<i>Hammond börtönébe</i>
<i>Mért zárattál engem</i>	<i>Te meg addig ültél</i>
<i>Háromszor börtönbe.</i>	<i>Főburdos ölébe.</i>

Kérdeztem M. bácsit is, másokat is, mi köze volt a rendőrségnek a házassági konfliktushoz. Azt mondták, hogy a főburdos és a burdosgazda, és egyszer-másszor a feleség is, többnyire tilos pálinkafőzésért vagy illegális bevándorlásért jelentették fel egymást, hol okkal, hol ok nélkül, hol eredménnyel, hol eredménytelenül. De arról is szól történet, hogy egy otthonából kiüldözött férj később visszatért, és az elszenvedett sérelmek sommás viszonzásaképpen megszöktette saját feleségét a saját házából, ahol akkor már saját főburdosa volt az úr. Az asszony, régebbi terveinek radikális megváltoztatásával, magához vette a burdosok pénzét (amelynek szokás szerint a burdosasszony volt az őrzője) és követte a férjét, nemcsak pénz, hanem a megszokott kiszolgálás nélkül is hagyva a ház lakóit. De hát ezek kivételes esetek voltak. Inkább arról hall az ember, hogy az asszony megszökött a főburdossal, vagy hogy a főburdos feleségül vette az asszonyt és ezzel törvény szerint is megszerezte a hatalmat a burdosház fölött, amely gyakorlatilag eddig is őt illette meg.

De még ezek a történetek sem tipikusak. Tipikus elsősorban az volt, hogy a házaspár egyáltalában nem fogadott be bérlőket (ezt tette a házaspároknak legalább fele), vagy ha tartott is burdosokat, egyiket sem léptette elő *lege artis* főburdossá. De még ha volt is főburdos a házban — úgy értem: igazi főburdos —, legtöbbször ebből a helyzetből sem származott semmiféle történet: a férj, a feleség és a — némelykor változó — főburdos csendben, rendben, egymást megbecsülve, egymást nem háborgatva éledegtek a nyugalmas burdosházban. Valószínű, hogy annak a kölcsönös felismerésnek is része volt ebben, hogy a burdosgazda, a burdosasszony és a főburdos nagymértékben egymásra szorulnak, következésképpen célszerű, ha az óhazaitól eltérő, liberálisabban felfogott előzékenységet tanúsítanak egymás iránt. A nyilván soha meg nem fogalmazott, talán soha nem is tudatosított egyezséghez azonban, az érdekelték hallgatag egyetértésén kívül, még egy tényező volt szükséges: az elnéző vagy legalábbis passzív közvélemény. Minden jel arra mutat, hogy a bevándorló csoportok maguk is képesek voltak véleményeik tekintetében lazítani az óhazai normán, és hogy az új klíma meglepő gyorsasággal fejtette ki hagyománysemlegesítő hatását. Annyi bizonyos, hogy a pletyka, helyesebben: a köztudomás általában nem ásta alá jelentékenyen a kérdéses személyek társadalmi presztízsét, talán olykor még erősítette is.

Már volt szó arról, hogy a férfiak, többségükben fiatalok, túlnyomórészt magányosan érkeztek Amerikába. A századforduló idején a férfiak száma az összes bevándorlók 70%-ánál is többet tett ki, és a nők létszáma, még az első világháborút megelőző években is, messze volt a férfiakétól. A magányos, tapasztalatlan, pénztelen, többségükben fiatal férfiak általában nem találtak máshol szállást, ellátást és egy kis gyámkodást, amelyre árva lelkük annyira rászorult, mint valamelyik burdosházban. Megegett ugyan, hogy néhány férfi összeállt, kibérelt egy kis házat és ott maga gazdálkodott, asszony nélkül — „betyárburd”-nak nevezték az ilyent —, de ez ritkaságszámba ment és nem is volt benne valami sok köszönet. Az iparvárosi munkások szabály szerint burdosházakban laktak, ami egyet jelent azzal, hogy hosszú évekig nem nőültek.

Kilátásaik, éppen magányos voltuk miatt, nem voltak rózsásak. A legények — noha ittlétük célja éppen a pénzgyűjtés volt — egy statisztika szerint 81%-ban szegények maradtak. „A legények osztálya: a szegények osztálya” — írta Kósa, de angolul írta: a szójátékkal csak a magyar nyelv ajándékozta meg az akkor találó megfigyelést. A fix fizetést húzó legényember csakis takarékossgal, pénze aszkétikus kuporgatásával növelhette kis vagyonát, ami a gazdagodásnak igen lassú, fáradságos, erős elszántságot és nagy önuralmat kívánó módja volt. Mégis kénytelen volt ennél megmaradni. Aki ugyanis becsületes úton több keresethez akart jutni, hármat tehetett: valami kis üzletbe kezdett, dolgozni küldte a feleségét (ha ugyan volt felesége) vagy burdosházat nyitott maga is. Mind a háromhoz *per definitionem*, asszony kellett, márpedig szegény ember nemigen kapott feleséget. Minden valamirevaló nő bőven válogathatott házasulandó férfiak között, és persze többnyire a tehetőset választotta. Ebből a *circulus vitiosus*ból roppantul nehéz volt kitörni.

Garyben hallottam egy jellemző történetet. Egy burdosház lakói megtudták, hogy a házigazda Magyarországon élő unokahúga Amerikába készül. Fényképét nem látták, korát nem tudták, talán a nevét sem kérdezték. Mindaz, amit tudtak róla, annyi volt, hogy nőnemű és rövidesen megérkezik. A burdosok összevitákoztak, hogy melyiküket illeti a lány; ketten ököltre mentek, bicskát rántottak. Megsérültek mind a ketten, az egyik könnyebben, a másik súlyosabban. A súlyosabb sérült, Márton nevű, szúrt hassebével ott feküdt burdos-ágyán még akkor is, amikor az unokahúg megérkezett az óhazából. A lány nagyon

megsajnálta az embert, hogy annyit szenvedett miatta. Amikor a férfi felépült, egyenesen a paphoz mentek, megesküdtek, otthagyták a burdosházat és maguk nyitottak másikat. Jól ment a soruk, szépen megszédtek magukat. A történetet magától az akkor nyolcvanegy éves Mrs. Mártontól hallottam. Kérdeztem, volt-e főburdos is a házukban. Nem volt, dehogyis!

A feleség a gazdasági érvényesülés közvetlen és nélkülözhetetlen eszköze volt, akárhogy próbálnánk is érzelmeseíteni a dolgot: anyagi érték. Aki tehát másnak feleségét elkívánta, ugyanazt a vagyonellenes deliktumot követte el, amelyet — más vagyontárgyak: a ház, a rabszolga, az ökör, a szamár védelmével együtt — a Tízparancsolat is tilalmaz. A szállásadó különféle, másként meg sem szerezhető előnyökhöz jutott a felesége által: külön szobához a zsúfolt burdosházban, jobbféle koszthoz, ingyen kiszolgáláshoz, külön jövedelemhez és — igen! — *pater familiasi* tekintélyhez, amelyet, mint már tudjuk, csak elvétele és akkor sem igen erősen árnyékolt be holmi pletykaság.

Az amerikai férj elnézte felesége módfeletti gyengédségét a főburdos iránt, és a kapcsolatot annyira jóhiszeműen ítélte meg, amennyire csak kitelt tőle. Ha mégis valamiféle válaszütra került, nem volt célszerű élére állítani a dolgot. Talán kielégíthette hirtelen haragját, csillapíthatta féltékenységét, eleget tehetett egy elévülőben levő becsületkódex szabályainak, de ezzel egy szerelmi dráma gyötrelmein felül többek között azt is kockáztatta, hogy elveszítve asszonyát, maga is burdosi szintre süllyed, és nemcsak a közös házról, közös jövedelemről, közös tervekről, közös reményekről, hanem — erről meg ne feledkezzünk! — a közös asztal mellett a közös ágyról is le kell mondania.

Tudott dolog, hogy a nemek arányában már aránylag kisebb eltérés is érezhető társadalmi következményekkel jár. Minden háborún átesett ország lakossága, statisztikai adatok ismerete nélkül is, saját napi életében tapasztalhatta, hogy megritkult a férfilakosság és — mintegy az ártörvény hatására — „olcsóbb” lett a nő. A század eleji Amerika erősen endogám nemzetiségi területein azonban ennek éppen a fordítottját látni. A férfiak száma a nők számának többszörösét tette ki (bizonyos időben minden egyes nőre három férfi esett), ami a nők értékét irracionálisan megnövelte, de mindig akadt elég olyan férfi, aki a felcsigázott kíváncsalmaknak is megfelelt. Margit néni W.-ben még most

is — hatvan évvel később — könnyes szemmel meséli, hogyan kényszerítették a szülei, majdnemhogy gyermekfővel egy nagy bajuszú, negyvenöt éves, jó módú asztaloshoz. Azon a héten volt az esküvő, amikor a lány elérte a törvényes kort; kedvenc játékbabáját, férje rosszállásával dacolva, a nászéjszakán magával vitte a hitvesi ágyba. A sok magányos férfi szinte minden esetben férjes asszonyokkal találta magát szemben, akikhez erkölcsös módon csak kivételes esetekben juthatott hozzá: ha az asszony özvegységre jutott vagy elvált a férjétől. A nőtlen ember szerelmi életének tehát gyakorlatilag csak két útja volt: házasságtörés és prostitúció.

Illetve, volt még egy harmadik is: a homoszexualitás. Valószínű is, hogy a zsúfolt férfi-tanyákon, a közös ágyban előfordult egy és más, de az „adatközlők” nyilván szemérmesség okából, vonakodtak erre vonatkozó adatokat közölni. Egy legény megverte a másikat, mert azon kapta, hogy távollétében az ő hálótársa mellé feküdt éjszakára; egy másik vasárnaponként harmonikaszóra végigtáncoltatta lakótársait a burdosház udvarán, olyan tüzesen, „mintha lányok lettek volna”; egy harmadik viszont nemegyszer lánynak öltözött, úgy táncolt, móríkált és énekelt, vékony női hangon. De hát ebből nem sokra lehet következtetni.

Ellenben a prostitúció nagy szerepet játszott a bevándorló-életben. Elsősorban is, a legtöbb *szalonban* (bárban, kocsmában) lányok csatlakoztak az éjszakai vendégekhez. „Tetszik tudni, ezek voltak az úgynevezett kurvák” — magyarázta egy adatközlő, feltételezve, hogy ez a terminus technikus azóta kimaradt a szakmai szótárból. De ott sorakoztak valamely félreeső utcában, színes üvegű ajtajaikkal, a bordélyok is, minden igény, minden nemzetiség és minden pénztárca számára. A rangsor legmagasabb fokán főként francia vagy született amerikai nőket foglalkoztató házak álltak; a díj tíz—tizenöt dollár volt. Mondani sem kell, hogy klienseik nem a munkások sorából kerültek ki. A munkások, átugorva a terjedelmes árjegyzék közbülső tételeit, az egy dolláros, ötvencentes házakat keresték, ahol leginkább orosz és lengyel zsidó, olasz, spanyol és igen: magyar lányok várták a látogatókat. Végül: voltak huszonöt centes néger házak is. Szívszaggató rangsor, szívszaggató aránytalanság, amely szívszaggató női sorsokat sejtet.

De szívszaggató a sorsa még azoknak a férfiaknak is, akik ide kényszerültek, nem csupán egyszer-egyszer, alkalmilag, hanem évekig, évtizedekig, talán egész burdos-életükön át: a burdosházi kapcsolat legalább egy pszeudo-szerelem melegét, egy pszeudo-család

meghiittsége, egy pszeudo-barát szolidaritását jelentette. Az asszony? Az ő szerepe talányosabb. „Az asszony ingatag” — ez volna a megfejtés? Aligha. Bizonyára voltak ingatag asszonyok, sőt feltehetőleg olyanok is, akiket az újszerű helyzet és szokatlan erkölcsi klíma az elfogadottnál szabadosabb életmódra készítetett. (Talán a korábban említett, mélabús Mr. C.-nek Pistával, Simonnal és Sándorral körülbelül egy időben szerelmeskedő felesége is ezek közé tartozott.) De sok hajdani burdosgazdával, burdosasszonnyal, sőt főburdossal éveken át folytatott beszélgetések alapján — burdosgazdákról, burdosasszonyokról, főburdosokról, a Calumet vidéken és egyebütt — más magyarázatot ajánlok.

A burdosház átlagos asszonya semmivel sem volt ingatagabb, mint a többi átlagos asszony akárhol másutt. Arra pedig, hogy — az operaária további rágalmaiból idézve — „álnok és csalfa lény” is lett volna, éppenséggel nem talál az ember semmi általánosításra jogosító gyanúokat. A feleség az esetek nagy részében nem kalandot keresett. Ellenkezőleg: védelmet a kalandok, az éhes férfiak erőszakossága ellen, a korai bevándorlás turbulens körülményei között. A férj oltalma nem mindig volt elégséges: tizenkét órát dolgozott, házáat, feleségét ráhagyva a másik váltásra. Fáradt is volt, talán nem is fiatal; de mindennekfelett csak egy ember volt, egy egész kis sokasággal szemben. A főburdossal válllva azonban már figyelemre méltó stratégiai hatalmat képviselt: a két férfi (majdnem ezt írtam: „a két férj”) legalábbis egyikének esetleges éjjel-nappali jelenlétét, a megosztott szerelemföltés permanens éberségét, és ehhez még kétszeres fizikai erőt is, amire alkalomadtán szükség lehetett. Ha így értelmezzük a dolgot, mindjárt kevésbé frivolan hangzik az a megjegyzés — akárhányat hunyorított is hozzá a főburdosság-viselt Timár bácsi —, hogy „amíg a gazda a gyárban dolgozott, a főburdos látta el odahaza a dolgát”.

Hát a „megcsalt” férj? Róla már sok szó esett ebben az írásban. Ha nem következtek be túlzott, nehezen jóvátehető fordulatok — baltás, bicskás jelenetek, asszonyszöktetés, féltékenység fűtötte szertelenség —, akkor a férj számos esetben felismerte a főburdos jelenlétéből származó előnyöket, és a továbbiakban valószínűleg ehhez tartotta magát. Talány ez is? Ha az, könnyen megfejthető. A *Cocu magnifique*, a Csodaszarvas — az igazi, ugyanaz, akiről Crommelynck a komédiáját írta — könnyebben viseli el az öntudattal elfogadott bizonyosságot, mint a megalázó bizonytalanságot. (A burdosgazda esetében éppenséggel:

egyetlen bizonyosságot a meghatározatlan számú bizonytalansággal szemben.) Vannak ilyen emberek. És vannak olyan körülmények, amelyekben az ilyen embereknek könnyebb a dolguk.

Így aztán, szerencsés esetben, szív a szívre talált: az *ilyen* burdosgazda, az *ilyen* burdosasszony és az *ilyen* főburdos szíve — egy szívvel tehát mindenesetre több, mint az érzelmes regényekben vagy a tündérmesékben —, és ha minden kedvezett, attól fogva együtt élezve e sajátos boldogságot, boldogan éltek, ha meg nem haltak. Nem, nem haltak meg, legalábbis nem valamennyien. Egyesek még ma is itt vannak közöttünk, peckes nyolcvanasok, és szívesen emlékeznek vissza a daliás időkre. Amit róluk tudok, tőlük tanultam.

IRODALOM

- Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza. Gondolat, 1966.
- Richard Dorson: „The Ethnic Research Survey of Northwest Indiana”, Kontakte und Grenzen. Probleme der Volks-, Kultur- und Socialforschung. Göttingen, Verlag Otto Schwartz & Co., 1969.
- Linda Dégh: People in the Tobacco Belt. Four Lives. Canadian Center for Folk Culture Studies, Ottawa, 1977.
- Joshua A. Fishman: Hungarian Language Maintenance in the United States. Bloomington, Indiana, Research Center in Anthropology, Folklore and Linguistics, 1966.
- H. Th. Fisher: Polyandry. Int. Arch. Ethnogr. 46, 1952.
- Gunda Béla: America in Hungarian Folk Tradition. In: Journal of American Folklore, 83, 1970.
- Oscar Handlin: Immigration as a Factor in American History. Englewood Cliffs, New Jersey, 1959.
- Hoffman Géza: Csonka munkásosztály. Az amerikai magyarság. Budapest, Magyar Közgazdasági Társaság, 1911.
- Kovács Imre: A kivándorlás. Budapest, Cserépfalvi, 1938.
- John Kosa: Land of Choice. Toronto, University of Toronto Press, 1957.
- Kálmán Béla: Amerikai magyarok. Magyar Nyelvőr, 1970. október—december.

- Paul Undwerwood Kellog: The Pittsburgh Survey. Wage Earning in Pittsburgh. New York, New York Survey Associates, 1914.
- Mária Körmendi: Elindultunk idegenbe. Zeneműkiadó, 1965.
- Lengyel Emil: Americans from Hungary. Philadelphia and New York, J. B. Lippincott Co., 1948.
- Lizza & Marbelli: Dizionario enciclopedico dell'amore. Roma, Editori associati, 1966.
- Pásztor Árpád: Amerika Canadától Panamáig. Budapest, Világirodalom Könyvkiadóvállalat, 1924.
- John McPortland: Sex in Our Changing World. New York and Toronto, Rinehard & Co., 1947.
- Tamatsu Shiburani and Kian M. Kwan: Ethnic Stratification. New York, The Macmillan Company, 1965.
- D. A. Sounders: The Magyars in America. (reprint) San Francisco, R. & E. Research Associates, 1969.
- Szécskay György: Őszi tarlózás ötven éves mezőn. Cleveland, The Good Shepherd Publishing Co., 1947.
- Edward A. Steiner: On the Trail of the Immigrant. London and Edinburgh, Fleming H. Revall Co., 1906.
- Szarvas Pál: Heti Strófák. Szerző kiadása, 1930 körül.

Mellékletek

Az 1. és 2. számú melléklet Vázsonyi Endre egyik munkafüzetéből származó részek betűhű közlése. E szövegek betekintést nyújtanak a szótár szerzőjének nyelvi-nyelvészeti felfogásába, így módon segítséget adhatnak a mai nyelvész szakembereknek a szótári adatok értelmezésében.

A 3. melléklet a nyelvtudással, nyelvtanulással kapcsolatos szövegeket mutat be. Vázsonyi hagyatékában maradt mintegy 75 lapnyi gépírat, amely az interjúkból kigyűjtött, a nyelvhasználatra vonatkozó szövegrészeket tartalmaz. Ezek közül négyet adunk közre, abban a formában, ahogy Vázsonyi Endre lejegyezte a hangszalagokat.

1. A SZELEKCIÓ SZEMPONTJAI ÉS ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK

VÁZSONYI ENDRE

Nem vettük fel azokat az angol szavakat, amelyeket helyes kiejtéssel, magyar ragok vagy képzők nélkül használt egy angolul jól, vagy éppen a magyarnál is jobban tudó személy (Csomor Jr., Almásy stb.).

Nem vettük fel, ahol érezhető volt, hogy akcidentálisan használ egy-egy angol szót, főként olyasvalaki, aki túlnyomóan angol környezetben él (pl. John Csomor Jr., azaz a II. generációsok, akik nem angolosodtak el teljesen, iskolájuk egy része még magyar volt stb.).

"Az már úgy jött, rubberboots, raincoat..." — ezt Fábiánné a hiányzó magyar szavak pótlására, de tudatosan angolul mondta. (Folyékonyan, jó kiejtéssel beszél angolul, vele élő lánya csak angolul tud, ő itt járt iskolába.)

A válogatás bizonyos mértékig szubjektív. Az ember érzi, hogy a pidgin-magyar szókincs keretében, vagy mintegy idézőjelben mondták-e. Ha ez a benyomás megfelel a statisztikának (általában nem használt szónál), akkor elhagytuk.

Pl. Fábiánné: "Ez már az onokámnak a gyerekei. Már ez grendcsildren." A családjával csak angolul beszél, ő maga is szinte jobban tud angolul, mint magyarul. Az angol többszám is azt mutatja, hogy nem a dialektus keretében használja. Héviziné így mondaná: "a grendcsájdok".

Az átvehető (egyesek által használt) angol szavak mennyisége végtelen. De talán van egy standard: kell lennie, mert hiszen magyarok egymás között használják ezt a keveréknyelvet, olyanok is, akiknek az angol tudása igen limitált. (Az ad hoc beillesztett angol szavakat nem értenék meg.) Már a szótár készítése közben is kiderült, hogy egyre gyakrabban ismétlődnek a már ismert szavak, egyre ritkábban fordulnak elő újak. (Vö. Szamek és Mencken; az utóbbi a "mindennapos fogalmak"-ról beszél.)

Kétségtelen ismerv, hogy a szavak magyar szintakszisban, magyar ragokkal stb. forduljanak elő, de aligha ismerv a szavak magyaros eltorzítása (mint pl. a káre stb.). A házalót általában pedlér-nek mondják, Héviziné pedler-nek. A többiek nyilván mégis megértik a nyelv pidginizálódása miatt: apróra nem néznek, megszokták a lazaságot. Sőt, talán azt is, hogy a gondolatot is csak általánosságban értsék meg (mint az angol szöveget is). A kifejezések kevésbé árnyaltak. Nem hat ez ki az érintkezés intenzitására, őszinteségére is? Ilyen demi obscure-ben folyik az élet.

A fél-megértésre jó példa a TV. Pl. Héviziné rendszeresen nézi, alig érti. A megértett szöveg + az akció elég segítséget jelent a történet megértéséhez.

A feltevés az, hogy a vegyes beszéd nem az egyének és az angol világ találkozásából származik (a jelenleg itt élőket tekintve), hanem az elrontott nyelvet beszélő magyar közösséggel való érintkezésből. A káre tehát az egyénnél nem a car eltorzítása, hanem olyan term. technicus, amelyet a magyaroktól tanult. Ez talán még a gyári, vasúti, bányabeli fogalmakra is érvényes, hiszen általában egy nemzetiségűek dolgoztak egy csoportban, meg a "bász" is közülük való volt. — Ezt a feltevést több minden erősíti. Így pl. az angolul jól tudók magyar nyelve, amely világosan mutatja a tudat két síkját: ugyanazt angol szövegben korrektül, magyarban eltorzítva mondják. Az előbbi példával: a káre-t a car magyar megfelelőjeként használják. — Sok torz szót magyarnak vélnek, legalábbis amíg rá nem eszmélnek, hogy nem az, néha nem is tudják a magyar megfelelőt. (Héviziné: sztroberi) — Más szavakat angolnak

gondolnak, pedig angolnyelvűek számára érthetetlenek (Kacagárda, amire azt a választ is kaptuk, hogy "angolul Keszegárda"). — A szavak egy részét feltehetően már otthon hallották.

Héviziné vacsorája: "tört krumpli a borjúsült mártásával, epl szósz, svít potétósz" (52. tekercs pótlása). Mintha arra mutatna, hogy az otthon ismeretlen vagy körükben nem használatos ételeket nevezi angol szóval. Mégsem vettük fel, mert valószínűleg tudatosan nevezte angolul. Ilyen jövevényszavak csakugyan végtelenné tágítanak a szótárt.

A fonetikus és betűszerinti ejtés váltakozása. Műveltebbek, sokat olvasók számos szót betű szerint ejtenek (Pálla), mások hangzás szerint (Madör). Az utóbbiaknak rendszerint angolul beszélő rokonságuk van. — Feltehető, hogy az általában betűszerint ejtett szavak (stritt stb.) valami századbeli emberektől származnak, akik még nem találtak itt pidgin-magyart, hanem közvetlenül érintkeztek az angol fogalmakkal. — Kétféle ejtés: Óhió, Óhájó, sőt Óhajó. Nevijork és Nújork. Ebben egyéni élettörténetük kinyomozhatatlan adatai rémlenek fel: hogyan, kitől, hol hallották a szót.

2. A STANDARD

VÁZSONYI ENDRE

Ha igaz is, hogy elvben bármely angol szó szerepelhet loan-word-ként, kell lennie egy standard szóanyagnak. (A határt a közösség szókincse vonja meg.)

Általában angolul mondják a dátumokat. "Dzsún ötödikén esküdnek" (Némethné); "Ez nájntinószikszen volt"; "És mi nájntinószevenbe jöttünk, a család" (Héviziné); "Az neintitvanivanba vót" (Csala); "Juláj huszonnyolcadikán" (Némethné); "Nejntionejn. Kilencbe ott vuot Szent Luiszba" (Pálla); "Velem kezdett nájntinfortitriben dolgozni" (Csaláné).

3. A NYELVTUDÁSSAL, NYELVTANULÁSSAL KAPCSOLATOS SZÖVEGEK

Kálmán Mariska (40. tekercs)

Itt nem folytatják a magyar nyelvet. Én nem tudom, hogy ki az oka annak... Az én gyerekkoromba — én második generáció magyar vagyok, itt születtem Amerikába — de a szüleim mindig beszéltek magyarul. És mikor a sors idehozta őket a barna népek közé, úgyhogy meg kellett az ő nyelvükön tanulni beszélni, spanyol nyelven, én is megtanultam a spanyol nyelvet. Én mentem iskolába, én meg angolul nem tudtam, én itt születtem, tetszik tudni, de én angolul nem tudtam beszélni. Spanyolul meg magyarul. És otthon is, mindig magyarul beszélünk és többször édesapám akart angolul beszélni, hogy ő tanuljon egy kicsit jobban angolul beszélni, akkor így apródonkint, e... ébren tartottuk a magyar nyelvet is, és akkor közbe telt... az angol nyelvet. No és akkor az én gyermekeimet, amikor akartam tanítani böbi korátúl, hogy beszéljenek magyarul, akkor a nagymama meg a nagyapa, ők beszéltek angolul a gyerekekhez, hogy ők tanuljanak, ők bírjanak jobban angolul beszélni. És akkor a gyerekek aprádonkint nem is hallgattak, nem is akarták hallani a magyar nyelvet. Mikor kezdek beszélni hozzájuk magyarul, azt felelte nekem a kisfiam: "Talk to me in my language." Beszélj hozzám az én nyelvemen. No, akkor erőszakoskodjak velök, hogy tanulják a magyar nyelvet? Most, hogy felnőttek, most ők sajnálják azt, hogy nem tanultak meg magyarul. Az én fiam azt mondja nekem, mikor járta ki a... a hájszkiult, hogy: "Why didn't you force us?" I said: "Jim, why should I force you? You should have learned from your free will..." Mert iskolába meg akkor a német nyelvet kellett felvegye, mert muszáj volt egy forint lengvicset venni fel (angolos ejtéssel). He took the German language. De érteni értenek sokat. A legidősebb, András, a Endi fiam, ő előtte nem bírtam magyarul titkos dolgot beszélni, mert mindig tudta, miről volt szó. Azt mondta, valamikor nevettük, amikor kezdtünk először magyarul beszélni, hogy ne értsék a gyerekek, a kisebbik fiú, avvót a Dzsimi, odament Endihez, azt mondja: "What are they talking about?" Endi azt mondja: "How should I know?" Azt mondja Dzsimi: "Why? You speak their language." Szi? You speak their language. De a kultúrát szeretnék megtartani, de hogy lehet? Most hogy bírjuk ő... tartani meg a magyar kulturát, mikor Amerikába, ugyebár, oly nagy (?)

kevert népség van, hogy a... mindenki a mástól vesz egy kicsit, mint mondjuk, most a... a főzésbe is, ugyebár? Egy nap spanyol ételt főzök, másnap ő... talján főzést, magyar főzés. A szomszédom is most mán megtanul csinálni töltött káposztát, a másik barátnőmnek megtanítottam a csirkepaprikást csinálni, ugyebár: the exchange, you have an exchange of ideas, exchange of... of ideas. The their generation is losing already. It's too watered down, it's not pure anymore. Még az az egy jó, hogy jön be mindig magyar, új magyarok jönnek be Amerikába, lehet, hogy ővelők valahogyan még továbbítjuk a magyar kultúrát. De már, ugyebár, azok a magyarok is, akik most jönnek be, ők is már nem a régi magyarok — tetszik tudni, hogy én mit akarok ebből kifejezni? Ők is már rég meg vannak változva egy kicsit. Ugye, az életsors is... (Héviziné közbeszól: Az óhazába is...) Az óhazába is meg van az élet keverve, sűr. Ott is már más az élet. Aki kijött Amerikába, mondjuk ezerkilencszázba, vagy ezerkilencszáztízbe, ő azt hiszi, hogy szegény Magyarország még abba az életbe lakik, mit amikor otthagyta. Nem akarják elhinni, vagy belátni, hogy ott is cserélődött az élet. Ha már Amerikába cserélődve van, ott is. Azt hiszik: jaj, szegények otthon, ott még a... csak gyertyával világítanak. Hány helyen van, hogy csak gyertyával? Nagyon kevés. Ugyebár, mindenütt ott is van már televízió, nem mindenütt, mert még ott Amerikába sem mindenütt van, nó, van itten sok hely, ahol talán még rádió sincs, a hegyes vidéken, a szegények között. De ritka, megmondjuk, ritka. Mert villany be van vezetve majdnem mindenhová. És azért a kultúra, a szeretet, az akarat... én szeretném továbbítani a kultúrát az én gyerekeimbe, de már megszűnt. Nm, hogy kihalt, mert a hugom most megint a Husvétra magyarul tanítja őket a... a kórust. Magyarul lesz egy ének énekelve templomba. És Karácsonykor is, ugyanilyen szépen elénekelték a Mennyből az angyal lejött hozzátok... én segítettem a Roseann-nek leírni angolos kiejtéssel a magyar szavakat, úgy hogy meg bírták tanulni, de olyan jól. Még az én menyem is, az angol leány, de ahogyan leírtam neki, ő olyan szépen megtanulta, hogy sokan kérdezték tőlem, hogy: "Én azt hittem, hogy a te menyed nem magyar." Mert hallották a Barbarát énekelni, dalolni, hát azt hiszik, hogy magyar, de hát így tanítottam őket. És, ha lehetne magyarul tanítani őket... az a sajnós, tetszik tudni, ezelőtt nekünk a templomunk minden nyáron tartott magyar iskolát. Ugyanitt. Én jártam a magyar iskolába, addig, amíg én voltam az egy, az én klesszembe, nem volt senki más. Már annyira mentem, hogy már nem lehetett

engemet tanítani. És azt mondja, nekem a Mircsa tiszteletes asszony: "Te Mariska, most te segítsél a kicsiket tanítani." Hát akkor megfordultam és akkor én voltam az óvoda esztendősknek a tanítója, egy-két nyárig tanítottam őket. Addig, amíg én is férjhez mentem és akkor nekem volt családom. Őket küldtem és akkor... nyáron egy kicsit tanultak, akkor a tiszteletes úr elment innen, a Mircse tiszteletes ur és akkor a következő lelkészek vagy nem volt sem az idő rátölteni, mert közbe volt a háboru, és akkor nem törődtek azon és azt hittem, hogy nagyon sokat segített volna ez a magyar iskola. (Itt vége a tekercsnek.)

John Vrabely (44. tekercs)

A bíró a törvényszéken odaítélte, vagyis a nagyszülőknek ítélte a gyereket oda, mint... szóval, mivelhogy itt én magam maradtam, mellettem nem lehetett és aztán nekem kell fizetni őérte a neveltetési díjat egyszóval. (Ez a nagyobbik fiú?) A nagyobbik, igen. Nos, mikor ott voltam, akkor azt mondják a nagyszülők, azt mondják, hogy ők szeretnék, ha a fiú megtanulna magyarul írni és olvasni. Mondom, aztat(?) nagyon könnyű dolog, én megtanítom. Meghozattam a könyveket, ábécét, Budapestről, de, mondom, olyanformán fogok hozzáfogni, ha, mondom, magok is magyarul fognak vele beszélni. Hát azt mondják: hogy, hát nem magyarul beszélünk vele? Mondom: nem. De magyarul beszélünk vele! Mondom: nem beszélnek vele magyarul. Mondom: akarják tudni, hogy beszélnek vele magyarul? Volt itten egy... nem tudom, hallották-e hírét, avagy nem, Szarvas Pál nevezetű volt, ujság... a Szabadságnak volt munkatársa. Ő írt egy cikket. Két asszonyt kihallgatott, magyar asszonyt kihallgatott, keresztül a kerítésen, kint a kertbe, Klívlandba. És én aztat, azt a lapot megtartottam. Megkerestem és odaadtam nekijek, mondom: olvasták ezt a cikket? Nem. Olvassák el. Elolvasták, mondom: így maguk így beszélnek magyarul. Én, mondom, nem akarom, hogy maguk így beszéljenek ővele magyarul. Hát akkor az én tanításom, mondom, nem fog érni semmit se. Én akarom, hogy ő magyarul beszéljen, ha én fogok tanítani űtet magyarul írni és olvasni. No, mondom, az nem magyarul van, mondom, ha azt mondja neki: kell, kelj fel fiacskám, mert kell neked menni a szkúlba. Siess, fiacskám, mert elkésel a csöröcsből. Vagy: eredj fiacskám a stórba. Mondom: ez nem magyarul van. Mondom, ő aztat sohase fogja megtanulni, vagy

megtudni, hogy mi az a stór magyarul, mondom, ha neki maguk nem fogják azt magyarul megmondani. Megharagudtak és akkor abbamardt a magyar tanítás.

Héviziné (67/2)

Összetéveszttem a magyart az angollal. (Nevet) Mikor beszélünk, hát akkor nem tudom kimondani hamar, mer se angolul, se magyarul hirtelen nem jut eszembe, hogy hogy is mondjam: magyarul, vagy angolul. Aztán a gyerekek nevetnek. "Mama, aszongya." Mondom: vell, én mán úgy vagyok, hogy angolul nem tudok, magyarul meg elfelejtem. Mert nem beszélek itt senkivel egész héten néha. Csak magamba.

Csikósné (7/5)

(Egy vendéglőben segített főzni) Akkor megint jön (a tulajdonos), azt mondja: "Tuna varé miliom". Hát, gondolom, ez mindenkit ismer, most már bejött két ember és milliomos, hogy az? Hát az kellett, két tojás, hígan megfőzve. Midiom. De úgy mondta miliom. Hát midiom, hogy félig megfőzve. Hát megin nem tudtam semmit, de a basz csinálta, nem haragudott. Akkor megint — nem tudom, mi jött — "Tu pócs!" Hát, gondoltam, ezek má jönnek Pócsra, hol van itt Pócs? (Nevet) Nem tudtam nekik semmit csinálni. "Tu pócs". Ejdonó, basz. Jött a basz, megcsinálta. Há az a "pócs", hogy a forró vízbe beleütni a tojást. És az hígan, az már megfehéredik, kivenni. Mer mán bele van ütve, hát az vót a pócs. Jaj... Aztán azt mondja: Tiz órákor, hogy... ö... szup... mikor felfő a szup, tu pisz, hogy belétegyek tu pízst, meg... ö... minek is hítták azatat a dinnyét? (Csikós: Vatemelon, nó: masmelon.) Tu masmelon. De én azt a masmelónt, az a dinnye — én nem tudtam, hogy gombát is masrúmnak híjják és én a masrúmot a masmelóval összekevertem. Mer én nem tudtam, hogy ott van masrúm, hogy mi az, én nem is hallottam azelőtt, csak vót az ablakba kitéve azok a szép görögdinnyék, tudja (Csikós: Na, sárgadinnye), sárgadinnye, hát azt mondja: "Forpis, forpis, tum masrum." Hát jó összekevertem, miko befőtt a leves és betettem két dinnyét, szépen felvagdaltam. De potétó szup. Je. Potétó szup, krumplileves, forpis, azt beleteszem, mikor a

krumpli meg van főzve, és (nevet)... Hát aztán, mikor a krumpli meg vót főzve, hát én azt, ahogy megmutatta ő — ő maga mutatta meg, a krumlit hogy' kockázzam fel, hát úgy felkockáztam a két dinnyét is, beletettem. Jön tizenegy órakor ki a gazda, *ilyen* hosszú nyelvű fakanállal, — ötgalandos fazék vót, amibe a leves főtt. "Szup redi, ma?" "Redi". Kavar. "Vatszdisz, mama, vatszdisz?" Mondom: "Masrúm". "Ó, nó, mama, nó, mama!" "Keceru, mama, keceru". Mondom: Hogy a fenébe kacagjak? (Nebet) Hát a "keceru", az fazaknak hijják. Az ök nyelvökön. Hát én nem tudtam kacagni, mert majd meghóttam. "Skrí, mama, skrí!" Hogy a fenébe kiabáljak? Mer azt mondják, hogy aki kiabál, hogy "szkrím". Hát neki a szkrím köllötött, a szűrő. Mondom, ájdono, meg vóttam... nem tudtam semmit csinýáni. Az előkapott mindent, mert ott vót egy hosszú asztal és ott alatta vót. Elég hozzá(?), hogy aztán leszúrte, hariap, mama, hariap, hariap, kiszedtük azt a sok dinnyét (nevet) kiszedtük... Akkor azt' visszatöltötte, krím, mama, krím. Hát a krím, azt tudtam, hogy a' kell, akkor egy kvártot elővettem, azt beleöntöt(tem), összekevertem, kész vót a... Megverögette a vállamat, azt mondja: Gud, mama, gud. (Nebet) Azt mondja: ít, mama, ít, hogy egyem meg a dinnyét. Nem kellett nekem sokáig dinnye. Majd meghóttam úgy szégyellöttem akkornap magamat. És nem haragudott az a basz. Az olyan jó, mívelt ember vót igazán, hogy a' nem haragudott. Láta, hogy én nem tudom megérteni.

Most egyszer elküldött a komaasszonyom, azt mondja, hozzon nekem... ha azt mondta volna: krímavítet, az, tudjuk, hogy zsemlekása. De a krímavít olyan, mint a farina. A farina, az éppen olyan, mint a zsemlekása, az is, csak egy kicsi különbség van. A farina még finomabb, mint a zsemlekása. Azt mondja: szaladjon, komaasszony, hozzon egy farinát nekem, egy bakszi farinát nekem, mert követőték, tíz órakor jöttek früstökre. Beszaladok, mert csak az ajtón kimentünk, a másik ajtón bementünk hátul a stórba. Na, mondom, adjon nekem egy bakszi Afrikát. Egyik mén a másikhoz: *Vaz isz dasz*: Afrika? *Vaz isz dasz*, Afrika? Nincsen, nincsen. Azt mondja: menj vissza és kérd meg a baszt, hogy mi az. Visszamegyek, mondom: komaasszony, nem kaptam. De... kérjen akkor krímavítot, ha nem kapott farinát. Már akkor tudtuk, mi a farina, de nem kértem farinát, mert kértem krímavítet... (nevet) Jajjaj! Így nemcsak én, hanem többen jártak. Hogy nem tudtak angolúl és megfordítják a szót, hogy hiába mén oda, akkorára elfelejti. (Kérdésre)

Hát akkor már vótam vagy hat éve itt. Igen, de ott nem beszéltünk, ott mind magyarok laktak. (Csikós: Akkor magyarul vót az egész, oan helyre jártunk, magyar szót...) Én amit tanultam, azt a gyerekektől tanultam, hogy angolul, ahogy iskolából jöttek haza és beszéltek angolul, én úgy tanultam angolul a gyerekektől, ja. Mert engemet, mikor mü... kivettem a szitizon papírt is, engömet hiába kérdöztek vóna valami... hogy én folyvást nem tudtam vóna beszélni. Most tudok folyvást beszélni, angolul, de akkor nem tudtam vóna. Csak amit megkérđ... a felit meg tudtam nyögni. De... megértette.

Index

Az alábbi index a szótár amerikai magyar szavainak áttadó nyelvi modelljeit tartalmazza angol ábécérendben. Minden egyes angol nyelvi modell után annak a szócikknek az első címszava van feltüntetve, amely szócikkben az áttadó nyelvi modell megtalálható. Például az angol *accent* szó volt a modellje az amerikai magyar *ekszent* kölcsönszónak.

Index of English words serving as models of borrowing into American Hungarian

The following index contains, in alphabetical order, the English models of the American Hungarian words in the dictionary. Each English model is followed by the Hungarian headword of the entry which contains the model. If an entry has several headword variants, only the first variant is listed. Thus, for instance, the English word *accent* was the model of the American Hungarian loanword *ekszent*.

A

accent	ekszent	airoplane	eropléz
accident	ekszident	airport	érport
acid	eszid	alderman	aldermány
acre	aker	alimony	alimózsia
across	akrosz	all right	ólrájt
address	adresz	allergic	lőrcsik
adopt	daptol	alley	eli
adoption	daptolás	alumin(i)um	luminium
against	genszt	ambulance	embulenc
agent	ágent	American	meriken
agitator	adzsitétor	announce	anaunszol
airfield	érfile	answer	ánszerol
airoplane	eroplé	any kind	enikájnd
		anyhow	enihá
		anymore	enimór
		anyplace	eniplész

anytime
anyway
apartment
apple-pie
application
appointment
argument

army
arrest
ash
ashes
ash-tray
ask
asthma
auction
auction
auction-sale
auction-sale
aunt, aunty
autobus
automobile
avenue
average

B

baby
baby buggy
baby-food
baby's bed
baby-shower
baby-sit
baby-sitter
back
back and forth
back out
back side

enitájm
enivé
apartment
eplpáj
eplikésin
pojment
argomen-
toz
ármi
resztol
es
hacsesz
estré
ászkol
eszmány
eksen
eksenol
akszinszél
eksenszél
ent, enti
autóbasz
automobil
evnú
evrics

bébi
bogi
bébifúd
bébiágy
bébisóer
bébiszittel
bébiszitter
bekkol
bekendfurt
kibekkol
bek

backyard
bacon
bad luck
bag
baggage-car
bail
bail out
bakery
ball game
baloney
banana
bandage
bank
barbecue
barber shop
bark
barn
bar
bar
bar
bar
bar-keeper
bar-mill
bar-room
bar-tender
basement
bathing suit
bath-room
battery
be fond of sy/sg
be laid off
beach
bean-soup
beat
beat
beautiful
bedroom
beef

bekjárd
béken
bedlak
beg
begezskár
bél
kibélel
békeri
balgém
balóni
benánesz
bendics
benk
barbekju
borbélysop
bárkol
bán
bár¹
bár²
báré¹
báré²
bárkíper
bármíl
bárrúm
bártender
bézment
bézingszút
bászrúm
betri
fondol¹
lédafol
bács
bínszup
megbitol
bittol²
bjútiful
bedrúm
bíf

208 *Index of English models of borrowing*

beef-steak	bífszték	board	burd
beer	bír	board	burdos-
believe	belívol		asszony
belong	bilongol	board	burdos-
below zero	biló		gazda
bench	bencs	board	burdos-
best	beszt		tartás
bet	bettol	board	betyárburd
Bible	bájbl	board	burdolódik
bicycle	beicikli	body	bádi ¹
bid	bittol ¹	Bohemian	bohimiai
bier	báré ³	boiled ham	bolhem
big boss	bigbász	boiler	baller
bike	bájkol	boiler	ballerház
bill	bíl	boiler-room	ballerrúm
bind	bándol	bond	bánd ¹
bingo	bingó	bond	bánd ²
bingo	bingózik	bonnet	bánat
birthday	bördé	book	buk
birthday party	bördépádi	boot	bút
black mark	blekmárk	bootleg	butlég
blackboard	blekbórd	bootleg	butlégeres-
blame	blémol		kedik
blanket	blenket	bootlegger	butléger
blast-furnace	bleszfanesz	bootlegger	butléger-
block	blokkol ¹		tájm
block	blak	boss	basz ²
blockhouse	blakház	boss	bászkis-
bloomer, bloomers	blúmersz		asszony
blouse	blaz	boss	bászol
blow up	felblóol	boss	baszos-
blue jay	blúdzsél		kodik
bluebird	blúbörd	boss	főbász
blue-shirt	blúsört	bother	báder
boarder	burdos	bother	báderoz
boarding house	bordingház	bottle	batel
boarding-house	burdosház	bottle	batelez

bowl ¹	bólé ¹	buddy	bodizik
bowl ²	bólé ²	buggy	bogi
bowl ²	bólol	build up	bildol
bowling	bólol, bó- lingol	building	bilding
bowling alley	bólineli	bulb, electric bulb	bolbni
box	bakszi	bullet-proof	bulecprúf
box	baksziz	bullets	bulec
boxcar	bakszkaré	bum	bom
boy friend	bojfriend	bumper	bamper
boys	bojsz	bunch	bancs
brains	brénz	bunch	boncsol
brake	brék	bunco	bunkó
branch	brancs	bungalow	bangaló
brand	brend	bunk	bank
brand new	brendnyú	bunk-house	bankház
brass	bresz	burn	börnol
breakfast	brekfesz	burst → bust	basztol
break, broke, broken	blokkol ²	bushel	busel
break, broke, broken	brók	business	biznisz
brick	brik	businessman	biznisz- ember
brick-house	brikház	bus	basz ¹
brick-layer	biklér	busy	bizi
brick-yard	brikjárd	butcher	bucser ³
bridal shower	brájdél sóer	butcher	bucseros
bridegroom	breidgrúm	butcher-shop	bucersop
bride-ride (?)	bréráj	butcher-store	bucerstór
bridge	briccs	butter	bader
broom	brúm	button	baten
brother	brader	bye-bye	báj-báj
brother-in-law	braderló		
brown sugar	braunsugor		
bucket	baket ¹		
bucket	baketol ¹		
buddy	bodí ²		

C

cake	kekszi
camp	kempol
can	kanna
canned	kannás
car	karé ¹

car insurance	kárbizto- sítás	chief	csíf
car-shop	kársop	child-bed	bébiágy
cart	karé ²	child-bed fever	bébiágy
cash	kes	chilly	csili
casket	keszket	chimney	csimni
Castle Garden	Kecegárda	China	Csájni ¹
catch	keccsol	Chinese	csájni ²
catch up	felkeccsol	chocolate	csoklet
cement	címent	Christmas	kriszmusz
cement	cimentez	church	csörcs
cement-floor	címenflór	cigar	cigar
cent	cent	cigar-box	cigárboksz
chambermaid	csémber- méd	cinder	cinder
chance	csencs ²	circulate	cirkulá- lódik
change	csencs ¹	circulation	cirkulésen
change	csencsol	city	citi
chapel	csepel	clean	klín
charge	csács	clean	klínol
charge	csácsol	clerk	klörk
cheap	csíp	Cleveland	Kleveland
cheat	csítol	clinic	klinik
check	csekk	close	klósz
check	csekkol	club	klab
check-book	csekkuk	coal furnace	kólförnesz
check in	becsekkol	coat	kót
check-number	csekknu- mera	coffee-shop	kafisop
check on	csekkol	collect	kollektál
check up	csekkol	college	kálidzs
check-up	csikap	color	koller
cherry tree	cseritri	company	kompánia
chewing-gum	csungám	company house	kompánia- ház
chewing tobacco	csubbágó	company owner/officer	kompánista
Chicago	Csigágó	congressman	kongresz- men
chicken-hearted	csikinhárd		

contractor
cookie
cool
corner
court-house
cowboy
crane
crane operator
crazy
cupboard
customer

kontrektor
kuki
kúl
kóner
kórtház
káboj
krén
krénes
krézi
kabet
koszcim-
mer

differ
difference
different
dig
dime
dining-room
dinner
direct
dirt
disability
discriminate

diferál
diferensz
diferenc
diggol
dájrn
dájrnírúm
diner
direkt
dört
dizabeleti
diszkrimi-
nétol

D

daddy
Dago
damage
damages
damp
damp
dance
danger
date
date
deal with sy
dentist
deposit
depot
depression
desert
design
dessert
dial
diaper
dice
diet
diet

dedi
digó
demics
demics
demp
dempt
dencol
déndzsör
dét
détol
dilol
dentiszt
dipazit
dipó
depressin
deszert²
dizejn
deszert¹
dájelol
dájperoz
dájszol
dájjet
dájjetol

disk
displaced person
ditch
divorce
divorce
dizziness
dizzy
doctor
doctor's visit
doing
dollar
dolly
donation
door
double
double
doughnuts
downstairs
downtown
dozen
D.P.
dressing
dressmaker
drink
drink
drinking-saloon

diszk
dípi
dics
divorsz
divorszol
diziség
dizi
doktoroltat
doktorvizit
dúing
dollár
dáli
donéson
dór
dabel
dóbelez
dónatsz
dánstéz
dántán
dozen
dípi
dresszing
dreszméker
drink
drinkoló
drinkhely

drive	drájvol	excitement	ekszájtmen
driver	drájver	excuse	ekszkjúzol
drive-way	drájvé	excuse me	kjúzmi
drug	drag	exercise	egzerszájz
drug store	drugstór	exist	egzisztál
druggist	drugstóros	ex-mariner	ekszmarí- ner
dry	dráj		ekszpektol
dry era	dráj	expect	ekszpenz
dues	dúz	expense	eksztensen
dump	dempol	extension	
dumping	dempeló		
duplex	duplex	F	
Dutch	dacs	face	fész
duty	dúdi	factory	faktori
dynamite	dinament	fair	fer
E		false-face	falfész
easy	ízi	false teeth	faltísz
election	eleksen	family	fameli
electric	lektrik	famous	fémes
elevator	elevéter	fan	fen
emergency room	mördzsen- szi rúm	fancy	fenci
	gédzsment	farm	farma
engagement	indzsin	farmer	farmer
engine	indzsenér	farmer	farmer- asszony
engineer	Ingland	farm-house	farmaház
England	endzsojol	farming	farmer- kodás
enjoy	enterténol	farm-sale	farmszél
entertain	entertén- ment	father	fader
entertainment	envelop	favor	féver ¹
	peseli	FBI	efbiáj
envelope	Juop	feed	fíd
especially	egzeminor	feed	fídol
Europe	ekszájtolt	feel	fílol
examiner		feet	fít
excited		fence	fenc

gangster	gengszter	good-bye	gudbáj
gaol	dzsél	good luck	gudlok
garage	grács	good time	gudtájm
garage-man	garázs- ember	good time	gudtájmoz
garage-sale	garázs-szél	government	gaverment
garbage	gárbics	governor	govenor
garbage-can	gárbics- kanna	grade	gréd
garbage-man	gárbics- ember	grade-school	grédiskola
garden	gárdin	grade-school	grédszkúl
gardener	gádneros	graduate	greduol
garlic	gálik	grand-child	grencsájd
Gary	gerisi	grandmother	gremma
gas	gez ¹	grandpa	grenpa
gas-bill	gázbill	grapefruit	grépfrút
gasolene, gas	gez ²	gravy	grévi
gas-station	géztésn	grease	gríz
gate	gét	great-grandma	grétgrend- ma
gear	gér	great-son-in-law	grétsza- nenló
gee	dzsi	Greek	grík
generation	generáció	greenhorn	grinór
generation	dzsene- résen	greenhorn	grinórosan
gentleman	dzsentlmen	grocer	grószzer
gent	gent	groceries	grószzeri ¹
germ	dzsörm	grocery-man	grószzeri- men
German	dzsörmen	grocery store	grószzeri ²
get married	meridol	guarantee	garantíroz
gift	gift	guess	gesszol
girl-friend	görlfrend	guest	geszt
give me	gimi	gum, chewing-gum	gom
glass	glesz	gutter	gáder
glue	glú		
go ahead	góhet	H	
go to hell	godehel	hair	háré

hair-do	herdú	hobo	hobó
half and half	hefnehef	hobo-station,	hobóál-
hall	hálé	hobo-camp	lomás
hallo	helló	hoist	hajsz
Halloween	halovín	hold up	hóldap
ham	hem	hold up	hóldappol
ham and eggs	hemenék	holiday	halidé
hamburger	hamburger	home	hóm
hammer, power		home-brew	hómbrú
hammer	hammer	home-made	hómméd
handle	hendelol	homesick	hómszik
hands up!	hendszap-	homestead	hómsztéd
	pol	homework	hómvörk
handy	hendi	honestly	anesztli
handyman	hendimen	honest-to-God	anesztegád
happen	hepenol	honey dear	hánidír
happy	hepi	honeymoon	hanimún
hardware store	hárdver-	honeymoon	hanimúnoz
	sztór	honey	háni
hatchet	hacsek	hook	huk
haunted house	hanted ha-	hook	hukkol
	usz	horse	horsz
head-table	hettébel	hose	hóz
hearse	hörsz	hose	felhózol
heart attack	hárdetek	hospital	hospitál
heat	hicc	hot	hat
hedge	hedzs	hot dog	hátdog
helper	helper	house	hausz
high blood-pressure	hájblad-	house-cleaning	hauszklí-
	preser		nolás
high school	hájszkúl	how do you say?	haliduszé
highway	hajvé	humbug	hambúg
high-ball	hájbal	Hungarian	hungáris
hill-billy	hilibili	hungry	hongri
hire	hájerol	hunky	hanki
hired man	hájedmen	hurry	höri
hired man	hejermen	hurry-up	hajrap
hobby	hábi	hurt	hörtol

I

ice box	ájszboksz
ice-box	jégbaksz
ice cream	ájszkrém
I don't care	ájdunker
I don't know	ájdono
I hope	ájhóp
I mean	ájmín
idea	ájd
immediate	immediet
immigrant	imigrent
immigration	imigrés
improve	imprúvol
in between	imbitvín
incident	incidens
income	inkom
independent	inependent
influenza	ifilujza
injury	indzsuri ¹
inspect	inspektol
inspector	inspektor
insulate	inszelédol
insurance	indzsuri ²
insurance	insurenc
insurance	insurencol
interest	interes
interpreter	torpender
invitation	invitésin
involve	belevolvál
Irish, Irishman	ájr
island	ájland
I think so	ájtinkszó
Italian	ejtélien
Italian	itáli

J

jackass	dzsekesz
jam	dzsem
janitor	dzsenitor
jar	dzsár
jealous	dzselesz
jelly	dzseli
jitney	dzsitni
job	dzsáb
join	dzsojzol
judge	dzsadzs
jug	dzsog
juice	dzsús
juicy	dzsúsz
July	juláj
jump	dzsompol
June	dzsún
junk	dzsonk
junk	dzsonkol
junk-room	dzsongó
junk-yard	dzsonkjárd
just the same	dzsesz- teszém
justice of the piece	dzsasztí- szapísz

L

labor	léber
labor boss	léber bász
labor foreman	léber for- man
landlady	lendlédi
lately	létli
let's see	letszí
license	lájzensz

light
light up
listen
living room
load
loader
lot
lots of
lumber dealer
lunch
lunch time
luxurious

M

machine
mailbox
mailman
make fun
manager
matter
maybe
Mexican
midwife
mile
mine
miner
miss
mix
money
monsignor

moonshine
moonshiner

mop
moulder
move

lájt
belájtól
leszen
livingrúm
ladol
lóder
lat
lacó
lamberes
loncs
loncstejm
lukszuri

masina
mélbakszi
mélmen
faniz
menidzser
matéria
mébi
mekszikán
midvájf
májl
majna
majner
misszol
mikszoł
moni
monszi-
nyor
muncsájn
múnsájne-
ros
felmápol
módlis
muffol

Mr.
Mrs.
my God!

N

Navy
necktie
Negro
New York City
news
(news)paper
next door
no
noise
number
nurse
nylon

O

o
off
office
officer
oh boy!
okay, OK
old country
old country
outside
over(produce)
own

P

packet
packet
page number

miszter
miszisz
máj god

névi
nektáj
nigró
Nevjork
nusz
papír
nekszdór
nó
nojzol
numera
nörsz
nejlán

ó
af
ofisz
afiszter
ó, boj!
oké
kontri
ókontri
átszejdon
óver
ónol

baket²
baketol²
lapnumera

parking meter	parking míter	quit	kvittol
party	párti	R	
payday	peda	radio	rédió
perfume	párfium	railroad	rélród
phone	fónol	raise	felrészol
pick up	felpikkol	refugee	refudzsi
picnic	piknik	rent	rent
picnic	pikniköl	rent	rentol
pig-iron	bigány	repair	reperál
place	pléz	respect	reszpektol
plaster	bepasz- teroz	retire	ritájerolás
play hookey	hukit ját- szik	reverend	reverend
play the piano	pianózik	ride	rájdol
plenty	plenti	right away	ráduvé
plug in	bepagol	room	rúm
pocket	baket ³	run	ranol
pocket-knife	baketrájf	Russian	raszen
Polack	polák	S	
policeman	polic	sale	szél
Polish	pólis	saloon	szalón
pop	pap	saloon keeper	szalonos
porch	porcs	sauerkraut	száurkraut
pork chops	porkcsapsz	school	szkúl
post office	póstaofic	Scotch tape	kacstép
pound	font	screw	beszkrúol
president	prezident	see?	szi
prohibition	prohibíció	Serbian	szerbián
push	pussol	shanty	sandi
push-cart	puskár	shave	sévol
Q		shawl	sálé
quart	kovárt	shift	sifta
quarter	kvóter	shop	sap
		shop	sapol

shovel
show
shower party
sidewalk
single
sister
sister-in-law
slow down
son of a gun

soy-bean
spell
spend
spittoon
spray
star boarder
star-boarder
steps
stock
store
store keeper
story
strawberry
street
streetcar
strike
sugar
suit
supermarket

sure
surprise
sweetheart

T

tax
taxi

suflí
só
saurpáti
szájdvólk
szingel
sziszter
sziszterlő
leszlóllol
szanoma-
gán
szojbinsz
szpelol
szpendol
szpitún
szpréol
sztárbóder
főburdos
sztepsz
sztak
stór
stóros
sztori
sztraberi
stritt
strittkáré
sztrájk
sugár
fürdőszút
szuper-
márket
súr
cuprájz
szvithárt

teksz
tekszi

teacher
television
Thanksgiving Day

that's it
that's OK
that's right
that's right
trade union
train
TV

U

uncle
underware
United States Steel
Corporation
upside-down
upstairs
use

V

visa
vis-à-vis

W

washroom
well
wheelbarrow
whiskey
who
whole
wholesaler
wildcat strike
work overtime

tícser
televízs
szenkszgi-
ving
deccit
deccoké
decrájt
detszraj
juni¹
trén
tíví

ankl
anderver

Juni²
ápszendaun
abstéz
júzol

víza
vizaví

vasrúm
vell
birba
viszki
hú
hól
hólszéles
vejöldket
óvertájmoz

220 *Index of English models of borrowing*

wrong

rangúl

X

X-ray

ekszré

Y

yeah

ja

yes, sir

jesze

you know

junó

you see

juszí

you

jú

Z

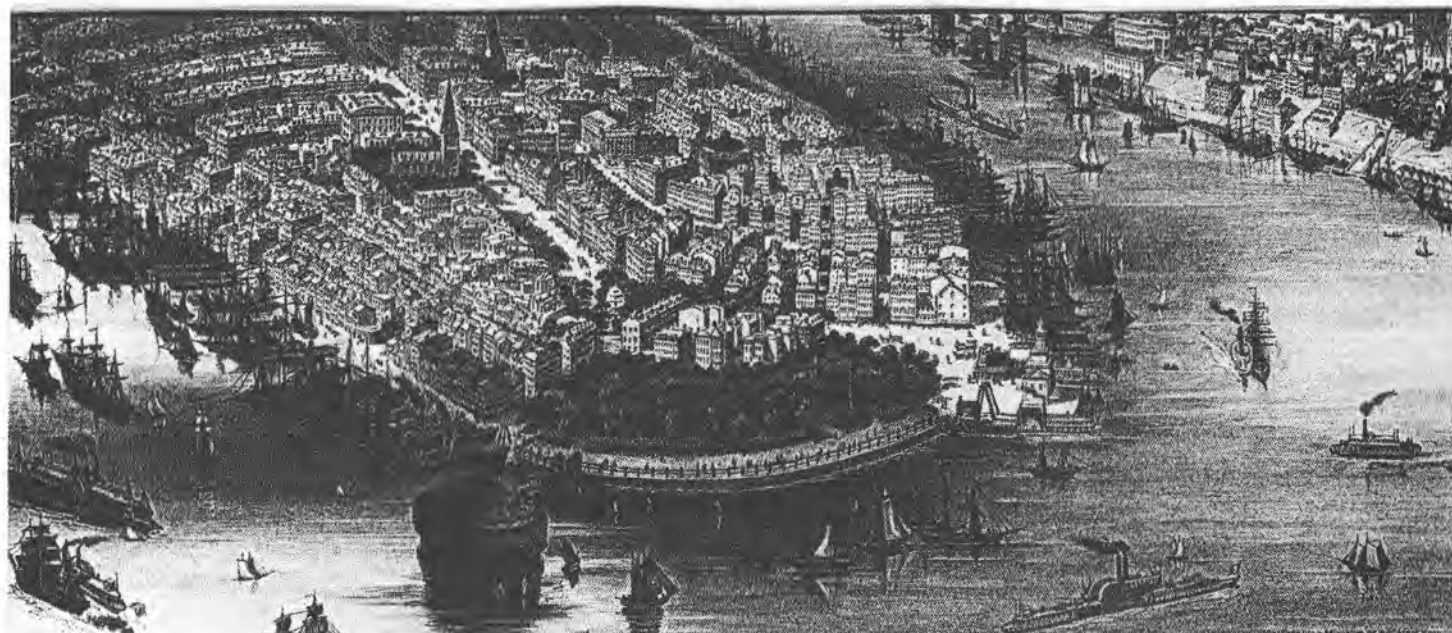
zip(per)

zip

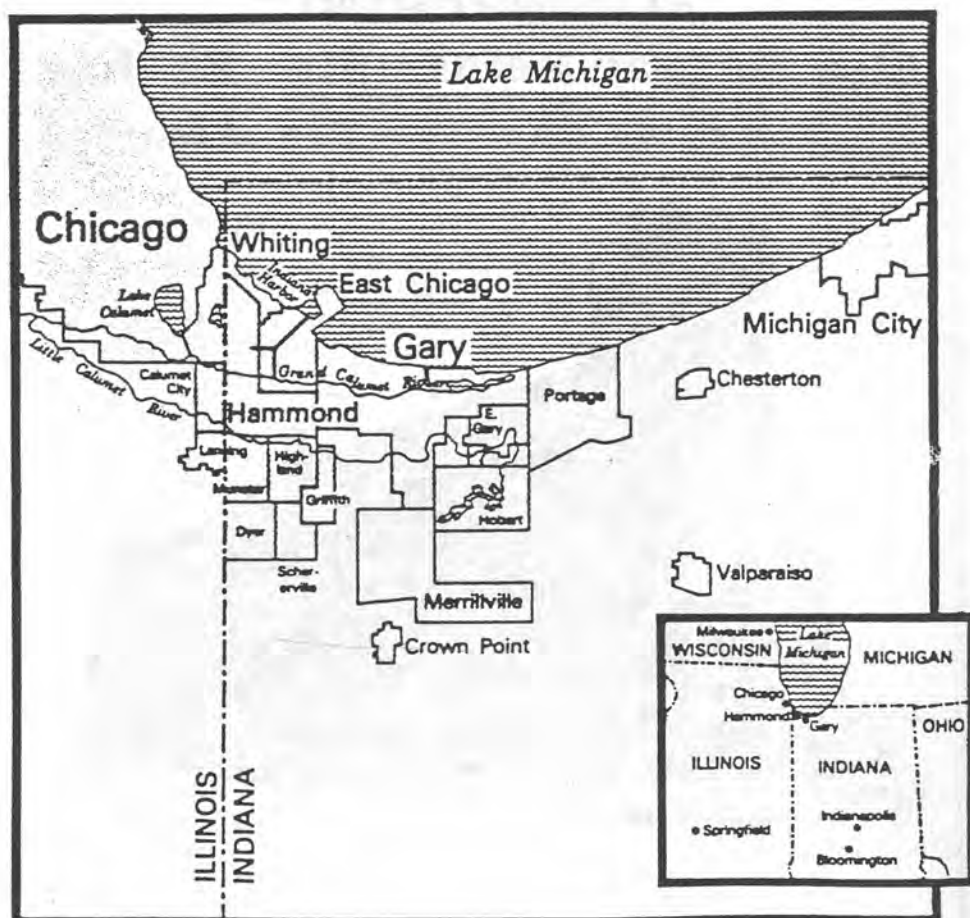

**Képek,
illusztrációk**

A *Kecegárda*: Manhattan alsó része a XIX. század közepén. A Castle Clinton közel a parthoz, az előtérben látható.

A Calumet-vidék térképe 1975-ben. (Richard M. Dorson: *Land of the Millrats*, 10. old. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1981. Stanley Page rajza. Utánközlés a Harvard University Press engedélyével.)

**Az Indiana Harbori
Első Magyar Református Egyház
Temploma, Iskolája és Paplakása**

ÉPÜLT 1932 — ÉS — 1933-BAN
A 136 ÉS IVY UTCÁK SZÖGLETÉN

Tiszteletes Mircse Sándor lelkipásztor

INDIANA HARBOR, IND.   PHONE: 354-J.
3602 IVY ST.

AZ INDIANA HARBORI ELSŐ MAGYAR
REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG
TIZÉVES JUBILEUMI
EMLÉKKÖNYVE

1925 - 1935

ÖSSZEÁLLITOTTA:
MIRCSE SÁNDOR
REFORMÁTUS LELKESZ
NOVEMBER 28, 1935

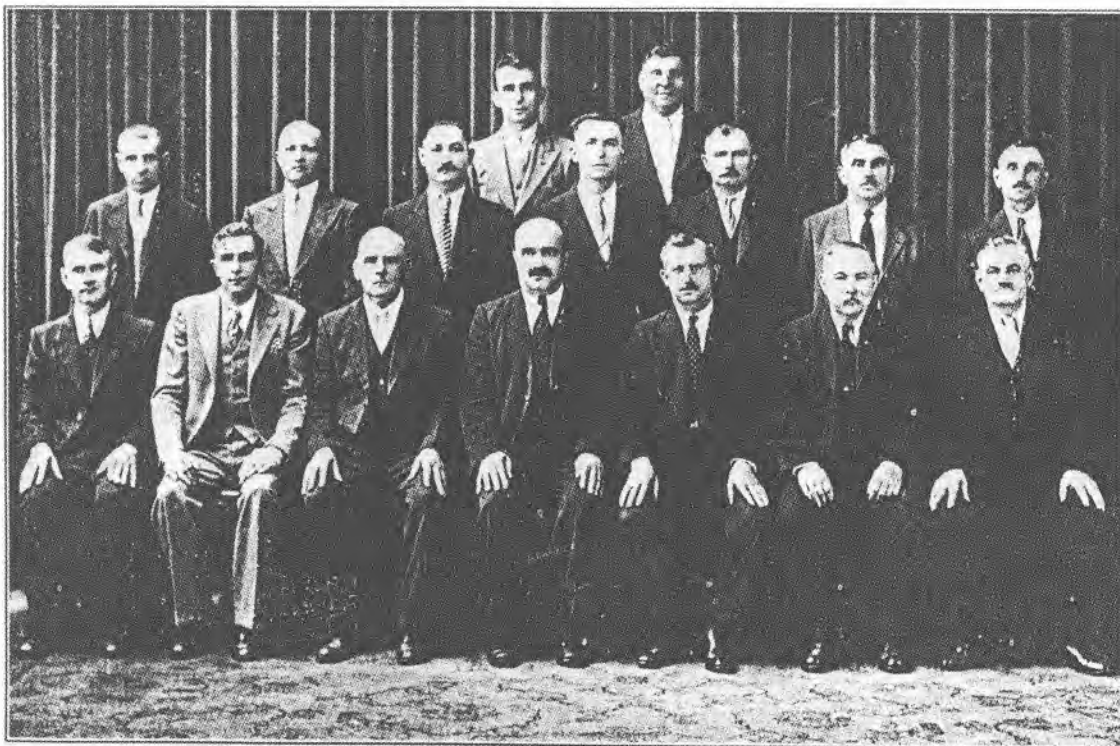
Tenth Anniversary

YEAR BOOK

The First Hungarian Reformed Church
of Indiana Harbor, Ind.

3602-4 Ivy St.

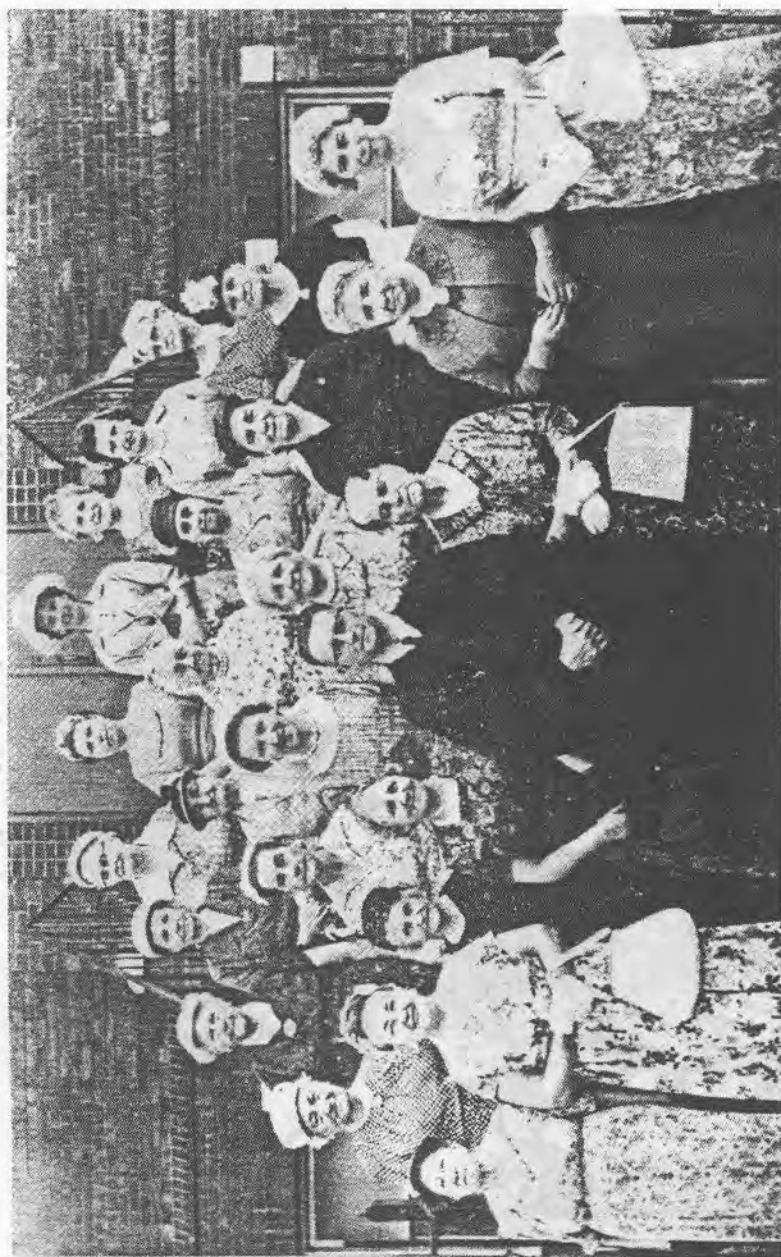
East Chicago, Indiana

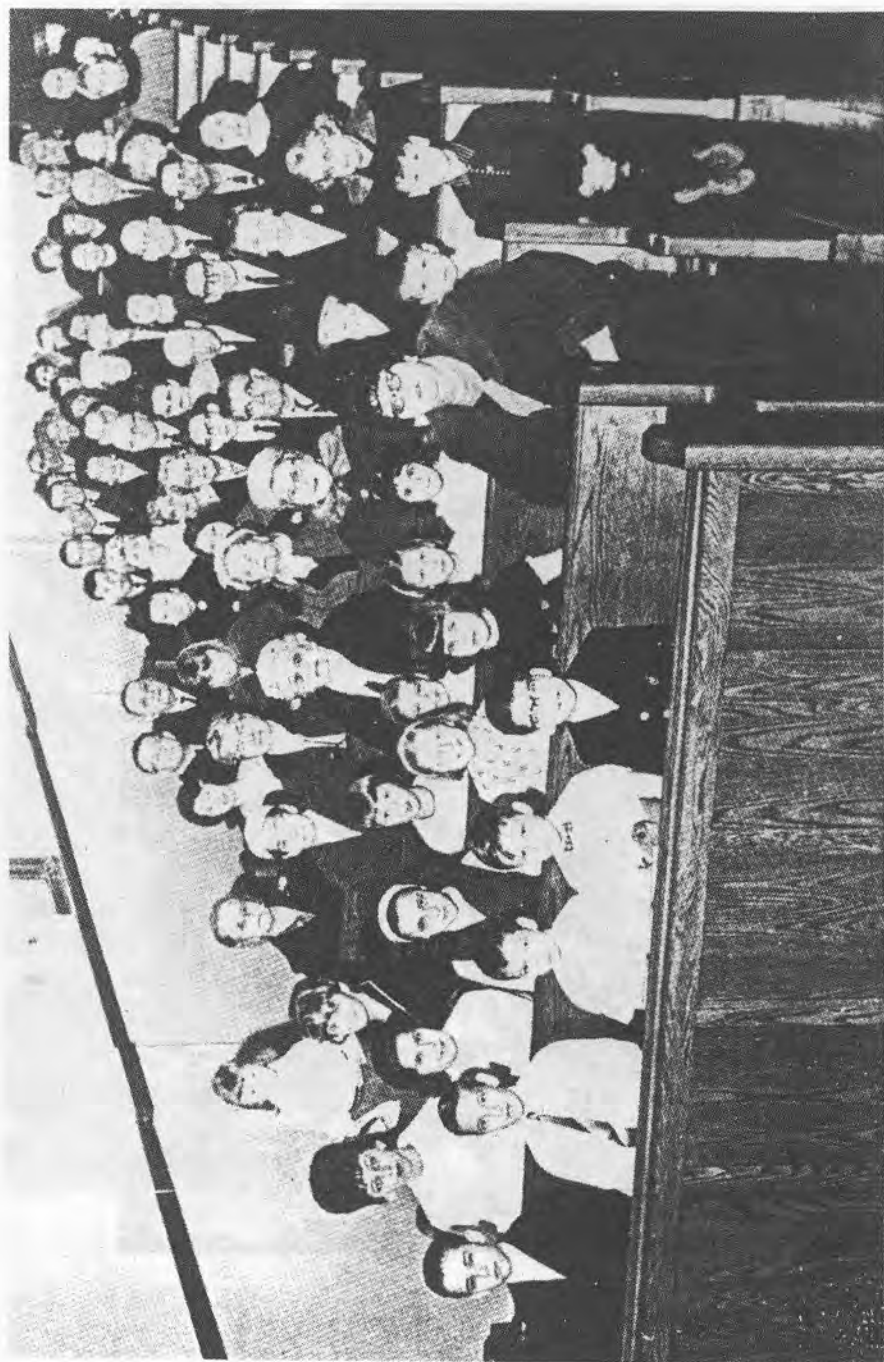
Felső sorban: Turóczi László, Nagy Géza. Középső sorban: Varga József, Bóka Sándor, Trimmel János, Nagy József, Kelecsényi János, Szilágyi László, Szilágyi Lajos. Alsó sorban: Székely Dénes ellenőr, Kalán András jegyző, Id. Balázs István algondnok, Mircse Sándor lelkész, Varga Pál, főgondnok, Simon János pénztárnok és Kulcsár Mihály (E képről hiányzó presbiterek: Czákó János, Bodnár István, Pethő Lajos, Balázs András, Tóth József.

Tabló a Tízéves jubileumi emlékkönyvből

Az Indiana Harbort Magyar Nőegylet 1961-ben

Az Indiana Harbor-i gyülekezet 1965-ben

Meghívó

SZENT ISTVÁN NAPI

ÜNNEPÉLY

MEGHIVÓ

A FÜGGETLEN MAGYAR SZABADSÁGHARCOS SZÖVETSÉG

GARY, IND. CSOPORTJA

1961 Aug. hó 26-án Szombaton Este 7² Kezdettel

A Szent Imre Egyház Kulturtermében

720 W. 15TH AVE. GARY, IND.

SZENT ISTVÁN NAPI ÜNNEPÉLYT

RENDEZ

MELYRE MINDEN MAGYAR TESTVÉRÜNKET
IGAZ MAGYAR SZERETETTEL HIV ÉS VÁR

A RENDEZŐSÉG

BELÉPŐDIJ DIJTALAN. VACSORA JEGY \$1.25

HÁZI KÉSZÍTÉSŰ KOLBÁSZ ÉS TÖTÖTTKÁPOSZTA

MELYET A NAGYHIRŰ EPERJESY M. KÉSZIT

HÜSITŐ ITALOK, SÖR ÉS KITŰNŐ BOROK

KEZELŐJE SZABÓ ISTVÁN

FINOM HÁZI KÉSZÍTÉSŰ SÜTEMÉNYEK ÉS

————— TORTÁK —————

M Ü S O R:

1. Amerikai és Magyar Himnusz. - Éneklő a közönség.
2. A közönséget üdvözlő : Simon Gyula Titkár.
3. Remenyik Sándor : Mindhalálig. Szavalja : Gárdy János.
4. Dr. Koudela Géza : Magyar Miatyánk
Stolz Robert : Sárbogárd, Domdóvár, Éneklő : Sipos Lajos.
Dóczy József : A kanyargó Tisza partján
5. Ünnepi beszéd, Elmondja : Főtisztelendő Varga István.
6. Papváryné : Hiszekegy
Tóth István : Búcsuzás. Szavalja: Zsembery Katóka.
7. Erkel Ferenc : Hazám, hazám Te mindenem
Zilahy Farnos Eszter: Kurucdal 1958-ban, Éneklő: Bakos Ferenc
Dr. Kiss Angyal Ernő : Ott ahol zúg az a négy folyó
8. Leánybúcsu, dunántúli népitánc
Betanította : Fogarassy Jánosné
Táncolják : Fogarassy Ilona, Irene Kulcsár, Janna Hanson
Jolan Demeter, Margaret Aaron, Rosa Zemen,
Sandra Fazekas, Sharon Mihok, Simon Evelyn,
Suzanne Kulcsár, Temesvary Jutka, Temesvary Ildiko.
9. Záró ima : Nagytisztelatu Endrei Ferenc.

A műsort zongorán kíséri : Mrs. Michael Papusch.

Műsorvezető : Fogarassy Jánosné.

Igen tisztelt Dr. Mr. és Mrs. Vágyonyi
 igen sokat gondolok, Önökre! (
 nemélem most már ki lesz az -
 iskola lesz Szerencsém látni -
 önöket ha erre járnak.
 hogy vannak nemélem jól.
 iddig igen elváltam foglálva! (
 a 2 kis fia amit Vettek nekem igen
 szép. az ünnepeken is. gondolatban -
 kültam a Verset most le írom,
 Ezen a szép ünnep napján - -
 Szívvel azt kívánom érem fele
 Magas égig így boldog s ágyok.
 Maradok tisztelettel -
 Hevizi Mártonné ^{Margit} néni ^{Béla}

Belt árkhoz 7. é. 68. Loc

Igen tisztelt Mrs.

Várisongyi

soraim találkozó egészéhe
magokat tudatom nekünk
kália gondviselőnknek
elég jóvan, tudatom a
levelöket a meyel megkapták
is köszönjük hogy elküldték
nomost azt szeretnők meg
tudni hogy a jegyiset
nagy jobban értvel a ruhát
megge kapták mára
páram nyíghatatlan hogy
majom megkapták.
Kinnem egy pár sorral
intésiesenek afelől jó
hogy ne agogunk érte
majd máskor töltet
inok minden jó kívánság
maratunk tisztelet magok
a cikis men

may / 2 / 1966 c

Kedves Mr. - Mrs. Kassonji,
 Csak annyit röviden hogy a Rev.
 Ludvigot apóris 29 én operálták.
 Jöttek vélt ápr 27 én asztmontha Reg.
 a vizsgálathoz és megyel. A doktor
 asztmontha hogy ~~az~~ víz hójagban
tumor van, azt nem lehet vizsgálni ha-
nem Radium tritmentel operálták.
 Nagy betegem lehet látogatni.
 a tiszt. asszony nem tudom ista örök-
 nek. Lehet azért nem ista meg mert
 nem lehet senkihez meg látogatni nagy
 kedve. a tiszt. asszony is egy speciel nővér
egy mást választott fel. Prágyut szobában
van. Mirk jól vagyunk és már
 fent járok de még nagyon gyenge vagyok.
 Maradtok öröme. Lekeletke.
Rozsaliaci és Ida nem

□Csináltak mindenféle fájn ötot /SzD/Azt mondta: Nem akarok veletek barátkozni, mert én igen fájn vagyok /HM/

fandri, fóndri, faundri fn. 'öntőde' (<foundry 'öntőde') M.

□A fandriban, az olvasztóban dolgozott /CsB/ Áttettek a fandriba /FM/ A fóndriban, az öntődében voltam /CsJ/ A vóm a faundriban dolgozik, ottan öntik a vasat a formákba, a faundriban /KJ/ Dolgoztam a faundriban /BJ/

fanesz¹ l. fan

fanesz², fánesz, faneszi fn. 'kohó; kazán; kályha' (<furnace 'kohó; kazán; kályha') M. ++

□Csak az az egy fanesz volt ottan /SzD/Helyezték tovább, más faneszekre /JF/ Nem akartam már tovább dolgozni a faneszen /TGy/ Megrázta a fáneszt, jól megsekemálta /SzS/ Mindig megrázta a faneszt /SzD/Sztov volt a házban, nem faneszi /CsJ/ Hosszú fanesz van, annak a tetején, bordának nevezik, vasból van, olyan frenyből, brikkal be van filolva, azon borítják be a faneszt, amikor be van csácsolva a vas /FM/

fani¹ l. fan

fani², fan² mn. 'furcsa; különös; mulatságos' (<funny 'furcsa; különös; mulatságos') +++

□Nekem nagyon fanik voltak a négerek, fani volt az arca, a bőre /DK/ Nekem az egész olyan fani volt /JF/ A gyerekek fanik máma, igen fanik /CsE/Olyan fanikat mond /CsI/ Ez a szomszéd is, milyen fan asszony /HM/

fanin hat. 'furcsán; mókásan' (<funnily 'fűcsán; tréfásan') ++

□Egy fanin felöltözött alak /BJ/ Egy szerb katonát kikötöttek [az I. világháborúban], olyan fanin kikötötték /TGy/

faniz ige 'tréfál vkivel' (<make fun/'kigúnyol vkit; tréfál vkivel'). +

□Csak fanizok vele /BI/

kanna, kána fn. 'konzervdoboz' (<can 'bödön, kanna, konzervdoboz') +++

□ A feleség bontja felfelé a kannát, a készételt, amit vesz a sztorban /CsV/. Vették azt a félgalandos kanna maltot /AB/. Sok kannákat összefűznek kötélre /WJ/. Ugorka, kánából, paprika, vagy zöld paradicsom (jár a hús mellé) /NI/

○ A nászútra induló fiatal házaspár autójára szokás - a magyarok körében is - madzagra fűzött üres kannákat kötni, hogy zörögésükkel felkeltsék az utca figyelmét. Erre vonatkozik WJ fenti közlése. - Az idősebb háziasszonyok csak a házikosztot becsülik, és lenézéssel beszélnek azokról, akik "kánából" kivett ételt szolgálnak fel a férjüknek.

saurpáti (shower-party)
sauel parti, sáor, sajer

17

"a saurpáti... nem olyan rég van" (Jakab E. né,
Ind. Harb. 5/29)

"a napokban voltam sauel pártiban" (Németné, Gary)

"a grendcsájdómnak a sáorja volt" (u.az.)

"egy saurpártit akarta, egy menyasszonyi pártit akartak" (Szabó S.-né, 22/4)

"A ízebe nyerte, a saurba" (Németné, 12/51)

"minden menyasszonynak van egy saor párti, odshaza kézfognak mondták, brájdól saor" (Wlaichne, 32)

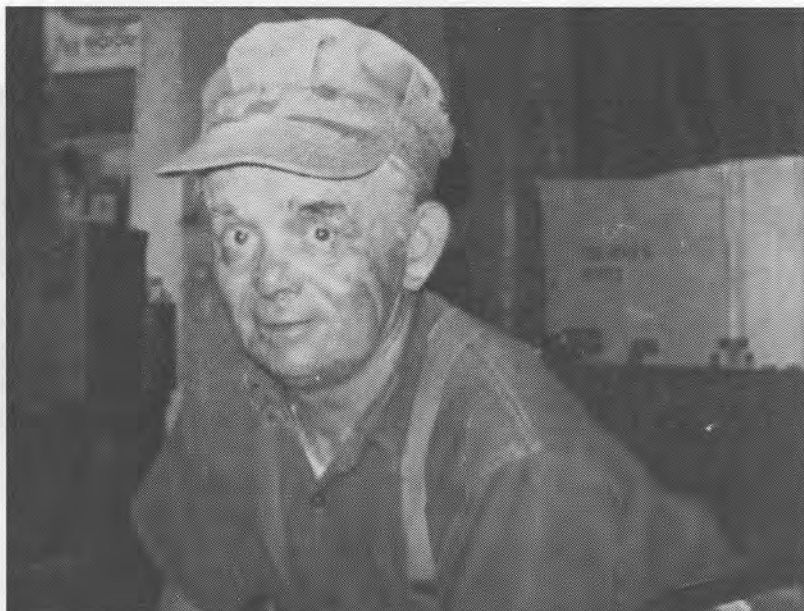
"sáor" (Bégala)

"bébi sajér, menyasszonyi sajér" (Béres Joe)

"sáor" (Bégala), hássu sáorja vót" (u.az.)

Két cédula a szótár második feléhez

Joe Zsigrai

Csikós Balázs és Vilma Plant City-ben, 1968-ban

Sherman Street, Hammond, Indiana

Farkas Márton

Csala István és felesége 1967-ben

Temetés Indiana Harborban (a lelkész: Ludwig Aurél)

Hótis Ferencné és Dégh Linda 1965-ben

Július 4-i piknik 1967-ben

Vázsonyi Endre 1967-ben

Mrs. Green, Préda Erzsébet
a Baltimore Hotel előtt,
Indiana Harbortban,
1967-ben

A SOROZATBAN MEGJELENT

- I. Moldvai csángó-magyar okmánytár 1467–1706, I–II. kötet.
Szerk.: Benda Kálmán (1989)
- II. Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl
Szerk.: Fejős Zoltán–Küllös Imola (1990)
- III. A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben
Szerk.: Barabás Béla–Joó Rudolf (1990)
- IV. A beregszászi magyar gimnázium története
Szerk.: Benda István–Orosz László (1991)
- V. Hetven év. A romániai magyarság története 1919–1989
Szerk.: Diószegi László–R. Süle Andrea (1990)
- VI. Tőkés István: A romániai magyar református egyház élete 1944–1989 (1990)
- VII. Népi kultúra és nemzettudat
Szerk.: Hofer Tamás (1991)
- VIII. Romsics Ignác: Bethlen István. Politikai életrajz (1991)
- IX. Diószegi István: Üllő és kalapács (A nemzetiségi politika a XIX. századi Európában) (1991)
- X. Enyedi Sándor: Öt év a kétszázból. A Kolozsvári Magyar Színház története 1944 és 1949 között (1991)
- XI. Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről.
Szerk.: Kontra Miklós (1991)
- XII. Liszka József: Fejezetek a szlovákiai Kisalföld néprajzából (1992)
- XIII. Pávai István: Az erdélyi és moldvai magyarság népi tánczenéje (1993)
- XIV. Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből
Szerk.: Gráfik Imre (1994)

ELŐKÉSZÜLETBEN

Magyarok kisebbségben és szórványban

Szerk.: Romsics Ignác

A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos-és gyógyszerészképzés

Szerk.: Barabás Béla—Péter Mihály—Péter H. Mária

Table with multiple columns and rows of text, likely a list of items or a table of contents. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.